

1084
M. TULLII CICERONIS
LIBRI DE / *V. c*
DIVINATIONE / *o*
ET DE
F A T O.

Recensuit, & suis ANIMADVERSIONIBUS
ILLUSTRAVIT AC EMENDAVIT
JOANNES DAVISIUS
COLL. REGIN. CANTAB. PRAESES.

ACCEDUNT INTEGRAE NOTAE
PAULLI MANUCHII, PETRI VICTORII,
JOACH. CAMERARII, DION. LAMBINI,
ET FULV. URSINI,

Una cum HADRIANI TURNEBI
COMMENTARIO in LIBRUM de

F A T O.

EDITIO SECUNDA, melior & emendatior.

CANTABRIGIAE:

TYPIS ACADEMICIS.

Sumptibus CORNELII CROWNFIELD, Celeberrimae
Academiae Typographi. Prostant apud *Jac. & Joan.
Knapton, Rob. Knaplock, Joan. Crownfield, N. Prevost,
& A. Vanden-Hoeck, Bibliopolas Londinenses.* 1736.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

OF THE

STUDY

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

HONORATISSIMO
ILLUSTRISSIMOQUE VIRO

THOMAE PARKERO,

MACCLESFIELDIAE COMITI,

non ut maxima, quibus ornatus
est, eruditionis & ingenii lumi-
na memoraret; nam sua luce
sunt fulgentissima: nec ut ea,
quae multos per annos in toga
praeclare gessit, laudibus cele-
braret; quippe, cum cunctis
innotescant, praedicatione non
indigent, & summa cum sint,
digne praedicari vix possunt:
sed ut animum gratum quali-
cumque monumento testatum

DEDICATIO.

faceret, seque declararet ejus
observantissimum,

CURAS HASCE CICERONI-
ANAS L. M. DATAS, DICA-
TAS, CONSECRATAS VOLUIT

JOANNES DAVISIUS

LECTORI

S.

IN manus tibi, *Lector*, CICERONIS libros DE DIVINATIONE deque FATO, non minus aliorum quam meis observationibus illustratos & emendatos trado. Iis recensendis, (intellego praesertim duos DE DIVINATIONE: ad istum enim mutilum DE FATO tot adminiculis uti non potuimus) libris, inquam, DE DIVINATIONE recensendis sex in primis MSSos adhibuimus, PARISINUM, MERTONENSEM, BALLIOLENSEM, REGIUM, MEADIANUM & CANTABRIGIENSEM.

PARISINI simul ac MERTONENSIS autem viro doctissimo JOANNI WALKERO debemus. BALLIOLENSEM vero conferendum dedit JOANNES

P R A E F A T I O.

NES BARONIUS, dignissimus Collegii BALLIOLENSIS apud OXONIENSES eo tempore Magister; eique jam *μπαγάτι* gratias ingentes habeo atque ago. Ut autem ipse Codices REGIUM & MEADIANUM prae oculis haberem, singularis eximiorum Virorum RICHARDI BENTLEII & RICHARDI MEADII fecit benevolentia. Porro CANTABRIGIENSEM suppeditavit publica CANTABRIGIAE nostrae Bibliotheca.

MERTONENSIS Codex non ultra cap. XLVIII. primi libri DE DIVINATIONE pertinet: PARISINUS in medio capite LXVI. libri secundi desinit. Hic sexcentos circiter annos prae se fert, MERTONENSIS autem quadringentos, ut & REGIUS. BALLIOLENSIS, MEADIANUS & CANTABRIGIENSIS, ut arbitror, iis sunt aetate nonnihil inferiores.

MSSStis quos memoravimus accessit editio VENETA A.D. MCCCCLXXI. Eam ex ditissimo suo librorum penu comiter, ut solet, utendam praebuit Illustrissimus EDVARDUS HARLEIUS, COMES OXONIENSIS; vir ob morum facilitatem, pietatem, & ceteras omne genus virtutes summa laude perquam dignus.

Quantum his reliquisque subsidiis instructi de CICERONE meruerimus, aliorum sit iudicium. Operam certe non mediocrem dedimus, ut usibus tuis accommodata prodiret horum Opusculorum Editio. Cum

P R A E F A T I O.

Cum volumen paene totum fuit typis extusum, CANTABRIGIAM perlatae sunt THOMAE WOPKENSII TULLIANAE Lectiones; in quibus cum haec, tum alia quaedam CICERONIS opera philosophica nonnumquam conjecturis emendat, plerumque adversus Criticos, ut ei videtur, παρὰ διορθώτας receptam propugnat lectionem. Verum licet a me non raro diversus abeat; ne tamen ejus animadversiones in hosce libros excuterem, causa jam dicta praepedivit. Interim aliorum dissensum, ita me Deus amet, haud moleste fero; nec indignor, nisi forte superbos & inhumanos mores prodat orationis asperitas. Sed in hac parte non est cur de viro doctissimo queramur: nam nimis fere laudibus eos, quos censes refutandos, insignit atque cobonestat. Vale.

Cantabrigiae pridie Kal. Mart.
MDCCXXX.

M. TULLII CICERONIS
DE
DIVINATIONE
LIBER I.

VETUS opinio est, jam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque & populi Romani & omnium gentium firmata consensu, versari quandam inter homines divinationem, quam Graeci *μαντιχλὺ* appellant, id est, praesensionem & scientiam rerum futurarum. ¹ Magnifica quidem res & salutaris, si modo est ulla: ² quaque proxime ad Deorum vim natura mortalis possit accedere. Itaque ut alia nos melius multa, quam Graeci: sic ³ huic praestantissimae rei nomen nostri

¹ Magnifica quidem res] Vulgo quaedam: sed melior videtur ea lectio, quam nos fide MSS-torum Pal. pr. & Wower. recepimus. Davies.

² Quaque proxime ad Deorum vim] Sic restituit hunc locum Adv. Turnebus Advers. l. v. c. 10. nam vulgo legitur, quaeque proxima ad Deorum vim natura mortali &c. Plane mendose. Lambinus.

Ib. Quaque proxime ad Deorum vim natura mortalis possit accedere] Sic fere MS. Eliens.

nec aliter edidit Pet. Marsus, antequam Turnebus sua publico dederat Adversaria. Pacuvius apud Agellium N. A. lib. xiv. c. 1.

Si qui, quae eventura sunt, provideant, aequiparent Jovi.

Ita legendum, ut versus sit Trochaicus, qui in editis male discernitur. Vulgo, quaeque proxima ad Deorum vim natura mortali possit accedere; quod commodum non parit sensum. Dav.

³ Huic praestantissimae rei &c.] Hunc locum laudat Servius in Virgilio Aen. III, 443. ubi *μαντιχλὺ*

DE DIVINATIONE

nostri a divinis; Gracci, ut Plato interpretatur, a furore duxerunt. Gentem quidem nullam video neque tam humanam atque doctam, neque tam inmanem ¹ atque barbaram, quae non significari futura, & a quibusdam intellegi praedicique posse censeat. ² Principio Assyrii, ³ ut ab ultimis auctoritatem repetam, propter planitiam

τεις etiam ἀπὸ μανίας dici testatur. Platonis vero ῥησις, ad quam respexit noster, exstat in *Phaedro* p. 343. G. τῶν, inquit ille, παλαιῶν οἱ τὰ ὀνόματα πτέρωται, ὅτε αἰχρὸν ἠγέοντο εἰδὲ οὐκ εἶδον, ΜΑΝΙΑΝ· ἢ γὰρ ἂν τῇ καλλίστῃ τέχνῃ, ἢ τὸ μέλλον κρίνεται, αὐτὸ τῷ τῶνομα ἐμπλέκοιτο, ΜΑΝΙΚΗΝ ἐκάλεσαν· ἀλλ' ὡς καλῶς οὐτος, ὅταν θία μοῖρα γίγνεται, ἔτι νομίζοντες ἔχοντο· οἱ δὲ νῦν ἀπειροκάτως τὸ Τ ἐπιμυθεύοντες, ΜΑΝΤΙΚΗΝ ἐκάλεσαν. Falsus igitur est Scholiastes in *Enripidis* *Hecubam* vs. 676. qui notat, Φησὶ Πλάτων ἐν ΓΟΡΓΙΑΙ, ὡς ἡ μαντικὴ μανικὴ ἔσα πρῶτον, προσθέντος ἜΤ, μαντικὴ γίγνεται. Nam, memoriae vitio, *Gorgiam* pro *Phaedro* laudavit. *Caelius Aurelianus* *Morb. Chron. lib. I. cap. V. p. 325.* Plato in *Phaedro* duplicem furorem dixit: unum fieri mentis intentione, ex corporis causa vel origine; alterum divinum sive immissum, ejusque *Apollinem* inspiratorem esse, atque hunc vocari divinationem: ab antiquis vero appellatum furorem. *Magna Graecorum* vetustas μανίαν appellabat, quae nunc μαντικὴ δι-
κῆ, est. Antiquo autem more

locutus est *Aristides* *Hymn. in Jovem* pag. 5. Δότε μοι ΜΑΝΙΚΟΝ γινέσθαι τὸ λόγον. Hinc etiam *Tertullianus* de *Animâ* cap. xxi. *AMENTIAM* vocat spiritalem vim, qua constat prophetia. Vide sis & ejusdem libri cap. xlv. & *Suidam* in *μανία* ἢ πάντιν ὁμοίαν. Nimirum τῷ τὸ μάντιος ἵδιον τὸ ἐξηγήσεται, ut ait *Joannes Chrysostomus* *Hom. xxix. in I. Epist. ad Corinth. Tom. III. p. 430.* ed. *Eton.* *Philo* in libro *Quis rerum Divin. heres* pag. 383. D. Ἐκστῆς σαυτῆς, καθάπερ οἱ κορυβαυτιῶντες, ἢ κατὰ χάριτος, βακχευθεῖσα ἢ θεοφορηθεῖσα κατὰ τινὰ ΠΡΟΦΟΡΗΤΙΚΟΝ ἐπιθυσμόν. Lege *προφητικὸν ἐπιθυσμόν.* Vide sis ejusdem libri pag. 404. G. Viri tamen *Ecclesiastici* veras inspirationis a furore distinguebant, putabantque *θεοπνεύτας* prophetas e statu mentis non abripi. Adeas licet *Henr. Valesium* ad *Eusebii* *H. E. V, 16, 17.* *Davies.*

¹ Atque barbaram] Sic *Elieus*. & *Ven. 1471.* Recte; siquidem tam humanam ATQUE doctam supra dixerat. Vulgo tamque. Idem.

² Principio Assyrii] His *Pro-metheus* *Astrologiam* indicavit.

tiem magnitudinemque regionum, quas incolebant, cum caelum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, trajectiones & motusque stellarum observaverunt: quibus notatis, quid cuique significaretur, memoriae prodiderunt. ⁵ Qua in natione Chaldaei, non ex artis sed ex gentis vocabulo nominati, diuturna observatio-
ne

si fides Servio in Virgilio Eclog. vi, 42. Adi sis & Aeschylum Prom. Vinct. vll. 456, 483. At Babylonii (qui sub Assyriorum nomine continentur) hanc artem ἰσοῦρον διὰ ζωογράφου, μὲθ' ὧν καὶ Ὀσάνης δι' ἐπίσημον τῇ ἑρμηνείᾳ κινῶν τὰ περὶ τῶν τικτομένων συμβάντων, (Lego, δι' ἡπιστάντο τῇ ἑρμηνείᾳ κινῶν τὰ περὶ τῶν τικτομένων συμβάντων ΜΕΛΛΟΝΤΑ) ἀφ' ὧν Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες ἐδίδξαντο, ut ait Suidas in Ἀερονομία. Vide Nonnum in Gregorii Nazianzeni Stelit. I. pag. 150. Tatianum Orat. ad Graec. cap. I. Fulianum apud Cyrillum lib. v. pag. 178. B. & Cosmam Indopleusten lib. III. pag. 159. Idem.

3 Ut ab ultimis auctoritatem repetam] Ultimos, antiquissimos passim denotare, vel iis notum, qui nondum aere lavantur; adeo ut plus quam pueriliter lapsus sit Aldus nepos, qui ultimos interpretatur barbaros, quia Cicero nationem barbaram ultimo loco recensuit. Sed hunc missum facere par est, ut aliud videamus. Cum Pitheaeus Codex haberet, ut ab ultimis auctoritate repetam, ea lectio Fano Gulielmio placebat. At illa loquendi ratio ne Latina

quidem est; nam qui repetit, retrorsum petit, adeoque casus Accusativus plane flagitatur. Virgilius Georg. iv, 286.

— Prima repetens ab origine famam.

Scriptor ad Herennium lib. I. c. 9. Rem breviter narrare poterimus—si non ab ultimo initio repetere volumus. Vide & Justinum lib. II. c. 1. Idem.

4 Motusque stellarum observaverunt] Vulgo observaverunt, at cum verbum frequentativum in nostris & aliorum MSSis compareret, cur id repudiarem, non erat. Vide sis infra cap. xlv. & nos ad lib. I. de Legg. cap. 4. Idem.

5 Qua in natione Chaldaei, non ex artis sed ex gentis vocabulo nominati] Ita loquitur, quod omnes Genethliacos, quaecunque demum iis patria contigerat, Chaldaeos nominabant. Adi modo Agellium I, 9. xiv, 1. Alioqui proprie Chaldaei vocabantur inter Babylonios ii qui siderum scientiae se dabant. Vide nostrum infra cap. 41. Strabonem lib. xvi. pag. 1074. & Diodorum Siculum Bibl. lib. II. pagg. 93. 115. Idem.

ne siderum, scientiam putantur effecisse, ut praedici posset quid cuique eventurum & quo quisque fato natus esset. ¹Eandem artem etiam Aegyptii longinquitate temporum innumerabilibus paene saeculis consecuti putantur. Cili- cum autem & Pisidarum gens, & his finitima Pamphylia, quibus nationibus praefuimus ipsi, volatibus avium cantibusque, certissimis signis, declarari res futuras putant. Quam vero Graecia coloniam ² misit in Acoliam, Ioniam, Asi- am, Siciliam, Italiam, sine Pythio, aut Dodo- naco, aut Hammonis oraculo? aut quod bel- lum susceptum ab ea sine consilio deorum est?
 2 Nec unum genus est divinationis publice pri- vatimque celebratum. Nam, ut omittam cete- ros populos, noster quam multa genera con- plexus

¹ Eandem artem Aegyptii] *Cle- mens Alexandrinus* Strom. lib. I. p. 361. & ex eo *Eusebius* Praep. Evang. lib. x. c. 6. Αἰγύπτιοι γὰρ πρῶτοι Ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώ- πους ἐξηγήσαν, ὁμοίως δὲ καὶ Χαλ- δαῖοι. *Iamblichus* vit. Pythag. §. 158. Τὰ γὰρ ὑγράια θιασθήματα κατὰ κοινὸν πνεῦμα Αἰγυπτίους καὶ Χαλ- δαίους ἀναφύεσσι. Ut eos vero praeteream, qui Magos fraudis hujusce faciunt Architectos; in- ter se discrepant Auctores, Ae- gyptiine, an Chaldaei, primi πηχίῳ γανθλιακῇ invenerint. *The- odoretus* Therap. I. p. 6. Ἀστρο- λογία δὲ, καὶ γανθλιακία, Χαλδαιῶν εὑρημα λέγεται. Auctor de rerum repertoribus apud *Cotelerium* PP. Apost. Tom. I. pag. 545. Χαλ- δαῖοι (ἰφεύρον) Ἀστρολογίαν καὶ Γε-

ανθλιακίαν. Pro Chaldaeis etiam testimonium dicunt *Iosephus* Ant. Jud. lib. I. cap. viii. 2. *Agellius* XIV, 1. & *Proclus* in *Platonis* *Timaeum* lib. IV. p. 277. At suppositicius iste *Cle- mens* Hom. x. c. 16. & *Recogn.* lib. v. c. 20. haec Aegyptiis at- tribuit. Vide sis & *Lactantium* Div. Inst. lib. II. cap. xiii. 10, ac *Diodorum* Siculum Bibl. lib. I. pagg. 46, 63, 73. *Arnobius* lib. II. p. 116. Ed. Herald. *Quan- do siderum motus aut ratio coep- ta est Genethliaca sciri? Non post Theutatem Aegyptium, aut post Atlantem?* qui Libycus erat. Adeatur & *Eusebius* P. E. lib. ix. c. 17. Sane secundum *Plinium* H. N. lib. vii. §. LVII. p. 416. *Astrologiam* (invenit) *Atlas, Libyae filius*

plexus est? Principio, hujus urbis parens Romulus, non solum auspicato urbem condidisse, sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur. Deinde auguribus & reliqui Reges usi: &, exactis Regibus, nihil publice sine auspiciis nec domi nec militiae gerebatur. Cumque magna vis videretur esse & in impetrandis consulendisque rebus, & in monstris interpretandis ac procurandis, in haruspicum disciplina; omnem hanc ex Etruria scientiam adhibebant, ne genus esset ullum divinationis, quod neglectum ab iis videretur. Et cum duobus modis animi, sine ratione & scientia, motu ipsi suo soluto & libero incitarentur; uno furente, altero somniantes: furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati, eorum decem inter-

filius; ut alii, Aegyptii; ut alii, Assyrii. At pro Luciani mente Tom. I. p. 848, seqq. Aethiopes primi, dein Aegyptii, tum vero Babylo-
nii hanc artem calluerunt. Davies.

2 Misit in Aeoliam] Sic commendavit Adr. Turnebus & hunc locum lib. v. Advers. cap. 20. nam vulgo legitur in Aetoliam. Lambinus.

3 Nihil publice sine auspiciis] Postquam Attius Navius corem novacula discidisset, auguriis sacerdotioque augurum tantus honos accessit, ut nihil belli domive posset, nisi auspicato, gereretur, ut ait Livius I, 36. Idem lib. vi. c. 41. Auspiciis bello ac pace, domi militiaeque omnia geri, quis est qui ignoret? Vide Valerium Maximum lib. II. c. I, 1. & Servium

ad Virgilii Aen. I, 350. Davies.

4 Et in impetrandis — & in monstris interpretandis] Pal. sec. ac Eliens. habent, & in patrandis. Primus vero & Cantab. dant, & impetrandis. Totum igitur locum sit refinge: cumque magna vis videretur esse & impetrandis consulendisque rebus, & monstris interpretandis ac procurandis in haruspicum disciplina. Vix opus est, ut moneam in omnibus nostris esse, sine haruspicum disciplina; quippe ea lectio menti Ciceronis adversatur. At, nisi fallor, negari non potest, quin praepositiones illae, quas delendas censeo, Latinitatis elegantiam turbent ac destruant. Idem.

5 Furoris divinationem] Postquam locum protulerat Servius

interpretes delectos e civitate esse voluerunt. Ex quo genere saepe hariolorum etiam & vatum furibundas praedictiones, ut ¹ Octaviano bello Corneli Culleoli, audiendas putaverunt. Nec vero somnia graviora, ² si qua ad rempublicam pertinere visa sunt, a summo consilio neglecta sunt. Quinetiam memoria nostra templum Junonis Sospitae L. Julius, qui cum P. Rutilio consul fuit, de senatus sententia refecit ³ ex Caeciliae Balearici filiae somnio. Atque haec, ut ego arbitror, veteres rerum magis eventis moniti, quam ratione docti, probaverunt. Philosophorum vero exquisita quaedam argumenta,

in Aen. III, 443. ejus supra meminimus ad cap. i. ita pergit: *prorsus furoris divinationem Sibyllinis maxime versibus contineri arbitrati.* Legendum rursus: furoris divinationem &c. primumque vox Grammatici illius, non Ciceronis est habenda. Dav.

¹ Octaviano bello] Vide *Florum* lib. III. cap. XXI, 9, seqq. Idem.

² Si qua ad Remp. pertinere visa sunt] Vulgo si quae; sed Balliolensis optime dat si qua, nimirum ratione; nec aliter *Lambinus* olim repraesentavit. Idem.

³ Ex Caeciliae Balearici filiae somnio] Hanc historiam tangit iterum noster hujusce libri cap. XLIV. sed eam fusè narrat *Julius Obsequens* de Prod. cap. 115. Graviter vero lapsus est *Metaphrastes Gallicus*, cum locum sic reddat: *sur le rapport d'un songe,*

qu'avait fait une certaine Cecilie fille d'un homme des Isles Baleariques: nam Caecilia Metella, filia fuit Metelli, qui, devictis insulis Balearibus, Balearicus vocabatur. Vide *Florum* & ejus interpretes lib. III. cap. 8. Sed ex pede *Herculem.* Idem.

⁴ *Colophonius Xenophanes* — divinationem funditus sustulit. Reliqui vero omnes praeter *Epicurum* &c.] Vide infra cap. 39. Similiter *Plutarchus* de Placit. Phil. l. v. cap. i. *Ξενοφάνης καὶ Ἐπίκουρος ἀναιρῶσι τὴν μαντικὴν.* *Laertius* de *Epicuro* lib. x. §. 135. *Μαντικὴν δὲ ἀπασι πρὸς ἄλλοις ἀναιρῶσι, ὡς καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιτομῇ καὶ φησι, μαντικὴ ὡς ἀνύπαρκτη.* Nec hoc ulla ratione mirum potest videri; cum, si Deos non sustulerit, ut multi statuunt; certe, quod omnes concedunt, Providentiam negarit. Idem.

⁵ *Vetere Academia* & *Peripatetici*

menta, cur esset vera divinatio, conlecta sunt : e quibus, ut de antiquissimis loquar, * Colophonius Xenophânes, unus, qui deos esse diceret, divinationem funditus sustulit. Reliqui vero omnes, praeter Epicurum balbutientem de natura Deorum, divinationem probaverunt; sed non uno modo. Nam cum Socrates, omnesque Socratici, Zenoque, & hi, qui ab eo essent profecti, manerent in antiquorum philosophorum sententia, † veterem Academia & Peripateticis consentientibus; cumque ‡ huic rei magnam auctoritatem Pythagoras jam ante tribuisset, § qui etiam ipse augur vellet esse; plurimisque locis

teticis consentientibus] Sic omnes quidem nostri & aliorum MSSi; nullus tamen dubito, quin locus sit mendosus: nam *vetus Academia* nihil aliud est quam *Socratici*, quorum supra meminit *Tullius*; & infra cap. 39. *Veterem Academiam*. Per pateticos, Stoicos memorare satis habuit. Vide & lib. I. de Legg. c. 13. ac Tusc. V, 26. Repono *veteri Academiae Peripateticis consentientibus*; quae sane minima est mutatio, sensumque dat rei congruum. Ceterum Aristotelici cunctique Cynici divinationem quodammodo labefactarunt, siquidem τῶν μεντεῖων κατηγάσαν, uti quidem testantur *Origenes* in *Celsum* lib. vii. p. 333. & *Eusebius* P. E. lib. iv. capp. 2, 3. Huc adprime facit egregia *Diogenis* sententia, qui dixit, ὡς ὅταν μὲν ἰδῇ κυβερνήτας ἐν τῷ βίῳ καὶ ἰατροὺς καὶ φιλοσόφους, συνεπτάτων τῷ ζῶνι εἶναι

τῷ ἀνθρώπῳ ὅταν δὲ πάλιν οἰκιστάς καὶ μάγεις καὶ τὰς ἀποχούτας τέτοις ἐδῶν μεταίτιοι νομίζεν ἀνθρώπῳ. Exstat apud *Laertium* l. vi. §. 24. *Idem*.

¶ Huic rei magnam auctoritatem *Pythagoras* jam ante tribuisset] Praecipiebat ille μωρῶν πᾶσαν πρῶτον, ut tradit *Diogenes Laertius* viii. 24. & ex eo *Suidas* Tom. III. p. 234. Excipienda tamen est, ut plerisque videtur, ἡ θυτικὴ seu haruspicina, cum animalia non esse trucidanda censuerit. Vide *Plutarchum* *Plac.* Phil. lib. v. cap. i. & *Iamblichum* vit. *Pythag.* §. 147. *Idem*.

‡ Qui etiam ipse augur vellet esse] MSS. Pall. sec. tert. Woer. Balliol. & Ven. 1471. habent *quinetiam*; sed, ut videtur, perperam. *Pythagoras* autem μαντικὴν ἐχρῆτο τῇ ἀφ' ὧν—οἰωνῶν, uti docent *Laertius* & *Suidas*. *Iamblichus* vit. *Pythag.* §. 62.

locis gravis auctor ¹ Democritus praesensionem rerum futurarum comprobaret: Dicaearchus Peripateticus cetera divinationis genera sustulit, somniorum & furoris reliquit. ² Cratippus quoque familiaris noster, quem ego parem summis Peripateticis iudico, iisdem rebus fidem tribuit, reliqua divinationis genera rejecit. Sed cum Stoici omnia fere illa defenderent, quod & Zeno in suis commentariis quasi semina quaedam sparsisset, & ea Cleanthes paulo uberiora fecisset; accessit acerrimo vir ingenio Chrysippus, qui totam de divinatione duobus libris explicavit sententiam, uno praeterea de oraculis, uno de somniis: quem subsequens, unum librum Babylonius Diogenes edidit, ejus auditor; duo Antipater; quinque noster Posidonius. Sed ³ a Stoicis, vel princeps ejus disciplinae, Posidonii doctor, discipulus Antipatri, dege-

Ἀπὸν τε ὑπερπλάμμαν Ὀλυμπιασὶ, προσμιλοῦντος αὐτῷ τοῖς γινώσκουσιν ἀπὸ τύχης περὶ τε οἰωνῶν καὶ συμβέβων ἐν διοσημείων, ὅτι παρὰ θεῶν εἰσιν ἀγγελίαί τινες καὶ ΑἴΤΟΙ τοῖς ὡς ἀληθῶς θεοφιλέσι τῷ ἀνθρώπῳ, μεταγαγεῖν λίγεται καὶ καταψήσαντα πάλιν ἀφείκω. Haec desumpta sunt ex Porphyrio vit. Pyth. §. 25. apud quem leguntur ἀγγελίαί τινες καὶ ΑἴΤΑΙ. Utrobique describendum videtur ΑἴΤΑΙ. Eandem vero fabulam referunt alii, eumque cum aquilā subinde colloquentem visum fuisse tradit Ammianus Marcellinus lib. xxii. c. 16. Davies.

¹ Democritus praesensionem re-

rum futurarum comprobaret] Nec mirum, cum ipse multa feratur praedixisse. Vide Menagium in Laertii ix, 39. Idem.

² Cratippus quoque] Vulgo Cratippusque. Nos autem, sensu postulante, MSSos Eliens. Reg. & Cantab. sequuti sumus. Quod autem de Dicaearcho Cratippoque refert noster, id iterum reperit lib. II. c. 48. Plutarchus Plac. Phil. lib. v. c. 1. Ἀριστοτέλης καὶ Δικαίάρχος τὸ κατ' ἐνθουσιασμόν μόνον παρεσιέγχεσι καὶ τὰς ἐνέργειας. Adeo ut hi Peripatetici non abierint a Magistro suo diversi. Idem.

³ A Stoicis vel princeps ejus disciplinae

degeneravit Panaetius: nec tamen ausus est negare vim esse divinandi, sed dubitare se dixit. Quod illi in aliqua re, invitissimis Stoicis, Stoico facere licuit, * id nos ut in reliquis rebus faciamus, a Stoicis non concedetur? praesertim cum id, de quo Panaetio non liquet, reliquis ejusdem disciplinae solis luce videatur clarius. Sed haec quidem laus Academiae, praestantissimi philosophi judicio & testimonio conprobata est. Et enim nobismet ipsis quaerentibus quid sit de divinatione judicandum, quod a Carneade multa acute & copiose contra Stoicos disputata sint; verentibusque, ne temere vel falsae rei vel non satis cognitae adsentiamur, faciendum videtur, ut diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus, ⁵ ut facimus in his tribus libris, ⁶ quos de natura deorum

4

disciplinae—degeneravit Panaetius] Vulgo principibus ejus disciplinae. Nos vero Pal. secundilectionem sumus amplexi, quam clariorem verioreque merito judicavit Gruterus; ego sane eam certissime veram pronuncio. Noster infra lib. II. c. 47. *Quae PRINCEPS Stoicorum Panaetius dixerit.* Idem Acad. lib. II. c. 33. *Cum Panaetius PRINCEPS prope, meo quidem judicio, Stoicorum, ea de re dubitare se dicat, quam omnes praeter eum Stoici certissimam putant, vera esse haruspicum auspicia (Leg. haruspicium, auspicia,) oracula, somnia, vaticinationes, seque ab assensu*

sustineat. Hanc autem Panaetii fuisse mentem confirmant etiam Diogenes Laertius lib. VII. §. 149. & Epiphanius Tom. I. p. 1090. Idem.

4 Id nos ut in reliquis rebus] Balliol. id nobis, in reliquis rebus faciamus, a Stoicis non concedetur? quod mihi placet: & ita Lambinus, sola conjectura ductus, rescribi voluit. Idem.

5 Ut facimus] Sic Paris. & Med. Vulgo fecimus. Idem.

6 Quos de natura Deorum scripsimus] S. Victoris Codex praescripsimus, unde Gulielmus malebat perscripsimus; sed ex unico exemplari, eoque non optimo

timae

rum scripsimus. ¹ Nam cum omnibus in rebus temeritas in assentiendo errorque turpis est, tum in eo loco maxime, in quo judicandum est, quantum auspiciis rebusque divinis religionique tribuamus: est enim periculum, ne aut, neglectis his, inopia fraude; aut, susceptis, anili superstitione obligemur. Quibus de rebus & alias saepe, & paulo accuratius nuper, cum essem cum Q. fratre in Tusculano, disputatum est. Nam cum ambulandi causa in Lyceum venissemus: (id enim superiori Gymnasio nomen est) Perlegi, inquit ille, tuum paulo ante tertium de natura Deorum: in quo disputatio Cottae, quamquam labefactavit sententiam meam, non funditus tamen sustulit. Optime vero, inquam: & enim ipse Cotta sic disputat, ut Stoicorum magis argumenta confutet, quam hominum deleat religionem. Tum Quintus,

Dicitur

timae monetae, reliquos omnes libros emendare, temerarium videtur; nisi id vel res ipsa, vel sermonis elegantia flagitet: quarum rationum neutra locum hic habet. Davies.

¹ Nam cum omnibus in rebus temeritas in assentiendo, errorque turpis est &c.] Hic locus confirmat emendationem illam meam in principio libri I. de natura Deorum. Quid est enim temeritate turpius? ubi vulgo legitur fortius. Lambinus.

² Ne communia jura migrare videatur] Sic habet Codex MS-tus & ita legendum. Sic loquitur Offic. lib. I. c. 10. Quae-

que pertinent ad veritatem & fidem, ea migrare interdum, & non servare sit justum. Et III. de Fin. c. 20. Quoniamque ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi civile jus intercederet; qui id conservaret, eum justum: qui migraret, injustum fore. Idem.

Ibid. Ne communia jura migrare videatur] Sic primus emendavit Hadr. Turnebus Advers. lib. v. c. 20. ejusque conjecturam firmant Pall. tres, S. Victoris liber, nostri septem & Ven. 1471. Passim ferebatur communi jure, ipsumque Victorium traxit ea contagio. De phrasi videas

Dicitur quidem istuc, inquit, a Cotta, & vero saepius: credo, ne communia jura migrare videatur: sed studio contra Stoicos differendi, Deos mihi videtur funditus tollere. Ejus orationi non sane desidero, quid respondeam: satis enim defensa religio est in secundo libro a Lucilio; cujus disputatio tibi ipsi, ut in extremo tertio scribis, ad veritatem est visa propensior. Sed quod praetermissum est in illis libris, credo quia commodius arbitratus es separatim id quaeri deque eo differi, id est, de divinatione, quae est earum rerum quae fortuitae putantur praedictio atque praesensio; id, si placet, videamus quam habeat vim, & quale sit. ³ Ego enim sic existimo: si sint ea genera divinandi vera, de quibus accepimus quaeque colimus, esse Deos: vicissimque, si Dî sint, esse qui divinent. ⁴ Arcem tu quidem Stoicorum, inquam,

Quinte,

deas oportet *Paullum Manucium* ad *Ciceronis* de *Fin.* III, 20. de *Legg.* III, 4. & *Casp. Scioppium* *Susp. Lect.* II, 1. *Davies.*

³ Ego enim sic existimo] Singularis est *Elieus* *MSti* lectio, qui dat, est enim sic existimandum. Sed vulgata nullam poscit mutationem. *Idem.*

⁴ Arcem tu quidem Stoicorum — defendis] Argumentum proferens, quo praecipue nituntur Stoici. Eadem Metaphora usus est *Augustinus* contra *Acad.* lib. I. c. ix, 24. Ubi enim arcem locaverunt *Academici*, quorum tueris sententiam, nisi in erroris definitio-
ne? *Idem* de *vita Beata* n. 10.

Ipsam prorsus, mater, arcem philosophiae tenuisti. Hanc vero rationem ex Stoicis ita tradit *Sextus Empiricus* adv. *Mathem.* lib. IX. §. 132. Εἰ μὴ εἰσὶ θεοὶ, ἔστι μαντικὴ ἀρχὴ, ἐπιστήμη ὅτι τι γινώσκῃ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, ἔστι μὴν διοληπτικὴ καὶ ἀστρομαντικὴ, ἡ λογικὴ, (forfan ἡ θυτικὴ, ut etiam *Cl. Fabricius* legendum conjecit) ὅτι ἡ δὲ ὁρίων πρόφησις ἀτοπὸν δὲ γὰρ τοσούτο πλῆθος πραγμάτων ἀναίρειν πιστευμένων ἤδη παρὰ πάντων ἀνθρώπων: εἰσὶν ἄρα θεοί. Cum Stoicis facit *Iamblichus* vit. *Pythag.* §. 138. Ἀπὸ τῆς πραγματείας (τὸ περὶ μαντικῆς ἐπιστήμης)

Quinte, defendis, si quidem ista sic reciprocantur; ut &, si divinatio sit, Dî sint, &, si Dî sint, sit divinatio: quorum neutrum tam facile, quam tu arbitraris, conceditur. Nam & natura significari futura sine Deo possunt: &, ut sint Dî, potest fieri, ut nulla ab his divinatio generi humano tributa sit. Atque ille, Mihi vero, inquit, satis est argumenti, & esse deos, & eos consulere rebus humanis, quod esse clara & perspicua divinationis genera judico. De quibus quid ipse sentiam, si placet, exponam; ita tamen, si vacas animo, neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes. Ego vero, inquam, philosophiae, Quinte, semper vaco: hoc autem tempore, cum sit nihil aliud quod libenter agere possim, multo magis aveo audire, de divinatione quid sentias. Nihil, inquit, equidem novi, nec quod praeter ceteros ipse sentiam: nam cum antiquissimam sententiam, tum omnium populorum & gentium consensu conprobatam sequor.

εὐχόμενον ἀξία τῶ δέξασθαι εἶναι τῶ εἰδένῳ διὰς εἶναι οἱ, δ' εὐθεία γὰρ τῶν τέτων, καὶ ἀμφοτέρω. Sic enim corruptissimum hunc locum sanandum putamus, partim nostra, partim Lud. Kussleri conjectura freti. Vide porro nostrum infra cap. 38. & lib. II. de Legg. cap. 13. Davies.

1 Et, ut sint Dii, potest fieri] Locus quidem, uti nunc legitur, satis est apertus; at Med. & ita ut sint Dî. Paris. Eliens. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. dant, & ut ita sint Dî, potest fieri. Nihil

equidem melius possum comminisci, quam si reponatur, &, ut tamen sint Dî, potest fieri. Infra II, 17. Ut nihilominus mundum regat &c. Idem.

2 Duo sunt divinandi genera] Vulgo duo sunt enim &c. Sed illam vocem nescit Paris. Idem.

3 Quae non aut extis pecudum, aut monstra aut fulgura interpretantur] Vir Cl. Jos. Mercerus ad Nonium in Extispices acutissime legendum coniecit extispicum. Ejus conjecturam firmare videatur noster lib. II. cap.

sequor. ² Duo sunt divinandi genera; quorum alterum artis est, alterum naturae. Quae est autem gens, aut quae civitas, ³ quae non aut extis pecudum, aut monstra, aut fulgura interpretantium, aut augurum, aut astrologorum, aut sortium, (ea enim fere artis sunt) aut somniorum, aut vaticinationum (haec enim duo naturalia putantur) praedictione moveatur? Quarum quidem rerum eventa magis arbitror, quam causas quaeri oportere: est enim vis & natura quaedam, quae cum observatis longo tempore significationibus, tum aliquo instinctu inflatuque divino futura praenuntiat. Quare omittat ⁷ urgere Carneades, quod faciebat etiam Panaetius, requirens, Juppiterne ⁴ cornicem a laeva, corvum a dextra canere jussisset. Observata sunt haec tempore inmenso: ⁵ & in significatione eventus animadversa & notata. Nihil est autem, quod non longinquitas temporum, excipiente memoria, ⁶ prodendisque monumentis, efficere

cap. xi. *Artificiosae, inquit, divinationis illa fere genera ponebas, EXTISPICUM, eorumque, qui ex fulguribus ostentisque praedicerent. Malim tamen quae non aut exta pecudum, aut monstra, aut &c. Similiter exta interpretari dixit noster infra II, 12. Idem.*

⁴ *Cornicem a laeva, corvum a dextra canere jussisset] Hoc modo rata fiebant auguria. Plautus Aſin. Aët. II. Sc. I, 11.*

Impetratum, inauguratum est; quovis admittunt aves.

Picus & cornix est ab laeva; corvus porro ab dextera.

Noster infra cap. 39. *Quid (habet) augur, cur a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum. Plura suppedabit J. C. Bulengerus de Augur. & Ausp. lib. III. cap. 2. Idem.*

⁵ *Et in significatione eventus animadversa & notata] Legendum videtur, Exin significationes eventus animadversae & notatae; quod Amico partim deberi lubens equidem fateor. Idem.*

⁶ *Prodendisque monumentis] Forſan prodentibusque monumentis. Idem.*

efficere atque adsequi possit. Mirari licet, quae sint animadversa a Medicis herbarum genera, quae radicum ad morsus bestiarum, ad oculorum morbos, ad volnera: quorum vim atque naturam ratio numquam explicavit; utilitate & ars est, & inventor probatus. Age, ea, quae, quamquam ex alio genere sunt, tamen divinationi sunt similia, videamus.

*Atque etiam ventos praemonstrat saepe futuros
Inflatum mare, cum subito penitusque tumescit,
Saxaque cana, salis niveo spumata liquore,
Tristificas certant Neptuno reddere voces:
Aut densus stridor cum celso e vertice montis*

Ortus

Adaugecit scopulorum saepe repulsi] Vulgo repulsus, quomodo Victorius ac Gruterus in suis, & nos in nostris reperimus MSS. Sed, praeterquam quod oratio parum sit Latina, sensui cedant oportet Codices; quapropter veterum editt. lectionem revocavimus. Noster autem hos Aetati versus in linguam Latinam transtulit:

Σῆμα δὲ τοῖ ἀνέμοιο καὶ οἰδαί-
νται θάλασσα

Γιγνέσθω καὶ μακρὸν ἐπ' αἰμά-
λοι βοῶντες,

Ἄκται τ' εἰνάλιοι ὅπου εὐδαί-
μης ἦσαν

Γίγνω, κορυφαί τε βοῶμεναι ἔ-
ρος ἄκται.

Exstant Διοφρυσίων v. 177. Pa-
riter Virgilius Georg. I, 356.

Continuo ventis surgentibus, aut
freta ponti

Incipiunt agitata tumescere, &
aridus altis

Montibus audiri fragor, aut re-
sonantia longe

Littora misceri, & nemorum
increbescere murmur.

Theophrastus de signis ventorum
p. 420. Θάλασσα οἰδαί-
ται βοῶσα, καὶ αἰμά-
λοι βοῶντες. Vide Plinium H. N.
lib. xviii. §. 85, 86. Archilochum
apud Heraclidem Ponticum Alleg.
Hom. p. 412. Senecam Agam. v. 466, seqq. & Cassiani Bassi Geop.
lib. I. cap. xi. Davies.

2 RANA fluxit idem] Cum
non dubium esset, quin falso hoc
legeretur, nos conjectura aliquan-
do emendavimus, RANA fulix iti-
dem. Sed in Venetis cana scribi-
tur. Virgilius autem fulicas fecit
a recto fulica, Georg. I, 362.

—Marinae

In sicco ludunt fulicae —
Camerarius.

Ibid. Rana fulix &c.] Sic
nunc edidimus, Codices MSS. secuti.

Ortus, ¹ adaugefcit scopulorum faepe repulfu.

Atque his rerum praefenfionibus prognoftica tua referta funt. Quis igitur elicere caufas praefenfionum poteft? etfi video Boethum Stoicum effe conatum; qui haftenus aliquid egit, ut earum rationem rerum explicaret, quae in mari caelove fierent. Illa vero cur eveniant, quis probabiliter dixerit?

² *Rava fulix itidem fugiens e gurgite ponti,*

³ *Clamans nuntiat horribilis inftare procellas,
Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.*

Saepe etiam pertrifte canit de pectore carmen,

⁴ *Et matutinis acredula vocibus inftat,*

Vocibus

fecuti. Quid fit *ravum* docuimus in Commentariis Horatianis ad lib. III. Od. 27. Et fupra in Academicis Cicero dixit *ravum mare*. Lambinus.

Ibid. Rava fulix] Vulgo *cana*; fed hariolationem Camerarianam fequor a Lambinianis MSSis noftroque Elienfi firmatam. *Aratus* Διοσημ. vñ. 181.

Καὶ δ' ἂν ἐπὶ ξηρὴν ὅτ' ἐρωδιὸς
ἔ κατὰ κέσμον

Ἐξ αἰλὸς ἐρχεται, φωνὴ περὶ πολλὰ
λεληκώς,

Κινυμένους καὶ θάλασσαν ὑπερφόροισι
ἀνέμοιο.

Theophrastus de sign. Vent. p. 420. Ἐρωδιὸς ἀπὸ θαλάσσης πτερύγεσσιν ἢ βοῶν, πνεύματος σημείον ἐστὶ καὶ ὅλως βοῶν μέγας, ἀνεμώδης. Vide & pag. 418. At secundum *Helianum* πτερύγεσσιν ἐρωδιὸς τὴν θαλάσσης ἐκθῆ, ὅδωρ ἐξ ἐρανὸς ῥαγίστα αἰνίστη. *Hist. An.* lib. vii. cap. 7. *Davies.*

³ *Clamans nuntiat horribilis.]*

Vulgo nuntiat horribiles clamans; qui quidem ordo versum reddit suaviorem, sed sensui non bene convenit, nec MSSorum fide nititur. Omnes certe nostri, cum Ven. 1471. quam recepimus, verborum structuram servant. *Idem.*

⁴ *Et matutinis acredula vocibus inftat.]* *Isidorus* Orig. lib. xii. c. 7. *acredulam* cum lusciniā confundit, & hunc versum ita laudat:

Et matutinos exercet acredula cantus.

Mihi quidem utrobique lapsus videtur, & *Isidorianae* lectioni *G. J. Vossium* favisse miror; a scriptis enim *Tullii* Codicibus tantum recedit, ut soli memoriae vitio, non discrepantibus exemplaribus, tribui possit. Adi sis ejus *Etymologicum* in *acredula*. *Aratus* Διοσημ. vñ. 216.

Vocibus instat, & assiduus jacet ore querelas,

Cum primum gelidos rores aurora remittit.

Fuscaque nonnunquam cursans per littora cornix

Demersit caput, & fluctum cervice recepit.

Videmus haec signa² numquam fere ementientia;
nec tamen, cur ita fiat, videmus.

Vos

Ἡ τρυζαὶ ὀρεβανὸν ἰσημαίνῃ ὀλο-
λυγῶν.

Theophrastus p. 438. Ὀλολυγῶν
ἔδωκε μὲν ἐπ' ἀκρωρείας, χειμῶ-
νοι. Cassianus Bassus Geop. lib.
I. cap. 3. Ὀλολυγῶν τρυζαὶ ἰα-
θύν, χειμῶνα δὲ λαῖ. Ὀλολυγῶν
Avieno est ulula, quam senten-
tiam probat Cl. Salmasius Exerc.
Plin. pag. 1318. Ed. Paris. Vi-
de sis Theocriti Scholiasten ad Ei-
dyll. VII, 139. Davies.

1 Demersit caput & fluctum
cervice recepit.] Sic MSSSti: Fa-
nus tamen Gulielmus malebat,
demersit caput, & fluctum cer-
vice recepit. Causa fuit, ut o-
pinor, quod noster verba prae-
sentis temporis superius adhibue-
rit. Sed Aratum suum Διοσημ.
vf. 217. imitatus est Cicero:

Ἦπερ καὶ λακίρυζα παρ' ἡδὺν
πρὸ χέσσης

Χείμαρς ἈΡΧΟΜΕΝΟΥ χέσσης
ΥΠΕΚΥΨΕ κορυφῇ

Ἦπερ καὶ ποταμοῖο ἘΒΑΨΑΤΟ
μίχρα παρ' ἀκρῶς

Ὡμῶς ἐν κρυάλλῃ

In secundo versu forsitan legen-
dum χείμαρς ἘΡΧΟΜΕΝΟΥ,
haec enim sunt prognostica. Ae-
lianus H. A. lib. vii. cap. 7. Ἀ-
πιδύσει δὲ καὶ πνύμεα λεόμεναί τι
θέρους, καὶ ἀνέμων πνῆες ἐμβολὰς
καταφάνουσι. Vide sis & Geop.

lib. I. c. 3. ac Claudianum Bell.
Gildon. vf. 493. Idem.

2 Numquam fere ementientia]
Balliol. Vict. & Ven. habent non-
nunquam. Debuerunt non un-
quam, quod eodem redit ac vul-
gata lectio, quam servant Reg.
Cantab. alique MSSSti. Idem.

3 Aquai dulcis alumnae.] Ranas
intelligit. Aratus Διοσημ. vf. 215.
Αὐτοῖς ἐξ ὕδατος πατρίος βοάου-
σι γυγῶν.

Inter tempestatis signa ranae ul-
tra solitum vocales ponuntur a
Plinio H. N. lib. xviii. §. 87.
Praevit Theophrastus pag. 418.
Βάτραχοι μᾶλλον ἔδοντες σημαίνου-
σιν ὕδαρ. Vide Virgilium Georg.
I. 378. Idem.

4 Quis est qui ranunculos hoc
videre suspicari possit? sed inest
mire & ranunculis naturā quae-
dam &c.] Antiquiora exemplaria
discrepant ab hac lectione; sunt
tamen & ipsa non parum inqui-
nata. Nam in pervulgatis quo-
que vereor, ne sit mendum; praeter
enim quam quod valde diver-
sam habent lectionem ab antiqua,
quod semper mihi suspectum
est, quia sine causa hoc accidere
non arbitror; eam etiam quam
habent per se parum sinceram
judico. Quid enim mire ibi fa-
ciat, & quam vim habeat hoc lo-

*Vos quoque signa videtis, & aquarū dulcis alumnae,
Cum clamore paratis inanis fundere voces,
Absurdoque sono fontis & stagna cietis.*

* Quis est, qui ranunculos hoc videre suspicari possit? * Sed inest in rivis & ranunculis natura quaedam significans aliquid, per se ipsa satis

co id adverbium, non video: omnino neque plana, neque elegans mihi structura videtur. Cum quid dubitem potius, quam quid sentiam exposuerim, volo nunc veterem scripturam notam facere; quae est haec, *sed inest in rivis & ranunculis*; ut possint eruditiores, an merito suspectum hunc locum habeam, videre, & unde tanta orta sit de hoc loco inter antiquos & novos Codices dissensio, cogitare. Diligentius igitur considerandum, an & ex antiquis vestigiis, & ex Graeco versu *Arati* recte possit *in gyrinis* emendari; nam *gyrinos* & *Gracii* & *Latini* appellant ranarum partus. *Plinius* H. N. lib. ix. c. li. *Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantum & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores.* Et *Aratus* in *Phaenomenis*: [immo in *Dioscemeis* v. 214, seq.]

Ἡ μᾶλλον δειλαὶ γενεὴ, ὕδροισιν
ὄνειαρ,

Αὐτὸν ἐξ ὕδατος πατέρεις βοδ
ῶσι γέρων.

Cujus etiam interpres de illis sic loquitur: *Γυρίνοι δὲ λέγονται οἱ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι, τετίσι τὰ γυνήματα τῶν βατράχων ἀδιάπλαστοι γὰρ πλείοντα & ἄποδα ὥς ἐπὶ τῷ*

ἄρτυ. Receptam lectionem conservavi: ortam autem mihi suspicionem quamvis levem, & fortasse inanem, aperire non malum duxi; causas etiam, quae me ad hoc impulerint, supra exposui. *Victorius.*

* *Sed inest mire & ranunculis*] *Turnebus* legendum censet, *sed inest in re vis, & ranunculis* &c. a quo dissensio, neque quicquam mutandum censéo, nisi forte, ut conjecit *Victorius*, *sed inest in gyrinis & ranunculis.* De *gyrinis* *Plinius* lib. ix. c. 51. *Lambinus.*

Ibid. Cum in veteri libro scriptum sit *in rivis*, facile adducor, ut credam vocem *mire* ab aliquo repositam fuisse, cui suspectum esset verbum *in rivis*, quod *Librariorum* imperitia factum erat ex *gyrinis*. Hanc autem veram esse hujus loci lectionem admonuit etiam *Victorius*, adducto *Arateo* versu οὐ τῶν φασιομένων

Αὐτὸν ἐξ ὕδατος πατέρεις βοδ
ῶσι γέρων. *Ursinus.*

Ibid. *Sed inest in rivis & ranunculis*] Sic edidit *Gruterus*. *Is.* autem *Vossius* ad *Melae* lib. I. cap. ix. p. 68. quafi novum quid & inauditum eruiisset, ex melioribus, ut ait, Codicibus legit, *inest gerinis & ranunculis*; sed cum γέρωνι sint ranunculi, pu-
B rae

satis certa, cognitioni autem hominum obscurior.

¹ *Mollipedesque boves spectantes lumina caeli,
Naribus humiferum duxere ex aëre succum.*
Non quaero, cur; quoniam, quid eveniat, intellego.

² *Fam vero semper viridis, semperque gravata
Lentiscus triplici solita grandescere fetu,*

³ *Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.*

Nec

rac putae τυτολεζίας reus esset noster; quare γαίης huc non convenire recte statuit *Jac. Gronovius*. Quod autem vulgatam lectionem tuetur vir ille doctus, in eo quidem vehementer errat; nihil enim huc omnino faciunt rivi, planeque ridiculus fuisset *Cicero*, si naturam significantem aliquid rivis inesse dixerat, quod eam ranis, aquas ut plurimum colentibus, competere statueret. *Pall. pr. sec. inest in renis*. Reg. vero est inest mire & ranunculis. Denique *Parif. Med. & Meriton. inest mire & ranunculis*. Cum *Cl. Clerico* legerim *Sed inest vere & ranunculis*. Quomocunque vero se res habeat, perplacet iudicium, quod de huiusmodi συμμοίς tulit *Epicurus*. Αἱ ἐπισημασίαι, inquit, αἱ γινόμεναι ἐπὶ πσι ζώοις, καὶ τὰ συκύρημα γένον' ἔκαστ' ἔχει γὰρ τὰ ζῶα ἀνάγκη πινε προσφέρειν) ἔλπιπλεοδύναμι χειμῶνα, ἔδ' ἐκείνηται πρὸς θύα φύσιν παρατηρεῖται τὰς τ' ζῶων τέταν ἐξόδας, καὶ πρὶν τὰς ἐπισημασίας πάντας ἀποπλεῖ. Vide *Diogenem Laertium* lib. x. §. 115. *Davies*.
1 *Mollipedesque boves*] *Aratus* Διοσημ. vī. 222.

Καὶ βόεις ἤδη πρὸ πάρος ὕδατος
εὐδύοιο

Οὐρανὸν εἰσανιδόντες, ἀπ' αἰθέρος
ὡς φησὶσαντο.

Theophrastus pag. 418. Bē:—

—ἰαν εἰς τὸ ἕρπον ἀνακύναν ὁσφραίνονται, ὕδωρ σημαίνει. Similiter *Virgilius* *Georg. I.* 375. (in quem locum *Servius* etiam verba *Varronis* huc facientia suppeditat) & *Plinius* *H. N.* lib. xviii. §. 88. *Idem*.

2 *Fam vero semper viridis*] *Aratus* Διοσημ. vī. 319.

Τετπλέα δὲ χῆνος κυνί, τελοσσαὶ
δὲ γὰρ αὐτῶν

Γίνονται καρποῖο· φέρε δὲ πρὸς σήμα
μαθ' ἐκάστη

Ἐξείης ἀργῶν· καὶ γὰρ τ' ἀργῶν
τήσιν ὀλέω

Τετπλέα μείρονται, μίσωλιν καὶ
ἐπ' ἀμφοτέρ' ἄκρα.

Pari modo *Cassianus Bassus* *Geop.* lib. xi. cap. 12. & *Theophrastus* de signis *Seren.* pag. 129. ed. *Hanov.* Hosce vero *Tullii* versus laudat *Plinius* *H. N.* lib. xviii. §. 61. *Idem*.

3 *Ter fruges fundens*] *Inanis* est *Joan. Harduini* suspicio, pro qua rescribit, *ter flores fundens*; nam

⁴ Nec hoc quidem quaero, cur haec arbor una ter floreat, aut ⁵ cur arandi maturitatem ad signum floris adcommo- det. Hoc sum contentus, quod, etiam si ⁶ quo modo quidque fiat ignorem, quid fiat intellego. Pro omni igitur divinatione idem, quod pro rebus his, quas commemoravi, respondebo. Quid scammonae ra- 10 dix ad purgandum, ⁷ quid aristolochia ad morsus serpentum possit, (⁸ quae nomen ex inventore

nam recepta lectio a cunctis Ciceronis & Plinii praestatur exemplaribus; quin & Theophrastus, Aratus ac Geoponicorum scriptor hac in re *ναρόν* & *ναγνός* adhibent. Idem.

4 Nec hoc] Malim ne hoc quidem quaero. Idem.

5 Cur arandi maturitatem ad signum floris adcommo- det] Ab hac lectione non abeunt aut editi Codices aut MSSi. Mihi tamen, praepositione transposita, rescribendum videtur, cur ad arandi maturitatem signum floris adcommo- det; fruges enim fundens Lentiscus, arandi tempus monstrare censebatur. Idem.

6 Quomodo quidque fiat] Vulgo quo quidque fiat, & ita plerique Codices. Nec mirum, nam quo pro quomodo scribere solebant Librarii; proinde facilis erat error. Lectionis, quam recepimus, auctores sunt Reg. pr. & veteres editi. Idem.

7 Quid Aristolochia ad morsus serpentum possit] Lambino placet Aristolochiae, nimirum radix. Et vere quidem; nam omnia ejus genera radice tantum valere

monet Plinius H. N. lib. xxv. cap. 8. Nisi forsân potius legendum sit, quid scammonae radix ad purgandum, quod aristolochia ad morsus serpentum possit. Sic enim loquitur noster infra lib. II. cap. 20. Prognostica nostra pronuntiabas, & genera herbarum, scammonae Aristolochiaeque radicem. Sed ibi quoque scammonae Aristolochiaeque radicem scribit idem vir doctissimus. Aristolochiam vero serpentum morsibus curandis utilem esse docent Theophrastus Hist. Plant. lib. ix. cap. 22. & Plinius xxv, 8. xxvi, 8. Vide Gul. Canterum Nov. Lect. lib. I. c. 14. & Joann. Brodaeum Misc. lib. II. c. 2. Idem.

8 Quae nomen ex inventa re reperit] Sic restitui, certissima conjectura ductus. Nam nullo modo lectio vulgata, ex inventore, ferri poterat, ut rectissime judicat Petr. Victorius, & immerito reprehenditur hic a quibusdam. Nunc & sententia aperta est, & verba sententiae congruunt, neque discrepant ab iis, quae ceteri scriptores de Aristolochia tradiderunt: hoc enim dicit Ci-

tore reperit, rem ipsam inventor ex somnio)
¹ video; quod satis est: cur possit, nescio.
 Sic ventorum & imbrium signa, quae dixi, rationem quam habeant, non satis perspicio: vim & eventum agnosco, scio, adprobo. Similiter,
² quid fissum in extris, quid fibra valeat, accipio: quae causa sit, nescio. Atque horum quidem plena vita est: ³ extris enim omnes fere utimur.

Quid?

cero, Aristolochiam, nomen, quod ad partus sit utilissima atque optima; inventorem rem ipsam, id est, herbam & ejus vim atque usum reperisse ex somnio. Dicta autem est Aristolochia ex eo, quod sit ἀρίστη λοχεία, id est, optima partubus. Sed de hoc loco plura in Commentariis ad *Cornelium Nepotem*. Lambinus.

Ibid. *Quae nomen ex inventore reperit, rem ipsam inventor ex somnio*] Locum mendi suspectum habuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. vi. cap. 3. At suam conjecturam usque adeo certam putavit *D. Lambinus*, ut, si fides ei sit habenda, hanc esse veram & germanam scripturam nemo nisi vel improbissimus vel tardissimus sit negaturus. Verba sunt hominis ad *Corn. Nepotem* pag. 253. Ita pro lana caprina, quasi pro aris & focis, contenditur! Sed hoc missio, num scopum tetigerit vir eruditus, videamus. Emendationis fundus est, quod Aristolochiam, quasi τῆς λοχείας ἀρίστη, dictam tradant non modo *Plinius* lib. xxv. §. 54. sed & *Dioscorides* lib. III. cap. 4. De veriverbiis autem inter omnes raro convenit, aliamque procul

dubio famam sequitur *Tullius*; nam manifeste statuit, quod vidit etiam *Turnebus* *Advers.* v. 20. Aristolochiam ab Aristolochio quodam nominatam, qui hanc herbam ad serpentum posse morsus ex somnio didicit. Ejus sane, tanquam τῆς λοχείας ἀρίστη βοηθήσει, mentio, supervacua prorsus hic esset & importuna. Historiac, fateor, ad quam respexit *Cicero*, nulla jam supersunt vestigia; nec mirum, cum tam multos Auctores nobis inviderit edax vetustas. At vero *Aristolochus* nomen est Graecum; sic enim e. g. vocabatur *σαυδοιόλης* quidam Olymp. CIX. Inventae quidem Aristolochiae gloriam feminae tribuit *Nicandri* Scholastes ad *Theriac.* vf. 511. illam tamen *Aristolochiam* vocatam fuisse non tradit. Ejus opinionem verisimilem reddit herbae virtus insita, si modo vulgatam, quod arbitror, Etymologiam in animo habuit; sed tum demum nihil ad *Ciceronem* facit. *Davies.*

¹ *Video; quod satis est*] Aper- tus est sensus, si modo Codices addicerent. Sed cum *Victoriani*, *Gruteriani* nostrique MSSi summo consensu dent, posse video quod

Quid? de fulgurum vi dubitare num possumus? Nonne cum multa alia mirabilia, tum illud in primis? * cum Summanus in fastigio Jovis optumi maxumi, qui tum erat fictilis, & e caelo ictus esset, nec usquam ejus simulacri caput inveniretur; haruspices in Tiberim id depulsum esse dixerunt: idque inventum est eo loco, qui est ab haruspibus demonstratus. Sed quo po-
tius

quod satis est, nisi quod Paris. possit video; forsan ita rescribi possit locus, *Quid Scammonea radix ad purgandum, quid Aristolochia ad morsus serpentum* (quae nomen—somnia) possit, video; quod satis est: cur possit, nescio. Idem.

2 *Quid fissum in extis, quid fibra valeat* De fisco jecoris, fibraque, vide Barn. Briffonium Form. lib. I. pagg. 20, 21. Idem.

3 *Extis enim omnes fere utuntur* Nescio. quomodo magis placeat, ut est in MSto, utimur. Urfinus.

Ibid. *Extis enim omnes fere utimur* Vulgo utuntur. At nos MSSorum Urfin. & Balliol fidem secuti sumus: Q. enim Cicero, Stoicus erat, adeoque non mirum est, si semet inter eos numeret, qui extis utuntur. Davies.

4 *Cum Summanus in fastigio* De Summano Deo, quia satis multa dicturi sumus in Commentariis Plautinis, cum praesertim non sit nostri instituti, voces aut locos difficiles explicare, nihil hic dicemus. Lambinus.

Ibid. *Cum Summanus in fastigio Jovis optumi maxumi* In MSSis fere cunctis *summa manus* pro *Summano* perperam le-

gitur. Hanc autem historiam nonnihil immutatam, & ad alienum tempus relatum narrat vetus Scholiastes ad Ciceronis Catil. III. cap. viii. pag. 706. *Jovis inquit, statua sic turbine depulsa est; ut caput perderet, & mergeretur in medio Tiberi. Tunc haruspex quidam, cum sacerdotes sequerentur vestigia fulminis & caput dejectum quaerere, nec invenirent. hasta pulsum locum* (forsan hasta pulso loco, vel pulsans locum) invenit & dixit: Ecce caput; & levavit de hasta. Quis vero fuerit Summanus, Ovidio Fast. vi. 731. non satis constitit. Constat tantum, huic nocturna, Jovi vero diurna fulmina tribui. Vide Plinium H. N. lib. II. §. 53. & Augustinum C. D. lib. iv. c. 23. At cum aliis, tum Arnobio lib. v. pag. 230. & lib. vi. p. 240. ac Martiano Capellae lib. II. p. 40. idem cum Plutone numen censetur. Adi Gyraldum Hist. Deor. Syntagm. vi. col. 196. Davies.

5 *E caelo ictus esset* Infra c. 43. *Ictus Centaurus e caelo est.* Primam tamen voculam non agnoscunt nostri Codices: sed eam postulat Latinitas. Idem.

tius utar aut auctore, aut teste, quam te? cuius edidici etiam versus, & libenter quidem, quos ¹ in secundo consulatu Urania musa pronuntiat:

*Principio aetherio flammatus Juppiter igni
Vertitur, & totum conlustrat lumine mundum,
Menteque divina caelum terrasque petessit,
Quae penitus sensus hominum vitasque retentat,
Aetheris aeterni septa atque inclusa cavernis.
Et, si stellarum motus cursusque vagantis
Nosse velis, ² quae sint signorum in sede locatae,
Quae verbo & falsis Graiorum vocibus errant,
Re vera certo lapsu spatioque feruntur;
Omnia jam cernes divina mente notata.
Nam primum astrorum volucris te consule motus,*

Concur-

¹ In secundo consulatu] Puto corrigendum, in secundo de consulatu, ut Eubaudiat libro. P. Manucius.

Ibid. In secundo consulatu] Paulum Manucium, reponentem in secundo de consulatu, sequitur etiam D. Lambinus; nec aliter coniecit Hadr. Turnebus Advers. v, 20. At mihi cum Gulielmio placet in secundo consulatûs; haec enim lectio vulgatae propius accedit. Hieronymus adv. Jovin. lib. I. p. 345. Anaxilides in secundo libro philosophiae. Sic Agrippam in secundo vitae suae laudat Philargyrius ad Virgilii Georg. II, 162. Lactantius Div. Inst. lib. III. cap. xvii, 14. Cicero in libris consulatus sui eadem dixit, quae Lucretius. Denique Tullium consulatus sui libro II. profert No-

nus in eventus. Hinc patet non fuisse cur Henr. Valesius reponeret ἐν δεύτερῳ ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΕΛΩΝ apud Eusebium H. E. III, 28. cum minime necessaria sit ista praepositio. Davies.

² Quae sint signorum in sede locatae] Puto qua sint signorum in sede locatae, hoc est, in qua Zodiaci parte. Idem.

³ Gravis stellarum ardore] Rescribi debere gravi stellarum ardore coniecit Hadr. Turnebus Adv. lib. v. cap. 20. Passim certe fit, ut literae perperam repetantur; ea tamen emendatio mihi non videtur necessaria. Idem.

⁴ Cum tumultus Albano in mente nivalis] Cum Coss. ceterique Magistratus Romani ferias Latinas celebrarent, in Albano monte fiebant sacrificia, Vide Var-

Concursusque ³ gravis stellarum ardore micantis
 Tu quoque, ⁴ cum tumulos Albano in monte nivalis
 Lustrasti & laeto mactasti lacte Latinas,
 Vidisti, & claro tremulos ardore cometas,
 Multaque misceri nocturna strage putasti:

Quod ferme dirum in tempus ⁵ cecidere Latinae,
 Cum claram speciem concreto lumine Luna
 Abdidit, & subito stellanti nocte perempta est.

⁶ Quid vero Phoebi fax, tristis nuntia belli,
 Quae ⁷ magnum ad columen flammato ardore
 volabat,

⁸ Praecipitis caeli partis obitusque petessit.
 Aut cum terribili percussus fulmine civis,
 Luce serenanti ⁹ vitalia lumina liquit:
 Aut cum se gravido tremefecit corpore tellus.

Fam

Varronem lib. V. L. L. §. 3. & Dionysium Halicarnasseum lib. IV. c. 49. *Idem.*

⁵ Cecidere Latinae] Vulgo cecinerunt; quae quidem lectio, si commodus inde proveniret sensus, loco movenda mihi non videretur. Cum vero ex ea fani nihil exsculpere queam, Codicis Eliensis fidem sum secutus. Sed & Aldus Nepos eodem modo jam pridem edidit. *Idem.*

⁶ Quid vero Phoebi fax] Lambinus ex conjectura recepit, quum vero. Melius, ut opinor, repones, quin vero; easque voces pro transitionis formula capies. *Idem.*

⁷ Magnum ad columen] Instar columnae, seu ad columnae magnitudinem, prout explicat Turnebus Adv. v. 20. *Idem.*

⁸ Praecipitis caeli partis obi-

itusque petessit] Contra λαμπάδης ἀνίκας ἐς τὸ ἕρπον ἀπὸ τῶν δυνάμεων ἀνέδραμον, ut tradit Dion Cassius lib. xxxvii. pag. 41. B. Julius Obsequens de Prodig. cap. 122. Trabs ardens ab occasu ad caelum extenta. At visas nocturno tempore ab occidente facies memorat ipse Cicero Catil. III. c. 8. *Idem.*

⁹ Vitai lumina liquit] Sic legendum; non, ut habent libri vulgati & nonnulli MSSi vitalia. Et ita edendum curavi apud Lucretium lib. v. 224.

— Indigus omni

Vitai auxilio —

ubi libri vulgati & plerique scripti habent vitali. Lambinus.

Ibid. Vitalia lumina liquit]

Haec est omnium nostrorum, credo & reliquorum, Codicum le-

*Jam vero variae nocturno tempore visae
 Terribiles formae, bellum motusque monebant :
 Multaque per terras vates oracula furenti
 Pectore fundebant tristis minitancia casus :
 Atque ea ¹ quae lapsu tandem cecidere vetusto,
 Haec fore, perpetuis signis clarisque frequentans
 Ipse Deum genitor caelo terrisque canebat.*

12 *Nunc ea, Torquato, quae quondam, & consule
 Cotta,*

*Lydius ediderat Tyrrhenae gentis haruspex,
 Omnia fixa tuus glomerans determinat annus.
 Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo*

¹ Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,

Et

Etio; nec erat, cur eam follici-
 tarent D. Lambinus & Ob. Gifan-
 nius in conlect. Lucretianis ad
 vocem lumen; nam pari modo
 dixit Ovidius Metam. xiv, 175.

— Ut lumen jam nunc vitale
 relinquam.

Similiter vitales auras passim di-
 cunt Poëtae. Vide Lucretium III,
 406, 576. Virgilium Aen. I, 391.
 & Dracontium II, 69. Davies.

¹ Ipse suos quondam tumulos
 ac templa petivit] Lactantius
 Div. Inst. lib. III. c. 17. habet.

*Ipse suas arces atque incluta
 templa petivit.*

Hae vero diversitates ex alia cau-
 sa non sunt natae, quam quod
 memoriae suae nimium tribuerit
 scriptor elegantissimus: hunc e-
 nim versum noster eodem modo
 repetit lib. II. c. 20. nec in hoc
 vel in illo loco variant MSSi. De
 re ipsa vide Isidorum Pelusiotam
 lib. I. Ep. 73. Idem.

² Generataque Nattae] Gene-
 rosaque legit Muretus; & paullo
 infra,

*Omnes civili generosa stirpe
 profectam.* P. Manucius.

Ibid. Generosaque Nattae] Sic
 legendum; non, ut vulgo, gene-
 rataque Nattae. Neque me mo-
 vet Adr. Turnebus, qui lectionem
 hanc tutans, sic eam interpreta-
 tur, speciem Nattae effictam, &
 simulatam, non veram. Nam
 primum non loquuntur ita Lati-
 ni. Deinde fatis hoc a Cicerone
 dictum est, cum dixit *ex aere*.
 Dicitur autem *generosa*, quia Pi-
 ngarii Nattae erant nobiles: a no-
 bilitate igitur periculum. Lamb.

Ibid. Generataque Nattae] Sa-
 tis mirari nequeo, cur Janus Gu-
 lielmus conjecerit, *venerataque*
Nattae, vel *gener Attaque Nat-*
tae; quasi vel cultu divino Nat-
 tae statuam profecti sunt Ro-
 mani; vel species, quam memo-

rat

Et Capitolinis iniecit sedibus ignis.

Tum species ex aere vetus² generataque Nattae.

Concidit,³ elapsaeque vetusto numine leges,

Et Divom simulacra peremit fulminis ardor..

Hic silvestris erat Romani nominis altrix

⁴ Martia, quae parvos Mavortis semine natos

Uteribus gravidis vitali rore rigabat:

Quae tum cum pueris flammato fulminis ictu

Concidit, atque avulsa, pedum vestigia liquit.

Tum quis non artis scripta ac monumenta volutans,

Voces tristificas chartis promebat Etruscis?

⁵ Omnes civili generosa stirpe profectam

¹ Vitare

rat Cicero, non Nattae, sed Attae, fuerit; quod falsi convincitur ex lib. II. cap. 20. Felicius est Lambini, vel Mureti potius, harioleatio, cui placet generosaque. Davies.

³ Elapsaeque vetusto numine leges] Janus Gulielmus reponerat vetusto aerumine, quod infra lib. II. cap. 21. Aera legum de caelo tacta memoret Cicero. Sed, ut puto, aeramen, non aerumen, Latine dicitur. Ipsam vero rem multi firman scriptores. Fulius Obsequens de Prodig. cap. 122. Tabulae legum aeneae litteris liquesfactis; quem locum frustra sollicitant. Dion Cassius lib. xxxvii. pag. 33. Τάτε γράμματα τῶν ἡλῶν, ἐς αἷς οἱ νόμοι διαγερῶντο, συνεχύθη καὶ ἀμυδρὰ ἐγένετο. Vide & Catil. III. cap. 8. Idem.

⁴ Martia] Lupa, quae Romulum Remumque nutruisse fertur. Manilius IV, 26.

*Aut Lupa profectos nutrifset
Martia fratres.*

Livius lib. x. cap. 27. Hinc victor Martius Lupus, integer & intactus. Ratio nominis est, quod ea fera sit Marti sacra. Auctor de Orig. gentis Romanae, quem Aurelium Victorem vocant, c. xx. Inde videlicet LUPUM picumque Martiae tutelae esse. Idem tradunt Plutarchus in Romulo pag. 19. & Servius ad Aen. II, 355. IX, 556. Ful. Obsequens de Prodig. c. 122. Relatum — Lupam Remi & Romuli fulmine ictam. Adi sis & Dionem lib. xxxvii. pag. 33. & Ciceronem Catil. III. c. 8. Idem.

⁵ Omnes civili generosa stirpe profectos] Ita scriptus est hic versus in antiquo, cum in vulgatis sit, omnes civili generosam stirpe profectam. Urfinus.

Ibid. Omnes civili generosa stirpe profectam] Vulgo generosam, quod

¹ *Vitare ingentem cladem pestemque monebant :
Vel legum exitium constanti voce ferebant,
Templa Deumque adeo flammis ² urbesque jube-
bant*

*Eripere, & stragem horribilem caedemque vereri :
Atque haec fixa gravi fato ac fundata teneri ;
³ Ni post excelsum ad columen formata decore
Sancta Jovis species claros spectaret in ortus.
Tum fore, ut occultos populus sanctusque senatus
Cernere conatus posset, si Solis ad ortum
Conversa, inde patrum sedis populique videret.
Haec tardata diu species multumque morata,
Consule te, tandem celsa est in sede locata ;
Atque una fixi ac signati temporis hora
Juppiter excelsa clarabat sceptrum columna :
At clades patriae flamma ferroque parata,*

Vocibus

quod absurdum est: qui enim, quae-
so, clades dici possit generosa, quae a nefaria parricidarum manu fuit perpetranda? Aldin. Urfin. Reg. & Cantab. habent, civili generosa stirpe profectos. Perperam; responsum enim est, res saevas tristissimasque portendi—maxime ab DOMESTICIS hostibus, ut ait Arnobius lib. vii. pag. 307. & Catilinam ejusque socios nobiles fuisse, nemini latet. Veram igitur esse lectionem, quam recepimus, & quae Mureto placuit, abunde liquet; eamque stabiliunt Med. & Balliol. praeterquam quod hic prophetam, non profectam, manifesto Librarii lapsu repraesentet. Davies.

¹ *Vitare ingentem cladem*] In Victorianis Gruterianisque libris

hujus & sequentis versus immutatur ordo. Quin & omnes nostri dant

Vel legum exitium constanti voce ferebant

Vel diram ingentem cladem pestemque monebant.

Quamvis hoc perperam factum videatur, tamen in tanto MSSorum consensu rem Lectori celatam noluimus. Idem.

² *Urbesque jubeant*] Optime, quemadmodum puto, Balliol. exhibet, *urbemque jubeant*, ut de Roma καὶ ἑξῆς intelligatur. Idem.

³ *Ni post excelsum ad columen*] Vulgo *excisum*. Quod vero nonnulli Codices darent, *nepus excisum* vel *excesum*, Gulielmus legendum conjecit, ni prius. At frustra

*Vocibus Allobrogum patribus populoque patebat.
 Rite igitur veteres, quorum monumenta tenetis, 13
 Qui populos urbisque modo ac virtute regebant:
 Rite etiam vestri, quorum pietasque fidesque
 Praestitit, & longe vicit sapientia cunctos,
 Praecipue coluere vigenti numine divos.
 Haec adeo penitus cura videre sagaci
 Otia qui studiis laeti tenuere decoris,
 Inque Academia umbrifera nitidoque Lyceo
 Fuderunt claras fecundi pectoris artes.
 E quibus ereptum, primo jam a flore iuventae,
 Te patria in media virtutum mole locavit.
 Tu tamen anxiferas curas requiete relaxas,
 * Quod patriae vocis studiis nobisque sacraſti.*

Tu igitur animum poteris inducere ⁵ contra ea,
 quae a me disputantur de divinatione, dicere,
 qui

frustra fuit vir eruditus. Multi MSS. *excessum*. Merton. *excellentum*, prout olim dedit Lambinus; & in eam lectionem quadrat historia: nam, quod paulo post ait noster,

*Juppiter excelsa clarabat sceptrum
 tra columna.*

Arnobius lib. vii. pag. 307. Responsum — aliter publicari scelera non posse consilia, nisi Juppiter rursus ALTIORE in culmine fingeretur, orientalem conversus ad cardinem, radiisque oppositus solis. Cicero Catil. III. c. 8. Haruspices jusserunt, simulacrum Fovis facere MAJUS, & in EXCELSo collocare, & contra atque ante fuerat, ad orientem convertere. Non dispar est, quod de Horatii Colitis statua de caelo tacta me-

morat Agellius N. A. lib. iv. cap. 5. Idem.

4 *Quod patriae vocis studiis nobisque sacraſti*] Hujusce versiculi mentem non capio, quapropter mihi mendae suspectus est. Nonnulli MSS. *voces*; alii *votis*; Pal. sec. *vota his*. Forſan reponendum,

Quod patria vacat, his studiis nobisque sacraſti.

Vide lib. II. de Divin. cap. 2. Idem.

5 *Contra ea, quae a me disputantur de divinatione, dicere*] Vulgo quae a me disputantur, & de divinatione dicere, nec aliter omnes nostri. Conjectura tamen, quam loci sensus veram probat, illis Codicibus praeferenda videbatur. Aldus etiam Manucius

qui & gesseris ea, quae gessisti, & ea, quae pronuntiavi, adcuratissime scripseris? Quid? Quae-
ris, Carneades, cur haec ita fiant, aut qua arte
perspici possint? Nescire me fateor: evenire
autem, te ipsum dico videre. Casu, inquis.
Itane vero? Quicquam potest casu esse factum,
quod omnes habet in se numeros veritatis?
Quatuor tali jacti, ¹ casu Venerium efficiunt.
Num etiam centum Venerios, si ² cccc talos
jeceris, casu futuros putas? Adpersa temere
pigmenta in tabula, oris lineamenta effingere
possunt. Num etiam ³ Veneris Coae pulchritu-
dinem effingi posse adpersione fortuita putas?
Sus rostro si humi A literam inpresserit; num
propterea suspicari poteris, Andromacham En-
nii ab ea posse describi? Fingebat Carneades,
in Chiorum lapicidinis saxo diffisso caput exti-
tisse Panisci. Credo, aliquam non dissimilem
figuram, sed certe non talem, ut eam factam
a Scopa diceres: sic enim profecto se res habet,
ut

pucius & D. Lambinus particu-
lam copulantem praeterrunt;
at distinctionem prorsus alieno
ponunt in loco. *Davies.*

¹ *Casu Venerium efficiunt*] De
jactu Venerio vide *Joan. Meur-*
sium de ludis Graec. pagg. 7,
36. aut *Dan. Southerii* Palameden
lib. I. capp. 26, 27. *Idem.*

² *cccc talos jeceris*] Vulgo
ejeceris. Nos vero Reg. Cantab.
& veteres editos sequimur; cum
talos jacere, non *ejicere*, dicant
Latini. *Idem.*

³ *Veneris Coae*] Vulgo *Vene-*

ris Cnidiae Coneque. Mediam
vero vocem praeterrunt MSS-
ti. Et recte quidem; hic enim
de pictura agitur, cum Cnidia
Venus, statua fuerit a Praxitele
facta. Vide *Plinium* H. N. lib.
xxxvi. §. iv. 5. Quin & impor-
tunam istam *copulationem* rejeci-
mus, Reg. & Victor. fidem secu-
ti; nam *σφὸν φέμεται*, quod
attulit *Jac. Gronovius*, haud e-
quidem moror; is enim scripto-
ri politissimo nimis quam duras
loquendi formulas affingere nul-
lus dubitat. Acumen porro *Ja-*

ut numquam perfecte veritatem casus imitetur. At nonnumquam ea, quae praedicta sunt, mi- 14
nus eveniunt. Quae tandem id ars non habet?
earum dico artium, quae conjectura continen-
tur & sunt opinabiles. An medicina, ars non
putanda est? quam tamen multa fallunt? Quid?
Gubernatores nonne falluntur? An Achivorum
exercitus & tot navium rectores non ita profe-
cti sunt ab Illo,

Ut profectione laeti piscium lasciviam

*Intuerentur, ut ait Pacuvius, nec tuendi * sa-
tietas capere posset?*

*Interea prope jam occidente sole & inhorrescit
mare,*

*Tenebrae conduplicantur, noctisque & nimbūm
occaecat nigror.*

Num igitur tot clarissimorum ducum regum-
que naufragium sustulit artem gubernandi? aut
num ⁶ Imperatorum scientia nihil est, quia sum-
mus Imperator nuper fugit, amisso exercitu? aut
num

ni Gulielmii prorsus est miran-
dum; qui, cum Pal primus de-
derit *Veneris eoque*, codicis il-
lius lectionem veram esse pro-
nuntiavit. Quasi *Eo, τῷ Ἡῆς, Au-
rorae*, competeret potestas. Sic
se ridendos propinant, qui pa-
trocinandis suorum librorum le-
ctionibus intemperanter sunt ad-
dicti! *Idem.*

⁴ *Satietas capere posset*] Haec
scriptura metrum prorsus vitiat.
Gruterus legendum coniecit *sa-
tias capere posset*. *Satius* sane
pro *satieta*te passim veteribus u-

surpatur. Vide modo *Nonium*
cap. 2. Malim vero, transposi-
tis vocibus, rescribere *capere* pos-
set *satietas*: quae vox ut *satye-
tas* pronuntiabatur. Vide Cl.
Bentleium de Metris Terentianis
pag. 14. *Idem.*

⁵ *Inhorrescit mare*] Hos &
qui sequebantur apud *Pacuvium*
versus adducit noster lib. III. de
Orat. cap. 39. *Idem.*

⁶ *Imperatorum scientia nihil
est*] Forte nulla est. *Lambinus.*

Ibid. *Imperatorum scientia ni-
hil est*] Sic *Laetantius* Div. Inst.
lib.

num propterea nulla est reipublicae gerendae ratio atque prudentia, quia multa Cn. Pompeium, quaedam M. Catonem, nonnulla etiam te ipsum fefellerunt? ¹ Similis est haruspicum responsio, omnisque opinabilis divinatio: conjectura enim nititur, ultra quam progredi non potest. Ea fallit fortasse nonnumquam; sed tamen ad veritatem saepissime dirigit: est enim ab omni aeternitate repetita; in qua cum ² paene innumerabiliter res eodem modo evenirent, isdem signis antegressis; ars est effecta, eadem ¹⁵ saepe animadvertendo ac notando. Auspicia vero vestra quam constant? quae quidem nunc a Romanis Auguribus ignorantur: (bona hoc tua venia dixerim) a Cilicibus, Pamphyliis, Pifidis, Lyciis tenentur. Nam quid ego hospitum nostrum, clarissimum atque optimum virum, Deiotarum regem commemorem? qui nihil

lib. vi. cap. ix, 20. *Si virtus, inquit, dissoluto corpore, nihil futura est. Ut frustra sit Lambinus, cui, scientia nulla est, placuit. Prudentius πειρῇ Σειφ. II, 356.*

Tunc, si libebit, disputa

Nil esse Vulcanum meum.

Et III, 76.

Isis, Apollo, Venus NIHIL est;

Maximianus & ipse NIHIL.

Illa NIHIL, quia facta manu,

Hic, manuum quia facta colit:

Frivola utraque & utraque

NIHIL.

Vide sis & lib. II. advf. Symmachum vs. 485. Davies.

¹ Similis est haruspicum responsio, omnisque opinabilis divinatio]

Vox penultima sensui videtur officere; cum enim Medicorum, Gubernatorum & Imperatorum scientiam opinabilem esse comprobasset, addit similem esse haruspicinam, omnemque divinationem: adeo ut vix dubitem, quin vox *opinabilis* a mala manu provenerit & pro Glossemate sit habenda. Idem.

² Paene innumerabiliter res]
Vulgo paene innumerabiles res, at renituntur MSSi. nec ulla est causa sat idonea, cur eorum fidem hoc in loco deferamus: quippe mirum non est, si, infinito tempore, prout arbitrati sunt, antegresso, res eodem modo

nihil umquam nisi auspicato gerit: qui cum ex itinere quodam proposito & constituto revertisset, ³ aquilae admonitus volatu; conclave illud, ubi erat mansurus si ire perrexisset, proxima nocte corruit. Itaque, ut ex ipso audiebam, persaepe revertit ex itinere, cum jam progressus esset multorum dierum viam. Cujus quidem hoc praeclarissimum est, quod, postea quam a Caesare ⁴ tetrarchiae regno pecuniaque multatus est, negat se tamen eorum auspicio- rum, quae sibi ad Pompeium proficiscenti secunda evenerint, poenitere: senatus enim auctoritatem, & populi Romani libertatem, atque imperii dignitatem, suis armis esse defensam; sibi- que eas aves, quibus auctoribus officium & fidem secutus esset, bene consuluisse: antiquiorem enim sibi fuisse possessionibus suis gloriam. Ille mihi videtur igitur vere augurari.

do paene innumerabiliter eveni- rint. *Idem.*

3. *Aquilae admonitus volatu*] Hoc memorat *Valerius Maximus* lib. I. cap. iv, 2. extern. & nos- ter infra lib. II. cap. 8. *Idem.*

4. *Tetrarchiae regno*] Rescri- bendum videtur, *Tetrarchia & regno*: *Deiotarus* enim *Trocmatorum* tetrarchiam, *Armeniae* vero minoris amisit regnum. *Noster* infra lib. II. cap. 37. *Caesar cum Deiotaro Trogmorum tetrarchiam eripuisset* — eademque detraxisset *Armeniam a Senatu datam*. *Auctor de Bell. Alex. c. LXVII. Deiotarus Tetrarches Gallograecias* — *Rex Armeniae mi-*

noris. Vide & cap. xxxiv. ac *Rufum* in *Brev. cap. xi.* Fre- quentes sunt in veterum monu- mentis hujusmodi mendae. Sic apud *Lactantium* *Div. Inst. lib. III. cap. xii, 18. Immortalitas* — non potest cuiquam sine scien- tia virtute (*Leg. scientia & vir- tute*) id est, sine *Dei cognitione & justitia provenire.* Vide §. 28, 29. *Idem* *Epit. cap. iv. de Trifmegisto. Qui & doctrinae ve- rustate philosophos antecessit.* Re- ponendum, *qui & doctrina & vetustate*, prout olim monuimus. Adde *Iustinum M. Cohort. ad Graec. cap. XLII. & Cyrillum in* *Julian. lib. I. pag. 30. Idem.*

ri. Nam nostri quidem magistratus auspiciis utuntur coactis: necesse enim est, offa objecta, cadere frustum ex pulli ore, cum pascitur. Quod autem scriptum habetis, ¹ hinc tripudium fieri, si ex ea quid ² in solum ceciderit; hoc quoque, quod dixi coactum, tripudium solistimum dicitis. Itaque multa auguria, multa auspicia, quod Cato ille sapiens queritur, negligentia collegi amissa plane & deserta sunt. Nihil fere quondam majoris rei, nisi auspicato, ne privatim quidem gerebatur: ³ quod etiam nunc

¹ Hinc tripudium fieri] Vulgo aut tripudium, unde Turnebus Advers. lib. v. cap. 20. & Lambinus rescribendum putarunt avi tripudium. At nos auctoritati MSSorum Paris. Reg. & Cantab. parimus, cum voculam sensui convenientem suppeditarint. Abiit nonnihil Balliol. qui haec repraesentat. Davies.

² In solum ceciderit] Sic edidere Manucius & Lambinus, cum quibus facit Eliens. noster. Vulgo in solidum; quam quidem lectionem defendit Barn. Brissotinus Form. I. pagg. 124. 125. eo quod sollum pro solido dixerint Osci, quemadmodum testatur Festus in solitaurilia: quapropter non solistimum, sed solistimum, tripudium dici vult erraditissimus ille JCtus. At omnino fallitur; nam solistimi verbum a solo, quod terram significat, est deducendum. Vide nostrum infra lib. II. cap. 13. Alio qui solidum pro terra dixit

Florus lib. II. cap. II. 9. Idem.

³ Quod etiam nunc nuptiarum auspices] Adrian. Turnebus lib. v. Advers. c. 20. scribit hic ita esse legendum, ut habent omnes editiones, quae prodierunt ante annos quadraginta, & ut ego edidi, quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant &c. Scilicet usus est ille libris mendosissimis, & regnante Saturno impressis, in quibus impressum est nuptiarum auspiciis &c. Hinc factum est, ut homo ille multis se locis mederi existimaret, quae non egerent medicina. Lambinus.

Ib. Nuptiarum auspices] Hunc locum in animo habuit Valerius Maximus lib. II. c. 1. Apud antiquos, inquit, non solum publice, sed etiam privatim, nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumto; quo ex more nuptiis etiamnum auspices interponuntur. Qui quamvis auspicia petere desierint, ipsa tamen nomine veteris consuetudinis vestigia usurpant. Vide Ser-

vium

nunc nuptiarum auspices declarant, qui, re omiſſa, nomen tantum tenent. Nam ut nunc extis, (quamquam id ipſum aliquanto minus quam olim) ⁴ ſic tunc avibus magnae res impetriri ſolebant. Itaque, ſiniſtra dum non exquirimus, in dira & in vitioſa incurrimus. Ut ⁵ P. Claudius Appi Caeci filius, ejuſque collega L. Junius, claſſis maximas perdiderunt, cum vitio navigaſſent. Quod eodem modo evenit Agamemnoni: qui, cum Achivi coepiſſent

⁶ *Inter ſe ſtrepere aperteque artem obterere extiſpicum,* *Solvere*

vium ad Virgilio Aen. I, 350. iv. 45. & J. C. Bulengerum de Aug. & Auſp. lib. III. c. 13. Davies.

⁴ Sic tum avibus magnae res impetriri ſolebant] Ita ſine dubio legendum eſt, non ut antea, *impertiri*. Eſt autem *impetriri* vetus augurale verbum, quod idem Cicero uſurpat lib. II. de Divin. cap. 15. Qui evenit, inquit, ut is, qui impetrare velit, convenientem hoſtiam rebus ſuis immolet? Et Plautus in Aſin. Act. II. Sc. I, 11.

Impetratum, inauguratum eſt: quovis admittunt aves.

Reſtituendus eſt etiam locus ille apud Valerium lib. I. c. 1. Priſco etiam inſtituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum eſt, precatione: cum expoſcendum, voto: — cum inquirendum vel extis vel ſortiſibus, impetrato: non, ut vulgo legitur, *impertito*. Quod autem hoc ipſo in libro legitur *impetrandis conſulendiſque rebus*; malim le-

gere, *impetriendis* quam *impetrandis*. Diverſa enim ſunt *impetrare* & *impetrare*: non enim Feſtus, ſed opinor Paullus illud ſcripſit, *Impetratum, impetratum*. P. Manucius.

Ibid. Omnes quidem libri habent *impertiri*; ſed legendum cenſeo *impetriri*. *Impetriri* autem antiquum verbum, quo veteres utebantur in auſpiciis, valet impetrari. LAMBINUS. Vide doctiſſimum JCrum Fr. Hottomannum Obſerv. lib. iv. c. 3. & lib. vi. cap. 11.

⁵ P. Claudius — L. Junius] Bello Punico primo. Rem memorant ſcriptores bene multi. Praeter Hiſtoricos vide noſtrum N. D. lib. II. cap. 2 Valerium Maximum lib. I. cap. iv, 3. & Minucium Felicem capp. 7, 26. Davies.

⁶ *Inter ſe ſtrepere*] Leg. *inter ſe ſe ſtrepere*; quod ni fiat, metri Trochaici violabuntur Leges. Idem.

Solvere imperat ¹ *secundo rumore, adversaque*
avi.

Sed quid vetera? ² M. Crasso quid acciderit videmus, dirarum obnuntiatione neglecta. In quo Appius, collega tuus, bonus augur, ut ex te audire soleo, non satis scienter virum bonum & civem egregium censor ³ C. Ateium notavit, quod ementitum auspicia ⁴ subscriberet. Estlo; fuerit hoc censoris, si judicabat ementitum: at illud minime auguris, quod adscripsit, ob eam causam populum Romanum calamitatem maxumam cepisse. Si enim ea causa calamitatis fuit; non est in eo culpa qui obnuntiavit, sed in eo qui non paruit: veram enim fuisse obnuntiationem, ut ait idem augur & censor, ex-
itus

¹ *Secundo rumore, adversaque*
avi] Legendum puto *adversa-*
que avi. LAMBINUS. Ibid.
Recte Lambinus: sed praeiverat
Pet. Victorius, qui sic edidit; nec
aliter exhibent Paris. Med. Bal-
liol. alique nostri MSSi. Davies.

² *M. Crasso quid acciderit*] Crassus, ut notum, a Parthis est
interfectus, ejusque copiae mise-
rabili clade deletae. Idem.

³ *C. Ateium*] Ita sine dubio
legendum est, non, ut antea, *Ae-*
theium; cum de *Ateio* Plutar-
chus in Crasso mentionem faci-
at, & Dio lib. xxxix. *C. Ateium*
Capitonem nominet. Facile au-
tem crediderim eum esse, quem
Cicero appellat lib. xiii. Fam. E-
pist. 29. his verbis: *C. Ateio*
Capitone familiarissime utor. *Ae-*
theiorum gentem inter Roma-

nas nondum inveni. P. Manucius.

Ibid. *C. Ateium notavit, quod*
ementitum auspicia subscripserit] Dion Cassius de Crasso lib. xxxix.
pag. 109. Τὸ το μὲν, ἐν τῷ Κα-
πιτωλίῳ τὰς εὐχὰς αὐτῷ τὰς νο-
μιζομένας ἐπὶ τῇ στρατείᾳ ποιημέ-
νε, καὶ διοσημέας πινὰς καὶ τέρατα
διεθρόν, τὸ το δὲ, ἐξορωρδῶν οἱ
πολλὰ καὶ διὰ ἐπηρεάσαντο. At, ut
auctor est Appianus Bell. Parth.
pag. 221. Ateius τῷ Κράσῳ γιν-
ομενε κατ' αὐτὴν (ἐλαχίστα) ἐπιτυ-
μιῶν καὶ κατασπίνδων ἀρὰς ἐπηρεᾶτο
δινὰς μὲν αὐτὰ καὶ φεικάδας, δει-
νὸς δὲ πινὰς θύας καὶ ἀλλοχέας ἐπ'
αὐταῖς καλῶν καὶ ὀνομάζον. Ταύ-
τας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀσὰς, λη-
θίτας εὐσας καὶ παλαιὰς, τοιαύτω
ἔχειν δύναμιν, ὥς ἀεφύγειν μη-
δὲνα τῶν ἐνχεσθέντων αὐταῖς — Τό-
πι ἂν ἐνέμενοντο τ' Ἀτῆον, εἰ δὲ

itus adprobavit: ⁵ quae si falsa fuisset, nullam adferre potuisset causam calamitatis. ⁶ Et enim dirae, sicut cetera auspicia ut omina, ut signa, non causas adferunt, cur quid eveniat, sed nuntiant eventura, nisi provideris. Non igitur obnuntiatio Atreii causam finxit calamitatis; sed signo objecto monuit Crassum, quid eventurum esset, nisi cavisset. Ita aut illa obnuntiatio nihil valuit: aut si, ut Appius judicat, valuit, id valuit, ⁷ ut peccatum haereat non in eo qui monuerit; sed in eo qui non obtemperarit. Quid? Lituus iste vester, quod clarissimum est ¹⁷ insigne auguratus, unde vobis est traditus? Nempe eo Romulus regiones direxit tum cum urbem condidit. ⁸ Qui quidem Romuli lituus (id

ἢ ἡ χαλκίπαιρα τοῦ Κράσου πόλιν, εἰς αὐτὴν ἀρχὴς ἀφ' ἧς ἔδειπναι δαιμονίαν ποσούτω. Haec mutuo sumsit iste scriptor ex *Plutarchi* Crasso pag. 553. eaque si vera sunt, sequentis apud *Tullium* ratiocinii cadit omnino vis & potestas; nam tum demum *dirae causas adferunt, cur quid eveniat*. Porro qui *Floro* lib. III. cap. xi. *Metellus* est, eum alii nominant *Atreium*. Sed hic, ut & alibi non raro, memoria lapsus est ille. *Davies*.

4 *Subscriberet*] Sic *Parif. Reg.* & *Merton.* non *subscripserit*, ut vulgo. *Idem*.

5 *Quae si falsa fuisset, nullam adferre potuisset causam calamitatis*] Vulgo *fuissent* & *potuissent*, quo modo soloecca fit oratio: ad obnuntiationem enim illa referun-

tur verba. Quod igitur vel invitis Codicibus fecissem, id, volentibus *Med. Reg. & Cantab.* jam nunc facio, *Ciceronem*que foedis illis libero maculis. *Idem*.

6 *Etenim dirae*] *'Aeq.* Vulgo *dira*: nos autem, jubente re ipsa, conjecturam recepimus *Tur- nebianam*. Vide lib. v. *Advers.* c. 20. Paulo post *Eliens.* & *Ballioli.* habent *monita*, non *omina*; *Ven.* autem 1471. *ut in omina, ut in signa*. Sed quae bene se habent, loco non sunt movenda. *Idem*.

7 *Ut peccatum haereat*] *Lego haereret.* *Idem*.

8 *Qui quidem Romuli lituus, cum situs esset* &c.] Sic se habent omnes libri vulgati atque adeo *MSSi*: *Qui quidem Romuli lituus*, id est, incurvum & leviter

(id est incurvum & leviter a summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui, quo canitur, similitudine nomen invenit) cum situs esset in curia Saliorum, quae est in Palatio, eaque deflagravisset, inventus est integer. Quid? Multis annis post Romulum, Prisco regnante Tarquinio, quis veterum scriptorum non loquitur, quae sit ab Attio Navio per lituum regionum facta descriptio? qui cum propter paupertatem sues puer pasceret, una ex his amissa, vovisse dicitur, si recuperavisset, uvam se deo daturum, quae maxuma esset in vinea: itaque sue inven-

ta,

leviter a summo inflexum bacillum, quod ab ejus litui quo canitur similitudine nomen invenit, cum situs esset &c. Ego vero haec verba id est, incurvum—invenit, jam olim cum primam editionem molirer, *Joan. Aurato* dixeram, mihi videri esse aliena, non *Ciceronis*: quod ille mihi assensus erat, ob eamque causam jusseram deleri. Sed quia pluribus cogitationibus districtus, non satis id plane ostenderam, sed obscurius indicaram, Operae non satis id, quod notaram, animadvertentes, & sententiam meam parum intelligentes, vulgatam lectionem, me insciente & invito, secuti sunt. Nunc igitur aliquando tandem deleta sunt. *Lambinus*.

Ibid. Id est incurvum — nomen invenit] Haec verba prius Glossematis damnavit *Fust. Lipsius* Var. Lect. lib. I. cap. 20. quoniam non modo *Cicero*, sed

vulgus, & paene pueri, quid esset lituus, tum temporis probe noverant. Mihi tamen haud ita firma claraque videtur haec ratio, ut rem in aperta luce collocet. Nam, ne memorem de solo Romuli lituo hic agi, licet *M. Ciceronem*, augurem lituo frequenter usum, *Q.* frater adloquatur; ea miscere, quae *Tullium* non fugerunt, haud erat importunum: siquidem liber in *Lectorum* gratiam fuit editus. Nec forte litui forma cunctis innotuit: eum enim *Livius* etiam describendum putavit. *Augur*, inquit ille lib. I. cap. 18. — baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellaverunt. Praeterea Latinitas est elegantior, quam ferre solet *Librariorum* captus; quapropter ab ipsius *Ciceronis* manu fuisse praefracte non negarim. Utcunque se res habeat, huc facit *Macrobi* locus *Saturn.* lib. vi. c. 8. *Posse quaeri animad-*

ta, ad meridiem spectans in vinea media dicitur constituisse, cumque in quatuor partes vineam divisisset, trisque partis aves abdixissent, quarta parte, quae erat reliqua, ² in regiones distributa, mirabili magnitudine uvam, ut scriptum videmus, invenit. Qua re celebrata, cum vicini ³ omnes ad eum de rebus suis referrent, erat in magno nomine & gloria: ⁴ ex quo factum est, ut eum ad se rex Priscus arcesset. Cujus cum tentaret scientiam auguratus, dixit ei cogitare se quiddam; id possetne fieri, consuluit. Ille, ⁵ augurio acto, posse respondit.

Tar-

animadvertimus, utrum a tuba lituus auguralis appelletur, an tuba a lituo augurum lituus dicta sit; utrumque enim pari forma & pariter in capite incurvum est. Sed si, ut quidam putant, tuba a sonitu lituus appellata est —neceffe est, ut virga auguralis a tubae similitudine lituus vocetur. Id quod aperte statuit five noster, five Glossographus. Dav.

¹ *Cum situs esset in curia Saliorum] Valerius Maximus lib. I. c. VIII, 11. Deusto sacrario Saliorum, nihil in eo praeter lituum Romuli integrum repertum est. Rem fuisse narrat Plutarchus in Camillo p. 145. Idem.*

² *In regiones distributa] Vulgo regione. Sed veterem Lambini Codicem sequimur, id quod postulat res ipsa: nam regiones erant caeli spatia, quae lituo designabat augur. Vide Servium ad Virgilii Eclog. ix, 15. & ad Aen. vii, 187. De ipsa historia*

diximus ad lib. II. N. D. c. 3. Idem.

³ *Omnes ad eum] Vulgo omnes ad unum. Verum non erat cur illa scriptura, renitentibus MSStis, locum suum diutius teneret. Idem.*

⁴ *Ex quo factum est, ut eum ad se Rex Priscus arcesset] Revera cum Tarquinius equitum centuriis, quas Romulus scripserat, alias adjicere vellet, & id Attius Navius, augur, nisi aves addixissent, fieri prohiberet; ira regi motu est, eludensque artem interrogavit, possetne fieri, quod ipse mente conceperat? Hinc Ciceronem memoria lapsus patet. Vide Livium I, 36. Dionysium Halicarnassensem III, 71. Valerium Maximum I, 4. & Lactantium Div. Inst. II, 7. Idem.*

⁵ *Augurio acto] Sic MSSti, nisi quod Med. facto; frustra quae fuit D. Lambinus, qui dedit augurio capto: nam loquendi ratio*

Tarquinius autem dixit, se cogitasse, cotem novacula posse praecidi: tum Attium jussisse experiri: ita cotem in comitium allatam, inspectante & rege & populo, novacula esse discissam. Ex eo evenit, ut Tarquinius augure Attio Navio uteretur, & populus de suis rebus ad eum referret. Cotem autem illam & novaculam defossam in comitio, ¹ supraque inpositum puteal accepimus. Negemus omnia: conburamus annales: ficta haec esse dicamus: quidvis denique potius, quam deos res humanas curare, fateamur. Quid? quod ² scriptum apud te est de Ti. Graccho, nonne & augurum & haruspicum comprobatur disciplinam? qui cum tabernaculum vitio cepisset imprudens, quod inauspicato pomoerium transgressus esset, comitia consulibus rogandis habuit. Nota res est, & a te ipso mandata monumentis. Sed & ipse augur Ti. Gracchus auspiciorum auctoritatem confessione errati sui comprobavit; & haruspicum disciplinae magna accessit auctoritas, qui recentibus comitiis in senatum introducti, negaverunt

quam prae se ferunt Cedices, idoneorum scriptorum fide nititur. Vide sis Ob. Gifanii Observ. L. L. pag. 24. Davies.

¹ *Supraque inpositum puteal accepimus*] Adi Cl. Salmasium Exercit. Plin. p. 1138. ed. Paris. Idem.

² *Scriptum apud te est de Ti. Graccho*] Lib. II. N. D. cap. 4. Vulgo *apud te scriptum*.

Nos ordinem verborum, jubentibus MSSis, mutavimus. Idem.

³ *Ut Bacis Boeotius*] Clemens Alexandrinus in I. Στρωμ. p. 398. Χρησμολόγοι παρ' Ἑλλήσι συχτοὶ γηρηνέω φέρον, ὡς οἱ Βάκιδες, ὁ μὲν Βειώποις, ὁ δὲ Ἀρκίαι, πολλὰ πολλοῖς προκαθρεύσαντες. Τῇ δὲ τῷ Ἀθηναίῳ Ἀμφιλύτῃ συμβαλὴ παρὰ Πεισίστρατον ἐκράτουν τὴν τρανίδα, ἣ καὶ τὸν τ' ἐπιδέσας δηλώσαντες, Σιγάδῃ δὲ Κομήτης ὁ Κερὲς, Κωνσταντῇ

gaverunt justum comitiorum rogatorem fuisse. His igitur adsentior, qui duo genera divinationis 18
esse dixerunt: unum, quod particeps esset
artis; alterum, quod arte careret. Est enim
ars in his, qui novas res conjectura persequun-
tur, veteres observatione didicerunt. Carent
autem arte hi, qui non ratione aut conjectura,
observatis ac notatis signis, sed concitatione
quadam animi, aut soluto liberoque motu fu-
tura praesentiunt, (quod & somniantibus saepe
contingit, & nonnumquam vaticinantibus per
furorem) ³ ut Bacis Boeotius, ut Epimenides
Cres, ut Sibylla Erythraea. Cujus generis o-
racla etiam habenda sunt, non ea quae aequa-
tis sortibus ducuntur, sed illa quae instinctu di-
vino adflatuque funduntur: etsi ipsa sors con-
temnenda non est, si & auctoritatem habet
vetustatis, ut eae sunt sortes, quas e terra edi-
tas accepimus: quae tamen ductae ut in rem
apte cadant, fieri credo posse divinitus. Quo-
rum omnium interpretes, ⁴ ut Grammatici Po-
tarum, proxime ad eorum, quos interpretan-
tur,

εας ὁ Κύπελος, Ἀδμητος ὁ Θειτα-
λός, Ἀειτωῖος ὁ Κυρηναῖος, Ἀμφι-
άρεα ὁ Ἀθηναῖος &c. URSINUS.
Ibid. Revera tres fuere Bacides.
Vide Scholiaften ad *Aristophanis*
Pacem vs. 1071. & Interpretes
ad *Aeliani* V. H. XII, 35. Dav.

4 Ut Grammatici Poetarum]
Eleganter hac de re Socrates a-
pud *Platonem* *Ion*. p. 145. A.
Ἐπὶ τῷ τῷ τέχνῃ μὲν ὅσα ὁ
ποιητὴς οὐ περὶ Ὀμήρου εἰς λέγειν,

ἡ δὲ δύναμις, ἢ ὅτι κινεῖ, ὥσπερ
ἐν τῇ λίσσῃ, ἢν Εὐερίπιδης μὲν Μα-
γνητὶν ἀνέμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ Ἡ-
ρακλείαν. Καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ λίσσος ἢ
μῦθον αὐτὴς τὰς δακτυλίας ἄγει
τὰς σιδηρεῖς, ἀλλὰ καὶ δύναμις ἐν-
τίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥστε δύνασθαι
ταυτὸν τῷ ποιῆν, ὅπερ ἡ λίσσος,
ἄλλους ἄγει δακτυλίους—Οὕτως δὲ
καὶ ἡ Μῆστις ἐνέχουσιν μὲν ποιεῖ αὐτὰ,
ἀλλὰ ὅτι ἐνδὶον τέχνην, ἄλλαν ἐνθε-
σιάζονται ὁρμαθὸς ἐκταῖται. Dav.
C 4 I N 4

DE DIVINATIONE

tur, divinationem videntur accedere. Quae est igitur ista calliditas, res vetustate robustas calumniando velle pervertere? Non reperio causam: latet fortasse obscuritate involuta naturae: non enim me Deus ista scire, sed his tantummodo uti voluit. Utar igitur, ¹ nec adducar ut rear aut in extis totam Etruriam delirare, aut eandem gentem in fulguribus errare, aut fallaciter portenta interpretari, cum terrae saepe fremitus, saepe mugitus, saepe motus, multa nostrae reipublicae, multa ceteris civitatibus gravia & vera praedixerint. Quid? qui inridetur,

¹ Nec abducatur, ut rear] Lego nec adducatur, ut rear. Lambin.

Ibid. Nec adducatur, ut rear] Lambini conjecturam sequor, quam firmat ipsa res, MSStique Paris. Med. Merton. Reg. pr. sec. Balliol. & Cantab. Quod autem Gruterus duas ultimas voces fide Pall. pr. sec. deletas voluit, ei non addicunt Codices nostri: nec tamen, iis omissis, oratio non est Latina. Davies.

² Partus hic mulae — partus malorum] Paris. partus hic mulae, nonne quia fetus hic extitit. Lego qui inridetur partus mulae, nonne quia fetus hic extitit &c. Mulae partus semper inter prodigia fuit habitus, quia res solito rerum ordine fieri non posse credebatur. Hinc Babylonii apud Herodotum lib. III, 151. Τι κατήσθι, inquiunt, ἐνθαῦτα, ὃ Πέρσαι, ἀλλ' ὅτι ἀπαλλάσσει; τότε γὰρ αἰρήσεται ἡμῖα, ἵππας ἑμῖοι τεκῶσι, Ratio est αἰγ' ὅτι

ἀσπερμον εἶναι τὸ ζῷον, ut tradit Artemidorus Oneir. lib. II. c. 12. Vel idcirco mulae non pariunt, quod e duobus diversis generibus nata non gignunt in omni animalium genere, si Plinia fides lib. VIII. H. N. c. 44. Plura vide sis apud Aristotelem de Gener. Anim. lib. II. cap. 8. & Aelianum Hist. Anim. lib. XII. cap. 16. Quidam vero non dissimulandi auctores, ut M. Varro & ante eum Dionysius ac Mago, prodiderunt mularum fetus regionibus Africae adeo non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis partus earum, quam sint nobis equarum. Verba sunt Columellae VI, 37. Ut cunque sit, mula pariens, discordiam, bonorum interitum, mutationem legum, turpes matronarum partus significare censetur, adeoque sat uberem MALORUM denotat partum. Adi Julium Obsequentem de Prodig. cap. CXXV. & Dionem lib. LXXVIII. cap.

inridetur, ² partus hic mulae, nonne quia fetus extitit in sterilitate naturae, praedictus est ab haruspibus ³ incredibilis partus malorum? Quid? Ti. Gracchus, P. F., qui bis consul & censor fuit, idemque & summus augur & vir sapiens civisque praestans; nonne (ut C. Gracchus, filius ejus, scriptum reliquit) duobus anguibus domi comprehensis, haruspices convocavit? qui cum respondissent, si marem emisisset, uxori brevi tempore esse moriendum; si feminam, ipsi: aequius esse censuit, ⁴ se maturam oppetere mortem, quam P. Africani filiam

cap. xxv. pag. 41. ed. Falcon. Hinc, ut & ex ipsa sententiae vi, patet corruptum esse *Ursini* Codicem, qui *mularum*, non *malorum*, vocem repraesentat; licet ei lectioni faveat vir ille doctus. Corrupti sunt etiam Merton. & Med. qui *mulorum* exhibent. Idem.

3 *Incredibilis partus malorum*] *Mularum* habet liber manuscriptor. *Mularum* autem in *malorum* facilis fuit mutatio. *Ursinus*.

4 *Se maturam oppetere mortem*] Secundam vocem nescit Paris. Sed *maturam* quidem *mortem* recte dici posse scio: hic tamen omnino legendum, *se* MATURUM *oppetere mortem*. Alioqui sensus exsurgit incommodus: nam tum demum Ti. Gracchus, se, quam P. Africani filiam adolescentem, maturam oppetere mortem, aequius censeret. Quasi mors adolescentis *matura* dici posset! Vide *Cl. Salmasium* Exerc. Plin.

pag. 1118. At *adolescenti* recte *maturus* opponitur. *Lactantius* Div. Inst. lib. v. cap. xiii, 3. *Si pueri, si adolescentes, improvidi sunt per aetatem; maturi certe ac senes habent stabile iudicium.* *Suetonius* Calig. cap. xliv. *In exercitu recensendo plerisque Centurionum* MATURIS jam & nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademitt. Sed haud opus est, exempla colligamus; siquidem hoc multis ostendit eruditissimus & amicissimus *Ric. Bentleius* ad *Horatii* Art. Poet. vs. 157. *Plutarchus* in *Gracchi* Tom. I. pag. 324. *Διγὰρ δὲ ποτὶ συλλαβὴν αὐτὸν (Τιβέριον Γράκχον) ἐπὶ τῇ κλί- της ζεύγους δρακύνταν. Τὸς ἡ μά- τεις σκεψαμένους τὸ τέρας ἀμφω μὲν σὺν ἑᾷ ἀνελθόν, ἐδὲ ἀφείναι, πρὶ δὲ πατέρω διερεῖν, ὡς ὁ μὲν ἄρρῳ τῇ Τιβέριῳ φίλοι θάνατον ἀ- ναιρεθῆς, ἡ δὲ θύλεια τῇ Κορηλίᾳ. Τὸν ἄν Τιβέριον καὶ Φιλάντα τὴν γο- νίαν.*

liam adulescentem. Feminam emisit : ipse paucis post diebus est mortuus. Inrideamus haruspices : vanos, futes esse dicamus : quorumque disciplinam & sapientissimus vir, & eventus ac res comprobavit, contemnamus : contemnamus etiam Babylonios, & eos, qui e Caucaso ¹ caeli signa servantes, ² numeris & motibus stellarum cursus persequuntur. Condemnemus, inquam, hos aut stultitiae, aut vanitatis, aut imprudentiae, qui ³ CCCCLXX millia annorum, ut ipsi dicunt, monumentis comprehensa continent, & mentiri judicemus, nec saeculorum reliquorum iudicium, quod de ipsis futurum sit, pertimescere. Age, Barbari vani atque fallaces : num etiam Graiorum historia mentita est ?

Quae

οὐκ αὖ, καὶ μᾶλλον αὐτὰς προσήκειν ὄντι ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩΙ τελευτῶν ἡγέμευροι, ἐν ΝΕΑΣ ἔσσης ἐκείνης, τὸν μὲν ἄρρητα κτιῶν τῷ δραχόντων, ἀφῶν δὲ τὴν θάλασσαν. Eadem narrant Valerius Maximus lib. iv. c. vi, 1. Plinius H. N. lib. vii. c. 36. Aur. Victor de viris Illustr. cap. lvii. & noster infra lib. II. cap. 29. Davies.

1 Caeli signa servantes] Observantes. Vide modo Servium ad Virgilii Georg. I, 205. Idem.

2 Numeris & motibus stellarum cursus persequuntur] Quibus quaeso MOTIBUS stellarum cursus persequuntur hi viri? Permultum fallor, aut reponendum, numeris stellarum cursus & motus persequuntur. Geminus germanus est locus infra lib. II. c. 6. Solis defectiones, itemque Lu-

nae praedicuntur in multos annos ab iis, qui siderum CURSUS ET MOTUS NUMERIS PERSEQUUNTUR. Julius Firmicus Mathes. lib. I. cap. 2. Ecce motus & cursus ejus (Saturni) per dies singulos horasque colligimus. Idem.

3 CDLXX millia] Saepe mihi in ejusmodi litteris observatus error facile persuadet, ut legendum potius existimem CCCLXXX & deleatur millia : nam CCCLXXX valet centum millia. Quo de genere in nostris in Epist. ad Atticum commentariis & satis copiose, & primi, ut opinor, disputavimus. P. Manucius.

Ibid. CCCCLXX annorum] In manuscripto est CCCLXXX annorum. Puto autem rectum esse, CIO, IOXX annorum. Urfinus.

Ibid. CCCCLXX millia annorum] Frustra

quae Croeso Pythius Apollo, ut de naturali divinatione dicam, quae Atheniensibus, quae Macedaemoniis, * quae Tegeatis, quae Argivis, quae Corinthiis responderit, quis ignorat? Collegit innumerabilia oracula Chrysippus, nec ullum sine locuplete auctore atque teste: quae quia nota tibi sunt, relinquo. Defendo unum hoc. Numquam illud oraculum Delphis tam celebre & tam clarum fuisset, neque tantis donis refertum omnium populorum atque regum, nisi omnis aetas, oraculorum illorum veritatem esset experta. † Idem jamdiu non facit. Ut igitur nunc minore gloria est, quia minus oraculorum veritas excellit: sic tum, nisi summa veritate, in tanta gloria non fuisset. Potest autem

Frustra sunt Paullus Manucius & Fulv. Ursinus, qui mutandos hosce numeros censuere. Quamvis enim futilem prorsus & vanam horum jactantiam esse scimus; recta tamen est lectio recepta: rem enim ita se habere praedicabant Chaldaei. Diodorus Siculus Bibl. lib. II. pag. 118. Χαλδαῖοι ἐπὶ τὰ τετρακύντα μυριάδας καὶ τρεῖς ἐπὶ αὐταὶ χιλιάδας (Anni sunt 473000) εἰς τὴν Ἀλιζάνδρην ἀφ' ὅτου τὸ πάλαιον ἤρξατο τὸ ἀσπρυντὰς παρατηρήσεις ποιῶν. Laërtianus Div. Inst. lib. VII. c. 14. Secuti fortasse Chaldaeos, qui, ut Cicero tradidit in libro de Divinatione primo (ad hunc ipsum locum respicit) QUADRINGENTA SEPTUAGINTA MILLIA AN-
~~horum monumentis comprehensa se~~

habere delirant. Quin & idem numerus servatur infra lib. II, cap. 46. Davies.

4 Quae Tegeatis] Sic multis annis, antequam Adr. Turnebus Adversariorum libros ederet, legendum esse videram: atque adeo aliquot mensibus ante jam edendum curaram. Nullos enim Taygetos populos memineram, Tegeatas noveram; & ex Herodoto hic Tegeatis esse legendum didiceram. Lambin.

Ibid. Quae Taygetis] Tegeasibus habet antiquus liber, & ita omnino legendum: sive, ut edidit Lambinus, Tegeatis. Confirmat eam lectionem Pausanias in Laconicis. Ursinus.

5 Idem jamdiu non facit] Forte non sit: & paulo post, nunc in minore gloria est, Davies.

autem ¹ vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino adflatu concitabat, evanuisse vetustate, ² ut quosdam exaruisse amnes, aut in alium cursum contortos & deflexos videmus. ³ Sed ut vis acciderit: (magna enim quaestio est) modo maneat id, quod negari non potest nisi omnem historiam perverterimus, multis saeculis verax
 20 fuisse id oraculum. Sed omittamus oracula: veniamus ad somnia: de quibus disputans Chrysippus, multis & minutis somniis conligendis facit idem, quod Antipater, ea conquirens, quae Antiphontis interpretatione explicata, declarant illa quidem acumen interpretis: sed exemplis grandioribus decuit uti. Dionysî mater, ejus qui Syracosiorum tyrannus fuit, ut scriptum apud Philistum est & doctum hominem & diligentem & aequalem temporum illorum, cum praegnans hunc ipsum Dionysium alvo contineret, somniavit

¹ Vis illa terrae, quae mentem Pythiae divino adflatu concitabat] Strabo lib. ix. pag. 641: Φαπὶ δ' εἶναι τὸ μαυτεῖον (Delphicum) ἄντρον κοῖλοι κατὰ βάθος, ἔ μάλιστα ἐν ἐνδοσύνῃ ἀναφέρεισθαι δ' ἐξ αὐτῆς πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν ὑπερεκείσθαι δὲ τῆς τοιαύτης τρεῖς ποταμοὶ ὑψηλόν, ἐφ' οὗ τὴν πυθίαν ἀναβαλόντων, δεχομένην τὸ πνεῦμα, ἀπορροήσκειν ἑμμετρά τε καὶ ἄμετρα. Auctor libri de Mundo cap. iv. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν πνευμάτων πολλὰ πολλαχῶς γῆς σόμια ἀνίσταται· ὧν τὰ μὲν ἐνθουσιᾶν ποιεῖ τὰς ἐμπειάζουσας— τὰ δὲ χρησμοποιεῖν, ὥσπερ τὰ ἐν Δελφοῖς. Plura congestimus ad cap. xxxvi. Davies.

² Ut quosdam exaruisse amnes] Eadem fere ἔννοια Plutarchi observabatur animo. Τὴν Βοιωτίαν, inquit de Orac. Defect. p. 411. οὖν ἐπιλέλοιπεν κρημίδῃ (κρηστήρια,) καθάπερ ἰάματα, καὶ πολλὰς ἐπιχρησμοποιεῖς ἀνυχθὸς τὴν χάραν. Porro vulgati prae se ferunt, ut quosdam evanuisse & exaruisse amnes; sic &, inverso verborum ordine, Cantab. noster. At vero Reg. Merton. veteresque editos sequimur, qui duas illas voces omnino praetermittunt. Et eas quidem e varia lectione natas esse docent Med. qui evanuisse exaruisse, & Balliol. qui evanuisse exhan-

niavit se peperisse Satyriscum. ⁴ Huic interpretes portentorum, qui ⁵ Galeotae tum in Sicilia nominabantur, responderunt, (ut ait Philistus) eum, quem illa peperisset, clarissimum Graeciae diuturna cum fortuna fore. Num te ad fabulas revoco vel nostrorum vel Graecorum Poetarum? narrat enim & apud Ennium ⁶ Vestalis illa:

*Excita cum tremulis anus attulit artubus lumen,
Talia commemorat lacrimans, exterrita somno:
Eurydica prognata, pater quam noster amavit,
Vires vitaeque corpus meum nunc deserit omne.
Nam me visus homo pulcher per amoena salicta
Et ripas raptare locosque novos: ita sola
Post illa, germana soror, errare videbar,
Tardaque vestigare & quaerere te, neque posse
Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat.
Exin compellare pater me voce videtur*

His

exhaurisse, ὅτι τὴν ἐξαρύσσει, repraesentant. Idem.

3 Sed, ut vis, acciderit] In manuscripto est, ut ut vis acciderit. Urfinus.

4 Huic interpretes portentorum, qui Galeotae] Eliens. exhibet interpretes somniorum. Ipsam vero rem modo nonnihil diverso tradit Valerius Maximus lib. I. cap. VII, 7. extern. Mater, inquit, Dionysii, cum eum conceptum utero haberet, parere visa est Satyriscum; consultoque prodigiorum interprete, clarissimum ac potentissimum Graii sanguinis futurum, certo cum eventu cognovit. Nobis autem hi portento-

rum interpretes, sunt Galeotae, prout olim dedit Victorius, non Galleotae, quemadmodum vulgati. Stephanus Byzantinus, Γαλιῶται μάντιων εἰδὸς Σικελῶν. Aelianus etiam V. H. l. XII. c. 46. Γαλιῶτῶν meminit. Davies.

5 Galeotae] Galeotae vetus Codex, & ita habet Stephanus in τῇ Γαλιῶται. Urfinus.

6 Vestalis illa] Probabilis est Hieronymi Columnae conjectura, cui placet Vestalis Ilia. Ad illam certe stabiliendam conspirant loci circumstantiae, quemadmodum fuse docet vir ille doctissimus ad fragm. Ennii pag. 123. Davies.

*His verbis: ¹ O gnata, tibi sunt ante gerendae
Aerumnae: post ex fluvio fortuna resistet.
Haec effatu' pater, germana, repente recessit,
Nec sese dedit in conspectum corde cupitus:
Quamquam ² multa manus ad caeli caerula templa
Tendebam lacrimans, & blanda voce vocabam.
Vix aegro tum corde meo me somnu' reliquit.*

- 21 Haec, etiamsi ficta sunt a poeta, non absunt tamen a consuetudine somniorum. Sit sane etiam illud commenticium quo Priamus est conturbatus.

Quia

¹ O gnata, tibi sunt &c.] Sic legendum, non, ut vulgo, *cognata*; quamvis Turnebus eam lectionem tueatur, sic interpretans, *filia, quod cum aliis liberis nata esset*, inquit. Quae interpretatio, simul & lectio, cujus interpretatio est, ferri non potest, & piget me utramque refellere. Lambin.

Ibid. O gnata] Vulgo *cognata*: sed Lambini conjecturam sua luce fulgentem clare firmat Reg. Davies.

Ibid. Tibi sunt ante gerendae Aerumnae: post ex fluvio fortuna resistet. Haec effatu' pater] Vulgo tibi sunt ante gerenda. Haec pater effatus, germana, repente recessit. Aerumnae post: ex fluvio fortuna resistit. At abunde patet versum secundum alieno loco positum esse: quapropter veteres editos omnino sequendos duximus. Praeterea malim tibi sunt ante ferendae Aerumnae. In reliquis vero mutationibus

duces nobis fuisse MSSi simul ac mens Auctoris. Idem.

² Multa manus] Hic, noto satis Hellenismo, *multa* valet multum. Virgilius Georg. III, 226.

Multa gemens ignominiam plagasque superbi Victoris.

Idem IV, 320.

Multa querens, atque haec adfatus voce parentem.

Sic & alii Scriptores optimi. Vide Statium Theb. II, 635. & Joann. Vorstium ad Sulpicii Severi Hist. Sacr. lib. I. cap. 4. Idem.

³ Mentis metu Percussus] Lambinus mentem. Sed contra MSSos. Neque erat necesse: nam *mentis percussus* dictum, ut Terentio *percussus animi*. Gulielm.

Ibid. Pari modo *suspensum animi, dejectum animi*, & *aegrum animi* passim dicunt Latini. Vide modo Livium VIII, 13. & Lactantium de Mort. Perf. capp. 5, 17. Davies.

*Quia mater gravida parere se ardentem facem
Visa est in somnis Hecuba: quo facto pater
Rex ipse Priamus, somnio³ mentis metu
Percussus, ⁴ curis sumptus suspirantibus
Exsacrificabat hostiis balantibus.*

⁵ *Tum conjectorem postulat, pacem petens,*

⁶ *Ut se edoceret obsecrans Apollinem,*

Quo sese vertant tantae sortes somnium.

Ibi ⁷ ex oraclo voce divina edidit

Apollo; puerum, primus Priamo qui foret

¹ *Post*

⁴ *Curis sumptis suspirantibus]* *Sumptus* est in manuscripto, hoc est, corruptus, vel, quod melius puto, consumptus; ut simplex sit pro composito. *Ursinus.*

Ibid. Curis sumptus suspirantibus] *Edebatur* antea *sumptis*; sed mutavi secutus *Gulielmii* mentem, & librum *Fulvii Ursini*, item MSS. Pal. pr. tert. & librum *S. Victoris*, in quibus haerebat alterum. *Sumptus*, consumptus, maceratusque. *Terentius*: *Cura sumitur, Dum tibi sit quod placeat.* *GRUTERUS.* *Ibid. Sumptus* etiam est in *Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471.* Ac bene quidem. *Locus* vero, quem perperam laudat *Gruterus*, exstat *Phorm. Act. II. Sc. II, 26.* & ad rem nihil omnino facit. *Plautus* apposite *Mil. Glor. Act. III. Sc. I, 79.* Nam in mala uxore atque inimico si quid sumas, sumptus est: In bono hospite atque amico, quaestus est quod sumitur; Et quod in divinis rebus sumas, sapienti lucro est. Hoc sensu sumere

diem dixerunt idem *Pseudol. Act. V. Sc. I, 23.* & *Terentius Adelph. Act. V. Sc. III, 68.* ac *Phorm. Act. V. Sc. V, 4.* *Davies.*

⁵ *Tum conjectorem postulat]* *Pall. omnes & S. Victoris* exemplar, ut observat *Gruterus*, habent conjecturam, quod *Gulielmio* probatur pro conjectrici *Sibylla*. Eandem lectionem servant *Parisi. Balliol. Med.* reliquique nostri: sed eam prorsus inficetam censeo. *Idem.*

⁶ *Ut se edoceret]* Forſan & se doceret, obsecrans &c. sic enim *Parisi. Balliol. Med. Merton.* alii-que *Codices*, non edoceret. *Idem.*

⁷ *Ex oraclo voce divina edidit]* *Legendum* videtur, ex oraclo vocem divinam edidit, quem admodum diserte repraesentat *Eliens.* Vide *Phaedrum* lib. I. *Fab. XII, 12.* & *Agellium* N.A. XII, 5. Quod autem *Apollini* tribuit *Poëta*, id alii *Aesaco*, alii *Herophilae*, alii denique *aruspibus* adscribunt. Vide *ſis Interpretes* ad *Dictyn III, 26.* *Idem.*

¹ *Post*

¹ *Post illa natus, temperaret tollere :*

Eum esse exitium Trojae, pestem Pergamo.

Sint haec, ut dixi, somnia fabularum: hisque adjungatur etiam Aeneae somnium, quod ² in Numeri Fabi Pictoris Graecis annalibus ejusmodi est, ut omnia quae ab Aenea gesta sunt quaeque illi acciderunt, ea fuerint quae ei secundum quietem visa sunt. Sed propiora videamus. Cujusnam modi est Superbi Tarquinii somnium, ³ de quo in Bruto Accii loquitur ipse?

Cum jam quieti corpus nocturno impetu

Dedi

¹ *Post illa natus, temperaret tollere*] Parisi: *post illa natus tempora extollere*. Balliol. Med. alii-que plures *post illa natus tempora* & tollere. Videlicet phrasis minus obvia Librarios fefellit. Agellius XVI, 19. *Ut ei necem adferre per vim suis manibus temperarent*. Plura f. Fr. Gronovius Observ. II, 20. Davies.

² In Numerii Fabii] Antea mendose, *Innumerum Fabii*. Nos ex antiquis libris restituimus: tres enim Fabii Pictores fuere, clari omnes antiquitatis notitia, Quinctus, Numerius, Servius; quorum antiquissimus Quinctus. Nominantur a Livio, Agellio, Macrobio, Orosio, Nonio, Cicerone. P. Manucius.

Ibid. In Numerii Fabii Pictoris] Sic restituit hunc locum Sigonius, cum antea legeretur *in numerum Fabii Pictoris*. Plane mendose. Lambin.

³ *De quo in Bruto Accius lo-*

quitur ipse] Vera lectio, *de quo in Bruto Accii loquitur ipse*. Fabulam autem Accii, cui Bruto nomen esset, significat; quam & ludis Apollinaribus, qui M. Bruti absentis nomine facti fuere, actam, intelligi potest de prima Philippica. Camerarius.

Ibid. In nostris & Vossian. legitur *Accius* vel *Actius*; unde conjeceram *de quo in Bruto Accii loquitur ipse*: quod praecepisse Gronovium filium video. Davies.

⁴ *Visum est in somnis, pastorem ad me appellere Pecus lanigerum eximia pulchritudine, Duos consanguineos arietes inde eligi*] Hos versus, qui antea praepostero ordine collocati legebantur, ita digerendos esse admonuit Muretus in annotationibus, quas in Terentium edidit. P. Manucius.

Ibid. *Visum est in somnis pastor*] Vulgo *visum est in somnis pastor*, nec aliter e nostris Paris. Med. Merton. Reg. & Cantab. Hanc vero

*Dedi, sopore placans artus languidos ;
 4 Visiſt in ſomnis paſtor ad me adpellere
 5 Pecus lanigerum eximia pulchritudine :
 Duos conſanguineos arietes inde eligi,
 Praeclarioremque alterum 6 immolare me :
 Deinde ejus germanum cornibus connitier
 In me arietare, eoque ictu me ad caſum dari :
 Exin proſtratum terra, graviter ſaucium,
 Reſupinum, in caelo contueri 7 maxumum, ac
 Mirificum facinus ; dextrorſum orbem flammeum
 Radiatum ſolis 8 liquier curſu novo.*

Ejus igitur ſomnii a conjectoribus quae ſit interpretatio facta, videamus : Rex,

vero lectionem, licet deſenſorem *Fanum Gulielmum* ſit naſta, reſpuit Latini ſermonis ratio. Quare cum Balliol. Aldin. & Viſtor. haberent *viſus eſt in ſomnis*, nos verſui conſulentes edidimus *viſiſt in ſomnis paſtor*, quod & *Lambinus* jamdudum fecerat. Vide G. J. *Voffium* ad *Fragm. Trag.* p. 109. *Davies.*

5 *Pecus lanigerum eximia pulchritudine : Duos conſanguineos arietes inde eligi*] In verſibus diſponendis *M. A. Muretum* & *D. Lambinum* ſequor; id quod mens Auctoris & ratio jubet. Eos autem ordine praepoſtero repraeſentant vulgg. a quibus tamen haud abeunt Codices MSSi. *Idem.*

6 *Immolare me*] Quid in mentem fuerit *Lambino*, cum *involare me* daret; equidem commiſci non poſſum. Quacumque vero de cauſa hoc ſit auſus, omnino retinenda eſt lectio vulgata, quam omnes omnino libri

tuentur, ut & ipſa res; quod vidit etiam *Gruterus*: nam *Bruti* fratrem natu majorem trucidavit *Tarquinius*. *Livius* lib. I. cap. 56. *Brutus*; quum primores Civitatis; in quibus FRATREM ſuum ab avunculo (*Tarquinio Superbo*) interfectum audiſſet—ex industria factus ad imitationem ſulſitiae, quum ſe ſuaeque praeſae eſſe Regi ſineret, *Bruti* quoque haud abnuſit cognomen. Ad ſis & *Dionyſium Halicarnaſſenum* lib. iv. cap. 68. *Idem.*

7 *Maxumum ac Mirificum facinus*] Sic edidi jubente metro. Vulgo conjunctio, quam in prioris verſus ſine poſui, ſequentem incipit. Eo tamen modo violatur lex pedaria. *Idem.*

8 *Liquier curſu novo*] Sic *Balliol.* at *Pall. pr. ſec. Voſſian.* *Parif. Med. Merton. Elienſ. Reg.* & *Cantab.* dant *linquier*, quod *Grutero* rectius videtur. Ego tamen, ut verum fatear, nec in
 D hac

Rex, ¹ quae in vita usurpant homines, cogitant,
curant, vident,

Quaeque aiunt vigilantes agitantque, ea ² si cui
in somno accidunt,

³ Minus mirandum est: sed in re tanta haud
temere improvise offerunt.

Proin vide, ne, quem tu esse hebetem deputes,
aeque ac pecus,

Is sapientia munitum pectus egregium gerat,

Teque regno expellat. Nam id quod de sole ⁴ o-
sientum est tibi,

Populo commutationem rerum portendit fore

⁵ Per-

hac nec in illa lectione sensum
video commodum. Forte re-
scribendum nitier cursu novo,
quod valet ire vel incedere. Vide
Servium ad Virgilii Aen. II, 380.
& Nonium in niti. Davies.

¹ Quae in vita usurpant ho-
mines] Fulius Celsus de vit. Caes.
pag. 5. Verum sit quod ait Cice-
ro, quodque de Homero scribit;
ejus plerumque ea videre dormi-
entes, de quibus saepissime vigi-
lantes sint soliti cogitare & loqui.
Ubi legendum, de Homero scribit
Ennius, plerumque ea videre. No-
ster de Somn. Scip. cap. 1. Fit
ut cogitationes sermonesque nostri
pariant aliquid in somno tale,
quale de Homero scribit Enni-
us, de quo videlicet saepissime vi-
gilans solebat cogitare & loqui.
Ad hunc enim locum respicit
scriptor ille Ψυδάριος, ut ina-
nis plane sit J. G. Graevii con-
jectura. De re ipsa vide Hiero-
nymum Columnam ad Ennii Frag.
P. 4. & nos ad lib. II. c. 62. Idem.]

² Si cui in somno accidunt]
Sic Paris. Med. Balliol. & Can-
tab. Vulgo accidunt. Idem.

³ Minus mirum est] Haec to-
ta somnii interpretatio constat e
Septenariis. Itaque non intelligo
quod spectaverint ii, qui veterem
lectionem mutarunt, & pro minus
mirum est, legere maluerunt mi-
nus mirandum est. P. Manucius.

Ibid. Minus mirandum est: sed
in re tanta haud temere improvi-
se offerunt] Vulgo minus mirum
est, refragantibus nostris omni-
bus. Praeterea Cantab. habet
improvise se offerunt; Eliens. au-
tem temere visa afferunt. Om-
nino lege,

Minus mirandum est; sed in
re tanta haud temere
visa se offerunt.

Turbavit Manucius, quod prae-
positionem in pro brevi syllaba,
licet sequeretur consonans, poni
solere nescierit. Vide Chr. Wasm
Senar. cap. XIII. pag. 181. Dav.

⁴ Osten-

⁴ *Perpropinquam.* ⁶ *Haec bene verruncent populo:*

⁷ *nam quod ad dexteram*

Coepit cursum ab laeva signum praepotens; pulcherrime

Auguratum est, rem Romanam publicam summam fore.

Age nunc ad externa redeamus. Matrem Phalaridis scribit Ponticus Heraclides, doctus vir, auditor & discipulus Platonis, visam esse ⁸ videre in somnis simulacra Deorum, ⁹ quae ipsa Phalaris domi consecravisset: ex his Mercurium e patera, quam dextera manu teneret, sanguinem

⁴ *Ostentum est tibi]* Pall. tres ostensum, quod eodem redit; nam utrumque dicitur. *Idem.*

⁵ *Perpropinquam]* Vulgo *perpropinqua*, quam lectionem pessime tuetur *Gulielmius*, quasi Graecismo satis obvio denotaret idem quod *perpropinque*. Hoc enim dato, Latina non erit oratio; nam barbarus sit oportet qui *propinque fore rerum commutationem* dicat. *Elieus. Merton. & Balliol. propinquam;* eoque modo luculente firmatur *Turnebi* conjectura, quam *Lambinus* olim, nosque jam recepimus. *Idem.*

⁶ *Haec bene verruncent populo]* Notat *Gruterus* in Pal. pr. & *Pithoeano* legi *averruncent*, neque se videre, cur admitti non debeat. At *averruncare*, prout testatur *Nonius*, est *avertere*, quod significationem rei contrariam praestaret. Recte se habet vulgata lectio; eamque loquendi formulam multis illustra-

vit *J. F. Gronovius* ad *Livii* lib. xxix. c. 27. *Idem.*

⁷ *Nam quod ad dexteram]* *Nepes Creticus* in versu sit *Trochaico*, *G. J. Vossius* ad *Fragm. Trag.* p. 110. legit, *nam quod dexterum Coepit cursum;* vel, trajecto prae-verbio, *nam ad quod dexteram.* Sed nescius erat vir ille magnus, voces *quod ad* apud *Poetas Dramaticos* unius tantum *Syllabae* locum crebro tenere. Multis id. exemplis probavit *Chr. Wafius* de *Senar.* cap. xiii. pag. 166, seqq. *Idem.*

⁸ *Videre in somnis]* Ita *Paris. Med. Reg. & Cantab.* ac ita hic alibique dedit *Lambinus*. Vulgo *in somniis*, contra quam loqui solent Latini. *Idem.*

⁹ *Quae ipsa Phalaris]* In *Co-dice Pithoeano Phalaris* omittitur, mediamque vocem nesciunt *Reg. & Cantab.* At *Balliol.* habet *quae ipse Phalaridis*. Legendum credo *quae ipse Phalaris*. *Idem.*

guinem visum esse fundere; qui cum terram adtigisset, reservescere videretur sic, ut tota domus sanguine redundaret. Quod matris somnium inmanis filii crudelitas comprobavit. Quid ego, quae magi Cyro illi principi ¹ interpretati sint, ² ex Dinonis Persicis proferam? Nam cum dormienti ei sol ad pedes visus esset, ter eum scribit frustra adpetivisse manibus, cum se convolvens sol elaberetur & abiret: ei magos dixisse (³ quod genus sapientum & doctorum habebatur in Persis) ex triplici adpetitione solis, xxx annos Cyrum regnaturum esse, portendi: ⁴ quod ita contigit; nam ad septuagesimum pervenit, cum XL natus annos regnare coepisset. Est profecto quiddam etiam in Barbaris gentibus praesentens atque divinans: siquidem

¹ Interpretati sint] Ita Paris. Vulgo sunt. Davies.

² Ex Dinonis Persicis proferam] Vulgo Persicis libris proferam. At media vox manifestarium est Glossema, prout ante me viderunt Jan. Gulielmius & Joan. Clericus: quapropter eam duximus expungendam. Certe Dinonis, non βίβλος Περσικὰς, sed τὰ Περσικὰ laudant Athenaeus, Diogenes Laertius, & alii. Idem.

³ Quod genus sapientum & doctorum] Vide Barn. Brissonium de Regn. Pers. II, 54, seqq. & Rich. Montacutium Orig. Eccles. Part. I. pag. 167. Idem.

⁴ Quod ita contigit; nam ad septuagesimum pervenit] Ita quidem plerique. Vide Photium Cod. LXXII. col. 112, & Justinum lib.

I. cap. VIII, 14. Sed pro Herodoti mente lib. I. c. 214. Cyrus πλυντῶ βασιλεύσας ἰδὼς δὲ οὐρα τριήκοντα ἔτη. At Cyrus uno & triginta annis rerum potitus est, ut ait Sulpicius Severus H. S. II, 9. Quin & eum ἐκατοντῆτι γινόμενον excessisse vita tradit Lucianus Macrob. Tom. II. pagg. 470, 471. Idem.

⁵ Cum inscenderet] Sic Pal. pr. S. Victoris, Paris. & Med. Vulgo ascenderet. Idem.

⁶ Cumque Alexander eum rogaret] Nostrum sequitur Valerius Maximus lib. I. cap. VIII, 10. extern. Paullo aliter Arrianus de Exped. Alex. lib. VII. cap. 18. Ὅποτε, inquit, ἐπὶ τὴν πύραν ἦεν (Κάλανθ) ἀποθανόντος, τότε τὰς μὲν ἄλλας ἐπιείκως ἀσπάζεσθαι αὐτόν.

dem ad mortem proficiscens Calanus Indus, cum inscenderet in rogam ardentem, O praeclarum discessum, inquit, e vita, cum, ut Herculi contigit, mortali corpore cremato, in lucem animus excefferit! ⁶ Cumque Alexander eum rogaret, si quid vellet, ut diceret; Optime, inquit: propediem te videbo. Quod ita contigit: nam Babylone paucis post diebus Alexander est mortuus. Discedo parumper a somniis, ad quae mox revertar. ⁷ Qua nocte templum Ephesiae Dianae deflagavit, eadem constat ex Olympiade natum esse Alexandrum, atque, ubi lucere coepisset, clamitasse magos, pestem ac perniciem Asiae proxima nocte natam. Haec de Indis, & Magis. Redeamus ad somnia. Hannibalem Coelius scribit, cum ⁸ co- 24
lumnam

τόν Ἀλεξάνδρου δὲ εὖ ἐκτελέσας προσελθεῖν ἀσπασίμῳ, ἀλλὰ φάτω γὰρ ὅτι ἐν Βαβυλῶνι αὐτὸς ἐντυχὸν ἀσπάζεται καὶ τῶτον τὸ λόγον ἐν μὲν τῷ τότε ἀμειλιχθῆναι ὑπερβῶντι, ἐπειδὴ ἐπιεικῶς ἐν Βαβυλῶνι Ἀλεξάνδρου, ἐς μνήμην ἐλθεῖν τῶ ἀκυστότων, ὅτι ἐπὶ τῇ τελευτῇ ἄρα τῇ Ἀλεξάνδρου θειάσθη. Vide sis & *Plutarchum* in *Alex.* p. 703. C. *Idem.*

7 Qua nocte templum] *Plutarchus* pag. 665. F. Ἐγνήθη Ἀλεξάνδρου ἰταμῆος μνηδὲς Ἐκαστοβαίων — ἐτεγ. καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῶ Ἐφισίας Ἀρτίμιδος ἐπὶ πρέβη νῆος ὡς Ἡρσίας ὁ Μάγνης ἐπιπρόνῳκεν ἐπιφώνητος κατασβέσας τὴν πυρκαϊάν ἐκείνην ὑπὸ ψυχραίας δυνάμεινον εἰσέτις τῶ Ἰφῆ καταφλεχθῆναι τὸ νῆον, τῶ Ἀρτίμιδος ἀχολυ-

μῆτος περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μνήμην. Ὅσοι δὲ τῶ Μάγων ἐν Ἐφισίᾳ ἀγέτης ἦσαν, τὸ περὶ τὸ νῆον πάθος ἡγήμενοι πάθος ἑτέρου σημῆσαι εἶναι, διότιον τὰ πρόσωπα τυπόμενοι, καὶ βοῶντες ἄτην ἄμα καὶ συμφορὰν μεγάλην τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τιτοῦναι. De Hegesiae dicto, quod ille Timaeo tribuit, aliud iudicium tulit *Cicero* N.D. lib. II. cap. 27. Sed a philosophi Chaeronensis partibus me stare jam sum professus. *Idem.*

8 Columnam auream, quae esset in fano Junonis Lacinae] Plerique Codices Liciae, Lyciae, vel Luciae; quapropter *Gulielmus* reponendum conjecit, quae esset in fano Junonis Lucinae. Praeterquam vero quod in hujusmodi narratione templum Junonis

lumnam auream, quae esset in fano Junonis Laciniae, auferre vellet, dubitaretque, utrum ea solida esset an extrinsecus inaurata, perterebravisse: cumque solidam invenisset, statuissetque tollere; ei secundum quietem visam esse Junonem praedicere, ne id faceret, minarique, ¹ si fecisset, se curaturam, ut ² eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret: idque ab homine acuto non esse neglectum: itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam ³ in summa columna collocavisse. ⁴ Hoc idem in Sileni, quem Coelius sequitur, Graeca historia est: is autem diligentissime res Hannibalis persecutus est: ⁵ Hannibalem, cum cepisset Saguntum, visum esse in somnis a Jove in Deorum concilium vocari: quo cum venisset, Jovem imperavisse, ut Italiae bellum inferret, ducemque ei unum e

con-

monis Lucinae memorare, loco ubi situm esset omisso, prorsus est absurdum; *columnam auream solidam in Junonis LACINIAE templo sacratam* fuisse constat ex Livii lib. xxiv. cap. 3. adeoque vulgata lectio non est tentanda. *Darvies.*

¹ Si fecisset] Vulgo si id fecisset. At mediam vocem nesciunt Paris. & Med. nec eam postulat oratio. *Idem.*

² Eum quoque oculum, quo bene videret] Malim *videbat*, ut habent Reg. & Cantab. *Apuleius* de Deo Socratis p. 675. *Horum enim (Daemonum) munus & opera atque cura est, ut Annibali somnia orbitatem oculi commin-*

tur, Hannibalem vero *παρόφθαλμος* fuisse liquet ex Polybii lib. III. cap. 79. Livii lib. xxii. cap. 2. Scholiaste *Juvenalis* ad Satir. x. 158. aliisque quam plurimis. *Idem.*

³ In summa columna] Pall. sec. quart. Paris. & Merton. in *summo columnae*. Adludit etiam Cantab. qui dat in *somno columnae*. Sed recepta ratio mihi potius aridet. Sic in *summo sepulchra sphaeram esse positam* dixit noster Tusc. V. 23. *Idem.*

⁴ Hoc idem in Sileni] Legendum videtur, *item*, vel *itidem*, uti *Lambinus* etiam conjecit: non enim ad superiorem, sed ad proxime sequentem refertur historiam. *Idem.*

⁵ *Hann.*

concilio datum; quo illum utentem, cum exercitu progredi coepisse: tum ei ducem illum praecepisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse: tum visam beluam vastam & inmanem, circumplicatam serpentibus, quacumque incederet omnia arbusa, virgulta, recta pervertere: & cum admiratum quaesisse de Deo, quodnam illud esset tale monstrum: & Deum respondisse, Vastitatem esse Italiae: praecepisseque, ut pergeret protinus: quid retro atque a tergo fieret, ⁶ ne laboraret. Apud Agathoclem scriptum in historia est, ⁷ Hamilcarem Karthaginiensem, cum oppugnaret Syracusas, visum esse audire vocem, se postridie coenaturum Syracusis: cum autem is dies inluxisset, magnam seditionem in castris ejus inter Poenos & Siculos milites esse factam: quod cum

⁵ Hannibalem, cum cepisset Saguntum] Mutatis quibusdam nullius fere momenti circumstantiis, hunc fabulam narrant Livius lib. xxxi. cap. 22. Valerius Maximus lib. I. cap. vii, 1. extern. Zonaras Annal. lib. viii. cap. 22. &, quem utpote Poetam maxime decet, Silius Italicus lib. III, 163. seqq. Idem.

⁶ Ne laboraret] Reg. nescire laboraret. Voluit Librarius, ne scire laboraret. Hoc tamen aditamento nihil est opus; siquidem illa loquendi ratio bonis auctoribus idem denotat, ac ne curaret, seu non esset sollicitus. Idem.

⁷ Hamilcarem Karthaginiensem,

cum oppugnaret Syracusas] Hanc historiam narrat Diodorus Siculus, qui tamen a Cicerone diversus abit. Sic igitur ille Bibl. lib. xx. pag. 767. Εὐδὺς ὃ καὶ προσβάλλειν ἐξ ἱφὲος τοῖς τεύχεσι (ἢ Συρακυσῶν) διηγνάνη ('Αμίλκας) ἔ μάντιος εἰρηκός αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἢ ἱερῶν, ὅτι τῇ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ πάντως ἐν Συρακυσῶσι διπνήσει. Deinde, postquam Ducem illum captum fuisse tradidisset, ait pag. 769. ἀναμνησκόμενος ὃ μάντιος φωνῆς, ὃς ἔφησεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπεραίαν εἰς Συρακυσῶν διπνήσειν, ἔ δαιμονίως παραχαγόντος τάλανθις. At nostrum sequitur Valerius Maximus lib. I. cap. vii, 8. extern. Idem,

cum sensissent Syracusani, inproviso eos in castra inrupisse, Hamilcaremque ab his vivum esse sublatum. Ita res somnium comprobavit. Plena exemplorum est historia, tum referta vita communis. At vero P. Decius ille, Q. F. qui primus e Deciis fuit consul, cum esset tribunus militum, M. Valerio, A. Cornelio consulibus, a Samnitibusque premeretur noster exercitus; cum pericula proeliorum iniret audacius, monereturque, ut cautior esset, dixit, quod extat in annalibus, ¹ sibi in somnis visum esse, cum in mediis hostibus versaretur, occidere cum maxuma gloria. Et tum quidem incolumis exercitum obsidione liberavit. Post triennium autem, cum consul esset, devovit se, & in aciem

¹ *Sibi in somnis*] Sic recte Paris. Merton. Med. Cantab. & Reg. nam vulgo perperam *somniis*. Licet autem bello Samnitico fortissime se gesserit P. Decius, non tamen tum temporis hoc accidisse somnium memorant Auctores; sed *eadem nocte duo consules P. Decius Mus & T. Manlius Torquatus Latino bello somnium viderunt*. Utrique enim quidam per quietis speciem praedixit ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, Diis Manibus Matrique Terrae deberi: utrius autem Dux copias hostium aggrediretur, superque eas sese ipsum devovisset, victoriam habiturum. Quod cum ita esset, se devovit Decius. Vide *Valerium Maximum* lib. I. cap. vii, 3. & *Livium* lib. viii. capp. 6, 9. *Davies*.

² *Ut eandem concupisceret filius*] Quin & nepos *se e continenti genere tertiam victimam Reip.* praebuit, ut ait noster *Fin. lib. II. c. 19.* *Adi sis & Tusc. I, 37.* *Idem.*

³ *Critoni suo familiari*] Ita quidem se res habet, ut constat ex *Platonis Critone* pag. 370. Ergo memoria lapsus est *Diogenes Laertius*, qui lib. II. §. 35. hoc *Aeschini* dictum tradit. Vide *Chalcidium* pag. 372. *Idem.*

⁴ *Vidisse enim se*] Mediam vocem, quae deest in vulgatis, suppeditarunt *Reg. & Cantab.* eaque connectendae orationi videtur necessaria. *Idem.*

⁵ *Tertia te Phthiae tempestas &c.*] Versus est apud *Homerum* Il. I, 363. & profertur ab *Achille* hoc modo,

Homer.

em Latinorum inrupit armatus: quo ejus facto superati sunt & deleti Latini. Cujus mors ita gloriosa fuit, ² ut eandem concupisceret filius. Sed veniamus nunc, si placet, ad somnia philosophorum. Est apud Platonem Socrates, cum ²⁵ esset in custodia publica, dicens ³ Critoni suo familiari, sibi post tertium diem esse moriendum: ⁴ vidisse enim se in somnis pulchritudine eximia feminam, quae se nomine appellans, diceret Homericum quendam ejusmodi versum,

⁵ *Tertia te Phthiae tempestas laeta locabit.*

⁶ Quod ut est dictum, sic scribitur contigisse. Xenophon Socraticus (qui vir & quantus?) in ea militia, qua cum Cyro minore perfunctus est, ⁷ sua scribit somnia; quorum eventus mirabiles

¹ Ἡματί καὶ τετάρτῃ Φθίῳ ἰ-
ρίσων ἰσχυρῶς.

Phthia autem urbs in Thessalia, Achillis patria: quae quid commune habeat cum morte, & qua ratione Socrates hoc versu praemoneatur se tertio die moriturum, quaesitum est. Qua de re cum ego & Simeo Bosius loqueremur, dixit, quod & mihi venerat in mentem, per Phthiam mortem & interitum significari, spectata vi nominis, quod videtur ortum a verbo φθίω & φθίω, quod valet intereo, consumor, corrumpor. Lambinus.

Ibid. Locum recte cepit Bosius; & huc facere videatur quod habet Moeris Atticista, φθίον, τὴν φθίον Ἀττικῶς. Sed ibi legas oportet φθόν. Vide Suidam in φθόν, & Aristaenum de causis &

signis Acut. Morb. II, 1. ac de causis & signis Diut. Morb. I, 8. Davies.

⁶ Quod ut est dictum sic scribitur contigisse] Nostri Codices non agnoscunt ut: quin & vculam sequentem nescit Reg. Si legas, quod sic scribitur contigisse; nihil orationi deerit: & Cicero, nisi fallor, ita scriptum reliquit. Idem.

⁷ Sua scribit somnia] Lucianus in Somn. pagg. 11, 12. Μὴ ὀνείρων πρῶν ἡμῶς ὑποκρίτας πρῶς ὑπείληφαι; Οὐκ, ὦ ἄραγε; ἐδὲ γὰρ ὁ ΞΕΝΟΦΩΝ παρὰ διηγέμεθα τὸ ἰνύπνιον, ὡς ἰδὼν αὐτῶς καὶ ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ, καὶ τὰ ἄλλα ἱστῶν γὰρ ἐκ ὑποκρίσει τὴν ὕπνῳ, ἐδὲ ὡς φλυαρεῖν ἰγνῶκας αὐτὰ διζήν, καὶ ταῦτα ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἀπογνώσει πραγμάτων, περιεστῶν πολέμων.

rabiles extiterunt. Mentiri Xenophontem an delirare dicemus? Quid? Singulari vir ingenio Aristoteles, & paene divino, ipse errat, an alios vult errare? cum scribit, Eudemum Cyprum, familiarem suum, iter in Macedoniam facientem Pheras venisse; quae erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno ¹ crudeli dominatu tenebatur: in eo igitur oppido ita graviter aegrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent: ei visum in quiete egregia facie juvenem dicere, fore ut perbrevis convalesceret; paucisque diebus interituum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum. Atque ² ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta, & convaluisse Eudemum, & ³ ab uxoris fratribus interfectum

um

λεμίσαν· ἀλλὰ πρὸς τὴν χρησίμωσιν εἶχεν
ἡ διήγησις. Respicit autem Sa-
mosatenlis ad Xenophontem de
Exped. Cyri lib. III. c. I. §. 9.
Aliud somnium refert idem
scriptor elegantissimus lib. IV. c.
III, 7. Plurimum vero, nisi fallor,
in hisce libris non meminit.
Davies.

¹ Crudeli dominatu premeba-
tur] Liber unus MStus habet *te-
nebatur*. LAMBIN. Eam lectio-
nem ex suis recepit Gruterus,
eamque repraesentant omnes no-
stri. Davies.

² Ita quidem prima] Puto
ista quidem prima. Idem.

³ Ab uxoris fratribus] Dio-
dorus Siculus Bibl. lib. XVI. pag.

417. Ἀλέξανδρος ὁ Φερῶν τύραν-
νος ὑπὸ τῇ ἰδίᾳς γυναικὸς Θήβης καὶ
τῇ ταύτης ἀδελφῇ Λυσιφρόντος καὶ
Τισιφῶντος ἐδόλοφονήθη. Tertium
fratrem, nomine Pytholaum, iis
accenset Plutarchus in Pelop. p.
297. Theben solam memorant
nosser de Invent. lib. II. cap. 49.
ac de Offic. lib. II. cap. 7. Va-
lerius Maximus lib. IX. cap. XIII,
3. ext. & alii. Idem.

⁴ Tum domum revertisse viden-
tur] Eodem modo loquitur Cle-
mens Alexandrinus Strom. lib.
VII. pag. 869. Φασὶ γὰρ τὸν μα-
κάριον Πίτρον θιασάμενον τὴν αὐτοῦ
γυναῖκα ἀπομνήσκω τὴν ἐπὶ θάνατον,
ὑποδύναμιν μὲν τῆς κλήσεως χάριν, καὶ
ΤΗΣ ΕΙΣ ΟΙΚΟΝ ΑΝΑΚΟΜΙ-

ΔΗΣ

um tyrannum: quinto autem anno exeunte, cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, proeliantem eum ad Syracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut, cum animus Eudemi e corpore excesserit, ⁴ tum domum revertisse videatur. Adjungamus philosophis doctissimum hominem, poetam quidem divinum, Sophoclem: qui, cum ex aede Herculis ⁵ patera aurea gravis surrepta esset, in somnis vidit ipsum Deum dicentem, qui id fecisset. Quod semel ille iterumque neglexit. Ubi idem facpius; ⁶ adscendit in Ariopagum: detulit rem. Ariopagitae comprehendi jubent eum, qui a Sophocle erat nominatus. Is, ⁷ quaestione habita, confessus est, pateramque retulit. Quo facto, ⁸ fanum illud Indicis Herculis nominatum est

ΔΗΣ, Eadem legantur apud *Eusebium* H. E. III, 30. Nimirum, ut ait *Aschines* in *Axiucho* c. 3. τὸ κοινὸν διπλὸν τοῦτο καὶ πρὸς αἰπαίων θρυλλέμενον, περιπεδημῶν ἢ ἐστὶν ὁ βίος. Vide sis Interpretes in *Epist. ad Hebraeos* cap. xi, 9. 10. quibus adde quae congeffit *Th. Gatakerns* in *Antonini* lib. II. §. 17. *Idem*.

⁵ *Pateram auream*] Non pateram auream, sed σφάνκω χρυσῶν, coronam auream, ex arce sublatam tradunt auctor vitae *Sophocleae* & *Tertullianus* de *Anim.* cap. XLVI. *Idem*.

⁶ *Adscendit in Ariopagum*] Vix est, quin noster *Arium pagum* scripserit, ut habent *Paris*, *Balliol*.

& *Victor*. Sic Ἀρεῖον πάγον passim dicunt Graeci. *Idem*.

⁷ *Quaestione habita*] Sic MSS. ti *Reg.* & *Cantab.* nec aliter legendum conjecit *D. Lambinus*. Vulgo quaestione adhibita. Mihi vero non liquet, eo modo locutos esse veteres. *Idem*.

⁸ *Fanum illud Indicis Herculis*] *Hesychius*: Μηνυτὸς Ἡρακλῆος ἐν Ἀθήναις. At Anonymo in vita *Sophoclis* cum *Cicerone* non convenit; is enim tradit ipsum *Sophoclem* λαβόντα τὸ τάλανον, ἰσπὼν ἰδρύσασθαι ΜΗΝΥΤΟΥ ἩΡΑΚΛΕΟΥΣ. Vide *Pet. Victorium* Var. Lect. l. iv. c. 21. & *Joan. Meursium* *Athen.* Attic. lib. II. cap. 10. *Idem*.

1 *Cnidam*

26 est. Sed quid ego Graccorum? Nescio quo modo me magis nostra delectant. Omnes hoc historici, Fabii, Gellii, sed proxime Coelius. Cum bello Latino ludi votivi maximi primum fierent, civitas ad arma repente est excitata. Itaque, ludis intermissis, instaurativi constituti sunt: qui antequam fierent, cumque jam populus confedisset, servus per circum cum virgis caederetur, furcam ferens ductus est. Exin ¹ cuidam rustico Romano dormienti visus est venire, qui diceret, ² praesulem sibi non placuisse ludis, idque ab eodem iussum esse cum senatui nuntiare: illum non esse ausum: iterum esse idem visum, & monitum ne vim suam experiri vellet: ne tum quidem esse ausum: exin filium ejus esse mortuum: eandem ³ in somniis admonitionem fuisse tertiam: tum illum etiam debilem factum, rem ad amicos detulisse,

¹ Cuidam rustico Romano] Hujusce viri nomen haud efferunt *Arnobius* lib. vii. pag. 306. & *Minucius Felix* Octav. cap. vii. *Dionysio* quidem Halicarnassensi lib. vii. cap. 68. *Plutarcho* in Coriolano p. 225. & *Augustino* C. D. iv, 26. viii, 13. *Titus Latinus* vel *Latinus* appellatur: *Macrobio* vero Saturn. lib. I. c. xi. *Annius*. At eum *Tib. Atinium* recte, puto, vocant *Livius* lib. II. cap. 36. *Valerius Maximus* lib. I. c. vii, 4. & *Lactantius* Div. Inst. lib. II. c. 7. *Davies*.

² Praesulem sibi non placuisse ludis] Jupiter hunc servum praesulem, sive praesultorem, nomi-

nabat, quia priusquam committerentur ludi, virgis caesus *σπαρταστροδονίας* καὶ ὁδόνος ἰστέφει, gestusque saltatoriis similes edebat. Vide *Plutarchum* in Coriol. p. 225. *Dionysium* Halicarnassensem lib. vii. cap. 69. & *Des. Heroldum* ad *Arnobii* pag. 306. *Idem*.

³ In somniis] Sic *Parisi. Med. Merton. Balliol. Reg. & Cantab.* At vulgo in somniis. *Male. Idem*.

⁴ Salvum domum revertisse] Vulgo mediam vocem praetermittunt, nec agnoscunt sex e nostris. Eam tamen ex *Victor. Eliens.* & *Vossian.* recepinus, ut potest

tulisse, quorum de sententia lecticula in curiam esse delatum; cumque senatui somnium enarravisset, pedibus suis ⁴ saluum domum revertisse. Itaque somnio comprobato a senatu, ludos illos iterum instauratos memoriae proditum est. C. vero Gracchus multis dixit, ut scriptum apud eundem Coelium est, sibi in somnis ⁵ quaesturam petenti Ti. fratrem visum esse dicere, ⁶ Quam vellet cunctaretur, tamen ⁷ eodem sibi leto, quo ipse interisset, esse pereundum. Hoc, antequam tribunus plebi C. Gracchus factus esset, & se audisse scribit Coelius, & dixisse multis. Quo somnio quid inveniri potest certius? Quid? Illa duo somnia, quae ²⁷ creberrime commemorantur a Stoicis, quis tandem potest contemnere? unum de Simonide: qui cum ⁸ ignotum quendam projectum mortuum vidisset, eumque humavisset, ⁹ haberetque in

pote quae non videbatur otiosa. Idem.

⁵ *Quaesturam petenti*] Ultimam vocem non agnoscunt nostri Codices. At Med. & Reg. dant *ante quaesturam*; quibus cur non credatur, equidem causam non video. Idem.

⁶ *Quam vellet, cunctaretur*] Plutarchus in Gracchis p. 835.

Ἰσοπέτῃ δὲ καὶ Κικέρωνι ὁ ῥήτωρ, ὡς ἄρα φεύγοντι πᾶσαι ἀρχὴν τῷ Γαίῳ καὶ μὴδ' ὑποχρῆς ἡρημίνῳ ζῆν, ὁ ἀδελφὸς ὄναρ φανείη καὶ προσαναγορεύσεις, τί δὴν (φαίν) Γαίῳ, βραδύνεις; σὺν ἴσιν ἀπιδρασίς, ἀλλ' εἰς μὴν ἡμῶν ἀμφοτέρους βίος, εἰς δὲ δόλιπτος ὑπὲρ τῷ δήμῳ πολιτευομένης

πύρρωται. Idem somnium refert etiam Valerius Maximus lib. I. c. vii, 6. Davies.

⁷ *Eodem sibi leto*] Primum vocabulum nescit Paris. at id reliqui Codices tenent. Legerim, *eo demum sibi leto* &c. Idem.

⁸ *Ignotum quendam projectum*] Hancce rem latius diducit Valerius Maximus lib. I. cap. vii, 3. extern. Idem.

⁹ *Haberetque in animo navem conscendere*] Balliol. *navem praetermittit*. Licet autem *conscendendi* vox absolute nonnunquam sit posita; tamen reliquorum librorum consensu motus, vulgatae lectionem non desero. Idem.

in animo navem conscendere; moneri visus est, ne id faceret, ab eo quem sepultura adfecerat: ¹ si navigasset, eum naufragio esse periturum: itaque Simonidem redisse; perisse ceteros, qui tum navigassent. Alterum ita traditum, clarum admodum somnium. Cum ² duo quidam Arcades familiares iter una facerent & Megaram venissent; alterum ad cauponem devertisse, ad hospitem alterum: qui ut coenati quiescerent, concubia nocte visum esse in somnis ei qui erat in hospitio, illum alterum orare, ut subveniret, quod sibi a caupone interitus pararetur: cum primo perterritum somnio surrexisse: dein cum se conlegisset idque visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse: tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, ut, quoniam sibi vivo non subvenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum, in plaustrum a caupone esse conjectum, &

¹ Si navigasset] Paris. *sin navigasset*. Lego si enim navigaret. Davies.

² Duo quidam Arcades familiares] Hanc historiam nonnihil variatam scriptor Graecus exponit, cujus verba laudat *Suidas* in *πρωτόν*, ut olim monuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. xix cap. 12. *Λέγει γὰρ*, inquit, *Χρύσιππος*, *ἐν Μεγάρῳ καταχθονίᾳ πια, χρυσὸν ζῶντι ἐπαγόμενον πεπληρωμένην ἀπέκρινε ὃ ἄρα αὐτὸν παιδοκτὸς, ὁ ὑποδείξιμος ἐψιδέντα, ἐποφθαλμίσας τῷ χρυσίῳ· εἴπε δὲ*

μελλεν ἐκκομίζειν ἐφ' αἰμάξῃ ἀγῶς κέρρον, ὑποκρύψας ἐν ταύτῃ τὸ πεισισμῶν. Ἡ τοίνυν ψυχὴ τῷ πνεύματι ἐφίτα *Μεγαρί πια, καὶ λέγει ὅσα π' ἐπαγε, καὶ ἐφ' ὅττι, καὶ ὅπως ἐκκομίζετο μύλλαι, καὶ κατὰ πείας πύλας. Ὁ δὲ οὐκ ἔκλυσε βρόχῳ· τὰ λειχθῆντα κτεφαῖος δὲ Χρυσάπας καὶ παραφυλάξας τὸ ζύγον ἐπιλάβετο, καὶ ἀνίχνυσσε τὸ νεκρόν. Καὶ ὁ μὲν ἐπέφη, ὁ δὲ ἐκολάσθη. Ast a Cicerone diversus non abit *Valerius Maximus* lib. I. cap. vii, 10. extern. *Idem.**

& supra sterco injectum: petere, ut mane ad portam adesset, priusquam plaustrum ex oppido exiret: hoc vero somnio eum commorantem, mane bubulco praesto ad portam fuisse: quae-fisse ex eo, quid esset in plastro: illum perterritum fugisse: mortuum erutum esse: cauponem, re patefacta, poenas dedisse. Quid hoc ²⁸ somnio? dici potest divinius? Sed quid aut plura, aut vetera quaerimus? Saepe tibi meum narravi; saepe ex te audiui tuum somnium: Me, cum Asiae Proconsul praecesssem, vidisse in quiete, cum tu equo advectus ad quandam magni fluminis ripam, provectus subito, atque delapsus in flumen, nusquam apparuisses, me contremuisse, timore perterritum: tum ⁴ te repente laetum extitisse, eodemque equo adversam adscendisse ripam, nosque inter nos esse complexos. Facilis conjectura huius somnii: mihiq; a peritis in Asia praedictum est, fore eos eventus rerum qui acciderunt. Venio nunc

3 *Dici potest divinius*] Ordo verborum est a Victor. & Balliol. nam vulgo dure, *dici divinius potest*. In vocum collocatione mutationes alibi quoque fecimus; at nusquam, nisi bonorum Codicum fide nixi: nam de talibus minutiis semel Lectores monuisse sufficit. *Davies.*

4 *Te repente laetum extitisse*] Reg. & Cantab. habent *exsiluisse*: sed, renitentibus melioris notae Codicibus, nihil est mutandum. Auctor de Bell. Afric. cap. VII. *Latent enim in insidiis cum equis inter convalles, & subito existunt,*

hoc est, apparent. Illic Eliensis noster *exiliunt*; sed mihi jam non videtur audiendus. Infra noster cap. 33. *Submersus equus voraginibus non extitit*. Ubi non erat cur vox ultima *Grutero* displiceret. Iterum lib. II. cap. 23. *Tages quidam dicitur — extitisse repente, & eum adfatus esse qui arabat.* Agellius Noct. Attic. lib. XVI. cap. 19. *Inter haec eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat, extitisse.* Vide sis & *Currium* lib. VII. cap. X, 14. *Idem.*

ad tuum. Audivi equidem ex te ipso, sed mihi saepius * noster Sallustius narravit; cum in illa fuga, nobis gloriosa, patriae calamitosa, in villa quadam campi Atinatis maneres, magnamque partem noctis vigilasses, ad lucem denique * arcte & graviter dormire coepisse. Itaque, quamquam iter instaret, te tamen silentium fieri jussisse, neque esse passum te excitari: cum autem expectatus esses hora secunda fere, te sibi somnium narravisse: Visum tibi esse, cum in locis solis maestus errares, C. Marium cum fascibus laureatis quaerere ex te, quid tristis esses: cumque tu te tua patria vi pulsum esse dixisses,prehendisse cum dextram tuam, & bono animo te jussisse esse, lictorique proximo tradidisse, ut te in monumentum suum deduceret; & dixisse, in eo tibi salutem fore. Tum & se exclamasse Sallustius narrat, reditum tibi celerem & gloriosum paratum, & te ipsum visum somnio delectari: nam illud mihi ipsi celeriter

1 Noster Sallustius] Non historicus, sed M. Ciceronis libertus intelligitur. Davies.

2 Arcte & graviter dormire coepisse] Videtur legendum dormire; nam graviter dormire usitatum est, & convenit ita loqui; graviter dormire non item. Veruntamen nihil mutandum censeo. LAMBINUS. Ibid. Med. Reg. Balliol. & Merton. coepisses. Paris. coepisset. Lege coepisse te. Idem.

3 In monumento Marii] Hoc somnium fuisse refert Valerius Ma-

ximus lib. I. cap. vii, 5. ubi notat in aede Jovis Mariana S. C. de reditu Ciceronis esse factum. Pari modo Aemilia monumenta & monumenta Cn. Pompeii pro locis, quos struxerant vel refecerant, dixit Tacitus Ann. III, 72. IV, 7. Vide & Senecam Conf. ad Marciam cap. xxii. Consules autem fuere P. Lentulus & Q. Metellus, quorum ille nostro fuit praecipuus salutis auctor. Vide sis Orat. ad Quir. post reditum cap. 5. seqq. & post reditum in Sen. capp. 3, 4. Idem.

4 Cum

leriter nuntiatum est, ut audivisses ³ in monumento Marî de tuo reditu magnificentissimum illud senatus consultum esse factum, referente optimo & clarissimo viro consule, idque frequentissimo theatro, incredibili clamore & plausu comprobatum; dixisse te, nihil illo Atinari somnio fieri posse divinius. At multa ²⁹ falsa. Immo obscura fortasse nobis. Sed sint falsa quaedam: contra vera quid dicimus? quae quidem multo plura evenirent, si ad quietem integri iremus: nunc onusti cibo & vino, perturbata & confusa cernimus. Vide quid Socrates in Platonis Politia loquatur. Dicit enim;
** Cum dormientibus ea pars animi, quae mentis & rationis sit particeps, sopita langueat: illa autem, in qua feritas quaedam sit atque agrestis inmanitas, cum sit ⁴ immoderato tumefacta potu atque pastu, exsultare eam in somno immoderateque jactari: itaque huic omnia visa obijciuntur, a mente ac ratione vacua: ut aut cum matre corpus ⁶ miscere videatur, aut cum quovis alio vel homine vel Deo, saepe*

⁴ Cum dormientibus ea pars animi] Platonis locus extat lib. ix. de Rep. pag. 502. eumque, ne Plutarchum memorem Tom. II. pagg. 83, 101. laudat Stobaeus Serm. v. p. 75. & Latine vertit Chalcidius pagg. 370, 371. Idem.

⁵ Immoderato tumefacta potu atque pastu] Vulgo obstupefacta: sed optime legitur in Eliensi tumefacta; siquidem *οὗτος ὁ μῦθος πλάττειν* habet Plato. Praeterea repugnat, ut quae obstupefacta sit, exsulet & immoderate jacte-

tur. Artemidorus Oneir. lib. I. cap. 8. Αἱ γὰρ ἀμύτητοι τρεφαί ἔστιν πρὸς αὐτῇ τῇ ἐν πνεύματι ἰδέειν τὸ ἀλλόθι. Non aliter quam repraesentat ille Codex, hunc Ciceronis locum olim laudavit H. Stephanus Lexic. Cicer. pag. xi. Idem.

⁶ Miscere videatur] Vulgo videamur: sed MSSorum Victor. Paris. Med. & Balliol. auctoritatem sum sequutus, nostramque lectionem firmat Plato, ut & res ipsa. Idem.

saepe belua, atque etiam trucidare aliquem & impie cruentari, multaque facere impure atque taetre, cum temeritate & inpudentia. ¹ At qui salubri & moderato cultu atque victu quieti se tradiderit, ea parte animi, quae mentis & consilii est, ² agitata & erecta, ³ saturataque bonarum cogitationum epulis; eaque parte animi, quae voluptate alitur, nec inopia enecta nec satietate adfluenti, (quorum utrumque praestringere aciem mentis solet, siue deest naturae quidpiam, siue abundat atque adfluit) illa etiam tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atque restincta: tum eveniet, ⁴ duabus animi [temerariis] partibus compressis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se vegetam ad somniandum acremque praebeat: tum ei visa quietis occurrent tranquilla atque veracia. Haec verba ipsa Platonis expressi. Epicurum igitur audiemus

¹ At qui salubri & moderato cultu] Similiter Moses, ut somniavit Strabo Geogr. lib. xvi. pag. 1104. praecepit ἐν ἡμετέροις καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτῶν & ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλας εὐερέεας καὶ προσδεκὰς δὴν παρὰ τῷ Θεῷ καὶ δῶρον αἰεὶ τι καὶ συμβῆναι τὰς σωφροσύνας ζῶντας καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τὰς δ' ἄλλους μὴ προσδεκὰς. Philostratus vit. Apollonii lib. II. cap. 37. Καὶ μὴν καὶ τὸ μαγικὸν τὸ ἐξ ονειράτων, ὃ θιέταται τῶν ἀνθρωπίνων δοκῇ, ῥᾶν διορᾷ (ἢ ψυχῇ) μὴ ἐν πολλωρῶν ὑπὸ τῷ οἴῳ, ἀλλ' ἀκέραιον διχομήναι αὐτὸ, καὶ περιαβρῆσαι. Pari modo differunt Maximus Tyrius Serm. xvi. init. Prudentius Cathem. vi, 49, seqq. & Synesius de Infomn. pag. 152. Δαν.

² Agitata atque erecta] Lambino placet excitata. Et in Platone quidem est, τὸ μὲν λογικὸν ἔγειρας ἑαυτοῦ. Attamen contra MSSorum fidem nihil mutato, cum liberior soleat esse Ciceronis versio. Idem.

³ Saturataque bonarum cogitationum epulis] Platoni est ἐσιώσας λόγων καλῶν καὶ σκέψεων. Nec infrequens est ea Philosopho Metaphora, quemadmodum docet Pct. Victorius Var. Lect. lib. II. cap. 14. Eandem adhibent alii Scriptores. Plutarchus de Audit. pag. 42. Ὁ δὲ ἐπὶ λόγων ἀφινγμῆν ἐσιώσιν, — ἀπεργάδα σιωπῇ τῷ λέγοντι. Philostratus vit. Apollonii lib. vi. cap. 10. Εἰς τὸν

diemus potius? namque Carneades, concertationis studio, modo ait hoc, modo illud. At ille quid sentit? sentit autem nihil umquam elegans, nihil decorum. Hunc ergo antepones Platoni & Socrati? qui ut rationem non redderent, auctoritate tamen hos minutos philosophos vincerent. Jubet igitur Plato, sic ad somnum proficisci corporibus adfectis, ut nihil sit quod errorem animis perturbationemque adferat. Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba vescerentur, ⁵ quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis ⁶ quaerentis vera contrariam. Cum ergo est somno sevocatus animus a societate & a contagione corporis, tum meminit praeteritorum, praesentia cernit, futura praevidet: jacet enim corpus dormientis, ut mortui;

τὸν Θεωπεσίωνα εἶδεν πάντες, οἷον
ἔστι τόπα ἢ λόγου. Hinc λό-
γων κρατῆρας dixit idem lib. iv.
cap. 24. & φιᾶλιν λόγων Ανα-
creon Od. LXIV. Idem.

4 Duabus animi temerariis par-
tibus] Med. omittit temerariis;
nec habet Plato quod ei voci re-
spondeat, ut mihi delenda vide-
atur. Idem.

5 Quod habet inflationem mag-
nam] Sic Tertullianus de anima
cap. XLVIII. Artemidorus Oneir.
lib. I. pag. 58. scriptoresque be-
ne multi, quos ibi laudat Nic.
Rigaltius. Iis addantur Plutar-
chus Sympof. lib. ix. cap. 10. &
Plinius H. N. lib. xviii. c. 12.
Alii causas alias adsignant. Vide

Clementem Alexandrinum Strom.
lib. III. pag. 521. & Aeg. Me-
nagium ad Laertii VIII. 24. 34.
At nullo saepius legumento Pytha-
goram dicit usum quam fabis A-
ristoxenus apud Agellium N. A.
lib. iv. cap. xi. Idem.

6 Quaerentis vera] Sic legen-
dum conjecit D. Lambinus, ac
ita diserte repraesentant Eliens.
Balliol. Reg. & Cantab. Vulgo
quaerenti vera: non ita commo-
de, prout videtur. Agellius au-
tem lib. iv. cap. xi. habet tran-
quillitatem mentis quaerentibus
contrariam. Sed aut corruptis
Tullii Codicibus usus est is scrip-
tor; aut ejus libri vitati sunt,
& ex Cicerone corrigendi. Idem.

tui; ¹ viget autem & vivit animus: quod multo magis faciet post mortem, cum omnino corpore exceſſerit. Itaque, adpropinquante morte, multo eſt diviniſior. Nam & id ipſum ² vident, qui ſunt morbo gravi & mortifero adfecti, inſtare mortem. Itaque hiſ occurrunt plerumque imagines mortuorum: tumque vel maxime laudi ſtudent: eoſque, ³ qui ſecus quam decuit vixerunt, ⁴ peccatorum ſuorum tum maxime poeniter. Divinare autem morientes, illo etiam exemplo confirmat Poſidonius, quo adfert, Rhodium quendam morientem ſex aequales nominaffe

¹ Viget autem & vivit animus] Nemefius de Nat. Hom. p. 97. ed. Oxon. Ὅτι δὲ ἀσύνχῳ μὲναι, ὅλοι ἐν τῇ ψυχῇ τρέπονται χωριζομένῳ τῷ σώματι ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ὥσπερ νεκρὸν αὐτὸ καὶ καταλιπῶσαν, μόνον ἢ ἐκατμίζουσιν αὐτῷ τὴν ζῶην, ἵνα μὴ παντελῶς ἀπαιῖται, καὶ κατ' αὐτὴν ἐν τοῖς ὄνείροις θεσπίζουσιν τὸ μέλλον, καὶ τοῖς νοητοῖς πλησιάζουσιν. Vide & pag. 165. Ammianus Marcellinus lib. xiv. cap. xi. Solutus enim corporeis nexibus animus, ſemper vigenſ motibus indefectis, & cogitationibus ſubjectus (Leg. non ſubjectus, vel nec cogitationibus ſubjectus) & curis, quae mortalium ſollicitant mentes, colligit viſa nocturna, quas φανταſίας nos appellamus. Nam, quod ait noſter infra capp. 49, 51. Vigilantium animi vitae neceſſitatibus ſerviunt, diſjunguntque ſe a ſocietate divina, vinclis

corporis impediti: viget autem animus in ſomnis, liberque eſt ſenſibus ac omni impeditiſione curarum. Adi ſis Aelianum & ejus Interpretes lib. III. V. H. cap. xi. Davies.

² Vident—inſtare mortem &c.] Aretaens de cauſis & ſignis Acut. Morb. II, 4. Προγγινώσκουσιν μὲν ἐν πρώτῳ μὲν αὐτοῖς τῷ βίῳ τὴν μετελλαγὴν, ἔπειτα πῶς παρῑούσι προλέγουσι τὰ αὐτῆς ἐσόμενα. Vide ſis Eufſtathium ad Iliad. Π. p. 1119. ed. Baſil. Idem.

³ Qui ſecus, quam decuit] Quidam legi volunt, quam debuit, ſubintell. vivi. Lambinus.

⁴ Peccatorum ſuorum tum maxime poeniter] Plato de Rep. lib. I. pag. 411. Εὖ γὰρ ἴδι, ὅτι ἐπιδὼν περὶ ἑγγύς ἢ ἢ οἷα πλεονήθειν, εἰσέρχεται αὐτῷ δῖος καὶ φρογῆς, περὶ ᾧν ἔμπροσθεν οὐκ εἰσῆκει — καὶ αὐτὸς ἦτοι ὑπὸ τῆς τοῦ γάρως ἀδονείας, ἢ καὶ ὥσπερ ἐγυτίσας

nominaſſe & dixiſſe, qui primus eorum, qui ſecundus, ⁶ qui deinde, qui deinceps moriturus eſſet. Sed tribus modis cenſet Deorum adpulſu homines ſomniare: uno, quod praevideat animus ipſe per ſeſe, quippe qui Deorum cognitione teneatur: altero, quod plenus aër ſit immortalium animorum, in quibus tamquam inſignitae notae veritatis appareant: tertio, quod ipſi Dî cum dormientibus conloquantur: ⁶ idque, ut modo dixi, facilius eveniet, adpropinquante morte, ut animi futura augurentur. Ex quo & illud eſt Calani, ⁷ de quo ante dixi, & ⁸ Homerici Heſtoris, qui moriens propinquam Achilli

γοτῖρα ὦν τ' ἐκεῖ, μᾶλλον π κερταῖ
αὐτά. Ὑποψίας δ' οὐκ ἐ δειμαπτε
μῖτος γίνεται καὶ ἀναλογίζεται ἤδη
καὶ σκοπιῇ, εἰ τινα π ἠδίκηκεν.
Hanc Platonis ῥῆσιν adfert etiam
Justinus Martyr Cohort. ad Graec.
cap. xxvii. pag. 99. Davies.

⁵ Qui deinde, qui deinceps moriturus eſſet] Sic Pall. tert. quart. Paris. Med. Pithoean. Merton. & Balliol Vulgo qui deinde deinceps moriturus eſſet. Reg. & Cantab. habent, qui tertius, qui deinceps; quae Librariorum redolent audaciam. Idem.

⁶ Idque — facilius eveniet] In nostris omnibus eſt evenit. Forſan autem legendum, itaque vel ideoque, ut modo dixi, facilius evenit: alioquin enim haud bene connecti videtur oratio. Idem.

⁷ De quo ante dixi] Supra cap. xxiii. Idem.

⁸ Homerici Heſtoris] Iliad. X, 358. Diodorus Siculus Bibl. lib.

xviii. pag. 586. Πυθαγόρας δὲ
Σάμιος καὶ πνις ἔπροι τῶν πα-
λαιῶν φυσικῶν ἀπιφῆσαντο τὰς ψυ-
χὰς τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχειν ἀθά-
νατους ἀκλόβους ὃ τῷ δόγματι
τάτη καὶ προγγινώσκῃ αὐτὰς τὰ
μᾶλλον, καὶ δ' ἂν κερὸν ἐν τῇ
πλευτῇ τ' ἀπὸ τοῦ σώματος χα-
ρισμὸν πιῶνται. Τῷτοις ὃ ἰσικε
συμφωνεῖν καὶ ὁ ποιητὴς Ὅμηρος
παρεισάγων τ' Ἑκτορα κατὰ τὸν
τῆς πλευτῆς κερὸν προλέγοντα τῷ
Ἀχιλλεῖ τὸν μᾶλλον συντόμως
αὐτῷ συνακλεσθέντι θάνατον. Sex-
tus Empiricus adv. Mathem. lib.
IX. §. 20, 21. Ἡ ψυχὴ φησὶν
Ἀριστῆλης, προμηνύσκει καὶ προ-
αγορεύει τὰ μᾶλλον — ἐν τῷ κα-
τὰ θάνατον χωρίζεσθαι τῶν σωμα-
των. Ἀποδίδεται γὰρ καὶ τ' παι-
ντῶν Ὅμηρος, ὡς πῦθο παρατηρή-
σαντι· πιστεύει γὰρ τὸν μὲν Πά-
τροκλον, ἐν τῷ ἀναιρέσει, προαγο-
ρεύοντα περὶ τοῦ Ἑκτορος ἀναιρέσεως·
τὸν δ' Ἑκτορα περὶ τῆς Ἀχιλλείας
πλευτῆς

31 Achilli mortem denuntiat. Neque enim illud verbum temere consuetudo adprobavisset, si ea res nulla esset omnino,

¹ *Praesagibat animus, frustra me ire, cum exirem domo.*

² Sagire enim, sentire acute est: ex quo sagae anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes. Is igitur, qui ante sagit quam oblata res est, dicitur praesagire, id est, futura ante sentire.

ταλὼτης. Homerum vero Virgilius imitatus est Aen. X, 470. ut Servius animadvertit. Vide sis & Lactantium ad Statii Theb. VII, 701. Davies.

¹ *Praesagibat mi animus*] Versus Plauti in Aulularia. Lambinus.

Ibid. Praesagibat animus] Apud Plautum Aulul. Act. II. Sc. II, 1. legitur, *praesagibat mihi animus*, unde sic edendum curavit Lambinus. Cum vero pronomen illud nec ad metrum nec ad sermonis elegantiam faciat, omitti potuit a Ciserone. Frustra vero prorsus est *Fac. Gronovius*, qui ex MSto Vossiano reponendum censuit, *praesagitabat animus*; repugnat enim versus ratio, cum producta sit secunda vocis huiusce Syllaba. Davies.

² *Sagire enim sentire acute est*] *Festus*: Praesagitatio dicta, quod praesagire (videtur ex nostro legendum sagire) est acute sentire, unde sagae dictae anus, quae multa sciunt; (Leg. quia multa sciunt;) & sagaces canes, quod ferarum cubilia praesentiant. Hinc cornicis clangorem sagum vocavit Prudentius Apoth. vi. 298. Idem.

³ *Sed quid oculis rabere visa est*] Sic legendum; *rabere*, inquam, non *rapere*. *Rabere* autem dictum a *rabie*, inquit *Nomius*. Varro idem Attii, quod Titii: *Quid est? quid blateras? quid rabis? quid vis tibi?* Caecilius Hypobolimaeco: *Rastraria rabere se ait*, Lambinus.

⁴ *Ubi illa paullo ante sapiens*] Sic volebat legi hunc versum *Joan. Auratus*:

Ubi illa paullo ante sapiens, & virginali modestia?

Idem paullo post *peperisti* reponendum censebat pro vulgato *reperisti*. Sed errabat. Jam *med obesse* datum pro *me obesse*. Idem.

⁵ *Virginali modestia*] *H. Turnebus* Advers. lib. V. cap. 22. multum haeſitans, tandem reponit *virginis modestia*. Ego vero retinendum puto *virginali modestia*; versus enim sic in pedes suos digerendus est:

Ubi illa paullo | ante sapiens | virginali mo | destia.

Illa priorem syllabam passim brevem habet: *virginali* vero pro *virginali* per Syncopen. *Ennius* apud *Festum* in *sas*:

Virg

tire. Inest igitur in animis praefagitio extrinsecus injecta atque inclusa divinitus: ea si exarsit acrius, furor appellatur, cum a corpore animus abstractus divino instinctu concitatur.

³ *Sed quid oculis rabere visa est derepente ardentibus?*

⁴ *Ubi illa paulo ante sapiens, & virginali modestia?*

⁶ *Mater optuma, tum multo mulier melior mulierum,*

⁷ *Missa*

Virgines nam sibi quisque domi Romanus habet fas.

Vide, si nescis, *Christ. Wasm.* de Senar. cap. III. p. 18. & cap. XII. p. 156, seq. *Aurati* conjectura, quam refert *Lambinus* omnem metri speciem destruit. *Davies.*

⁶ *Mater optuma, tum multo mulier melior mulierum*] A vetustioribus editis abest vox ultima: quapropter *Lambinus* fulciendo, prout arbitratus est, versui legendum putabat,

Mater optuma, tum vero multo mulier melior.

Ei tamen hoc in loco pessime cesserunt conata, quemadmodum quivis, cui non ignota sit syllabarum quantitas, statim videbit. Cum igitur *Pall. Gallic.* duo & *Vossianus* darent eam, quam *Gruterus* exhibuit, lectionem; *Gulielmus* rescripsit

Mater optumatum, multo mulier melior mulierum.

Mallet ipse

Mater optuma tu, tum multo mulier melior mulierum;

γυνή παλαιή & γυναῖκα πολλὰ κρείτ-

των. Nam more Graecorum loquitur Poeta: quod aliis tam solutae quam ligatae orationis scriptoribus est solenne. *Prudentius* Cathem. XII, 77.

O sola magnarum urbium Major Bethlem.

Idem *μετὰ Στφ.* V, 193.

O miles invictissime,

Fortissimorum fortior.

Vide sis & XIV, 115. ac *Sidonius Apollinarem* Carm. XI, 52. *Apuleius* de Habit. Doctr. Platon. p. 579. *Animam* — omnium gignentium esse seniore. *Hieronymus* in Epit. Paulae pag. 175. A. *Minimaque fuit inter omnes, ut omnium major esset.* Hinc apud *Hermam* lib. II. Mand. 8. ex MSSis reponendum, *humiliorem fieri omnium hominum.* Eodem modo *Tertullianus* Apol. cap. XL. ut falsi sint *Augustinus* de Doctr. Christ. II, 13. & *Perizonius* ad *Sanctii* Minerv. II, 10. p. 216. qui locutiones huiusmodi vitiosas esse statuerunt. *Idem.*

⁷ *Missa sum* &c.] Haec ex hisce Graecis accepta censet *Jos. Scaliger* Conj. in *Varronis* lib. V. L. L. pag. 54.

E 4

"Augustus"

¹ *Missa sum* ¹ *superstitiosis hariolationibus:*
Neque me Apollo fatis fandis dementem invi-
tam ciet.

Virgines vero aequales patris mei, meum factum
pudet,

Optumi viri: mea mater, tui me miseret, mei
piget.

Optumam progeniem Priamo ² *peperisti extra me:*
hoc dolet,

Med obesse, illos prodesse, me obstare, illos ob-
sequi.

O poemā tenerum & moratum atque molle!
 sed hoc minus ad rem. Illud, quod volu-
 mus, expressum est, ut vaticinari furor vera
 soleat.

³ *Adest, adest fax obvoluta sanguine atque in-*
cendio:

Multos annos latuit: cives, ⁴ *ferre opem, & re-*
stringite.

Deus

Ἀρχαῖοι γὰρ μὲν ἔφησαν ἱεροπύλαι
 θεοῖς,

καὶ πρὸς παύσαι καὶ καλῶς
 κεμεῖων

σοφὴν κέκλημαι, πρὶν παθεῖν δὲ
 μένομαι.

Extant apud Plutarchum in Prae-
 cept. Reip. gerendae pag. 821.
 B. Davies.

¹ Superstitiosis hariolationibus]
 Fatidicis; nam superstitiosus ve-
 teribus haud raro divinum signi-
 ficat. Infra II, 56. Unde super-
 stitiosa primum saeva evasit vox
 fera. Apud Plautum Amphitr.
 Act. I. Sc. I, 167. ait Sofia de
 Mercurio, qui cum non longe
 abesse praesentiebat; Illic homo

superstitiosus est. Iterum Curcul.
 Act. III, 27. Superstitiosus hic
 quidem est: vera praedicat. Et
 Rudent. Act. IV. Sc. IV, 95.
 Quid si ista aut superstitiosa, aut
 ariola est, atque omnia, Quicquid
 insit, vera dicet. Vide sis Hadr.
 Turnebum Advers. lib. v. c. 22.
 & Jof. Scaligerum Conj. in Var-
 ron's lib. VI. L. L. pag. 68. Idem.

² Peperisti] Ita diserte noster
 Eliens. & ita legendum conjecit
 Joan. Auratus, quem falsum cum
 pronuntiat D. Lambinus, ipse du-
 bio procul fallitur. Vulgo rep-
 peristi, quod respuit versus. Idem.

³ Adest, adest fax] Turnebo
 Lambinoque placet, ab adest fax.
 Grute-

Deus inclusus corpore humano jam, non Casandra loquitur.

Famque mari magno classis cita

Texitur: exitium examen rapit:

Advenit, & fera velivolantibus

Navibus complevit manu littora.

Tragoedias loqui videor & fabulas? At ex te ³² ipso non commenticiam rem, sed factam, ejusdem generis audiui: ⁵ C. Coponium ad te venisse Dyrrhachio, cum praetorio imperio classi Rhodiac praecesset, ⁶ cum primo hominem prudentem atque doctum: eumque dixisse remigem quendam e quinqueremi Rhodiorum vaticinatum, madefactum iri minus xxx diebus Graeciam sanguine, rapinas Dyrrhachî, & consensionem in naves cum fuga; fugientibusque miserabilem respectum incendiorum fore; sed Rhodio-

Gruterus autem legit, *ades, ades, fax*; at tum demum necesse est, ut in versu sequente reponamus, *multos annos latuisti*; quo modo vitiabitur metrum. Servata vero vulgata lectione, non erat, cur versui timerent viri docti; siquidem ultima hujusce verbi syllaba non raro pro brevi ponitur. Vide *Chr. Wafsum* de Senario cap. 11. pag. xi. *Idem.*

⁴ *Ferte opem*] Sic reposuit *Turnebus* *Advers.* V, 22. & sic exhibent *Reg. Cantab. Med.* & veteres *Editi.* *Gruterus* autem e *sex* *MSS*is legit *referte opem.* Sed licet ei scripturae *sexcenti* faveant *Codices*, rejicula tamen est ha-

benda; quippe quae metrum jugulet. *Idem.*

⁵ *C. Coponium ad te venisse Dyrrhachio, cum Praetorio imperio*] *C. COPONIUS PR. S. C.* in argenteo denario descriptus est. *Ursinus.*

⁶ *Cum primis*] Sic vulgo dant. At *Victorius* edidit *cum primo*, nec aliter *Gruteriani* nostrique *MSS*is. Fieri potest ut *Cicero* scripserit *cumprime*; de quo videatur *Agellius* *XVII*, 2. Non tamen ullus video cur *Codicum* fides conculcetur: nam homo cum primo prudens est homo aequè prudens ac prudentissimus. *Davies.*

Rhodiorum classi propinquum reditum ac ¹domum itionem dari: tum neque te ipsum non esse commotum; Marcumque Varronem & M. Catonem, qui tum ibi erant, doctos homines, vehementer esse perterritos: paucis sane post diebus ² ex Pharsalica fuga venisse Labienum: qui cum interitum exercitus nuntiavisset, reliqua vaticinationis brevi esse confecta. Nam & ex horreis direptum effusumque frumentum vias omnis ³ angiportusque constraverat; & naves subito perterriti metu conscendistis; & noctu ad oppidum respicientes, flagrantis onerarias, quas incenderant milites quia sequi noluerant, videbatis: postremo a Rhodia classe deserti, verum vatem fuisse sensistis. Exposui, quam brevissime potui, somnii & furoris oracula, quae carere dixeram arte. Quorum amborum generum una ratio est, qua Cratippus noster uti solet; animos hominum quadam ex parte extrinsecus esse tractos & haustos. Ex quo intellegitur, esse extra divinum animum, humanus unde ducatur: humani autem animi eam partem, quae sensum, quae motum, quae appe-

¹ *Domum itionem*] *Domuitionem* habet antiquus liber composito vocabulo, & ita legit *Appuleius*: & in lib. III. ad *Herennium* c. 21. *Fam* *domuitionem* *reges* &c. *Ursinus*.

Ibid. *Domum itionem*] *Caesar* lib. I. B. G. cap. 4. *Domum redi- tionis spe sublata.* *Hyginus* Fab. 118. *Ubi sibi diceret, quando do-*

mm repetitionem haberet. Nonnulli libri *domuitionem*, quod verbum agnoscit *Nonius* cap. 11. De constructione videas licet *G. J. Vossium* Anal. lib. III. cap. 9. *Adi- sis* & *Th. Munckerum* ad *Hygini* Fab. cxxv. *Davies*.

² *Ex Pharsalica fuga*] *Paris*, *Ex Pharsyilia fuga.* Scripsit *Tul- lius*, nisi fallor, ex *Pharsalia fu-*
ga.

appetitum habeat, non esse ab actione corporis
sejugatam: quae autem pars animi, rationis at-
que intellegentiae sit particeps, eam tum maxu-
me vigere cum plurimum absit a corpore.
Itaque, expositis exemplis verarum vaticinatio-
num & somniorum, Cratippus solet rationem
concludere hoc modo: "Si sine oculis non
"potest extare officium & munus oculorum;
"possunt autem aliquando oculi non fungi suo
"munere: qui vel semel ita est usus oculis ut
"vera cerneret; is habet sensum oculorum
"vera cernentium. Item igitur, si sine divi-
"natione ⁴ non potest officium & munus divi-
"nationis extare; potest autem quis, cum di-
"vinationem habeat, errare aliquando, nec ve-
"ra cernere: satis est ad confirmandam divina-
"tionem, semel aliquid esse ita divinatum ut
"nihil fortuito cecidisse videatur: sunt autem
"ejus generis innumerabilia: esse igitur divi-
"nationem confitendum est. Quae vero aut ³³
conjectura explicantur, aut eventis animadversa
ac notata sunt, ea genera divinandi, ut supra
dixi, non naturalia, sed artificiosa dicuntur:

¹in

ga, prout diserte Balliol. & Med.
Sic *Pharsalia juga*, *Pharsalia*
damna, *Pharsalia rura*, similia-
que passim dicunt Poetae. Vide
Cl. Oudendorpium ad *Lucani* VI,
576. VII, 787, 823. *Davies*.

³ *Angiportus*] Legit Nonius
angiporta. P. Manucius.

Ibid. Nonius in *angiportus*:
*M. Tullius de Divinatione angip-
porta dixit*. Sed hunc locum ex

marginem in textum irrepsisse *Jos.*
Mercerus statuit: quod veri non
videtur absumile. Certe cuncti
Ciceronis MSS*ti angiportus* exhi-
bent. *Davies*.

⁴ *Non potest officium & munus*
divinationis] Vulgo *& officium*
& munus. Copulam vero nos
omissimus MSti Regii fide nixi;
sed nec extat infra lib. II. c. 52.
Idem,

'in quo haruspices, augures, conjectoresque numerantur. Haec improbantur a Peripateticis; a Stoicis defenduntur. Quorum alia sunt posita in monumentis & disciplina; quod Etruscorum declarant & haruspicini, & fulgurales, & ² tonitruales libri, ³ vestri etiam augurales: alia autem subito ex tempore conjectura explicantur, ut ⁴ apud Homerum Calchas, qui ex passerum numero belli Trojani annos auguratus est: & ut ⁵ in Sullae scriptum historia videmus, quod te inspectante factum est, ut, cum ille in agro Nolano immolaret ante praetorium, ab infima ara

¹ In quo] Forsan in quæis, nempe divinandi generibus. *Dav.*

² Tonitruales libri] Sic recte Pal. sec. Reg. & Cantab. quod *Grutero* jure placuit. Adludunt etiam Med. Balliol. Pall. tert. & quart. qui *rituales* exhibent. Vulgo *rituales*. Licet autem Hetruscorum fuerint libri *rituales*, ut constat ex *Censorino* de die Natali capp. 11, 17. hic tamen eorum mentio prorsus est abscondita, cum in iis perscriptum esset, quo ritu condantur urbes, aedes sacrentur, qua sanctitate muri, quo jure portae, quo modis tribus, curiae, centuriae distribuuntur, exercitus constituentur, ordinentur, ceteraque ejusmodi ad bellum, ad pacem, pertinentia; quemadmodum docet *Festus*. Adeo ut huc eorum non conveniat argumentum. *Idem.*

³ Nostri etiam augurales] Vestri est in MSto, & ita scribendum est, ut ad *Ciceronis* auguratum

referatur. *Ursinus.*

Ibid. Vestri etiam augurales] Est a Pall. Ursin. Pith. Paris. Merton. Balliol. & Reg. Inepte vulgo nostri etiam augurales; nam Q. Tullius Marcum fratrem, qui augur fuit, adloquitur. *Dav.*

⁴ Apud Homerum Calchas] In editis perperam *Chalcas*. Vide sis infra lib. II. cap. 30. *Idem.*

⁵ In Sullae scriptum historia videmus] In editis plerisque perperam legitur *Sifennae*; nam L. Corn. Sylla de rebus suis reliquit commentarios. Vide G. J. *Vossium* de Histor. Latin. lib. I. cap. 9. Prodigium vero, quod hic memorat Tullius, ex eo repetit *Valerius Maximus* lib. I. cap. vi. ⁴ Adi sis & nostrum infra lib. II. cap. 30. Si Joanni quidem *Freinshemio* credimus ad *Flori* lib. III. cap. xviii, 13. idem tradunt *Obsequens* de Prodig. cap. 116. & *Plutarchus* in Sylla cap. 17. At omnino falsus est vir eruditus;

ara subito anguis emergeret; cum quidem C. Postumius haruspex oraret illum, ut in expeditionem exercitum educeret: id cum Sulla fecisset, tum ante oppidum Nolam florentissima Samnitium castra cepit. Facta conjectura etiam in Dionysio est paulo ante quam regnare coepit: qui cum per agrum Leontinum iter faciens equum ipse demisisset in flumen, ⁶ submersus equus voraginibus non extitit: quem cum maxuma contentione non potuisset extrahere; discessit, ut ait Philistus, aegre ferens: cum autem ⁷ aliquantum progressus esset, subito ex-

audivit

tus; nam *Conr. Lycosthenis* additamenta pro verbis *Obsequentis* habuit, nec hujus ostenti meminit *Plutarchus*. Ait sane pag. 457. A. Ὁ δὲ Σύλλας ἄγων ἐξ τὰ γυμνάσια τίλεια μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἀπὸ Νάλης εἰσίνει — Ὁ δὲ μάλιστα Ποσειδώνιος, ὁ δὲ αὐτῷ, καταμαδὼν τὰ σημεῖα, καὶ τὰς χεῖρας ἀμφοτέρων τῶ Σύλλας προτείνας, ἡξίου διδῆναι καὶ φυλάττειν μίχρα τῆς μάχης, ὥς, εἰ μὴ πάντα ταχὺ καὶ καλῶς συντελεσθῇ, τὴν ἐχάτῳ δικῶν ὑποχρῆν βουλόμενος. Sed nulla hic est anguis ab ara infima emergentis mentio; nec congruunt tempora; nam Sylla cum primum ad urbem contra Marium castra movisset; adeo laeta exta immolanti fuisse scribit Livius, ut custodiri se Postumius aruspex voluerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea quae in animo Sylla haberet, Diis juvenis, implevisset. Verba sunt

Augustini de C. D. lib. II. cap. 24. *Idem*.

⁶ Submersus equus voraginibus non extitit] Ultima vox perperam Grutero suspecta fuit habita, quod apparendi significationem ei convenire nesciebat. Vide quae notavimus ad hujusce libri cap. xxviii. Historiam vero sic narrat *Plinius* lib. viii. §. 64. *Philistus* a *Dionysio* relictum (equum prodit) in coeno haerentem; ut sese evellisset, secutum vestigia Domini, examine apum jubae inhaerente; eoque ostento Tyrannidem a *Dionysio* occupatam. Eandem refert & *Aelianus* Var. Hist. lib. xii. cap. 46. ut olim monuit *Pet. Victorius* Var. Lect. lib. xii. cap. 1. *Idem*.

⁷ Aliquantum progressus esset] Sic *Parisiensis*. *Med. Balliol.* & libri *Victoriani*; non aliquantulum, ut vulgo. *Idem*.

† *Thebis*

audivit hinnitum, respexitque, & equum alacrem lactus aspexit, cujus in juba examen apum confederat. Quod ostentum habuit hanc vim, ut Dionysius paucis post diebus regnare coepit. ³⁴ Quid? Lacedaemoniis paulo ante Leuctricam calamitatem quae significatio facta est, cum in Herculis fano arma sonuerunt, Herculisque simulacrum multo sudore manavit? At eodem tempore ¹ Thebis, ut ait Callisthenes, in templo Herculis valvae clausae repagulis subito se ipsae aperuerunt; armaque, quae fixa in parietibus fuerant, ea sunt humi inventa. Cumque eodem tempore apud Lebadiam Trophonio res divina fieret; gallos gallinaceos in eo loco sic assidue canere coepisse, ut nihil intermitterent: tum augures dixisse Boeotios, Thebanorum esse victoriam, propterea quod avis illa victa ² silere solet; canere, si vicisset. Eademque tempestate, multis signis, Lacedaemoniis Leuctricae pugnae calamitas denuntiabatur.

Namque

¹ Thebis — in templo Herculis] Audiamus Xenophontem Hellen. lib. vi. cap. iv, 7. Ἀπὸ γὰρ τοῦ δὲ ἐν τῇ πόλει αὐτοῖς (Θηβαίοις) ὡς οἱ τι νῦν πάντες αὐτόματοι ἀνίσταντο, αἱ τε ἱερὴα λέγονται, ὡς νῦν οἱ θεοὶ φαίνονται. Ἐκ δὲ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τὰ ὄπλα ἔφασαν ἀφανῆ εἶναι, ὡς τῷ Ἡρακλείῳ εἰς τὴν μάχην ἐξωρμημένον. Οἱ μὲν δὲ τινες λέγουσι, ὡς ταῦτα πάντα ΤΕΧΝΑΣΜΑΤΑ ἦν τῶν ΠΡΟΕΣΤΗΚΟΤΩΝ. Sane Epaminondas ὁρῶν τὰς τραπῆντας δεῖσθαι μνηστῆρας — ἐφιλοτημῆτο ἄλλῃ τῇ

ἰδίας ἐπινοίας καὶ στρατηγίας μεταστῆναι τὰς τοῦ πλῆθους εὐλαβείας. Διότι πρὶν αὐτῶν παρὰ γυγόντων ἐν Θηβαῖς, ἔπεισαν οἱ πῦν, ὅτι τὰ κατὰ τὴν νῦν τοῦ Ἡρακλείους ὄπλα παραδίδως ἀφανῆ γέγονε, καὶ λόγῳ ἐν ταῖς Θηβαῖς ἀγέδδοται, ὡς τῶν Ἡρώων τῶν ἀρχαίων ἀνεληφότες αὐτὰ ἐβηθῆναι πρὸς Βοιωτοῖς ἀπληθυόντων &c. Ita loquitur Diodorus Siculus Bibl. lib. xv. pagg. 368, 369. Davies.

² Silere solet] Vulgo *solet*; sed melior est ea lectio, quam praec-

Namque & ³ Lysandri, qui Lacedaemoniorum clarissimus fuerat, statuac, quae Delphis stabat, in capite corona subito extitit ex asperis herbis & agrestibus: stellaeque aureae, quae Delphis erant a Lacedaemoniis positae post navalem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt, (* qua in pugna quia Castor & Pollux cum Lacedaemoniorum classe visi esse dicebantur, eorum insignia Deorum, stellae aureae, quas dixi, Delphis positae) paulo ante Leuctricam pugnam deciderunt, neque repertae sunt. Maximum vero illud portentum isdem Spartiatis fuit, quod, cum oraculum ab Jove Dodonaeco petivissent de victoria sciscitantes, legatique illud, in quo inerant sortes, conlocavissent; simia, quam rex Molossorum in deliciis habebat, & sortes ipsas & cetera, quae erant ad sortem parata, disturbavit, & aliud alio dissipavit. Tum ea quae praeposita erat oraculo sacerdos dixisse dicitur, de salute Lacedaemo-

niis

praestant Victor. & Ven. 1471. Vide lib. II. 26. Idem.

3 Lysandri — statuac — in capite corona subito extitit — stellaeque aureae] Plutarchus Tom. II. pag. 397. E. Οἱ δὲ ἄσπερες ὑφανίσθησαν, ὡς Λύσανδρος ἀνέθηκεν ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμῶν ναυμαχίας· ὁ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λυσάνδρου λίθινον αἰδορίας ἐξήνησεν ἀγρίαν λόχμῳ καὶ πῶς παύσῃ τὸ πλοῦτον, ὥς κατακρύψαι τὸ πρῶτον. Hae vero stellae Delphis a Lysandro videntur positae, quod fuerunt, εἰ τῆς Διοσκύρου ἐπὶ τῆς

Λυσάνδρου νίκης ἐκατίσθη — ἄσπερες τοῖς οἰαζομένοις ἐπλάμψαι ἔλεγον, ut narrat idem in Lysandro pag. 439. C. Idem.

4 Qua in pugna — Delphis positae] Parenthesi voces has inclusimus, ne sint, qui, cum Grutero, eas a mala manu irrepsisse censeant; neve sint, qui, cum Lambino, reponant quas dixi Delphis a Lacedaemoniis positae fuisse; nam receptam lectionem praestant omnes MSSi, neque raro fit, ut intelligatur verbum substantivum. Idem.

I Nonne

35 niis esse, non de victoria cogitandum. Quid? Bello Punico secundo ¹ nonne C. Flaminius, consul iterum, neglexit signa rerum futurarum magna cum clade reipublicae? Qui exercitu lustrato, cum Arretium versus castra movisset, & contra Hannibalem legiones duceret; & ipse & ² equus ejus ante signum Jovis Statoris sine causa repente concidit, nec eam rem habuit religioni; objecto signo, ut peritis videbatur, ne committeret proelium. Idem cum tripudio auspicaretur, pullarius diem proelii committendi differebat. Tum Flaminius ex eo quaesivit, si ne postea quidem pulli pascerentur, quid faciendum censeret. Cum ille quiescendum

¹ Nonne C. Flaminius consul iterum] Sic legendum, non C. Flaminius, ut in prima editione impressum est, me nesciente. Quis enim hunc C. Flaminium ignorat? aut quis nescit hunc fuisse plebeium, & Flaminium ejus esse nomen, cognomen autem esse incognitum atque incertum? Contra, quem praetercat, Flaminium esse Quinctiorum cognomen? & Flaminios esse Quinctiae gentis? Idem erratum pervasit usque ad duo loca. Tanta est mali amplificandi facilitas ac libido! Lambinus.

² Equus ejus ante signum Jovis Statoris] Quae hic memorantur prodigia sic narrat Valerius Maximus lib. I. cap. vi. 6. C. Flaminius cum inauspicato consul creatus apud lacum Thrasimenum cum Hannibale conflicturus con-

per caput ejus, humi prostratus est: nihilque eo prodigio inhibitus, signiferis negantibus signa moveri sua sede posse, malum, ni ea continuo effodissent, minatus est. Silius Italicus idem Poeticis additamentis exornatum tradit lib. v, 59.

Tunc ales, priscum populis de more Latinis

Auspicium, cum bella parant, mentesque Deorum

Explorant super eventum, cetera praescia luctus,

Damnavit vesci, planctuque alimenta refugit.

Signa etiam affusa cecant dum vellere mole,

Taeter humo lacera nitentum erupit in ora

Exsultans CRUOR.

Vide Plutarchum in Fabio p. 175. B. Livium lib. xxii. c. 3. & Florum lib. II. cap. vi, 24. Davies.

dum respondisset: Flaminius, "Praeclara vero
 "auspicia, si esurientibus pullis res geri pote-
 "rit, saturis nihil geretur. Itaque signa con-
 velli, & se sequi iussit. Quo tempore, cum
 3 signifer primi hastati signum non posset mo-
 vere loco, 4 nec quicquam proficeretur, plures
 cum accederent; Flaminius, 5 re nuntiata, suo
 more neglexit: itaque 6 tribus horis concisus
 exercitus, atque ipse interfectus est. Magnum
 illud etiam, quod addidit Coelius, eo tempore
 ipso, 7 cum hoc calamitosum proelium fieret,
 8 tantos terrae motus in Liguribus, Gallia,
 compluribusque insulis, totaque in Italia factos
 esse, ut multa oppida conruerint, multis locis
 labes

3 Signifer primi hastati] Aldus
Manucius, eumque secutus *Meta-*
phrastus Gallicanus, signiferum
primi centurionis ridicule censent
 intelligendum. Denotatur enim
 primi manipuli seu ordinis hasta-
 ti signifer. Vide *Just. Lipsium*
Mil. Rom. lib. II. Dial. viii. p.
88. Idem.

4 Nec quicquam proficeretur]
Lambinus & *Aldus* nepos exhi-
 bent, nec quicquam proficeret; sed
 multo potior est lectio, quam
 praestant *Victorius*, *Gruterus*, no-
 strique MSSi. *Idem.*

5 Re nuntiata] Malim rem
 nuntiatam suo more neglexit. Id.

6 Tribus horis] Vulgo tribus
 his horis; sed media vox omnino
 supervacanea videtur, nec in *Reg.*
 comparet; quapropter eam dele-
 vimus. *Tres ferme horas pugna-*
rum esse notat etiam *Livius lib.*
xxii. cap. 6. Idem.

7 Cum hoc calamitosum proe-
 lium fieret] A nostris, non mi-
 nus ac *Pall. MSSis* abest *proeli-*
um: propterea tamen has quin-
 que voces, cum *Grutero*, irrep-
 ticias esse non arbitrarer, sed o-
 missionis potius damnam *Li-*
brarios. Idem.

8 Tantos terrae motus in *Ligu-*
ribus, Gallia, compluribusque in-
sulis, totaque in Italia factos esse]
 Cum tam late se diffuderit, tan-
 tasque strages dederit hic terrae
 motus, absurde dubitat *Florus*
lib. II. cap. vi. 14. an non illum
horrorem soli, equorum virorum-
que discursus & mota vehemen-
tius arma fecerint. Adi *Livium*
lib. xxii. cap. 5. Plutarchum
in Fabio pag. 175. Plinium H.
N. lib. II. cap. 84. Orosium lib.
iv. cap. 14. & Silium Italicum
lib. v, 611, seqq. Davies.

labes factae sint terraeque defecerint, flumina-
que in contrarias partes fluxerint, ' atque am-
36 nes mare influxerit. Fiunt certe divinationum
conjecturae a peritis. ² Midae illi Phrygio,
cum puer esset, dormienti formicae in os triti-
ci grana congesserunt. ³ Divitissimum fore,
praedictum est: quod evenit. ⁴ At Platoni,
cum in cunis parvulo dormienti ⁵ apes in la-
bellis consedisent, responsum est, singulari il-
lum suavitate orationis fore: ita futura elo-
quentia provisa in infante est. Quid amores
ac deliciae tuae, Roscius? num aut ipse, aut
pro eo Lanuvium totum mentiebatur? qui cum
esset in cunabulis educareturque in Solonio,
qui est campus agri Lanuvini; noctu lumine
adposi-

¹ *Atque amnes mare influx-
erit*] Vulgo *atque in amnes*: sed
illam praepositionem nesciunt
Parif. Balliol. Med. Reg. alique
MSSi, nec raras sunt ejusmodi
constructions. Cicero Tusc. II,
9. *Guttae, quae saxa adsidue in-
stillant Caucas.* Lucretius I, 117.

*An pecudes alias divinitus in-
sinuet se.*

Infinita sunt hujus generis: at
unicum proferam locum *Minu-
cii Felicis*, ut ei veterem reddam
lectionem. Igitur ille cap. 5.
*Caelum licet sua materia suspen-
derit: licet terram fundaverit
pondere, & mare licet influxerit
e liquore.* Sic MSS. Parif. &
Antwerp. Vulgo quidem dant,
*licet terram fundaverint pondera
& mare licet influxerit liquor.*
Verum si repetatur *unde regis sua*

materia, non est cur a Codici-
bus, quod *Rigaltius* & alii fecere,
recedamus. *Davies.*

² *Midae illi Phrygio*] Hanc hi-
storiolam referunt *Valerius Ma-
ximus* lib. I. cap. vi, 2, extern.
Aelianus V. H. lib. xii. cap. 45.
& *Joannes* Sarisberiensis Polier.
I, 13. pag. 40. *Idem.*

³ *Divitissimum*] Balliol. habet
ditissimum; sed ad magis usitatam
loquendi rationem Tullius a Li-
brario fuit reformatus. Vide
Corn. Nepotem Phocion. cap. 1.
& *Fr. Fabricium* ad *Ciceronis*
Offic. lib. II. cap. 17. Midae ve-
ro divitias cuncti fere celebrant
Scriptores. Adi Scholiasten ad
Aristophanis Plutum vs. 287. &
Diogenianum vii, 43. *Idem.*

⁴ *At Platoni, cum in cunis*] Sic omnes editi; sed male: non
enim

adposito, experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu: quo aspectu exterrita, clamorem sustulit. Pater autem Roscî ad haruspices retulit: qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. Atque ⁶ hanc speciem Praxiteles caelavit argento, & noster expressit Archias versibus. Quid igitur expectamus? an dum in foro nobiscum Dî immortales, dum in viis versentur, dum domi? ⁷ qui quidem ipsi se nobis non offerunt, vim autem suam longe lateque diffundunt; quam cum terrae cavernis includunt, tum hominum naturis implicant. Nam ⁸ terrae vis Pythiam Delphis incitabat; naturae Sibyllam. Quid enim? Non videmus, quam

enim hoc infanti Platoni, verum iis, qui peritos eo nomine consuluerant, est responsum. Itaque legendum *At, Platoni cum in cunis parvulo dormienti apes in labellis consedisent, responsum est &c.* Scilicet mutandus est virgulae locus. *Idem.*

⁵ *Apes in labellis consedisent]* Olympiodorus in vita Platonis pag. 583. Γενεθέντα τὸν Πλάτωνα λαβόντες οἱ ῥαῖς, βρέζοντα τῆς κασπῆς ἐν τῇ ὕμνησιν — Ε, καί μιν αὐτοῦ, μέλισσαι ἐπεσπλῆσαν πλεονέκῃ αὐτοῦ τὸ σῶμα κηλίων μέλιτος, ἵνα ἀληθῆς περὶ αὐτῶ γενήτω, Τὺ Ε ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐδῇ.

Plinius H. N. lib. xi. cap. 17. Apes sedere in ore infantis tum etiam Platonis, suavitatem illam praedictis eloquiū portendentes.

Eadem referunt *Valerius Maximus* lib. I. cap. vi. 3. *extern.* *Aelianus* Var. Hist. x. 21. xii. 45. ac *Joannes* Sarisberienſis Policr. I. 13. p. 39. *Idem.*

⁶ *Hanc speciem Praxiteles]* Non intelligitur celeberrimus ille statuarius; at cognominis caelator, qui Pompeii M. vixit aetate. Vide *Fr. Junium* in Catal. Artif. pag. 175. *Idem.*

⁷ *Qui quidem ipsi se nobis non offerunt, vim autem suam]* Nihil quicquam mutant Codices. Nihilo minus *Ciceronem* reliquisse suspicor, *Qui quidem ipsi si se nobis non offerunt, vim tamen suam longe lateque diffundunt.* *Idem.*

⁸ *Terrae vis Pythiam Delphis incitabat]* Audiamus *Diodorum Siculum* Bibl. lib. xvi. p. 427. *Idem.*

quam sint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quaedam pars est, ut & ¹ Ampsancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia, quae videmus: & sunt partes agrorum aliae pestilentes, aliae salubres: aliae, quae acuta ingenia gignant, aliae, quae retusa: quae omnia fiunt & ex caeli varietate, & ex disparili adspiratione terrarum. Fit etiam saepe specie quadam, saepe vocum gravitate & cantibus, ut pellantur animi vehementius: saepe etiam cura & timore: qualis est illa

² *Flexa-*

Ὅτι χάσματ' ἐν τέττ' τοῖς
τέττα, καὶ ὃν ἐν τῷ ἱεροῦ τὸ
καλεῖται ἀνδρῶν, καὶ αὐτὸ τοῦτο
νομίζουσιν αἰγῶν — αἰετὴν προσ-
εἰσὶν τῷ χάσματι καὶ προσέ-
ψασιν αὐτῷ σπριτῶν θυμῶν, ὅ
προῖαθ' φωνῶν ἀφ' ὧν, ἢ πρότερον
εἰσὶν φθίνουσα. τὴν δ' ἐπιστατοῦντα
ταῖς αἰετῶν θυμῶν τὸ παράδοξον,
καὶ προσελθόντα τῷ χάσματι, καὶ
καπνίζοντα οἶον περὶ ἧν, ταῦτο παθεῖν
ταῖς αἰετῶν ἐκείνας τε γὰρ ὅμοια
πεινῶν τοῖς ἐνθυσιάζουσιν, καὶ τοῦτον
προλέγειν τὰ μέλλοντα γίγνεσθαι —
ὅτι αἰετῶν θυμῶν τὴν τὸ
μυστικόν, ὅτι νομιζόμενα τῆς γῆς
εἶναι τὸ χρηστικόν. Quae dein se-
quuntur lectu sunt digna, sed
prolixiora, quam ut huc com-
mode transferantur. Totam ve-
ro ῥῆσιν, pauculis verbis omis-
sis vel mutatis, laudat Scholiastes ad
Aristophanis Plutum v. 9. Ju-
stinus lib. xxiv. cap. vi. 9. In
hoc rupis anfractu, media ferme
montis altitudine, planities exigua
est, atque in ea profundum terrae
foramen, quod in oracula patet:

ex quo FRIGIDUS SPIRITUS, vi
quadam velut vento in sublimem
expulsus, mentes vatium in vecor-
diam vertit, impletaeque Deo re-
sponsa consulentibus dare cogit.
Non multum abit & Plinius H.
N. lib. II. cap. 93. Hinc, ora-
culis ibi non redditis, videbatur
vis illa terrae, quae mentem Py-
thiae divino adflatu concitabat,
evanuisse vetustate. Verba sunt
nostri supra cap. xix. Adis &
cap. 50 ac Plutarchum de Orac.
defect. pag. 431, seqq. At, Ori-
gene contra Celsum teste lib. vii.
pag. 333. ἰσχυρῶς, ὅτι αἰετῶν
μὲν τὸ κατελθόντων γῆς οἶον
ἢ ἀπόλλωνος προφῆται, δέχεται πνεῦ-
μα ἀφ' ὧν γυναικῶν κρύπτειν, εὖ
πληρωθεῖσα ἀποφθίνουσα τὰ νομι-
ζόμενα εἶναι σπριτῶν καὶ θυμῶν
ταύματα. Idem narraverat supra
lib. III. pag. 125. nec dissimilia
tradunt alii nonnulli. Vide Ant.
Daleum de Orac. pag. 153,
seqq. Davies.

¹ Ampsancti in Hirpinis, & in
Asia Plutonia] Hic se turpiter
dedit

* *Flexanima tamquam lymphata* : aut *Bacchi sacris*

Commota, in tumulis Teucrum commemorans suum.

Atque etiam illa concitatio declarat vim in a-37 nimis esse divinam : * negat enim sine furore Democritus quemquam poetam magnum esse posse; quod idem dicit Plato: quem, si placeat, appellet furem, dummodo is furor ita laudetur, ut † in Phaedro Platonis laudatus est. Quid vestra oratio in causis? quid ipsa actio? potest

dedit Metaphrastes Gallicus: nam *Plutonia*, quae & *χερσίνεια* dicuntur, loca sunt pestilentes & lethiferos odores emittentia. Vide sis *If. Casaubonum* ad *Strabonis* lib. v. pag. 374. Talis erat *Ampsancti* vel, ut alii scribunt, *Ampsancti* lacus, de quo *Servius* ad *Virgilii Aen.* vii, 563. & *Chr. Cellarius Geogr. Ant.* lib. II. cap. ix. p. 557, seq. Alia *Plutonia* sub *Avernorum* nomine recenset *Lucretius* lib. vi, 738, seqq. Adi & *Plinium H.N.* lib. II. §. 95. *Idem.*

2 *Flexa anima*] Scripsi *flexanima*. Hic admonitus a filio meo sum, locum *Varronis* lib. vi. corrigi ex hoc loco posse, & ubi legitur *flexanimat aquam lymphata*, legendum, *flexanima tamquam lymphata*. Probavi ejus opinionem. *P. Manucius.*

Ibid. Flexanima tamquam lymphata] *Pacuvii* sunt versus, ut patet ex *Varrone* lib. vi. L. L. pag. 79. *Davies.*

3 Aut *Bacchi sacris Commota*] Legendum putat *Auratus*, AUT

Bacchi sacris commota, cum vulgo legatur, ut *Bacchi sacris commota*. Cujus conjecturam, ut probabilem, secutus sum. *Lambin.*

4 Negat, sine furore, Democritus, quemquam Poetam magnum esse posse; quod idem dicit Plato] *Clemens Alexandrinus Strom.* lib. vi. pag. 827. Περὶ μὲν ποιητικῆς Πλάτων, κἄφοι γὰρ π χεῖμα καὶ ἱερὸν ποιητῆς, γράφει, καὶ ἔχ ἑὸς τι ποιεῖν, πρὶν ἂν ἰδῇ τὴν ἐκφῶν γίνεσθαι. Καὶ ὁ Δημόκριτος οὐ μόνον ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἰδὼν ἑὸς τι ποιεῖν, κατὰ πάντα ἐστίν. *Platonis* locus, quem pariter laudat *Theodoretus Therap.* II. pag. 25. exstat in *Ione* p. 145. C. *Idem* docet philosophus ille praestantissimus in *Menone* pag. 24. D. in *Phaedro* pag. 344. in *Apol.* *Socratis* pag. 360. & alibi. Vide sis *Aristidem* *Tom.* III. p. 26. Plura diximus ad *Tusc.* lib. I. c. 26. *Davies.*

5 In *Phaedro* Platonis laudatus est] *Socrates* apud *Platonem* in

potest esse vehemens, & gravis, & copiosa, nisi est animus ipse commotior? Equidem etiam in te saepe vidi, & (ut ad leviora veniamus) ¹ in Aesopo familiari tuo tantum ardorem vultuum atque motuum, ² ut eum vis quaedam abstraxisset a sensu mentis videretur. Objiciuntur etiam saepe formae, quae reapse nullae sunt; speciem autem offerunt: quod contigisse Brenno dicitur, ejusque Gallicis copiis, cum fanō Apollinis Delphici nefarium bellum intulisset: tum enim ferunt ex oraculo ecstatam esse Pythiam,

³ *Ego providebo rem istam, & albae virgines.*

⁴ Ex quo factum, ut viderentur virgines ferre arma contra, & nive Gallorum obrueretur exercitus. Aristoteles quidem eos etiam, qui va-

litudinis

Phaedro pag. 343. G. Νῦν δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν γίγνεται. Ἀλλὰ μανίας, διὰ μὲντοι δόσι διδμύνης. ἢτε ἢ δὲ ἐν Δελφῶς προφῆτις, αἱ τ' ἐν Δωδωνῇ ἱερεῖαι, μαρτυροῦσαι μὲν πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἰδία τε καὶ δημοσία τὴν Ἑλλάδα εὐργάσαντες. σωφρονέσαι δὲ, βραχεία ἢ ἔδν. Reliqua legas apud ipsum scriptorem. Davies.

¹ In Aesopo familiari tuo] Laudat Charisius Inst. Gramm. lib. I. pag. 105. licet ibi secundus de Divinatione liber perperam nominetur. Idem.

² Ut eum vis quaedam abstraxisset a sensu mentis videretur] Primo loquitur de duobus, Cicerone scilicet & Aesopo: quapropter eum locus non recipit.

Dein quid sibi velit abstrahi a mentis sensu, non intelligo. Scripsit Tullius, ut opinor, ut tum vis quaedam abstraxisset a sensu mentis (etiam mentis in accusandi casu scribebant) videretur. Sic animum a corpore abstractum divino instinctu concitari dixit poster supra cap. xxxi. Idem.

³ Ego providebo rem istam, & albae virgines] Graecum carmen vertit, Ἐμοὶ μιλῆσθαι ταῦτα, καὶ λιναῖς κέρας. Urfinus.

Ibid. Ego providebo rem istam] Hanc historiam sic refert Tzetzes Chil. xi, 388. Γαλῶν αἰσπίτες, ἔγω δὲ καὶ ἱῶν, τῷ Βρένν βασιλεῦσι. τέταν τοῖς τίτα χρόνοις, Ἀνασκρήσασθαι πολλὰ καὶ ῥήνε μυελᾶδες, Διηλυτῆντις ἰδράμοις πᾶσι.

litudinis vitio furerent & melancholici dicerentur, & censebat habere aliquid in animis praesagiens atque divinum. Ego autem haud scio an nec cardiacis hoctribuendum sit nec phreneticis: animi enim integri, non vitiosi corporis est divinatio. Quam quidem esse revera, hac Stoicorum ratione concluditur. “ Si sunt
 “ Dî, neque ante declarant hominibus quae
 “ futura sunt; aut non diligunt homines: aut,
 “ quid eventurum sit, ignorant: aut existimant
 “ nihil interesse hominum, scire quid sit futu-
 “ rum: aut non censent esse suae majestatis
 “ praesignificare hominibus quae sunt futura:
 “ aut ea ne ipsi quidem Dî significare possunt.
 “ At neque non diligunt nos; sunt enim bene-
 “ fici generique hominum amici: neque ig-
 “ norant

πᾶσιν ᾗδδεν Ἑλλάδα. Ὡς δ' ἤδη
 παρὲνβαλλοι καὶ περὶ γῆν Δελφίδα,
 τὸ ἱερὸν Ἀπόλλωνος ἰθιόλης σολῆ-
 σαι, Μαντινομείοις τοῖς Δελφοῖς ἐκ
 φέβει περὶ τῶν Χρησμός ἐκπίπτε-
 μαντικὸς ἐν Ἰαμβοῖς μίτρω,

Ἐμοὶ μέλει ταῦτα καὶ λευκαῖς
 κῆρας,

τὴν Ἀθηναίων καὶ Ἀρtemiων λευκάς δ'
 εἰρήνῃ κῆρας &c. Vide Vaticanam
 Appendicem Proverbiorum Cent.
 I. 62. Suidam in ἱμοὶ μιλῶσι, &
 Aristidem Serm. Sacr. IV. Tom.
 I. pag. 602. Davies.

4 Ex quo factum, ut videren-
 tur] Vulgo ex quo factum, ut
 & viderentur. At lectionem a
 nobis receptam vindicant Paris.
 & Med. Sed Balliol. Reg. & Can-
 tab. dant ex quo factum est ut

viderentur. Nec id male. De
 re ipsa vide *Justinum* lib. xxiv.
 cap. 8. *Pausaniam* in Phocicis
 cap. xxiii. ac *Joannem* Sarisbe-
 riensem Polier. VI, 17. *Idem*.

5 Censebat habere aliquid in a-
 nimo praesagiens atque divinum] Respicit noster ad *Aristotelis* Pro-
 blem. Sect. xxx. pag. 471. Ὅ-
 σεις λίαν, inquit *Philosophus*, πολ-
 λὴ καὶ θέρμη (ἢ χαλὴ ἢ μέλαινα)
 μανικοὶ καὶ εὐφροῖς — Πολλοὶ δὲ καὶ
 ἀπὸ τοῦ εἶναι τὸν νοῦν τῶν
 τῶν θερμότητά ταύτην, νοσήμασιν
 ἀλίσκησιν μανικῶς, ἢ εὐφροσιν-
 κοῖς: ὅθεν Σιβυλλὰ καὶ Βακχίδες, καὶ οἱ
 ἱερεῖς γίνονται πάντες, ὅταν μὴ νοσή-
 ματ' ἔχουσιν, ἀλλὰ φυσικῇ κέρῳσι.
 Vide sis & librum de Divin.
 per somnum cap. 2. *Idem*.

"norant ea, quae ab ipsis constituta, & desig-
 "nata sunt: neque nostra nihil interest, scire
 "ea ¹ quae eventura sint; erimus enim cautio-
 "res, si sciemus: neque hoc alienum du-
 "cunt majestate sua; nihil est enim beneficen-
 "tia praestantius: neque non possunt futura
 "praenoscere. Non igitur sunt Dî, nec sig-
 "nificant futura. Sunt autem Dî: significant
 "ergo. ² Et non, si significant, nullas vias
 "dant nobis ad significationis scientiam; frustra
 "enim significarent: nec, si dant vias, non est
 39 "divinatio: est igitur divinatio. Hac ratione
 & Chrysippus, & Diogenes, & Antipater uti-
 tur. Quid est igitur cur dubitandum sit quin
 sint ea, quae disputavi, verissima, si ratio me-
 cum facit, si eventa, si populi, si nationes, si
 Graeci, si barbari, si majores etiam nostri, si
 denique hoc semper ita putatum est, si summi
 philosophi, si poetae, si sapientissimi viri, qui
 respublicas constituerunt, qui urbes condide-
 runt?

¹ Quae eventura sint] Vulgo
 sunt: contra quam jubent Paris.
 Med. Balliol. aliique Codices. Dav.

² Et non, si significant] In vul-
 gatis mala fuit interpunctio; da-
 bant enim, &, non si significant.
 Victorius autem, & si non significant;
 quod sensum parit Auctoris men-
 ti contrarium. Ita tamen & om-
 nes Pall. & Balliol. Med. Reg.
 ac Cantab. At nos eam commenti
 sumus distinctionem, quam res
 ipsa probat, ut & Tullius infra
 lib. II. cap. 49. Idem.

³ Dirimat tempus] Non erat

cur Fannus Gulielmus maluerit
 perimat tempus; cum Latinissima
 sit locutio, quam praestant om-
 nes omnino MSSi. Noster de
 Legg. lib. II. cap. 12. Quid,
 inquit, gravius, quam rem suscep-
 tam DIRIMI, si unus Augur ALI-
 UM dixerit. Servius ad Virgilii
 Eclog. VIII, 30. Ne quid nova
 nupta audiat, quo dies nuptiarum
 DIRIMATUR. Livius lib. I. cap.
 36. Concilia populi — ubi aves
 non admisissent, dirimerentur.
 Idem lib. VIII. cap. 23. Nec
 quemquam mortalium exstare, qui

runt? An, dum bestiae loquantur, expectamus? hominum consentiente auctoritate contenti non sumus? Nec vero quicquam aliud adfertur cur ea, quae dico, divinandi genera nulla sint, nisi quod difficile dictu videtur, quae cujusque divinationis ratio, quae causa sit. Quid enim habet haruspex, cur pulmo incisus etiam in bonis extis ³ dirimat tempus & proferat diem? quid augur, cur ⁴ a dextra corvus, a sinistra cornix faciat ratum? quid astrologus, ⁵ cur stella Jovis aut Veneris conjuncta cum Luna, ad ortus puerorum salutaris sit; Saturni Martisque contraria? cur autem Deus dormientes nos moneat, vigilantes neglegat? ⁶ quid deinde causae est, cur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hoc idem facere non queat? Cur fiat quidque, quaeris. Recte omnino; sed non nunc id agitur: fiat necne fiat, id quaeritur. Ut si magnetem lapidem esse dicam, qui ferrum ad se adliat & adtrahat; ⁷ rationem, cur id

se vidisse aut audisse quid dicat, quod auspiciū DIRIMERET. Ita loquitur & Plinius H. N. lib. VIII. §. 82. nec aliter Tacitus Hist. I. 18. Idem.

⁴ A dextra corvus, a sinistra cornix] Vide supra c. VII. Idem.

⁵ Cur stella Jovis aut Veneris conjuncta cum Luna &c.] Manetho Apotel. lib. II. 446. Luna

Ἡ μὲν Ζηὶ συνάπτεται, ἢ ἀφροσύμῳ Κυθρεΐῳ.

Ἐδὲ δὲ δώματα βίῳ πλέτοισι τε πολλῶν.

Ἡ δὲ Κράνιον προλιποῦσα, καὶ δρόμον ἐξανάγει,

Ἡ δὲ Ἀρεὶ μετέπειτα συνάπτεται, πᾶν χυ καίση

— Τεύχεα γὰρ —

Πολλάκις ἀπομύθευε τι καὶ ἐν νεότητι θανούσας.

Vide sis & Fulium Firmicum Mathes. lib. IV. c. I. Idem.

⁶ Quid deinde causae sit] Sic vulgo. Lege vero causae est, ut edidit Victorius; haec enim a superioribus non pendent. Idem.

⁷ Ac rationem, cur id fiat] Sic & olim & nunc edi malui, quam ut vulgo at rationem. Quin, si mihi libere quod sentio dicere liceat

id fiat, adferre nequeam; fieri omnino neget? Quod idem facis in divinatione, quam & cernimus ipsi, & audimus, & legimus, & a patribus accepimus, neque ante philosophiam patefactam, quae nuper inventa est, hac de re communis vita dubitavit: & postea quam philosophia processit, nemo aliter philosophus sensit, in quo modo esset auctoritas. Dixi de Pythagora, de Democrito, de Socrate: excepi de antiquis, praeter Xenophanem, neminem: adjunxi veterem Academiam, Peripateticos, Stoicos: unus dissentit Epicurus. ¹ Quid vero hoc turpius, quam quod idem nullam sensit gratuitam esse virtutem? Quis est autem, quem non moveat clarissimis monumentis ² testata consignataque

liceat, sic potius legendum censcam, deleta *at* vel *ac*; *Ut si magnetem lapidem esse dicam, qui ferrum ad se allicit & attrahat: rationem, cur id fiat &c. Lambinus.*

Ibid. At rationem cur id fiat] Ita scriptum est in antiquo, cum in impressis desit particula *at*. Urfinus.

Ibid. Et attrahat, rationem, cur id fiat] Victorius, Aldus Nepos, & Gruterus ediderunt, & trahat; *at* rationem, *cur id fiat*. Sic & Urfini liber, & omnes nostri. Cum vero Pithoeanus Codex daret, & attrahat; *rationem, cur id fiat*, sic imprimendum curavi. Quod Lambinus etiam felici conjectura praeceperat. Dav.

¹ Quid vero hoc turpius, quam quod idem] Lambinus ex conje-

ctura dedit, *quid vero hoc turpius, quod idem*. Sed scopum non tetigit: nam legendum, *quid vero? hoc turpius, quam quod idem &c?* Nullam autem censuit Epicurus gratuitam esse virtutem, quia *ἡ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου* statuit. Vide Menagium ad Laertii x, 138. Idem.

² Testata consignataque antiquitas] Prima vox hic in significatione passiva sumitur, quod olim notavit Agellius N. A. lib. xy. cap. 13. Sic & ad Atticum lib. I. Ep. 16. Neque dixi quicquam pro testimonio, quod non erat ita notum atque testatum, ut non possem praeterire. Ita publicis literis testata omnia dixit pro Murena cap. xi. Idem.

³ Duce[m] classium fuisse ad Il-
lium

signataque antiquitas? Calchantem augurem scribit Homerus longe optimum, eumque ³ducem classium fuisse ad Ilium; auspicio- rum credo scientia, non locorum. ⁴Amphilochus & Mopsus, Argivorum reges fuerunt, sed idem augures: hique urbes in ora maritima Ciliciae Graecas condiderunt. Atque etiam ante hos Amphiaraus & Tiresias, non humiles & ob- scuri, neque eorum similes, ut apud Ennium est,

⁵ *Qui sui quaestus causa fictas suscitant sen- tentias;*

sed clari & praestantes viri, qui avibus & signis admoniti ⁶futura dicebant. Quorum de altero etiam apud inferos ⁷Homerus ait, *solum sapere,*

lium] Vulgo ducem classium fuisse; at illum, sensu parum com- modo: quare nos egregiam *Jani Gulielmi* conjecturam recepimus, quam *Homerus* discrete firmat. Sic enim loquitur Il. A, 69.

Κάλχας Θυσσεΐδης οἰωνοπόλων ὄχ-
αεισι,

ὅς ἤδη τά τ' ἰόντα, τά τ' ἐσ-
σόμενα, πρό τ' ἰόντα,

καὶ νῆας ἠγάσσετ' Ἀχαιῶν ἸΑΙ-
ΟΝ ΕΙΣΟΝ — Davies.

⁴ *Amphilochus & Mopsus*] De his vide *Lindenbrogium* & *Vale- sium* ad *Ammiani Marcellini* XIV, 8. Idem.

⁵ *Qui sui quaestus causa*] Tale quiddam dixit *Sophocles* in *Oedipo*:

Ὅστις ἐν τοῖς κέρδεσι

Μόνοι δίδρακε, τῆς τέχνης δ' ἴφου
τυφλός, *Ursinus.*

⁶ *Futura dicebant*] *Lambinus* reponit *futura praedicebant*. At noster cap. 41. pari modo dixit: *partim auguriis, partim conjectura quae essent futura* dicebat. Illic etiam viro erudito placet *praedicebat*. At infra lib. II. cap. 33. *Tullius*, non enim, inquit, *sumus ii nos augures, qui avium reliquorumque signorum observatione futura dicamus*. Qui locus ab eo praetermissus est intactus. Et certe nihil opus est, ut MSSorum deferatur le- ctio: nam qui rem quampiam *futuram dicit*, omnino rem quam- piam praedicat. *Davies.*

⁷ *Homerus ait, solum sapere*] *Odyss.* K, 494.

Τὰ καὶ τιθνεῖται νόον πόρος Περ-
σεφόνεια

Οἷον πεπνυμένος τοι ὅ σκαιὸν αἰεσσεν.
Vide

sapere, ceteros umbrarum vagari modo: Amphiarum autem sic honoravit fama Graeciae, Deus ut haberetur, atque ut ¹ ab ejus solo, in quo est humatus, oracula peterentur. Quid? Asiae rex Priamus nonne & Helenum filium & Cassandra filiam divinantes habebat, alterum auguriis, alteram mentis incitatione & permotione divina? Quo in genere ² Marcios quosdam fratres nobili loco natos apud majores nostros fuisse scriptum videmus. Quid? ³ Polyidum Corinthium nonne Homerus & aliis multa, & filio ad Trojam proficiscenti mortem praedixisse commemorat? Omnino apud veteres, qui rerum potiebantur, idem auguria tenebant:

Vide Platonem Menone pag. 24. F. & Tzetzem ad Lycophronis vs. 683. Davies

¹ Ab ejus solo, in quo est humatus, oracula peterentur] Theophrastus Therap. x. p. 136. Ἐν Ὠρωπῷ, Ἀμφιαράου μαντιῶν. Strabo lib. ix. pag. 612. Φωφίς ἢ τὸ Ὠρωπῶν ἐνταῦθα δὲ πᾶς ἔστι τὸ Ἀμφιαράου ἐπὶ τῇ μνησίον ποτὶ μαντείᾳ, ὅτι φυγόντα τὸ Ἀμφιαράον, ὡς φησὶ Σοφοκλῆς,

Ἐδῆζατο ραγεῖσσι Θεβαῖα κῆνις
Αὐτοῖσιν ὄπλοις, καὶ τιτρωέσσω
εἰφρῶ.

Licet autem de loco, quo Amphiarus, hiante terra, fuit absorptus, nonnulla sit dissensio, tamen Θεὸν Ἀμφιάρεον πρώτοις Ὠρωπίοις κατέστη νομίζειν, ὅτερον δὲ ἔοι πάντες Ἕλληνας ἠγνώτων. Vide Pausaniam lib. I. cap. 34. & lib. ix. capp. 8, 19. Idem.

² Marcios quosdam fratres —

— fuisse scriptum videmus] Ultima vox Grutero perperam supervacua videbatur: eodem enim modo sexcenties loquitur noster. Marciorum vero fratrum meminit Servius ad Aen. vi. 70, 72. Symmachus lib. iv. Epist. 34. Marciorum quidem vatum divinitatio caducis corticibus inculcata est. Plinius lib. vii. H. N. cap. 33. Divinitas & quaedam cœlitum societas fuit — apud Romanos in Marcio. Quinetiam Marcium vatem illustrem fuisse tradit, & ex ejus carminibus duo recenset Livius lib. xxv. cap. 12. Vide Macrobius Saturn. I. 17. Festus in negumate, Arnobius lib. I. p. 48. Amm. Marcellinus xviii. 1. & nostrum infra cap. 50. ac lib. II. cap. 55. Idem.

³ Polyidum Corinthium] Ita sine dubio legendum est, non, ut antea, Polybum Corinthium, ex

nebant: ut enim sapere, sic divinare regale ducebant; ut testis est nostra civitas, in qua & reges, augures, & postea privati eodem sacerdotio praediti, rempublicam religionum auctoritate rexerunt. Eaque divinationum ratio ne 41 in barbaris quidem gentibus neglecta est: si quidem & in Gallia Druidae sunt, e quibus ipse Divitiacum Aeduum hospitem tuum laudatoremque cognovi; qui & * naturae rationem, quam physiologiam Graeci appellant, notam esse sibi profitebatur, & partim auguriis, partim conjectura, quae essent futura dicebat. Et in Persis * augurantur & divinant Magi, qui congregantur in fano commentandi causa atque inter

ex Homeri loco, quem Cicero significat, qui est Iliad. N, 663. his verbis:

Ἦν δὲ πρὶς Εὐχέηνωρ, ΠΟΛΥΙΔΟΥ
μῶντι ὅς ῥ' ἦτορ

Ἀφνειὸς τ', ἀγαθός τε, Κορινθίῳ
οἰκίᾳ ναίων·

Ὅς ῥ' εὖ εἰδὼς κῆρ' ὅλον, ἐπὶ νηὸς
ἕσται.

Πολλάκι γὰρ οἱ ἔπει γέρον ἀγα-
θὸς Πολύιδας

Νέσσω ἔω' ἀργαλὴν φθίδι οἷς ἐν
μεγαροῖσιν,

Ἦ μιν Ἀχαιῶν νηυσὶν ἔωδ' Τρώ-
εσσι δαμῆναι.

Sic & lib. II. de Legg. cap. 13. inter vates nominatur. P. Mav-nucius.

Ibid. Polyidum Corinthium] Polyidi mentionem faciunt etiam Clemens Alexandrinus Strom lib. I. pag. 399. & Lucianus Dis-fert, cum Hesiodo Tom. II.

pag. 487. Davies.

4 Naturae rationem] Sic so-lebant Druidae. Pomp. Mela lib.

III. cap. 2. Hi terrae mundique magnitudinem & formam, mo-tus caeli ac siderum, ac quid Dii velint scire proficuntur. Caesar

B. G. lib. VI. cap. 14. Multa de sideribus atque earum motu,

de mundi ac terrarum magnitu-dine, de rerum natura, de Deo-

rum immortalium vi ac potestate disputant. Strabo lib. IV. p. 302.

Δενδῶναι πρὸς τῇ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ἡ τὴν ἡθικὴν φιλοσοφίαν ἀποκοῦσι.

Quin & augurandi studio Galli praeter ceteros callent, ut ait Fu-

stinus lib. XXIV. c. 4. Vide Dio-dorum Siculum Bibl. lib. V. pag.

308. Idem.

5 Augurantur & divinant Ma-gi] Loca veterum huc pertinen-tia congeffit Barn. Brissonus de

Regn. Pers. lib. II, cap. 63. Idem.

1 Rex

inter se conloquendi : quod etiam idem vos quondam facere Nonis solebatis. Nec quiscquam ¹ rex Persarum potest esse, qui non ante magorum disciplinam scientiamque perceperit. Licet autem videre & genera quaedam & nationes huic scientiae deditas. ² Telmessus in Caria est, qua in urbe excellit haruspicum disciplina : itemque Elis in Peloponneso familias duas certas habet, ³ Iamidarum unam, alteram

⁴ Clu-

¹ Rex Persarum potest esse] Ita Philo Judacus de Spec. Leg. pag. 711. F. Τὴν μὲν ἐν ἀληθείᾳ μαγικὴν, ὁππῶς ἐπιστήμῳ ἦσαν, ἢ τὰ φύσεως ἔργα τρανυτέραις φαντασίαις αὐγάς, σέμνῃ καὶ σεμνότητος δοκούντων εἶναι, ἐκ δὲ ἰδίων μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, ἔ βασιλείων οἱ μέγιστοι, ἔ μάλιστα οἱ Περσῶν, ἀπονοῦσιν ἔτι, ὥστ' οὐδ' ἐνα φασιν ἐπὶ βασιλείαν παραληφθῆναι δυνάμιν (Leg. δύνασιν, vel δυνάμειον) παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ πρότερον τοῦ μαγῶν γενέσθαι κεκοινῶνῃ. Hinc Perfici Regis filius natus maximus, quatuordecim natus annos, Magica Zoroastris disciplina fuit imbutus, ut tradit Plato Alcib. I. pag. 32. & ex eo Apuleius Apol. pag. 447. Davies.

² Telmessus in Caria est; qua in urbe excellit haruspicum disciplina] Diserte tradit Arrianus de Exped. Alex. lib. II. cap. 3. εἶναι τὴν Τελμυσίαν πόλιν τὰ ἱερά ἐκγεγῆσθαι, καὶ σφίσι ἀπὸ γένους δίδεσθαι αὐτοῖς καὶ γυναῖξιν καὶ παισὶ τὴν μαντείαν. Et eos quidem haruspicinae peritos habitos fuisse

patet ex Herodoti lib. I. capp. 78, 84. Ast hos τὴν δὲ ὀνείρων μαντικὴν invenisse dicunt Tatianus cap. 1. Clemens Alexandrinus Strom. I. pag. 361. & Gregorius Nazianzenus Or. III. pag. 100. Hinc Tertullianus de Anima cap. XLVI. Telmessenses nulla somnia evacuunt, imbecillitatem conjectationis incusant. Utrumque conjunxit Nonnus Hist. LXXI. Τελμυσίης λέγουσι πρώτοι τοὺς ὀνείρους εὐρεῖν καὶ ἀκριβῆς τὰ τέρατα εἰλεῖν γὰρ, εἰ γέγονε τι παραδόξον, ὅτι τότε σημαίνει, καὶ πάντως, ὡς αὐτοὶ σὺνδραμεν ἐκέρχεσθαι. Telmessum vel Termessum alii Cariac, alii Pisidiae, alii denique Pamphylicae tribuunt, nisi forsan variae sint urbes, eodem vel non longe diverso nomine insignitae. Vide praestantissimum Virum Ezech. Spanhemium Diss. IX. de usu & praest. Numism. pag. 563, 564. Davies.

³ Iamidarum unam; alteram Clutidarum] De Clytidis vide Pausaniam lib. VI. c. 18. Iamidas autem ex variis scriptoribus notos fecit Pet. Victorinus Var. Lect. lib. XIII. cap. 15. Addatur Philostratus

* Clutidarum, haruspicinae nobilitate praestantes. In Syria Chaldaei cognitione astrorum sollertiaque ingeniorum antecellunt. Etruria autem de caelo tacta scientissime animadvertit: eademque interpretatur, quid quibusque ostendatur monstris atque portentis. Quocirca bene apud maiores nostros senatus tum, cum florebat imperium, decrevit, ⁶ ut de principum filiis sex singulis Etruriae populis in disciplinam trade-

lostratus vit. Apoll. lib. v. cap. 25. qui Κλυπαδῶν simul ac Ἰαμιδῶν meminit. Idem.

4 Glutidarum] Clytidarum scribendum est, auctoribus Herodoto & Pausania. Herodoti verba sunt, Καὶ γένος τοῦ Ἰαμιδῶν καὶ ΚΑΥΤΙΑΔΩΝ &c. Pausaniae; Ἀρχίδαμος τεθρίππων νικητής, ὃ Ἐπίρατος ἐστὶν ὁ Θιογένης ὅπλον νικῆν ἀνιχνημένους. εἶναι δὲ μάλιστα ὁ Ἐπίρατος τῶν ΚΑΥΤΙΑΔΩΝ γένους. Facile autem Librarius labi in eo nomine potuit, cujus primam litteram c in g mutabant antiqui, & u scribebant pro y; ut pro Sylla & Myrrha, Sulla & Murrha: pro Cygnus & Caius, Cygnus & Gaius. Urfinus.

5 In Syria Chaldaei] Res vulgarissima. Χαλδαῖοις tamen ἴδιος Πατριῶν dicit Nonnus ad Gregorii Nazianzeni Stelit. I. Hist. 70. Ita vero locutus est iste confarinator, quodd Chaldaea aliaeque regiones Asiaticae Persicum jugum subierint. Inde etiam est, quod Babylonem Persarum civitatem vocarit Scholiastes Juvenalis ad Satir. X, 171. cui praevit Propertius lib. III. Eleg. IX,

21. Vide Sextum Rufum Brev. cap. xv. Idem hac de causa Anthemusium, quae Mesopotamiae pars est, opimam Persidis regionem dixit. Quin & Persidem pro Assyria posuit Isidorus Pelusiota. Vide Conr. Rittershusium ad lib. II. Ep. 74. Davies.

6 De principum filiis sex singulis Etruriae populis] Valerius Maximus non sex, sed decem fuisse tradit, qui singulis Etruriae populis in disciplinam traderentur. P. Manucius.

Ibid. Ut de principum filiis sex singulis Etruriae populis — traderentur] Livius lib. IX. cap. 36. Habeo auctores, vulgo tum Romanos pueros, sicut nunc Graecis ita Etruscis litteris erudiri solitos. Vide nostrum de Legg. II, 9. Rem sic narrat Valerius Maximus lib. I. cap. 1. Tantum autem studium antiquis, non solum observandae sed etiam amplificandae religionis fuit, ut e florentissima tum & opulentissima civitate DECIM principum filii singulis Etruriae populis percipiendae sacrorum disciplinae gratia traderentur. In hunc vero locum sic animadvertit

traderentur, ne ars tanta propter tenuitatem hominum a religionis auctoritate abduceretur ad mercedem atque quaestum. Phryges autem, & Pisidae, & Cilices, & Arabum natio, avium significationibus plurimum obtemperant: quod
 42 idem factitatum in Umbria accepimus. Ac mihi quidem videntur e locis quoque ipsis, qui a quibusque incolebantur, divinationum opportunitates esse ductae: ¹ et enim Aegyptii, & Babylonii in camporum patentium aquoribus habitantes, cum ex terra nihil emineret quod contemplationi caeli officere posset, omnem curam in siderum cognitione posuerunt. Etrusci autem, quod religione inbuti, studiosius & crebrius hostias inmolabant, extorum cognitioni se maxime dediderunt: quodque propter aëris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, & quod ob eandem causam ² multa inusitata
 partim

tit *Just. Lipsius* Elect. lib. II. cap. XI. *Etruriae populos XII. fuisse didici; quomodo DECEM ergo discipuli singulis attribui potuerunt? Rescribam duodecim principum filii. Et si in Cicerone senos tantum legas. Fortasse cum errore. Haud sane conveniunt inter se Valerius & Cicero: sed id vitio sit Librarium; nam scriptor ille nostrum fere ducem sequitur. Apud utrum vero recte se numerus habeat, aliis rem memoriae non tradentibus, dijudicari vix potest: probabile tamen videtur pro principum filiis x. Librarios repetita litera, aliaque perperam intrusa, sex inculcasse.*

Sed, ut ut sit, *Lipsii* manifestus est error; nam *Valerius* aperte statuit, decem principum filios singulis *Hetruriae* populis, qui XII. erant, fuisse traditos; adeo ut cxx. nobilitatis Romanae liberos in disciplinam receperit *Hetruria*. Nec aliter *Tullius* est interpretandus, ut & *Grutero* placuit. Is tamen calculos male posuit; nam, pro receptis numeris, *septuaginta*, non *sexaginta*, duos principum filios debuit recensere. *Davies*.

¹ Ut enim Aegyptii, ut Babylonii] Ut Aegyptii, ut Babylonii, libentius legerem, vel etenim Aegyptii & Babylonii. P. Manucius.

Ibid.

partim e caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam etiam ex hominum pecudumve conceptu [¹ & satu.] ⁴ portentorum exercitatissimi interpretes extiterunt. Quorum quidem vim, ut tu soles dicere, verba ipsa prudenter a maioribus posita declarant: quia enim ostendunt, portentunt, monstrant, ⁵ praedicunt; ostenta, portenta, monstra, prodigia dicuntur. Arabes autem, & Phryges, & Cilices, quod pastu pecudum maxime utuntur, campos & montes hieme & aestate peragrantes, propterea facilius cantus avium & volatus notaverunt: eademque & Psidiae causa fuit & huic nostrae Umbriae. Tum Caria tota, praecipueque Telmesses quos ante dixi, quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt, in quibus multa propter fecunditatem fingi gignique possunt, in ostentis animadvertendis diligentes fuerunt. Quis vero non videt, ⁴³ in

Ibid. Et enim *Aegyptii*, & *Babylonii*] Sic optime Reg. & Cantab. ac ita legendum conjecerat *Paull. Manucius*. Vulgo, Ut enim *Aegyptii*, ut *Babylonii*. Omnino male; nihil enim est, quod illi similitudinis particulae respondeat. *Davies*.

² Multa inusitata] MS. *Vossianus* a prima manu repraesentabat *invisitata*, quod placet: ita enim dicuntur ea, quae raro nec frequenter visuntur. Hanc vocem *J. F. Gronovius Livio* facpius restituit. Eum vide ad XXVII, 39. XLV, 42. *Idem*.

³ Et satu] Haec voces nesciunt *Parisi. Med. Reg. Cantab. Balliol.* aliique Codices, caeque

supervacaneae videntur: quapropter uncinis cinctae prodeunt. *Idem*.

⁴ Portentorum exercitatissimi interpretes] Sic *Parisi. Merton. Reg. Balliol. & Cantab.* Vulgo ostentorum. *Idem*.

⁵ Praedicunt] *Lambinus*, conjectura ductus, edidit *prodicunt*. At omnes repugnant MSSti. Quin & ipse *Cicero* lib. II. N. D. cap. 3. haec habet: *Praedictiones vero & praesensiones rerum futurarum quid aliud declarant, nisi hominibus ea, quae sint, ostendi, monstrari, portendi, praedici? Ex quo illa ostenta, monstra, portenta, prodigia dicuntur.* Ad hunc locum respicit noster. *Idem*.

G

I Nihil

in optuma quaque republica plurimum auspicia & reliqua divinandi genera valuisse? Quis rex umquam fuit, quis populus, qui non uteretur praedictione divina? neque solum in pace, sed in bello multo etiam magis; quo majus erat certamen & discrimen salutis. Omitto nostros, qui nihil in bello sine extis agunt, ¹ nihil sine auspiciis [domi habent. Auspicia] externa videamus. Namque & Athenienses omnibus semper publicis consiliis divinos quosdam sacerdotes, quos *μάντις* vocant, adhibuerunt: & Lacedaemonii regibus suis augurem adessorem dederunt:

¹ Nihil sine auspiciis domi habent. Auspicia externa videamus] *Is. Vossius* ex suo Codice legit, nihil sine auspiciis, dum habent auspicia. Externa videamus. Et ita fane repraesentant *Parif. Merton. Balliol. Reg. & Cantab.* Sed verius est, ut domi vel dum habent auspicia prorsus deleantur; easque voces merito praetermittit *Med.* Itaque legendum puto nihil sine auspiciis. Externa videamus. *Davies.*

² Leges suas auctoritate *Apolinis Delphici* confirmavit] *Ingenue* rem narrat *Polyaenus Strateg.* lib. I. cap. 16. *Λυκῦργος Λακεδαιμονίους θυσίῳ φόβῳ καταπείκασεν ὑπακούσας τοῖς νόμοις. Εἰ πῶς νόμον ἐξῆες, κημίσας εἰς Δελφὺς ἠρώται τὸ θεῖον, εἰ συμφέροι. Ἡ δὲ θεοφῆς χήμασι πεπεισμένη αἰὲν συμφέρον ἔχευ· οἱ Λάκωνες δὲ φόβῳ τῷ θεοῦ, τοῖς νόμοις ὡς χρηστοῖς ὑπακούσαν.* Praeter innumeros scriptores, quorum bene multos laudarunt *Cragius* de Rep.

Laced. lib. III. c. 1. & *Meursius* in *Miscell.* *Lacon.* lib. II. cap. 5. adi *Theodoretum Therap.* ix. pag. 124. & x. pag. 140. *Idem.*

³ Cum vellet *Lysander* commutare] Ad id, nisi fallor, respicit, quod tradit *Corn. Nepos* in *Lysandro* cap. 3. *Dolore incensus* iniit consilia, *Reges Lacedaemoniorum* tollere: sed sentiebat id se sine ope *Deorum* facere non posse, quod *Lacedaemonii* omnia ad oracula referre consueverant. *Primum Delphos* corrumpere est conatus. Cum id non potuisset, *Dodonam* adortus est. Hinc quoque repulsus, dixit se vota suscepisse, quae *Jovi Ammoni* solveret, existimans se *Astros* facilius corrumpiturum. Vide sis *Diodorum Siculum* lib. xiv. pag. 244. & *Plutarchum* in *Lysandr.* p. 447. *Idem.*

⁴ In *Palirhae fano*, quod est &c.] Sic prorsus legendum, non, ut vulgo, in *Palirhae fano*. Hanc enim vulgatam lectionem *historia*

dederunt: itemque senibus (sic enim consilium publicum appellant) augurem interesse voluerunt: idemque de rebus majoribus semper aut Delphis oraculum aut ab Hammone aut a Dodona petebant. Lycurgus quidem, qui Lacedaemoniorum rempublicam temperavit, ² leges suas auctoritate Apollinis Delphici confirmavit: quas ³ cum vellet Lysander commutare, eadem est prohibitus religione. Atque etiam qui praeerant Lacedaemoniis, non contenti vigilantibus curis, ⁴ in Pasiphaae fano, quod est in agro propter urbem, ⁵ somniandi causa excubabant,

ria refellit. *Plutarchus* in *Agide* & *Cleombr.* pag. 797. Ἰσὸς δὲ ΠΑΣΙΦΑΗΣ, καὶ μαντῖον, ἐν Θαλάσσις πρὸ πόλεως &c. *Tertullianus* de *Anima* cap. XLVI. Nam & oraculis hoc genus stipatus est orbis, ut *Amphiarai* apud *Oropum*: *Amphilochoi* apud *Mallum*: *Sarpedonis*, in *Troade*: *Trophonii*, in *Boeotia*: *Mopsi*, in *Cilicia*: *Hermionae*, in *Macedonia*: *Pasiphaae* in *Laconica* &c. LAMBIN. Vide *Joan. Meursii* *Miscell.* *Lacon.* lib. I. cap. IV.

⁵ Somniandi causa excubabant] Videtur esse legendum *incubabant*; quo verbo & *Virgilius*, de Latino Rege loquens, in simili sententia lib. VII. usus est, cum inquit

Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

Incubabant enim, ut somnos caperent; at *excubare* contrarium significat. *P. Manucius.*

Ibid. Somniandi causa excuba-

bant] Nonnulli libri habent *incubabant*, quod malo; & ita *Manucius.* Lambin.

Ibid. Somniandi causa excubabant] Veram puto *Paulli Manucii* conjecturam, qui reponit *incubabant*; licet *Fannus Gulielmus* vulgatam lectionem defendat, quasi vellet noster eos a domo sua foris cubuisse: nam, praeterquam quod *excubandi* verbum semper apud *Ciceronem* *vigilare* denotet, INCUBARE dicuntur proprie hi, qui dormiunt ad accipienda responsa, quemadmodum docet *Servius* ad *Aen.* VII, 85. adeoque vox est hac in re signata. *Plautus* *Curcul.* *Act.* I. Sc. I, 61. *Leno aegrotus INCUBAT In Aesculapi fano.* Et *Act.* II. Sc. II, 16. Namque incubare satius te fuerat *Jovi.* Eodem modo loquuntur *Mela* I, 8. & *Tertullianus* de *Anima* cap. 48. Sic & ἰνκοῦνται Graecis usurpatur. *Davies.*

cubabant, quia vera quietis oracula ducebant. Ad nostra jam redeo. Quoties senatus decemviros ad libros ire iussit? ¹ Quantis in rebus quamque saepe responsis haruspicum paruit? Nam & cum duo visi soles essent, & cum tres lunae, & cum faces, & cum sol nocte visus esset, & cum e caelo fremitus auditus, & cum caelum discessisse visum est ² atque in eo animadversi globi. Delata etiam ad senatum labes agri Privernatis, cum ad infinitam altitudinem terra defedisset, Apuliaque maximis terrae motibus conquassata esset: quibus portentis magna populo Romano bella perniciosaeque seditiones denuntiabantur. Inque his omnibus responsa haruspicum cum Sibyllae versibus congruebant. Quid, cum ³ Cumis Apollo sudavit,

¹ *Quantis in rebus quamque saepe responsis haruspicum paruit?*

Haec nos addidimus, qua de re vide notata ad cap. XLIV. Dav.

² *Atque in eo animadversi globi*] Miror sane memoriae non prodidisse nostrum, cujus naturae colorisque fuerint isti globi. Forte vero defectus hic Librariis est imputandus; scripsitque noster, *atque in eo IGNEI animadversi globi*. Nam sunt *chasmata*, cum aliquando caeli spatium discedit, & FLAMMAM dehiscens velut in abdito ostentat, ut ait Seneca Nat. Quaest. lib. I. cap. 14. Sane caelum visum discedere: (sic enim cum Scheffero legendum, non descendere,) cujus hiatus VERTICES FLAMMAE apparuerunt, tradit Ju-

lius Obsequens de Prodig. cap. 112. Idem.

³ *Cumis Apollo sudavit*] Simulacrorum sudorem saepe memorant Historici. Vide Joann. Freinsheimium ad Flori lib. II. cap. VIII. 3. At aliud erat mirabilius, quod de Cumano tradiderunt Apolline: nam *quatriduo flevisse nuntiatus est*, ut refert Augustinus C. D. lib. III. cap. XI. Saltem triduum ac tres noctes lacrimavit, si Livio fides lib. XLIII. cap. 15. De huiusmodi vero portentis Plutarchus optime. Ἰδόντα μὲν γὰρ, inquit, ἀγῶματα φανῆναι ἐν δακρυρόντι, καὶ πᾶσι μεθίστησι νοτίδας αἱματώδεις, ἐκ ἀδύνατον ἐστὶ καὶ γὰρ ἔσθαι καὶ λίθου πολλάν τις μὲν εὐρώπῃ συνάγει γόνιμον ὕγρην τε, πολλὰς δὲ χροίας ἀνίστην

vit, Capuae Victoria? quid ortus androgyni? nonne fatale quoddam monstrum fuit? quid, quod fluvijs Atratus sanguine fluxit? quid, cum saepe lapidum, sanguinis nonnumquam, terrae interdum, quondam etiam lactis imber effluxit? quid, cum in Capitolio ictus Centaurus e caelo est? in Aventino portae & homines? * Tusculi aedes Castoris & Pollucis, Romaeque Pietatis? Nonne & haruspices ea responderunt, quae evenerunt, & in Sibyllae libris eadem repertae praedictiones sunt? [¹ Quo- 44
ties senatus decemviros ad libros ire iussit? quantis in rebus quamque saepe responsis haruspicum paruit?] Cacciliae Q. filiae somnio modo, ⁶ Marfico bello, templum est a senatu ⁷ Junonis Sospitae restitutum: quod quidem somnium

ἐξ αὐτῶν, καὶ Ἀχόρῳ βαφύς ἐν τῇ περὶ ἰχθύος. Adi vitam Coriolani pag. 232. Idem.

4 Tusculi aedes Castoris & Pollucis] Quia Tusculani Castorem & Pollucem in primis colebant, L. Servius Sulpicius Rufus ad celebrandum gentis suae, quae obsidione Tusculum exemerat, factum praeclarum, in una parte aurei nummi Tusculum ipsum, in altera, signa Castoris & Pollucis pileata impressit, Ur-
sinus.

5 Quoties senatus decemviros &c.] Haec iterata (nam & hic & paullo ante posita sunt) mihi mendi suspicionem commovent.
Lambin.

Ibid. Quoties senatus — pa-

ruit] Omissis quinque vocibus, MS. Regius dat, quoties senatus, quantis in rebus, quamque saepe responsis haruspicum paruit. At ne hac quidem ratione sanatur vitium, quod intulit Librariorum negligentia. Revera horum verborum pars exstat supra cap. 43. isque locus est solus, qui tota p̄ntis convenit: hic enim importuna prorsus est & incongrua, Quapropter eam uncinis cinxi-
mus, & quod ibi deerat, hinc a nobis est translatum. Davies.

6 Marfico bello] Quod etiam sociale, vel Italicum dicitur. Vide supra cap. 2. Idem.

7 Junonis Sospitae] Sic recte Paris. Vulgo Junoni. Idem.

somnium Sisenna cum disputavisset mirifice ad verbum cum re convenisse; ¹ tum insolenter, credo ab Epicureo aliquo inductus, disputat somniis credi non oportere. Idem contra ostenta nihil disputat, exponitque initio belli Marisci & Deorum simulacra sudavisse, & ² sanguinem fluxisse, & discessisse caelum, & ex occulto auditas esse voces quae pericula belli nuntiarent, & ³ Lanuvii clypeos, quod haruspibus ⁴ tristissimum visum esset, a muribus esse derosos. Quid quod in annalibus habemus, Veienti bello, cum lacus Albanus praeter modum crevisset, ⁴ Veientem quendam ad nos hominem nobilem profugisse, eumque dixisse, ex fatis, quae Veientes scripta haberent, Veios capi non posse, dum lacus is redundaret: & si lacus emissus, lapsu & cursu suo ad mare

pro-

¹ Tum insolenter] Legendum tamen pro tum, ut habet liber manuscriptus. Ursinus.

² Sanguinem fluxisse] Restituenda videtur haec *Φεων, Obsequenti*, qui de Prodig. cap. 83. ait: In Graecostasi & comitio sanguine fluxit; ubi vix, ac ne vix quidem, se Joann. Schefferus expedit. Lego sanguen fluxit. Praeter veteres, eadem forma Petronius utitur Satir. cap. 59. Davies.

³ Lanuvii clypeos] Vide nos ad lib. II. cap. 27. Idem.

⁴ Veientem quendam ad nos, hominem nobilem, profugisse] At, si Livio credimus lib. v. cap. 15. Senior quidem Veiens, qui inter cavillantes in stationibus ac cu-

stodiis milites Romanos Etruscoque vaticinantis in modum cecinit, Priusquam ex lacu Albano aqua emissâ foret, nunquam potiturum Veis Romanum — Unus ex statione Romana, postquam audivit haruspitem esse — causatus de privati portenti procuratione consulere velle, ad colloquium vatem elicit. Quumque progressi ambo a suis longius essent inermes sine ullo metu; praevalens juvenis Romanus senem infirmum in conspectu omnium RAPTUM, nequicquam tumultuantibus Etruscis, ad suos transtulit. Qui Romanam ad senatum missus, quae essent Veiorum fata docuit. Et ad eundem fere modum rem narrant Plutarchus in Camillo

profluxisset, perniciosum populo Romano; fin autem ita esset eductus, ut ad mare pervenire non posset, tum salutare nostris fore: ex quo ⁵ illa mirabilis a majoribus Albanæ aquæ facta deductio est. Cum autem Veientes bello fessî legatos ad senatum misissent, tum ex his quidam dixisse dicitur, non omnia illum transfugam ausum esse senatui dicere: in îsdem enim fatis scriptum Veientes habere, *Fore ut brevi a Gallis Roma caperetur*: quod quidem sexennio post Veios captos factum ⁶ esse videmus. Sæpe etiam & in proeliis Fauni auditi; & in ⁴⁵ rebus turbidis veridicæ voces ex occulto missæ esse dicuntur: cujus generis duo sunt ex multis exempla, sed maxuma. Nam non multo ante urbem captam ⁷ exaudita vox est a luco Vestæ, qui a Palatî radice in novam viam devexus est,

“ Ut

pag. 130. & Valerius Maximus lib. I. cap. vi, 3. Idem.

⁵ Illa mirabilis] Vulgo illa admirabilis: sed refragantur Paris. Med. & Cantab. Idem.

⁶ Esse videmus] Vulgo videmus. Nos vero MSSos Paris. Med. Merton. Balliol. Reg. Cantab. ac veteres editos nostræ lectionis auctores habemus. Supra cap. xvi. M. Crasso quid acciderit videmus, dirarum obnuntiatione neglecta. Et cap. xl. Marcios quosdam fratres — apud majores nostros fuisse scriptum videmus. Ac, ne pluribus exemplis congerendis immorer, noster præsens tempus in hisce formulis passim adhibet. Idem.

⁷ Audita vox est a luco Ve-

stæ] Livius lib. v. cap. 32. M. Caedicius de plebe nuntiavit Tribunis, se in nova via, ubi nunc sacellum est, supra aedem Vestæ, vocem noctis silentio audisse clariorem humana, quæ Magistratibus dici juberet, Gallos adventare. Ac cap. 50. Expiandæ vocis nocturnæ, quæ nuntia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, mentio illata, jussumque templum in nova Via Aio Locutio fieri. Vide sis & cap. 52. Sic etiam ΝΕΩΝ Φίλων; καὶ ἀλγύδιον aedificatum tradit Plutarchus in Camillo pag. 144. Ast aram Aio statutam, quæ est infima nova via, cum nostro ponit Varro apud Agellium lib. xvi. cap. 17, Idem,

“Ut muri & portae reficerentur; futurum esse,
 “nisi provisum esset, ut Roma caperetur”.
 Quod neglectum cum caveri poterat, post ac-
 ceptam illam maxumam cladem ¹ explicatum
 est: ara enim Aio Loquenti, quam septam vi-
 demus, exadversus eum locum consecrata est.
 Atque etiam scriptum a multis est, cum terrae
 motus factus esset, *Ut suae plena procuratio fieret*,
 vocem ab aede Junonis ex arce extitisse: quo-
 circa ² Junonem illam appellatam Monetam.
 Haec igitur & a Dīs significata, & a nostris ma-
 joribus judicata contemnimus? ³ Neque solum
 Deorum voces Pythagorei observitaverunt, sed
 etiam hominum, quae vocant omina: quae
 majores nostri quia valere censebant, idcirco
 omnibus

¹ Explicatum est] Hanc vo-
 cem repraesentant omnes MSSi,
 & patienter ferunt editores: at-
 tamen ad rem nihil omnino fa-
 cit. Certissima conjectura rescri-
 bo, *expiatum est*; nam EXPIAN-
 DAE voci nocturnae templum Aio
 factum fuisse vidimus ex Livii
 lib. v. cap. 50. Davies.

² Junonem illam appellatam
 Monetam] A monendo. Ἡραν
 Μοήτων similiter σύμβουλον inter-
 pretatur Suidas in Μοήται: sed no-
 minis causam atque fontem mor-
 do longe diverso tradit. Idem.

³ Neque solum Deorum voces
 Pythagorei observitaverunt, sed
 etiam hominum] Hoc, exemplo
 Pythagorae, fecerunt: is enim
 προσέειπε καὶ Φύμαις, καὶ μαντείαις,
 καὶ κληύδοσι, καὶ ὅλαις πᾶσι τοῖς ἀν-
 τομάτοις. Adi sis Diogenem La-

ertium lib. viii. §. 20. Idem.

⁴ Quod bonum — se abstine-
 rent] De hisce formulis diligen-
 ter egit vir eximius Barn. Brif-
 sonius Form. lib. I. pagg. 8, 66,
 118. Idem.

⁵ Bonis nominibus — esse volue-
 runt] Ratio est, quod, ut Ovi-
 dius Fast. I, 178.

Omina principiis, inquit, inesse
 solent.

Sic cum sub Vespasiano restituen-
 dum fuit Capitolium, *Ingressi mi-
 lites, quæis fausta nomina felici-
 bus ramis.* Rem narrat Tacitus
 Hist. IV, 53. ubi nonnulla Lip-
 sis & B. Briffonium Form. lib. I.
 pag. 92. ac Interpretes ad Cice-
 ronem pro Murena cap. xviii.
 Idem.

⁶ Praerogativam etiam maja-
 res

omnibus rebus agendis. * *Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque esset, praefabantur: rebusque divinis, quae publice fierent, ut faverent linguis, imperabatur; inque feriis imperandis, ut litibus & jurgiis se abstinerent.* Itemque in lustranda colonia, ab eo qui eam deduceret; & cum imperator exercitum, censor populum lustraret, ⁴ bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur; quod idem in delectu consules observant, ut primus miles fiat bono nomine: quae quidem a te scis & consule & imperatore summa religione esse servata. ⁶ Praerogativam etiam majores omen justorum comitiorum esse voluerunt. Atque ego exempla ominum nota ⁴⁶ proferam. ⁷ L. Paullus consul iterum, cum
ei,

*res omnes iustorum comitiorum
esse voluerunt.] Non omnes, sed
omnem veram lectionem esse puto;
quomodo etiam legitur infra lib.
II. cap. 40. P. Manucius.*

7 L. Paullus, consul iterum] Hoc narrat Valerius Maximus lib. I. cap. V, 3. Plutarchus in Paulo Aemilio pag. 260. Λέγουσι δ' αὐτὸν (Αἰμίλιον) ὡς ἀνηγορεύσει κατὰ τὸ Περσικὸν στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ δήμου πάντος, οὐκ ἂν προπημφθῆναι λαμπρῶς, εὐρεῖν τὸ θυγάτηρον τὴν Τερπίαν διδακρυμίνην, ἣν παῖδιον οὖσαν ἀπαγωγέμενον εἶναι αὐτὴν, ἱερᾶν ἰφ' ὧν λιλύπηται τὴν ὀφθαλμοῦσαν καὶ καταφιλοῦσαν, Οὐ γὰρ οἶδα, ἵπην, (Leg. εἰπῆν,) ὃ πάτερ, ὅπ' ὁ Περσὺς τίθειται; λέγουσιν κυνῖδιον σύντροφον οὕτω προσπαρεσβόμενον. Καὶ τὴν Αἰμίλιον, ἡγαθὴν τύχην, φάνη, ὃ θυγάτηρ,

καὶ δὲ Χίμας ὁ παῖς. Ταῦτα μὲν
 οὖν Κικέρων ὁ πρῶτος ἐν τοῖς περὶ
 μαρτυρικῆς ἱστορίαις. Eandem histo-
 riam ex Cicerone refert etiam
 Nicephorus Gregoras in Synesio
 de Informn. pag. 359. Joannes
 Sarisberienfis Policr. I, 13. p. 45.
*Alius quoque consul cum a Senatu
 destinaretur ad expugnandum Re-
 gem Persarum, a filia, quam in
 ostio domus flentem obviam habu-
 it, causam quaesivit; cumque il-
 la responderet, Persam perisse,
 (sic enim catulus qui forte perie-
 rat dicebatur) profectus in expa-
 ditionem triumphum non invenit,
 eo quod Rex Persarum perierat,
 quando filia consulis catulum fle-
 bat amissum. Vides ab eo scrip-
 tore Persen de Rege Persarum,
 qui saepe Perses dicitur, perpe-
 ram intelligi. Davies.*

ei, bellum ut cum rege Perse gereret, obtigisset; ut ea ipsa die domum ¹ ad vesperum rediit, filiulam suam Tertiam, quae tum erat admodum parva, osculans ² animum advertit tristiculam: quid est, inquit, mea Tertia? quid tristis es? Mi pater, inquit, Perse periit. Tum ille arctius puellam complexus, Accipio omen, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. L. Flaccum, flaminem Martialem, ego audivi cum diceret, Caeciliam Metelli, cum vellet sororis suae filiam in matrimonium conlocare, ³ exisse in quoddam sacellum ominis capiendi causa; quod fieri more veterum solebat. Cum virgo staret, & Caecilia in sella sederet, neque diu ulla vox extitisset, puellam defetigatam petisse a matertera, ut sibi concederet paulisper ut in ejus sella requiesceret: illam

¹ *Ad vesperum*] Sic omnes nostri. Vulgo *ad vesperam*: quod eodem sane redit; sed audiendi sunt MSSi. Davies.

² *Animum advertit tristiculam*] Vulgo *animadvertit tristiculam*. Sed elegantiam MSSorum Paris. & Reg. spernere non potuimus; nec aliter *Victorius* edidit. Vide nos ad *Tusc.* V, 23. *Idem*.

³ *Exisse in quoddam sacellum*] Et nocte quidem concubia, prout auctor est *Valerius Maximus* lib. I. cap. V, 4. *Idem*.

⁴ *Vere mea puella*] Veneti vero: nam quamvis haec particula fere alteri verbo soleat subjungi, tamen & initialis reperitur in significatione earum, quae

interjectiones dictae fuere. *Camerarius*.

⁵ *Tibi P. Claudius*] Puto legendum *Ap. Claudius*; qui fuit P. Clodii, Ciceronis inimici, frater, augur peritissimus; qui etiam de augurali scientia libros edidit, Ciceronique inscripsit, ut ex lib. III. *Epist.* 9. ad Appium colligitur, & augurales Appii libros nominat *Festus*. P. Manucius.

Ibid. Tibi App. Claudius] Sic recte dedit *Lambinus* ex conjectura *Paulli Manucii*. At MSSi simul ac libri vulgati habent, *tibi Claudius*. Male: huic enim auguri nomen fuit *Appium*. Vide lib. I. *Divin.* cap. 16. lib. II. cap. 35. & lib. II. de *Leg.* cap. 13. *Davies*. 6 *Ad*

illam autem dixisse, ⁴ Vero, mea puella, tibi concedo meas sedes: quod omen res consecrata est: ipsa enim brevi mortua est; virgo autem nupsit cui Caecilia nupta fuerat. Haec posse contemni, vel etiam rideri, praecclare intellego: sed idipsum est Deos non putare, quae ab his significantur contemnere. Quid de ⁴⁷ auguribus loquar? tuae partes sunt: tuum, inquam, auspiciorum patrocinium debet esse. ⁵ Tibi App. Claudius augur consuli nuntiavit, ⁶ addubitato Salutis augurio, bellum domesticum triste ac turbulentum fore: ⁷ quod paucis post mensibus exortum paucioribus a te est diebus oppressum. Cui quidem auguri vehementer adsentior: solus enim multorum annorum memoria, non decantandi augurii, sed divinandi tenuit disciplinam: quem inridebant collegae tui,

⁶ Addubitato Salutis augurio] Tacitus Annal. XII, 23. *Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti ac deinde continuari placitum. Quale vero fuerit Salutis augurium, docet Dion lib. xxxvii. pag. 40. Τότε δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, inquit, πολέμων ἀνάπυσιν ἢ ἔτις χρόνιον ἔχον ὥστ' αὐτὸ Οἰωνίσμα τὸ τ' ὙΓΙΕΙΑΣ ἀνομασμένον διὰ πάντων πολλῶν ποιῆσαι. Τοῦτο ἢ μαντείας τις τρέψῃ ἐστὶν, πῶς πῶς ἔχων, εἰ ἐπιτρέψῃ σφίσι ὁ Θεὸς ὙΓΙΕΙΑΝ τὸ δημῷ αἰτῆσαι: ὥς οὐχ ὅποιον οὐπὶ αἰτίας αὐτῆς, πρὶν συγχωρηθῆναι, γινώσκῃ. Καὶ ἐτιλεῖτο κατ' ἔργον ἢ ἡμέραν, ἐν ᾗ μηδὲν φρατόπιδον μήτε ἐπὶ πόλεμον ἔλθει, μήτε ἀντιπαρεστήτερό τις, μήτε ἐμάχετο. Καὶ*

διὰ τοῦτο ἐν τοῖς συνιστάμενοις, καὶ μάλιστα τοῖς ἐμφυλίοις, οὐκ ἐποιεῖτο — Ἀρμὰς καὶ τότε ἡδυνήθη μὲν πως τὸ οἰωνίσμα αὐτὸν ποιῆσθαι, οὐ μόντοι καὶ ΚΑΘΑΡΟΝ ἔγινετο. ἔξεδροι γὰρ πως ἔρηθες ἐπίπλεον, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνεμαρτύρηστο καὶ ἄλλα ἢ αὐταῖς σημεία οὐκ αἴσια συνήνεχθη. *Salutis augurium τὸ οἰωνίσμα τὸ τ' ὑγείας vocat etiam lib. LI. pag. 457. sed τὸ οἰωνίσμα τὸ τῆς Σωτηρίας rectius dixerat, ut olim monuit Is. Casaubonus ad Suetonii Augusti. cap. xxxi. Vide sis & F. C. Bulengerum de Aug. & Aulpi. lib. III. cap. 17. Davies.*

⁷ Quod paucis post mensibus exortum] De Bello Catilinario loquitur. Idem.

tui, cumque tum Pisidam, tum Soranum augur-
rem esse dicebant. Quibus nulla videbatur in
in auguriis aut auspiciis praesensio [¹ aut scien-
tia] veritatis futurae; sapienter aiebant ad opi-
nionem inperitorum esse fictas religiones. Quod
longe secus est: neque enim in pastoribus illis,
quibus Romulus praefuit, nec in ipso Romulo
haec calliditas esse potuit, ut ad errorem mul-
titudinis religionis simulacra fingerent; sed dif-
ficultas laborque discendi disertam negligentiam
reddidit: malunt enim differere, nihil esse in
auspiciis, quam quid sit ediscere. Quid est illo
auspicio divinius, quod apud te in Mario est?
ut utar potissimum auctore te.

*Hic Jovis altisoni subito pinnata satelles,
Arboris e trunco, serpentis saucia morſu,*

² Subigit

¹ Aut scientia] Haec voces
cum editt. Ven. 1471. ac Ascens.
praetermittunt Paris. Merton.
Balliol. & Reg. iisque rejectis,
constat sententia. Et sane nihil
aliud exhibent quàm variam le-
ctionem: quapropter eas uncinis
cingendas putavimus. Davies.

² Subigit ipsa feris] Metri cau-
sa literam tertiam duplicabat
Lambinus. Verum Turnebus &
Aldus nepos, inverso verborum
ordine, legunt ipsa feris subigit.
Gulielmio denique placebat, sub-
jicit ipsa feris. Balliol. subigat,
unde forsàn non male rescribi
possit, subjugat ipsa feris &c.
Davies.

³ Praepetibus pinnis] Sic Vir-
gilius de Daedalo Aen. vi, 15.

Praepetibus pennis ausus se cre-
dere caelo.

Ubi Servius haec habet: vel ve-
locibus, vel felicibus. Praepetes
autem dictae, vel quod prius pe-
tant; vel summi volatus. — Qu-
dam praepetes tradunt non tan-
tum aves dici, quae prosperius
praevolant, sed etiam locos, quos
capiunt, quod idonei felicesque
sunt; unde bene Daedali pennas
praepetes, quia de locis, in qui-
bus periculum metuebat, in loca
tutiora pervenit; praepetes enim
sunt aves boni augurii; quod huius
dat, quia pervenit, quo cupiebat.
Ob hanc sane locutionem Virgi-
lius olim ab Hygino fuit repre-
hensus; sed immerito, prout mul-
tis ostendit Agellius N. A. lib.
vi. cap. 6. qui tamen hujusce
loci Ciceroniani non meminit.
Vide Statium Thebaid. II, 39.

&

² Subigit ipsa feris transfigens unguibus anguem
Semianimum & varia graviter cervice mican-
tem.

Quem se intorquentem lanians rostroque cru-
entans,

Fam satiata animos, jam duros ulta dolores,
Abjicit efflantem, & laceratum adfligit in unda,
Seque obitu a solis nitidos convertit ad ortus.

Hanc ubi ³ praepetibus pinnis lapsuque volantem
Conspexit Marius, divini numinis augur,
Fausaque signa suae laudis reditusque notavit;
Partibus intonuit caeli pater ipse sinistris.

⁴ Sic aquilae clarum firmavit Juppiter omen.

Atque ille ⁵ Romuli auguratus pastoralis, non ⁴⁸
urbanus fuit; nec fictus ad opiniones inperito-
rum, sed a certis acceptus, & posteris traditus.

Itaque

& *Amm. Marcellinum* lib. xxvii. cap. xi. pag. 546. *Idem*,

⁴ Sic aquilae clarum firmavit Juppiter omen] Apposite *Servius* ad *Aen.* II, 691. *Secundum Romanum*, inquit, morem petis, ut visa firmentur: non enim unum augurium vidisse sufficit, nisi confir-
metur ex simili; nam si dissimilia sunt posteriora, solvuntur priora: unde est (*Eclg.* ix, 13.)

Quantum Chaonias aquila veniente columbas;
nam aquila sine dubio columbis plus potest. De aquilae auspicio videri possit *J. C. Bulengerus* de *Aug. & Ausp.* lib. III. cap. 5. Nec indignus est qui legatur hac de re *Joannes Sarisberienfis Pollic.* l. 13. pagg. 40, 41. *Idem*.

⁵ Romuli anguratus pastora-

lis, non urbanus fuit] *Urbanus*, inquit *Pet. Victorius Var. Lect.* lib. xiv. cap. 12. hic valet, nisi fallor, jocularis, &, quod alii dixerunt, fabulosus, quique tanquam joco haberi risuve explodi possit. At, quod pace viri doctissimi sit dictum, iste significatus huic voci non competit, nec ad rem quidquam faciunt urbani competitores, quos memorat *Cicero* lib. I. ad *Attic.* Epist. I. Aut in errore versor, aut emendandus est locus, ut inde sensus eliciatur commodus. Legendum videtur, *Romuli anguratus pastoralis, non vanus fuit, nec fictus ad opiniones imperitorum.* Vanus est mendax, futilis, seu cui nihil inerat veri. Alibi confunduntur hae voces. *Capitolinus* in *Gordianis* cap. 1. pag.

Itaque Romulus augur, ut apud Ennium est, cum fratre item augure,

¹ *Curantes magna cum cura, concupientes Regni, dant operam simul auspicio augurioque.*

² *Hinc Remus auspicio se devovet, atque secundam Solus avem servat. At* ³ *Romulus pulcher in alto Quaerit Aventino, servans genus altivolantum. Certabant,* ⁴ *urbem Romam Remoramne vocarent.*

⁵ *Omnibus cura viris, uter esset induperator:*

Expectant,

pag. 75. Sed ne ego, qui longitudinem librorum fugi multitudinemque verborum, in eam incurrisse videar, quam me URBANE declinare confingo, jam rem aggre-
diar. Lege quam me VANE declinare confingo. Is quidem Casaubonus id vocabulum delet: sed, ut videtur, minus recte. Davies.

1 Curantes magna cum cura] Loquendi modus Herc. Ciofanum male habuit; quapropter ex veteri libro reponit, certantes magna cum cura. Sed alii omnes MSSi vulgatam lectionem servant, nec ipsa *Opus* haberi vitiosa debet: eodem enim modo Plautus Menaechm. Act. v. Sc. iv, 7. Magna cum cura ego illum curari volo. Ac iterum vs. 9. Ita ego illum cum magna cura curabo tibi. Vide Hier. Columnam ad Ennii Fragm. p. 19. Idem.

2 Hinc Remus auspicio se devovet atque secundam Solus avem servat. At Romulus pulcher in alto Quaerit Aventino] Pall. quatuor, Rithoean. Paris. Balliol. Med. aliique Codices In monte Remus

auspicio devevor atque (vel devoveratque) secundam. Med. Tum Romulus. Ut ad Historiae fidem revocarentur haec Enniana, sic a Poeta scribi debuerunt:

Monte in Aventino Remus auspicat, atque secundam Solus avem servat. Tu, Romule pulcher, in alto

Quaeri Palatino, servans &c. Sed ita posita fuisse nullus adfirmo. Idem.

3 Romulus pulcher in alto Quaerit Aventino] Livius aliter; non enim Romulum, sed Remum in Aventino observasse tradit. P. Manucius.

Ibid. Quaerit Aventino] Nisi menda forte subsit, Ennio cum reliquis scriptoribus non convenit: hi enim Romulo Palatinum, Remo Aventinum tribuunt montem. Vide Livium lib. I. cap. 7. Dionysium Halicarnassensem lib. I. cap. 86. Florum lib. I. cap. I. 6. & Festum in Remurinus ager. Certe Remum illic auspicatum fuisse tam constabat, ut ea de causa mons Aventinus extra pomoerium fuerit. Vide

Senecam

*Exspectant, veluti consul cum mittere signum
 Volt, omnes avidi spectant ad carceris oras,
 6 Quam mox emittat pictis e faucibus currus:
 Sic expectabat populus, 7 atque ore timebat
 Rebus, utri magni victoria sit data regni.
 Interea sol albus recessit in infera noctis.
 Exin candida se radiis dedit icta foras lux:
 Et simul ex alto longe pulcherrima praepes
 Laeva volavit avis: simul aureus exoritur sol.*
Cedunt

Senecam de Brev. vitae cap. IV.
 & Agellium N. A. lib. XIII. cap.
 14. Davies.

4 Urbem Romam Remuramne
 vocarent] Sic legendum est, non,
 ut vulgo, Romam Remamne vo-
 carent. Mendose autem hic o-
 lim operae iterarunt ne, & excu-
 derunt Romamne, Remuramne
 vocarent. Lambinus.

Ibid. Romam Remoramne vo-
 carent] Alii Remamne; alii Ro-
 mamne Remamne; sed recepta
 praestat lectio, quam firmat Med.
Festus: Remurinus ager dictus,
 quia possessus est a Remo. Et ha-
 bitatio Remi, REMORA. Sed &
 locus in summo Aventino Remoria
 dicitur, ubi Remus de urbe con-
 denda fuerat auspicatus. Hinc
 apud Plutarchum in Rom. pag.
 22. non ῥωμαίων, sed ῥωμαίων
 legendum, licet hunc locum 'Ρο-
 μαίων rectius vocet Dionysius
 Halicarnassensis lib. I. cap. 85.
 si modo Codicem Vatic. sequa-
 mur. Paullus in Compendio:
 Romam Romulus de suo nomine
 appellavit; sed ideo Romam, non
 Romulam, ut ampliore vocabuli
 significatu prosperiora patriae suae

ominaretur. Et Romam quidem
 ῥώμην Romuli fuisse quamplu-
 rimis traditur: dissentiunt tamen
 aliqui. Vide sis interpretes ad
Festum voce Roma, *Serdium* in
 Aen. I, 277. & *Panc. Maasvi-*
cium ad Polyaei Stratag. lib.
 VIII. cap. xxv. 2. Davies.

5 Omnibus cura viris] Balliol.
 Reg. Cantab. & veteres editi
 dant omnis cura viris. Nec ma-
 le se habet ea lectio. Idem.

6 Quam mox emittat] Sic ex
 Pal. sec. dedit Gruterus; ac ita
 legendum conjecerat Turnebus
 Advers. V, 22. At Paris. Bal-
 liol. & veteres editi quia mox; sed
 alteram lectionem praefero, Dav.

7 Atque ora tenebat Rebus]
 Sic edendum curavi, Turnebi
 conjecturam secutus; nam vul-
 gata lectio ferri non potest.
 Lambin.

Ibid. Atque ore timebat] Lam-
 binus admittit Turnebi coniectu-
 ram, atque ore tenebat, nolenti-
 bus MSSis, & ratione ipsa: belle
 enim tribuit Poeta spectatoribus
 eam sollicitudinem, quae & ipso
 se vultu proderet, ut fere solet.
 Gruterus.

Cedunt de coelo ¹ ter quatuor corpora sancta

² Avium, praepetibus sese pulchrisque locis dant.

Conspicit inde sibi data Romulus esse priora,

Auspicio regni stabilita scamna solumque.

49 Sed unde huc digressa est, eodem redeat oratio.

Si nihil queam disputare, quamobrem quidque fiat, & tantummodo fieri ea quae commemoravi doceam, parumne Epicuro Carneadive respondeam? Quid, si etiam ratio extat artificiosae praesensionis, facilis; divinae autem, paulo obscurior? quae enim extis, quae fulgoribus, quae portentis, quae astris praesentiuntur, haec notata sunt observatione diuturna. ³ Adfert autem vetustas omnibus in rebus longinqua observatione incredibilem scientiam: quae potest esse

¹ Ter quatuor corpora sancta] Sic scripsi, non quattuor, cum vox illa pro disyllaba sit habenda. Vide Chr. Wasmum de Senar. cap. ix. pag. 103. Davies.

² Avium, praepetibus sese pulchrisque locis dant] Vultures dicit. Hunc autem versum paullo aliter effert Agellius N. A. lib. vi. c. 6. Idem.

³ Adfert autem vetustas] Vide quae de Aegyptiis narrat Herodotus lib. II, 82. Nimirum

Per varios usus, artem experientia fecit

Exemplo monstrante viam — ut canit Manilius I, 66. Idem.

⁴ Haustos animos & libatos habemus] Animos nostros ex mente divina decerptos esse docuerunt Pythagorici, Platonici, Stoicique, quos e veteribus Haereti-

cis plurimi sunt secuti. Cicero de Senectute cap. xxi. Audiebam Pythagoram, Pythagoreosque — nunquam dubitasse, quin ex universa mente divina delibatos animos haberemus. Idem Tusc. v, 13. Humanus autem animus, decerptus ex mente divina, cum nullo alio nisi cum ipso Deo — comparari potest. Ubi nos plura. Plutarchus Quaest. Plat. pag. 1001. Ἡ δὲ ψυχὴ οὐ μεταχούται καὶ λογισμῶν καὶ ἀρμονίας, οὐκ ἔστι τοῦ θεοῦ μέρος, ἀλλὰ καὶ μέρος, ἐδ' ὡς αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ γίγνεται. Vide Just. Lipsium Phys. Stoicae lib. III. Diss. 8. P. D. Huetium Origen. lib. II. Quaest. vi, 3. & J. B. Cotelerium ad Clementis Hom. xvi. cap. 16. Idem.

5 Cognatione divinatorum animorum]

esse etiam sine motu atque impulsu Deorum, cum, quid ex quoque eveniat & quid quamque rem significet, crebra animadversione perspectum est. Altera divinatio est naturalis, ut ante dixi; quae physica disputandi subtilitate referenda est ad naturam Deorum, a qua, ut doctissimis sapientissimisque placuit, * haustos animos & libatos habemus: cumque omnia completa & referta sint aeterno sensu & mente divina, necesse est * cognatione divinorum animorum animos humanos commoveri. 6 Sed vigilantes animi vitae necessitatibus serviunt, dijunguntque se a societate divina, vinclis corporis inpediti. 7 Rarum est quoddam genus eorum, 8 qui se a corpore avocent, & ad divinarum rerum cogni-

rum] Omnino legendum crediderim contagione, quae vox contactum passim denotat: cum enim omnia completa & referta sint aeterno sensu & mente divina; non tam cognatione, quam contactu divinorum animorum commoventur animi humani. Est autem hoc dogma Stoeae de Pythagoricis & Platonice haustum fontibus. Praeter alios bene multos, vide Ciceronem N. D. lib. I. cap. xi. & Origenem contra Celsum lib. vi. p. 324, 325. Idem.

6 Sed vigilantes animi] At pro Quinti sententia vel in somnis vigent, & adeo vigilant, animi. Vide cap. 51. Legendum puto sed vigilantium animi: ut castus animus purusque vigilantis dicitur infra cap. LIII. Idem.

7 Rarum est quoddam genus]

Cantab. quidem: nec male. Idem.

8 Qui se a corpore avocent]

Hoc fit, cum ἡ ψυχὴ καὶ ἑαυτὴν ὑποκρίνηται τὴν ἰσότην καὶ τότε γὰρ, ὡς εἰναι τὴν σῶματ' ἑαυτὴν χωρίζεται καὶ ἑαυτὴν γίνεσθαι, ὡς οὕτως ἐπιβάλλει τοῖς οὖσι, ut loquitur Nemesius de Nat. Hom. pag. 98. Affectiones enim corporae tantum veritatis cognitioni ferunt impedimentum, ut τὸ μελέτημα αὐτὸ τοῦτο ἢ τῶν φιλοσόφων λόγοις ἔχωρισμός ψυχῆς ἀπὸ σώματ'. Quae verba sunt Platonis in Phaedon. p. 379. Ad ea respicit Clemens Alexandrinus Strom. lib. iv. pag. 569. Ὁ τοίνυν τὸ σῶματ' ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμός (Legendum ὁ τοίνυν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματ' χωρισμός) ὁ παρ' ὅλον τὸ βίον μελετήματα τῶν φιλοσόφων, ὡς θεμελίον καὶ πᾶσι

H

cognitionem cura omni studioque rapiantur.

¹ Horum sunt auguria non divini impetus, sed rationis humanae: nam & natura futura praesentiunt, ² ut aquarum fluxiones, & deflagrationem futuram aliquando caeli atque terrarum: alii autem in republica exercitati, ³ ut de Atheniensi Solone accepimus, orientem tyrannidem multo ante prospiciunt: quos prudentes possumus dicere, id est providentes, divinos nullo modo possumus; ⁴ non plus quam Milesium Thalem:

κατασκευάζει γνωσικὴν &c. Vide *Alphos* & lib. v. pagg. 686, 712. Plato videlicet, ut ait *Macrobius* in *Somn. Scip.* lib. I. cap. 13. duas mortes hominis novit—quarum unam natura, virtutes alteram praestant. Homo enim moritur, cum anima adhuc in corpore constituta, corporeas illecebras, philosophia docente, contemnit. & cupiditatum dulces insidias reliquasque omnes exuitur (lego exuit) passiones. Plura diximus ad *Tusc.* lib. I. cap. 31. *Darvies*.

¹ Horum sunt auguria non divini impetus, sed rationis humanae] *Maximus Tyrius* *Diff.* xix. §. 5. Δύχμους μὲν καὶ ἀνομβείας, (ex *MSto Harleiano* scribendum ἱπομβείας, quod pluribus olim demonstrabo) καὶ σεισμους γῆς, καὶ πυρὸς ἐκβολὰς, καὶ πνευμάτων ἐμβολὰς, καὶ αἰθρῶν μεταβολὰς ἢ θεῶς οἶδε μόνος, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ὅστι δαιμόνιοι. *Suppositicius Clemens* *Hom.* III. cap. xi. Ἄ γάρ (Leg. καὶ γάρ) οἱ ἱατροὶ προγλύγουσι ὑποβόλημην ὕλῃ ἔχοντες τὸ σφύσμον, καὶ οἱ μὲν πτερά, οἱ δὲ θύματα, καὶ

ἄλλοι ἄλλας ὕλας πολλὰς ἀφ' ὧν ὑποβόλημην ἔχοντες, προγλύγουσι, καὶ προφῆται ὅσα εἰσὶν. Hinc est, quod *Chilon Lacedaemonius* dixerit πρόνοιαν πρὸς τὸ μίλλοντος λογισμῷ καταληπτὴν, εἶναι ἀνδρὸς ἀρετήν. Vide *Diogenem Laertium* lib. I. §. 68. At ἱατροῖς καὶ συμβούλοις καὶ κυβερνήταις artificiosam divinationem tribuit *Suidas* in *προφητεία*. Vide *sis* & *Augustinum* de *Divin. Daem.* c. IV. *Idem*.

² Ut aquarum eluviones] Sic legendum censet *Turnebus* *Advers.* lib. v. cap. 23. & recte, meo iudicio: nam vulgati libri habent, ut aquarum fluxiones, quod tamen non damno. *Lambinus*.

³ Ut de Atheniensi Solone accepimus] *Valerius Maximus* lib. v. cap. III, 3. extern. Solon *Pisistrati Tyrannidem* primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere palam dictitare ausus est. *Diogenes Laertius* lib. I. §. 49. Ἦξας δὲ (Σόλων) εἰς πρᾶ ἐκκλησίαν μετὰ θάρον καὶ ἀσπίδος προεῖπεν αὐτοῖς τὴν ἐπιτήριον τὴν Πεισιπρά-
ῖτος καὶ ἐ μέσσοι, ἀλλὰ καὶ βοηθῆναι ἑτοιμοί

Thalem : qui, ut objurgatores suos convinceret, ostenderetque etiam philosophum, si ei commodum esset, pecuniam facere posse, 5 omnem oleam, antequam florere coepisset, in agro Milesio coëmisse dicitur. Animadverterat fortasse quadam scientia, olearum ubertatem fore. Et quidem idem primus defectionem solis, 6 quae Astyage regnante facta est, praedixisse fertur. Multa medici, multa gubernatores, agricolae 50 etiam multa praesentiunt : sed nullam eorum divinatio-

ἔτιμος εἶναι· λίγων ταῦτα, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ μὲν σφώτεροι, τῶν ἢ ἀνδρείοτε· εἰμὶ. Σοφώτερος μὲν ἢ τὴν ἀπάτῃ Πεισιγέρτης μὴ συν-
είνων ἀνδρείοτε· ἢ ἢ ἔπισταμέ-
νων μὲν, Ἀλφ. Διὸς δὲ σιωπώντων.
Vide sis & §. 65. Similia tradunt
Plutarchus in Solone pag. 95.
& Aelianus V. H. lib. viii. cap.
16. Davies.

4 Non plus, quam Milesium
Thalem] Sumpsit hoc ab Aristotele
ex lib. I. c. xi. Polit. Οἷον
ἔ τὸ Θάλειον τῷ Μιλησίῳ· τοῦτο
γὰρ ἐπὶ χειμῶνι μάλιστα χρηματιστικόν·
ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν διὰ τῆς σφίαν προσ-
έπιψαι, τοῦ χάρις ἢ καθόλου π. ὄν.
Ὁνειδίζοντες γὰρ αὐτῷ Ἀλφ. τὴν
πανίαν, ὡς ἀνωφελούς τ' φιλοσοφίας
οὐσης, κατανοήσαντά φασιν αὐτὸν
ἐλαιῶν φορὰν ἐστημένῳ ἐν τῆς ἀερο-
λογίας, ἐπὶ χειμῶνι ὄντι, εὐπο-
ρίσαντα χρημάτων ὀλίγων, ἀρραβῶ-
νας Ἀλφ. δὲ τῶν ἐλαιωγίων τῶν
ἐν Μιλήτῳ καὶ Σίῳ πάντων ὀλίγως
μισθωσάμενον, ὥτ' ἐδίδος ἐπὶ ἀλ-
λοῖσι· ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἦκε, πολ-
λῶν ζητημένων ἅμα καὶ ἐξαίφνης,
ἐμμεδύνει, ὅς τρεῖς ἡμέρας, πολ-

λά χρέματι συλλέξαντος, ἐπιδείξαι
ὅτι ραδίον ἐπὶ πλατεῖν τοῖς φιλοσό-
φοις. Urfinus.

5 Omnem oleam] Vide sis
Menagium ad Laertii lib. I. §.
26. Davies.

6 Quae Astyage regnante facta
est] Astyage quidem regnante,
factum est Solis deliquium quod
praedicere potuit Thales. Sed
prior est Eclipsis illa, quam ab
hoc philosopho praenuntiatam
sub Cyaxare Astyagis patre con-
tigisse referunt Scriptores. Cle-
mens Alexandrinus Strom. lib. I.
p. 353. Θάλειον δ' Εὐδήμος, ἐν ταῖς
Αερολογικαῖς ἱστορίαις, τὴν γινομένην
ἐκλειψιν ἢ Ἡλίου προειπὶν Φησί, καθ'
ὅς χρόνος συνέβαιεν μάχῃ πρὸς
ἀλλήλους Μήδαι τε καὶ Λυδοί, βασι-
λεύοντες Κυαξάρης μὲν, τῷ Ἀστιάγῃ
πατρὸς, Μήδων, Ἀλυάτῃ δὲ τῷ
Κροίσῳ, Λυδῶν. Idem tradit He-
rodotus lib. I. capp. 74, 103. De
ea diligenter egit D. Petavius
Doct. Temp. lib. x. cap. I. Adi-
sis & Th. Stanleium ad Aeschylis
Persas vs. 767. Idem.

divinationem voco; ne illam quidem, qua ab Anaximandro physico moniti Lacedaemonii sunt ut urbem & tecta linquerent armatique in agro excubarent, quod terrae motus instaret, tum, cum & urbs tota conruit, & ex monte Taygeto ¹ extrema montis quasi puppis avulsa est. Ne Pherecydes quidem ille, Pythagorae magister, potius divinus habebitur quam physicus; ² quod, cum vidisset haustam aquam de jugi puteo, terrae motum dixit instare. Nec vero umquam animus hominis naturaliter divinat, nisi cum ita solutus est & vacuus, ut ei plane nihil sit cum corpore: ³ quod aut vati- bus contingit aut dormientibus. Itaque ea duo genera a Dicaearcho probantur &, ut dixi, a

Cratippo

¹ Extrema montis quasi puppis avulsa est] In Reg. & Cantab. est extrema pars montis, quasi puppis. Mihi noster scripsisse videtur, ex monte Taygeto quasi puppis avulsa est, ut altera illi pro Glossemate sint habenda. Nempe cum puppim pro montis extrema parte *μικροεικὸς* dixerat Cicero; Librarii translationem hanc sibi putarunt explicandam: vix enim est ut tersissimo Scriptori odiosa MONTIS exciderit repetitio. Porro de re ipsa sic Plinius H. N. lib. II. §. 81. Praeclara quaedam esse & immortalis in eo (si credimus) divinitas perhibetur Anaximandro Milesio Physico, quem ferunt Lacedaemoniis praedixisse, ut urbem ac tecta custodirent; (nisi diversus ab ita Tullio, forsan reliquit fastidirent;) instare enim motum terrae, cum

& urbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta. Nisi fallor, ex male intellecta Ciceronis locutione, montis parti, quae abrupta est, puppis formam tribuit vir ille diligentissimus. De hoc terrae motu, qui contigit Archedamo regnante, plura Joan. Meursius Misc. Lacon. II, 16. Dav.

² Quod cum vidisset haustam aquam de jugi puteo, terrae motum dixit instare] Vulgo qui cum — terrae motus; sed hoc fide MSSorum Reg. & Cantab. mutavimus; illud autem ex Paris. Balliol. Reg. & Cantab. Maximus Tyrius Diff. XIX. §. 5. *Φερικύδης σερμὼν Σαρπίου προσηύωτο*. Plinius N. H. lib. II. §. 81. Perhibetur Pherecydes HAUSTU AQUAE EX PUTEO praesensisse & praedixisse ibi terrae motum.

Cratippo nostro. Si propterea quod ea profisciscuntur a natura; sint summa sane, modo ne sola: sin autem nihil esse in observatione putant; multa tollunt quibus vitae ratio continetur. Sed quoriam dant aliquid, idque non parvum, ⁴vaticinationes cum somniis; nihil est quod cum his magnopere pugnemus, praesertim cum sint, qui omnino nullam divinationem ⁵probant. Ergo & hi, quorum animi, spre-
tis corporibus, evolant atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati atque incitati, cernunt illa profecto quae vaticinantes praenuntiant: multisque rebus inflammantur tales animi, qui corporibus non inhacrent; ut hi qui sono quodam vocum & ⁶Phrygiis cantibus incitantur.

Multos

motum. Quod autem Apollonius Hist. Mir. cap. 5. alique nonnulli tradant hoc praedixisse Pherecydem *ἀνυπνίστην ἐν Φερίαις ὕδατις* PIONTA, Contr. Rittershusius ad Porphyrii vit. Pythag. n. 29. Th. Aldobrandinus & Aeg. Menagius ad Laertii I, 116. nostrum scripsisse censent, cum BIBISSET *haustam aquam de jugi puteo.* Sed nihil est mutandum: nam noster infra lib. II. cap. 13. receptam lectionem servat, & quod Librarios omni culpae suspensione liberat, addit *etiamne futurum esse aquae jugis COLORE praesentiant?* adeo ut visui, non gustui, rem tribuat Cicero. Certe in parvi momenti circumstantiis frequens est auctorum dissensus. Nec visus huic rei peragendae censeatur ineptus: nam, futuro terrae motu, est in puteis turbi-

dior aqua, ut ait Plinius lib. II. §. 83. Hanc vero praedictionem nonnulli Pythagorae discipulo Pherecydis adscribunt. Iamblichus vit. Pythag. §. 136. *Λήγεται δ' ὅτι & οὐρανὸν ἰσχυρὸν ἐν Φερίαις, & ἕνθα & πρὸς γένεσιν.* Sane quod de Pythagora narravit Andron, id Pherecydi dedit Theopompus. Vide Eusebium Praep. Evang. lib. x. cap. 3. Idem.

3 Quod aut vaticinationes contingit aut dormientibus] Leg. quod & vaticinationes contingit & dormientibus, prout monuit vir eruditus. Idem.

4 Vaticinationes cum somniis] Videntur Glossema. Idem.

5 Probant] Sic Paris. at vulgo probent. Idem.

6 Phrygiis cantibus] Hi *ἰσχυροὶ* putantur, & ad insaniam saepe — Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,

Multos nemora silvaeque; multos amnes aut maria commovent: quorum furibunda mens videt ante multo, quae sunt futura. Quo de genere illa sunt,

Eheu, videte: iudicavit inclytum iudicium

*Inter Deas tris aliquis: quo iudicio Lacedaemonia
Mulier, furiarum una, adveniet.*

Eodem enim modo multa a vaticinantibus saepe praedicta sunt, neque solum verbis, sed etiam

Versibus, quos olim Fauni vatesque canebant.

Similiter Marcius & Publicius vates cecinisse dicuntur: quo de genere Apollinis operta prolata sunt. Credo etiam anhelitus quosdam fuisse terrarum, quibus inflatae mentes oracula
51 funderent. Atque haec quidem vatum ratio est:

nec

ut ait Lucretius lib. II, 620. *Aristoteles* de Rep. lib. VIII. cap.

6. Ἐνδοσιαστικὸς δ' ἡ Φρυγία (ἀρμονία ποιεῖ.) Iterum cap. VII p.

613. Ἐχει γὰρ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἡ Φρυγία τῇ ἀρμονίᾳ, ὑπὲρ αὐλὸς ἐν τοῖς ὄργανοις. ἀμφὶ γὰρ ὄργανα καὶ πνευματικά. Seneca Epist.

CVIII. Nec aliter concitantur, quam solent Phrygii tibicinis sono

femiviri, & ex imperio furentes.

Sed hunc, ut video, locum aliofque nonnullos huc pertinentes olim protulit *Joan. Brodaeus*

Miscell. lib. v. cap. 13. Adde *Maximum Tyrium* Dissert. xxxviii,

2. & *Aretaeum* de causis & signis Diurn. Morb. I, 6. pag.

38. *Davies.*

1 *Eheu videte; iudicavit inclytum*]

Hi versus erant confusi in omnibus libris. Eos restituit

Adr. Turnebus, cui assentimur. *Lambinus.*

Ibid. *Eheu videte*] Suum hisce versibus numerum sic restitui posse putat *Hadr. Turnebus* Advers. lib. v. c. 23.

*Eheu videte iudicavit inclytum
Iudicium inter Deas tres ali-
quis; quo iudicio*

*Lacedaemonia mulier furiarum
una adveniet;*

virumque doctissimum secutus est *D. Lambinus*. Quasi scilicet Anapaestico pede concludi possit versus Iambicus! nam voces, *iudicio* & *adveniet*, trisyllabas esse, Musis & Apolline prorsus invitis, statuunt. Eos equidem hoc modo disponendos arbitror:

*Eheu videte, iudicavit inclytum
Iudicium inter Deas tris a-
liquis,*

Quo

nec dissimilis sane somniorum. Nam quae vigilantibus accidunt vatibus, eadem nobis dormientibus: viget enim animus in somnis, ⁴ liberque sensibus ab omni inpeditione curarum, jacente & mortuo paene corpore. Qui quia vixit ab omni aeternitate versatusque est cum innumerabilibus animis, omnia, quae in natura rerum sunt, videt; si modo temperatis escis modicisque potionibus ita est adfectus, ut sopito corpore ipse vigilet. Haec somniantis est divination. Hic magna quaedam exoritur, neque ea naturalis sed artificiosa, somniorum ⁵ Antiphonis interpretatio, eodemque modo & oraculorum & vaticinationum: ⁶ sunt enim explanatores, ut Grammatici Poëtarum. Nam ut aurum & argentum, aes, ferrum frustra natura divina

Quo judicio Lacedaemonia

Mulier, furiarum una, adveniet.
Primus est Iambicus, reliqui vero tres, Anapaestici. *Davies.*

2 Eodem enim modo] Abundat vox secunda. *Idem.*

3 Multa a vaticinantibus saepe praedicta] Codex S. Victoris interjicit vaticinantibus & avantibus, quod bene mutat in evangelibus noster *Gulielmus*. Verum *Pall.* consentiunt cum vulgatis. *GRUTERUS*. Ib. *Parisi.* vaticinantibus & cinantibus. Cum *Gulielmio* tamen haud fecerim: sed eas voces potius ex priore natas statuerim. *Davies.*

4 Liberque sensibus ab omni inpeditione curarum] Omnino legendum liberque est sensibus ac omni inpeditione curarum. Ne plura memorem, hanc emenda-

tionem aperte stabilis noster lib.

II. cap. xi. Illud, inquit, naturale, aut concitatione mentis edictum quasi fundi videbatur, aut animo, per somnum SENSIBUS ET CURIS VACUO, provideri. De re ipsa egimus supra cap. 30. *Dav.*

5 Antiphonis interpretatio] De hoc homine videas licet *Aeg. Menagium* ad *Diogenis Laertii* lib. II. §. 46. *Idem.*

6 Sunt enim explanatores] Aliquid deesse vidit acutissimus *Lambinus*: quapropter rescribendum conjecit, sunt enim harum rerum explanatores. At cum *Reg.* & *Cantab.* habeant, sunt enim explanatores somniorum: forsitan optime rescripseris, sunt enim explanatores omnium horum; somniorum videlicet, oraculorum & vaticinationum. *Idem.*

divina genuisset, nisi eadem docuisset quemadmodum ad eorum venas perveniretur: nec fruges terrae bacaeve arborum cum utilitate ulla generi humano dedisset, nisi earum cultus & conditiones tradidisset: ¹ materia deinde quid jureret, nisi ² confectionis ejus fabricam haberemus? sic cum omni utilitate, quam Dî hominibus dederunt, ars aliqua conjuncta est, per quam illa utilitas percipi possit. Item igitur somniis, vaticinationibus, oraculis, quod erant multra obscura, multa ambigua, explanationes adhibitae sunt interpretum. Quo modo autem aut vates aut somniantes ea videant, quae nusquam etiam tunc sint, magna quaestio est: sed explorata si sint ea quae ante quaeri debeant; sint haec, quae quaerimus, faciliora. Continet enim ³ totam hanc quaestionem ea ratio, quae est de natura Deorum, quae a te secundo libro est explicata dilucide: quam si obtinemus, ⁴ stabit illud, quod hunc

¹ *Materia deinde quid juvaret, nisi confectionis ejus fabricam haberemus?*] Meliores libri confectionis habent; quemadmodum etiam lib. II. de N. D. cap. 60. *Arborum autem confectione omnique materia & culta & sylvestri, partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum utimur* &c. Est autem varius & multiplex hujus verbi usus apud optimos auctores, quemadmodum omnibus notum est. Emendavimus etiam, quod nunc mihi ex proxima allegatione succurrit, eorundem librorum auctoritate moti in se-

cundo libro hujus operis cap. 26. *Mitificato cibo, ubi antea modificato legebatur.* Vides enim ex hoc loco etiam *mitigare cibum*, concoquere significare. *Victorius.*

Ibid. Materia deinde] Vulgo *materiave.* Nos MSSis Reg. Med. & Balliol. adhaeremus: ac ita dant veteres editi. *Davies.*

² *Confectionis ejus fabricam haberemus*] Pall. tert. quart. Paris. Med. Balliol. & Reg. repraesentant *confectionis ejus.* Cantabr. alique MSSi vulgatam servant. Sed nec haec nec illa lectio, sana videtur & sincera. Rescribendum puto *confectionibus,*

hunc locum continet de quo agimus, Esse deos, & eorum providentia mundum administrari, eisdemque consulere rebus humanis; nec solum universis, verum etiam singulis. Haec si tenemus, quae mihi quidem non videntur posse convelli; profecto hominibus a Dīs futura significari necesse est. Sed distinguendum videtur, quonam modo. ⁶ Nam non placet Stoicis, singulis jecorum fissis aut avium cantibus interesse Deum; neque enim decorum est, nec Dīs dignum, nec fieri ullo pacto potest: sed ita a principio inchoatum esse mundum, ut certis rebus certa signa praecurrerent, alia in extis, alia in avibus, alia in fulgoribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somniantium visis, alia in furentium vocibus. Ea quibus bene percepta sunt, hi non saepe falluntur. Male conjecta maleque interpretata, falsa sunt, non rerum vitio, sed interpretum inscientia.

Hoc

vel confectionibus, ejus fabricam trusa. Idem.

haberemus; aliter enim sensum nequeo commodum expiscari. Davies.

3 Totam hanc quaestionem ea ratio] Reg. & Cantab. inverso ordine dant, totam hanc rationem ea quaestio. Sed recepta lectio, quae Paris. Med. aliisque stat MSSis, loco temere non est movenda. Idem.

4 Stabit illud, quod hunc locum continet] Vulgo stabit illud quidem, quod hunc locum continet. Sed tertiam vocem non agnoscunt Paris. Med. Balliol. & Cantab. eaque temere videtur in-

5 A Diis significari necesse est] Quia, secundum Stoicos, si Dī sunt, est divinatio. Vide supra cap. vi. Idem.

6 Nam non placet Stoicis] A vulgatis abest prima vox, quam nos ex Paris. Med. Balliol. Ven. 1471. & Victor. representamus: & sane habet quod hic agat. Idem.

7 Maleque interpretata] Agellio in mentem fuit hicce locus, cum interpretata significatione passiva dixisse Tullium in libro primo de Divinatione memorarit N. A. xv, 13. Idem.

Hoc autem posito atque concesso, esse quandam vim divinam, hominum vitam continentem; non difficile est, quae fieri certe videmus, ea qua ratione fiant suspicari. Nam & ad hostiam deligendam potest dux esse ¹ vis quaedam sentiens, quae est toto confusa mundo: & tum, ipsam cum immolare velis, extorum fieri mutatio potest, ut aut absit aliquid aut supersit: parvis enim momentis multa natura aut adfingit, aut mutat, aut detrahit. Quod ne dubitare possimus, maximo est argumento quod paulo ante interitum Caesaris contigit: qui cum immolaret illo die, quo primum in sella aurea sedit & cum purpurea veste processit, ² in extis

¹ *Vis quaedam sentiens, quae est toto confusa mundo*] Pro Pythagoreorum aliorumque philosophorum sententia

—Caelum, ac terras, camposque liquentes,

Lucentemque globum Lunae, Titantiaque astra

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet,

ut loquitur Virgilius Aen. vi, 724. Vide Lactantium Div. Inst. lib. vii. cap. 3. & Just. Lipsium Phys. Stoicae lib. I. capp. 7, 8. Ille autem elementorum omnium Spiritus, utpote perennium corporum, praesentiendi motu semper & ubique vicens, ex his, quae per disciplinas varias adfectamus, participat nobiscum munera divinandi—Hinc extis pecudum attenti fatidicis, in species converti suetis in-

numeras, accidentia sciunt. Verba sunt Ammiani Marcellini xxi. 1. Davies.

² *In extis bovis opimi, cor non fuit*] Ad hunc locum respicit Plinius H. N. lib. xi. §. 71. Caesari Dictatori, quo die primum veste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis (cor) defuit. Unde quaestio magna de Divinatione argumentantibus, potueritne sine ullo viscere (Leg. sine illo viscere, prout habent editi nonnulli) hostia vivere, an ad tempus amiserit. Valerius Maximus lib. I. cap. vi, 13. Accepimus Jul. Caesarem, mactato opimo bove, cor in extis non repperisse: ac responsum ei a Spurinna haruspice, pertinere id signum ad vitam & consilium ejus, quod utraque haec corde continerentur. Vide Plutarchum in Caes. p. 737. nostrum infra lib.

extis bovis opimi cor non fuit. Num igitur censes ullum animal, quod sanguinem habeat, sine corde esse posse? ³ Qua ille rei novitate perculsus, cum Spurinna diceret, timendum esse ne & consilium & vita deficeret; earum enim rerum ⁴ utrumque a corde proficisci: postero die caput in jecore non fuit. Quae quidem illi portendebantur a Dîs immortalibus, ⁵ ut videret interitum, non ut caveret. Cum igitur eae partes in extis non reperiuntur, sine quibus victima illa vivere nequisset; intellegendum est, in ipso immolationis tempore eas partes, quae absint, interisse. Eademque ⁶ efficit in avibus divina mens, ut ⁵³ tum huc, tum illuc volent alites: tum in hac, tum

II. cap. 16. & *Ful. Obsequentem* de Prodig. cap. 127. *Idem.*

3 *Qua ille rei novitate perculsus*—postero die caput in jecore non fuit] Reg. & Cantab. exhibent, *qua ille rei novitate perculsus est*—postero vero die caput in jecore non fuit. Sed illae voculae pro Librariorum additamentis sunt habendae, nec in optimis MSSis visuntur. Legendum videtur, *qua illo rei novitate perculso*—postero die caput in jecore non fuit; nisi forte locutionum sit mistura, qualis in veterum monumentis non est infrequens. Vide doctissimum virum *Joan. Clericum* Art. Crit. Part. II. S. I. cap. x, 10. seqq. & Interpretes ad *Aeliani* V. H. lib. II. cap. xi. *Idem.*

4 *Utrumque*] *Afcens.* & *Ven.* 1471. *utraque.* Leg. *utramque*: ut exhibet *Parif.* *Idem.*

5 *Ut videret interitum non ut caveret*] Nam quae fato manent, quamvis significata non videntur, ut ait *Tacitus* Hist. I, 18. *Heliodorus* Aethiop. lib. II. pag. 103. Ὁμοῖα Κρόνιος εἰς τὴν οἶκον ἐνίστηναι, τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ματῶρον μεταβολὴν, ἢ ἡμοῖ σφῖα μὴ προφῆται, διαδράναι δὲ σὺν ἰδῶκε τὴν γὰρ μοιρῶν ἀτρέπτως ἄνθρωποι προῖδῃ μὴ δυνατὸν, ἐκφεύγειν δὲ σὺν ἰφικτῶν. Vide sis & *Amm. Marcellinum* xxiii, 5. pag. 391. *Idem.*

6 *Efficit in avibus divina mens*] *Xenophon* Ἀπομν. lib. I. cap. I. 3. Ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες, εἰ-
ωνοῖς τὰ χρεῖν] & φήμας & συμβόλοις καὶ θυσῖαις—καταλαμβάνουσιν ὃ τὴν ὁρῶντας, καὶ τὴν ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τῆς μαντινομήνης, ἀλλὰ τὴν θεὸς ἀπὸ τῶν αὐτὰ σημάτων. *Ammianus Marcellinus* lib. xxi. c. i. *Auguria*

tum in illa parte se occultent: tum a dextra, tum a sinistra parte canant oscines. Nam si animal omne, ut volt, ita utitur motu sui corporis, prono, obliquo, supino, membraque quocumque vult flectit, contorquet, porrigit, contrahit; eaque ante efficit paene quam cogitat: quanto id Deo est facilius, cujus numini parent omnia? Idemque mittit & signa nobis ejus generis, qualia permulta historia tradidit: quale scriptum illud videmus; si luna paulo ante solis ortum defecisset in signo Leonis, fore, ut armis Darius & Persae ab Alexandro & Macedonibus vincerentur, Dariusque moreretur: &, si puella nata biceps esset, seditionem in populo fore, corruptelam & adulterium domi: &, si mulier leonem peperisse visa esset, fore ut ab exteris gentibus vinceretur ea respublica, in qua id

Auguria & auspicia non volucrum arbitrio futura nescientium colliguntur, (nec enim hoc vel insipiens quisquam dicet;) sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum sonans aut praetervolans pinna turbido meatu vel leni futura praemonstret. Clemens Alexandrinus Protrept. pag. 82. Οἱ γὰρ τοὶ δέλωται τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄθλιοι, ἀλλὰ μὴν κέραια καὶ κελαιοῦ νομίζουσιν ὅτι θεῶν ἐμβόαν. Duplex tamen fuit hac de re sententia, quod patet ex Origene contra Celsum lib. iv. pag. 222. Παρὰ τοῖς, inquit, παραδείγμασις εἶναι τὴν δι' ὀρνίθων μαμπαν, ἢ συμπιφάνην ἢ αἰτία τῆς τρέψης τῆς μαυτείας ἢ πειδίπρ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν δαιμόνων ἢ τῶν μαυπκῶν φασὶ γίγναι τὰς

κινήσεις τῆς ζωῆς, ὅρισται μὲν εἰς ἀλφύρεους, πλίσσεις ἢ εἰς ἀλφύρεους φωνῆς, τοῖς δὲ λοιποῖς εἰς τὰς τοῖς ὅσδε κινήσεις ἢ τοιῶς δὲ ἄλλοι δὲ θιωτέρως αὐτῶν ἔπρος τοῦτ' ἐπιτηδείους αὐτῶν εἶναι τὰς ψυχὰς. Praetermissio vocabulo αὐτῶν, legendum ἐπιτηδείους εἶναι τὰς ψυχὰς, quod patet ex Philocaliae c. xix. p. 243. Huc facit elegans historiola, quam ex Hecataea narrat Josephus contra Apion. lib. I. c. xxii. p. 1349. Nonnullas causas, cur hic honor alitibus detur, adsignat, dubitans licet & haesitans, Statius Thebaid. III, 482, seqq. Davies. I Macedonibus vincerentur] Vulgo Macedonibus proelio vincerentur; ast, armis paulo ante positis, vox illa plane fuit supervacanea;

Id contigisset. Ejusdem generis etiam illud est quod scribit Herodotus; Croesi filium, ² cum esset infans, locutum: quo ostento regnum patris & domum funditus concidisse. ³ Caput arsisse Servio Tullio dormienti, quae historia non prodidit? Ut igitur qui ⁴ se tradit quieti praeparato animo cum bonis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem adcommodatis, certa & vera cernit in somnis: sic castus animus purusque vigilantis, & ad aethrorum, & ad avium, reliquorumque signorum, & ad extorum veritatem est paratior. Hoc nimirum est illud, quod de ⁵⁴ Socrate accepimus, quodque ab ipso in libris Socraticorum saepe dicitur, Esse divinum quiddam, quod daemonion appellat, cui semper ipse paruerit, ⁵ numquam inpellenti, saepe revocanti. Et Socrates quidem (quo quem auctorem

vacanea; quapropter eam, fide Codicis Balliolensis, delevimus. Hujus autem Eclipseos meminere plurimi. Vide Joann. Freinsheimium ad Curtii lib. IV. cap. x. 2. Idem.

2 Cum esset infans] Infans hic est ἄφωνος, mutus, elinguis; nam κωφός, quod infanti interpretando Lambinus adhibet, significationis est ambiguae & tam surdum quam mutum denotat. Hac autem de re Delphicum cecinerat oraculum,

Αὐδὲ γίνῃ, πολλῶν βασιλῶν,
μύγα νήπι Κροίστ,
Μὴ βύλει πολύδουλον Ἴλου ἀνὰ
δύματα ἀκέραιον
Παιδὲς φθγγισμένον. Τόδῃ σὺ
πάλῳ λαίῳ ἀμφίς

Ἑρμῆας αἰδῆσαι γὰρ ἐν ἡμέρᾳ
πρῶτον ἀνέλεα.

Vide Herodotum lib. I. cap. 85. & Agellium lib. V. cap. 9. Idem.

3 Caput arsisse Servio Tullio dormienti] Eum, licet humili loco natum, clarum fore visa circa caput flamma promiserat. Hoc prodigium memorant permulti Scriptores, quorum locos indicabit Joann. Freinsheimius ad Flori lib. I. c. vi, 1. Idem.

4 Se tradet quieti] Vulgo se tradet ita quieti: sed vocem illam plane superfluum praetermittunt Reg. & Cantab. quibus merito paruimus. Idem.

5 Numquam inpellenti, saepe revocanti] Ipse Socrates apud Platonem

Atorem meliorem quaerimus?) Xenophonti consulenti, ¹ sequereturne Cyrum; postea quam exposuit quae sibi videbantur, ² *Et nostrum quidem*, inquit, *humanum est consilium*; sed ³ *de rebus & obscuris & incertis ad Apollinem censeo referendum*: ad quem etiam Athenienses publice de maioribus rebus semper retulerunt. Scriptum est item, cum Critonis sui familiaris ⁴ oculum adligatum vidisset, quaesivisse quid esset: cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, ⁵ in oculum

Platonem in Theage pag. xi. Ἐπὶ γὰρ τι θεία μοῖσα πυρεπόρῳ ἐμοὶ ἐκ παιδὸς ἀρχαῖον δαιμόνιον ἐπὶ τὸ τοῦτο φωνῇ, ἢ ὅταν γίνηται, αὐτὸ μοι σημαίνει, ὃ αἰ μᾶλλον πράττειν, τοῦτο ἀπορροπῇ, ἀποτρέπῃ ἢ ὁδῶσι. Aelianus V. H. lib. VIII. c. I. Ἐλεγε δὲ ποτε Σωκράτης πρὸς τοῦ δαιμονίου τοῦ συνόντος αὐτῷ πρὸς Θιάνῳ καὶ Δημόδοκον καὶ πρὸς ἄλλους πολλούς, φωνὴν πολλὰς ἐφασκεν ὅσῳ πομπῆς (Legas & distinguas velim, πρὸς ἄλλους πολλὰς. φωνὴν πολλὰς ἐφασκεν ὅς ΘΕΙΑ ΠΟΜΠΗ) ἐγκληρωμένῳ αὐτῷ ἤπρ, ὅταν γίνηται μοι, φωνῇ, σημαίνει, ὃ μᾶλλον πράττειν, τοῦτο ἀπορροπῇ, ἀποτρέπῃ ἢ ὁδῶσι. Clemens Alexandrinus Strom. lib. I. pag. 368. Τῷ Σωκράτῃ τὸ δαιμόνιον αἶπον ἦν, οὐχὶ ΜΗ κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον, εἰ καὶ μὴ προτρέπειν. Locus est corruptus, quem facile sanes, si modo reponas οὐχὶ ΜΟΝΟΝ κωλύον, argutias enim, ut solet, captat ὁ Στραμματικός. Nota sunt quae de Socratis genio scripsere Plutarchus, Maximus Tyrinus, & Apuleius. Adi vero praestantiss-

fimi viri Joann. Clerici Silv. Philol. cap. III. 7. seqq. licet fortasse non deerunt, qui τὸ Σωκράτους δαιμόνιον ὡς πλάσμα χλιεύουσιν. Verba sunt Origenis in Celsum lib. vi. pag. 280. Quin & τὶ δαιμόνιον αὐτῷ σημαίνει ἐφασκεν, ἢ αὐτοδύζων ἢ ἀγπαίζων, ὡς ἱστοὶ λέγουσιν. Auctor est Josephus in Apionem lib. II. cap. 37. pag. 1387. ed. Hudson. Idem.

¹ *Sequereturne Cyrum*] Mirum quod Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. aliique Codices habeant *sequereturne Epicurum*. Ed tamen ducunt, ut Cicero scripserit videatur, *sequereturne ipse Cyrum*. Davies.

² *Et nostrum quidem*] Audiat ipse Xenophon de Exped. Cyri lib. III. cap. I. §. 5. Ὁ μὲν τοι Εὐνοφῶν — ἀνακοινῇ Σωκράτῃ τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς περιείας. Καὶ ὁ Σωκράτης ἀποκρίσας, μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως οἱ ἰσχυροὶ εἴη Κύρου φίλον γένος — συμβουλιῇ τῷ Εὐνοφῶντι, ἐλθόντι εἰς Δελφούς, ἀνακοινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς περιείας. Hunc locum cum narratione Ciceronis

lum suum recidisse: tum Socrates, "Non enim paruisti mihi revocanti, cum uterer, quae soleo, praesagitione divina." Idem etiam Socrates, cum apud Delium male pugnatum esset Lachete praetore, ⁶ fugeretque cum ipso Lachete; ut ventum est in trivium, ⁷ eadem qua ceteri fugere noluit: quibus quaerentibus, cur non eadem via pergeret, deterreri se a Deo dixit. Tum quidem hi qui alia via fugerant, in hostium equitatum inciderunt. ⁸ Permulta conlecta sunt ab Antipatro, quae mirabiliter

ceronis olim contulit Petr. Victorius Var. Lect. lib. VIII. c. 22. Idem.

3 De rebus & obscuris & incertis] Reg. & Med. omissa priore conjunctione, dant de rebus obscuris & incertis. Recte, nisi fallor. Idem.

4 Oculum adligatum vidisset] Lambinus hic obligatum frustra reponit, cum receptam lectionem praestent MSSi, & proba sit illa, non minus ac haec, loquendi ratio. Vide nos ad Tusc. II, 16. Idem.

5 In oculum suum recidisse] Vocem penultimam, jubentibus MSSis, revocavimus: nihil enim erat causae, cur eam praetermitterent editores. Idem.

6 Fugeretque cum ipso Lachete] Antisthenes quidem Cynicus Socratem in ista pugna τὰ ἀριστὰ λαβεῖν scripsit; revera tamen ἄμα τοῖς πολλοῖς ἀφηνέως ἔφυγον, ut ex Herodoto recte tradit Aethenaeus lib. v. p. 215. Vide sis, inter alios, Aristidem Tom. III. pagg. 120, 324. Idem.

7 Eadem, qua ceteri, fugere

noluit] Personatus Socrates in Epp. ab Allatio editis Epist. I. pagg. 6, 7. Ἐν δὲ τῇ φωνῇ (post Delienſe praelium) ἄμα πολλοὶ ὑπαπαίεον, καὶ ὡς ἐπὶ διαβάσεως τινὸς ἐγνόμιστα, σωίσθη μοι τὸ εἰωθὸς σημεῖον ἐνέστη δὲ καὶ ἄπει, Ἄνδρες, οὐ μοι δοκῇ ταύτην προεῖναι, τὸ γὰρ δαιμόνιον (Leg. τοῦ γὰρ δαιμονίου) μοι ἢ φωνὴ γένηται. Οἱ μὲν οὖν πλείους πρὸς ὄργην καὶ ἄσπερ ἐπαίοντο ἐμοῦ ὅτι ἐν ἐπιτηδείοις καὶ ἐρμύσας ἐνδείαν ἐβάδιον, ὀλίγοι δὲ πρὸς ἐπέδειξαν (Leg. ἐπέδειξαν) καὶ τὴν σωτηρίαν ἐμοὶ συναπιδράποιτο, οἰκადὲ δὲ προεῖναι μοι διαθήμην. τὰς δὲ ἄλλους ἤκων τις ἐξ αὐτῶν πάντας ἔφη ἀπολωλείας· εἰς γὰρ τὰς ἐπείας ἐμπιστῆν τῶν πολιτῶν ἐπαυσιόνας ἀπὸ τῆς δόξης &c. Ejusdem rei memoriam servavit Plutarchus de Socr. genio pag. 581. D. Idem.

8 Permulta conlecta sunt] Sic optime Cantab. & Reg. pro varia lectione, quemadmodum primus emendavit Pet. Victorius Var. Lect. lib. x. c. 7. Nam Paris. Med.

ter a Socrate divinata sunt; quae praetermittam: tibi enim nota sunt, mihi ad commemorandum non necessaria. Illud tamen ejus philosophi magnificum ac paene divinum, quod, cum iniis sententiis damnatus esset, aequissimo animo se dixit mori: ¹ neque enim domo egredienti, neque illud suggestum, in quo causam dixerat, adscendenti, signum sibi ullum, quod consueffet, a Deo quasi mali alicujus inpendentis
 55 datum. Equidem sic arbitror, etiam si multa fallant eos, qui aut arte aut conjectura divinare videantur, esse tamen divinationem: homines autem ut in ceteris artibus, sic in hac posse falli. Potest accidere, ut aliquod signum dubie datum, pro certo sit acceptum: potest aliquod latuisse, aut ipsum, aut quod esset illi contrarium. Mihi autem ad hoc, de quo disputo, probandum satis est, non modo plura, sed etiam pauciora, divine praesensa & praedicta reperiri. Quin etiam hoc non dubitans dixerim: ² si unum aliquid ita sit praedictum praesensumque, ut, cum evenerit, ita cadat ut praedictum sit, neque in eo quicquam casu & fortuito

Med. Balliol. omnesque Codices, quos excussere viri docti, *conjecta* perperam representant; unde *congesta* non inepte feceris. Dav.

¹ Neque enim domo egredienti] Socrates apud Platonem in Apolog. pag. 368. F. Ἐμοὶ δ' οὐτι μὲν ἐν οἴκῳ ἢ ἐκπορεύωντι τὸ θεοῦ σημεῖον, οὐτι δὲ ἐν τῷ δικάσει. Et

pag. 369. C. Ἐμοὶ δὲ ἢ ἐν τῷ οἴκῳ ἢ ἐν τῷ δικάσει καὶ ἀπὸ πᾶσιν ἀπορροαῖς βέλτερος ἢ μοι. Δὲ ταῦτα καὶ ἐμὲ οὐδαμῶς ἀπίστευα τὸ σημεῖον. Idem.

² Si unum aliquid ita sit praedictum] Haec Cratippi fuit opinio, cujus argumenta vide supra cap. 32. Davies.

³ Ut Posidonius facit] Adiquae diximus

tuito factum esse appareat, esse certe divinationem, idque esse omnibus confitendum. Quocirca primum mihi videtur, ³ ut Posidonius facit, a Deo, de quo satis dictum est, deinde a fato, deinde a natura, vis omnis divinandi ratioque repetenda. Fieri igitur omnia fato, ratio cogit fateri. Fatum autem id appello, quod Graeci *εἰμαρδύλω*, id est, ⁴ ordinem seriemque causarum, cum causa causae nexa rem ex se gignat. Ea est ex omni aeternitate fluens veritas sempiterna. Quod cum ita sit, nihil est factum quod non futurum fuerit: eodemque modo nihil est futurum, cuius non causas id ipsum efficientes natura contineat. Ex quo intellegitur, ut fatum sit non id quod superstitiose, sed id quod physice dicitur, causa aeterna rerum, cur & ea quae praeterierunt, facta sint, & quae instant, fiant, ⁵ & quae sequuntur, futura sint. Ita sit, ⁶ ut observatione notari possit, quae res quamque causam plerumque consequatur, etiam si non semper: nam id quidem difficile est adfirmare. Easdemque causas
⁷ veri-

diximus ad lib. II. cap. xi. *Idem.*

⁴ *Ordinem seriemque causarum]*

Haec erat Stoicorum definitio.

Plutarchus de Plac. Philos. lib.

I. c. 28. *Οἱ Στωικοὶ (εἰμαρδύλω*

λέγουσι) αἰῶνος αἰτίαν, τούτων τὰ

ἐν ἡ ἐπισύνοδον ἀπεργάζεσθαι. Adi-

sis *Juss.* *Lipsium* *Phys.* Stoicae

lib. I. cap. 12. & *Aeg. Men-*

gium ad *Diogenis Laertii* lib. VII.

§. 149. *Idem.*

⁵ *Et quae sequuntur]* Forſan

Et quae sequuntur, futura sint.

Id certe congruentius videtur.

Idem.

⁶ *Ut observatione]* Vulgo ut

& observatione; sed *conjunctionem*

illam, hoc in loco prorsus inutil-

lem, recte praetermittunt *Parif.*

Med. Reg. Cantab. & Ven. 1471.

Idem.

I

I Ve-

¹ verisimile est rerum futurarum cerni ab his, qui aut per furorem eas aut in quiete videant.
 56 Praeterea cum fato omnia fiant, (id quod alio loco ostendetur) ² si quis mortalis possit esse qui conligationem causarum omnium perspiciat animo, nihil eum profecto fallat: qui enim teneat causas rerum futurarum, idem necesse est omnia teneat quae futura sint. Quod cum nemo facere, nisi Deus, possit; relinquendum est homini, ut signis quibusdam consequentia declarantibus futura praesentiat: non enim illa quae futura sunt, subito existunt; sed est quasi rudentis explicatio, ³ sic transductio temporis nihil novi efficientis & primum quidque replicantis. Quod & hi vident, quibus naturalis divinatio data est; & hi, quibus cursus rerum observando notatus est: qui etsi causas ipsas non cernunt, signa tamen causarum & notas cernunt: ad quas, adhibita memoria & diligentia, ex monumentis superiorum efficitur ea divinatio quae artificiosa dicitur, extorum, fulgurum,

¹ *Verisimile est*] Ordinem verborum & sententiam secuti, sic emendavimus, cum antea *verisimiles* legeretur. P. Manucius.

² *Si quis mortalis possit esse*] Haud aliter editio *Victorii*, cui accedit *Pithoei* liber, & quatuor *Pall.* & *Wowerianus*. Publicati, si quis modo talis possit esse. GRUTERUS. Ibid. Codicibus Gruterianis accedunt *Parisi.* Reg. Med. Balliol. reliquique nostri. *Davies*.

³ *Sic transductio temporis nihil*

novi efficientis & primum quidque replicantis] Si recte judico, commodius rescribatur, *sic transductio temporis: nihil novi efficit & primum quidque replicat. Idem.*

⁴ *Non est igitur ut mirandum sit*] Si hic locus emendatus est, ita dictum a *Cicerone*, non est ut, ut ab *Horatio* in *Epist.* ad *Iccium*,

— *Non est ut copia major*

Ab Fove donari possit tibi —

& a Graecis, *οὐκ ἔστιν ἔλαττος*. Quod si aliter a *Cicerone* scriptum est, ita

gurum, ostentorum signorumque caelestium.
 * Non est igitur ut mirandum sit, ea praesentiri a divinantibus quae nusquam sint: sunt enim omnia, sed tempore absunt. Atque ut in seminibus vis inest earum rerum, quae ex his progignuntur: sic in causis conditae sunt res futurae, quas esse futuras aut concitata mens, aut soluta somno, cernit; aut ratio, aut conjectura praesentit. Atque ut hi qui solis & lunae reliquorumque siderum ortus, obitus, motusque cognorunt, quo quidque tempore eorum futurum sit, multo ante praedicunt: sic qui cursum rerum eventorumque consequentiam diuturnitate pertractata notaverunt, aut semper, aut, si id difficile est, plerumque; quod si ne id quidem conceditur, nonnumquam certe, quid futurum sit, intellegunt. Atque haec quidem, & quaedam hujusmodi argumenta, cur sit divinatio, ducuntur a fato. A natura autem 57 alia quaedam ratio est; quae docet, quanta sit animi vis sejuncta a corporis sensibus: quod maxime

ita scriptum est *Non est igitur cur mirandum sit, seu, non est igitur quod mirandum sit &c. Lambinus.*

5 *Diuturnitate pertractata*] Quae sit hujusce *ᾠδαῶς* mens, ego sane non intelligo; nisi forsitan velit Cicero diuturnitatem fuisse *pertractatam*, lectis commentariis, in quibus eventorum longam seriem tradiderint varii scriptores. Si mei tamen arbitrii res esset, potius legerem *diutur-*

na pertractatione; nam simili modo loqui solet noster. Supra cap. XLIX. *Adfert autem vetustas omnibus in rebus longinqua observatione incredibilem scientiam — cum quid ex quoque eveniat, & quid quamque rem significet, crebra animadversione perspectum est.* Et lib. II. cap. XI. *Artificiosum constare partim ex conjectura, partim ex OBSERVATIONE DIUTURNA.* Adi sis & c. XII. *Davies.*

maxime contingit aut dormientibus, aut mente permotis. Ut enim Deorum animi sine oculis, sine auribus, sine lingua sentiunt inter se quid quisque sentiat; ex quo fit ut homines, etiam cum taciti optent quid aut voveant, non dubitent quin Dî illud exaudiant; sic animi hominum, cum aut somno soluti vacant corpore, ¹ aut mente permoti per se ipsi liberi incitati moventur, cernunt ea, quae ² permixti cum corpore animi videre non possunt. Atque hanc quidem rationem naturae difficile est fortasse traducere ad id genus divinationis, quod ex arte profectum dicimus: sed tamen ³ id quoque rimatur, quantum potest. Posidonius esse censet in natura signa quaedam rerum futurarum. ⁴ Et enim Ceos accepimus ortum Caniculae

¹ Aut mente permoti] Quid sint animi hominum mente permoti, me quidem fugit: saltem loquendi ratio per est incommoda. Rescribendum videtur, aut in mente permotis per se ipsi liberi incitati moventur. Ita sane sensus exsurgit rei congruus. Davies.

² Permixon cum corpore animi] Nihil muto, neque mutandum censeo: fuit tamen, cum dictionem animi crederem abundare. P. Manucius.

³ Id quoque rimatur, quantum potest. Posidonius esse censet] Sic edidit Victorius & Gruterus, nec abeunt plerique Codices; nisi quod eorum nonnulli, ordine verborum mutato, repraesentent, id

quoque, quantum potest, rimatur. Mihi tamen persuadere non possum, quin vitio laborent verba. Vett. editi dant, id quoque rimatur, quantum potest, Posidonius, cum esse censet; quod longe melius. Paris. id quodque rimatur, quantum potest. Forfan id quisque rimetur, quantum potest. Davies.

⁴ Ut enim Ceos] Particulae ut non video quid respondeat. Omnino in Ciceronis scriptis non nulla deprehenduntur, quae non est quo referantur: sed utrum id scriptoris an librariorum vitio sit assignandum ignoro. Hic quidem unius literae mutatione restitui poterit, etenim Ceos. P. Manucius.

Ibid.

culae diligenter quotannis solere servare, conjecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubrisne an pestilens annus futurus sit: nam si obscurior & quasi caliginosa stella extiterit, pingue & concretum esse caelum; ut ejus adspiratio gravis & pestilens futura sit: sin inlustris & perlucida stella apparuerit, significari caelum esse tenue purumque, & propterea salubre. Democritus autem censet sapienter instituisse veteres, ut hostiarum immolatarum inspicerentur exta, quorum ex habitu atque ex colore tum salubritatis, tum pestilentiae signa percipi; nonnumquam etiam quae sit vel sterilitas agrorum vel fertilitas futura. Quae si a natura profecta, observatio atque usus agnovit; multa adferre potuit dies, quae animadvertendo notarentur:

Ibid. Et enim *Ceos accepimus ortum Caniculae*] Vulgo ut enim; sed nos *Paulli Manucii* conjecturam recepimus, quam res ipsa postulat, & MSSorum Reg. & Cantab. firmat auctoritas. *Ceos* vero κατ' ἐνιαυτὸν μισθ' ὅπλων ἰπιπλεῖν τῷ Κυνόε, καὶ θύει αὐτῷ tradit Scholiastes *Apollonii Rhodii* ad lib. II, 500, 528. ubi late narratur historia, quae rei dedit originem. Eandem referunt *Diodorus Siculus* Bibl. lib. iv. pag. 281. *Hyginus* Poët. Astron. lib. II. cap. 4. aliique. Vide *Cl. Salmasium* Exercit. Plin. pag. 144. Pari modo κατὰ τὴν τέτταρτον αἰῶνα (Caniculae) ἀνατολὴν, σημεῖον (nos Aegyptii) πικρῶν τῶν ἐν τῇ ἰναιτῇ μιλόντων

τῶν πλειόνων, ut ait *Horus Apollo* Hier. 3. Quin &

Hanc qui surgentem, primo cum redditur ortu,

Montis ab excelsa speculantur vertice Tauri,

Eventus frugum varios & tempora dicunt,

Quaeque valetudo veniat, concordia quanta &c.

Verba sunt *Manilii* lib. I. pag. 13. *Davies.*

5 *Obscurior & quasi caliginosa*] Male vulgo *obscurior quasi caliginosa*, quod tulisse viros eruditos miror; cum in parte periodi, quae huic est ἀντιστοίχῃ, sit *inlustris & perlucida*. Nos tamen non conjecturae nostrae, sed fidei Codicum Reg. & Cantab. obsecuti sumus. *Idem.*

rentur: ut ille Pacuvianus, qui in Chryse physicus inducitur, minime naturam rerum cognôsse videatur:

—*Nam istis, qui linguam avium intellegunt,
Plusque ex alieno jecore sapiunt, quam ex suo,
Magis audiendum, quam auscultandum censeo.*

Cur quaeso? cum ipse, paucis interpositis versibus, dicas satis luculente:

*Quicquid est hoc, omnia animat, format, alit,
auget, creat,*

Sepelit, recipitque in sese omnia, omniumque idem est pater;

¹ *Indidemque eademque oriuntur de integro, atque eodem occidunt.*

² Quid est igitur, cum domus sit omnium una, eaque communis, cumque animi hominum semper fuerint futurique sint, cur hi, quid ex quoque

¹ *Indidemque eademque]* Vulgo *indidemque eadem*, quae oriuntur; sed ita legi debere, prout edidimus, vidit *Fanus Gulielmus*, & ita Pa-*ris. Balliol. ac Reg. di*serte repraesentant. *Davies.*

² *Quid est igitur, cum domus — cur ii]* Vulgo *quid est igitur cur, cum domus — cur ii*; ubi vocem quartam abundare satis patet. Nos igitur eam, jubentibus MSS^{tis} Reg. & Cantab. delevimus; ac ita faciendum putavit *Aldus* nepos. Mundum vero, domum esse Deorum hominumque, non raro docent Auctores. *Maximus Tyrius* Diss. xix. §. 6. *Οἶκος οὗτος ἐστὶν θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ἡγεμὼς καὶ γῆ.* Vide scriptorem

vitae Homericæ inter Opuscula Galeana pag. 339. nostrum de Legg. lib. I. cap. 7. *Lactantium* Div. Inst. lib. II. cap. v, 37. 41. & *Just. Lipsium* Phys. Stoicae lib. II. Diss. 7. *Idem.*

³ *Haec habui, inquit]* Ultima vox in Reg. & Cantab. non comparet; & ut opinor, rectius abest. *Idem.*

⁴ *Non habeo denique nauci]* *Gruteriani* nostrique MSS^{tis}, non ab eodem sancti vel sancti; qui faciunt ut legendum credam non habeo dein nauci. Eo certe trahit ductus litterarum. *Idem.*

⁵ *Non vicinos haruspices]* *G. J. Vossius* ad fragm. Trag. pag. 28.

que eveniat & quid quamque rem significet, perspicere non possint? ³ Haec habui, inquit, de divinatione quae dicerem. Nunc illa testa- 58
bor, non me sortilegos, neque eos, qui quae-
stus causa hariolentur, ne psychomantia qui-
dem, quibus Appius amicus tuus uti solebat,
agnoscere:

—⁴ *Non habeo denique nauci Marsum augurem,*

⁵ *Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,*

⁶ *Non Isiacos conjectores, non interpretes somnium.*

⁷ *Non enim sunt hi aut scientia aut arte divini,*

Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,

Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas im-

perat:

Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant

viam:

Quibus divitias pollicentur, ab eis drachmam ipsi

petunt.

De

28. hunc versum sic refingit.

*Non Astrologos de circo, non
vicanos haruspices.*

Potius rescripserim

*Non haruspices vicanos, non de
circo Astrologos.*

Et ita laudat Chr. Wafius de Senar. cap. xvi. p. 233. Metrum quidem satis est concinnum (quod in Vossiana ratione fit secus) si modo Astrologus apud veteres, secundam syllabam detur produxisse. Nec obstat sane, quod ἀστρολογῶ dicunt Graeci: pariter enim iis est πρῶτος, prima tamen apud Terentium saepe fit longa. Idem.

⁶ *Non Isiacos conjectores, non
interpretes somnium*] G. F. Vof-

sius ad Fragm. Tragic. p. 28. legit

*Non Isiacos conjectores, somni-
umque interpretes.*

Nihil autem muto, cum secunda syllaba vocis interpretes corripi queat; prout Homerus Iliad. II, 857. ἀνδραγαθὰ priorē brevī posuit. Idem.

⁷ *Non enim sunt hi aut scientia aut arte divini*] Lego *Non enim sunt | hi aut arte | divini aut sci | entia*. Sic fere vult etiam G. F. Vossius ad Fragm. Tragic. p. 28. Gulielmio sane non accesserim, cui hic non Ennii versus sed interlocutio Quinti videbatur: imperfectus enim est, eo non addito, Poetae sensus. Idem.

De his divitiis sibi deducant drachmam, reddant cetera.

Atque haec quidem Ennius, qui paucis ante versibus ¹ esse Deos censet, sed eos non curare opinatur, quid agat humanum genus. Ego autem, qui & curare arbitror, & monere etiam, ac multa praedicere; levitate, vanitate, ² malitia exclusa, divinationem probo. Quae cum dixisset Quintus, Praeclare tu quidem, inquam, paratus * * *

Desunt pauca quaedam.

¹ *Esse Deos censet*] Ennii versus hic se habent.

*Ego Deum genus esse semper dixi
& dicam caelitem:*

*Sed eos non curare opinor, quid
agat humanum genus;*

*Nam si curent, bene bonis sit,
male malis; quod nunc abest.*

Hic extat lib. III. N. D. cap.

32. illi vero lib. II. de Div. c.

50. Vide Lactantium Div. Inst.

lib. v. cap. x, 12. & Manilium

lib. iv, 94, seqq. Davies.

² *Malitia exclusa*] Pall. Med. Balliol. & Victor. habent *malitia exclusam divinationem*, quod revocandum censuit Jannus Gruterus. Immerito quidem & praeter mentem Ciceronis. Certe vulgatam lectionem (quam sagaci conjectura primus eruit Hadr. Turnebus Advers. lib. v. cap. 23.) MSSi Paris. Reg. & Cantab. exhibent. Idem.

M. TULLII CICERONIS
DE
DIVINATIONE
LIBER II.

QUAERENTI mihi multumque & diu cogitanti, quam re possem prodesse quam plurimis, ne quando intermitterem consulere reipublicae; nulla major occurrebat, quam si optumarum artium vias traderem meis civibus: quod compluribus jam libris me arbitror consecutum. Nam & cohortati sumus, ut maxime potuimus, ad philosophiae studium eo libro qui est inscriptus Hortensius: & quod genus philosophandi minime adrogans, maximeque & constans & elegans arbitraremur, quatuor Academicis libris ostendimus. Cumque fundamentum esset philosophiae positum in finibus bonorum & malorum ² perpurgatus est is locus a nobis quinque libris,

¹ *Quaerenti mihi multumque & diu cogitanti*] Paris. *Quaerenti multum & diu cogitanti mihi*. Igitur, ordine verborum mutato, legerim *quaerenti multumque & diu cogitanti mihi*. Davies.

² *Perpurgatus est is locus*]

Nonnullis placet *pertractatus*. At vulgatam lectionem servant Codices MSSi; nec temere mutari debet ista locutio Metaphorica; similiter enim *locum orationis perpurgatum* fuisse dixit pro Muræna cap. 26. Idem.

libris, ut, quid a quoque & quid contra quemque philosophum diceretur, intellegi posset. Totidem subsecuti libri Tusculanarum disputationum, res ad beate vivendum maxime necessarias aperuerunt: primus enim est de contemnenda morte; secundus de tolerando dolore; de aegritudine lenienda tertius; quartus de reliquis animi perturbationibus; quintus cum locum complexus est qui totam philosophiam maxime inlustrat: docet enim, ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam. ¹ Quibus libris editis, tres libri perfecti sunt de natura Deorum, in quibus omnis ejus loci quaestio continetur: quae ut plene esset cumulateque perfecta, de Divinatione ingressi sumus his libris scribere; quibus (ut est in animo) de facto si adjunxerimus, erit abunde ² satisfactum toti huic quaestioni. Atque his libris adnumerandi sunt sex de Republica, quos tunc scripsimus cum gubernacula reipublicae tenebamus: magnus locus philosophiaeque proprius, a Platone, Aristotele, Theophrasto, totaque Peripateticorum familia tractatus uberrime. Nam quid

¹ *Quibus libris editis*] Vulgo quibus rebus editis. Sed mihi sequendus videtur Med. qui sic dat ut edidimus. Davies.

² *Satisfactum toti*] Paris. *satis totum facti. Lege satis toti factum huic quaestioni. Idem.*

³ *Ceteris item multum*] Cum superius dixerit, quae mihi quidem ipsi sane aliquantum medetur, hic omnino legendum, ce-

teris autem multum illam profuturam puto: alioquin enim vitiosa est oratio. Alibi quoque confusae sunt a Librariis hae voculae. Sic apud nostrum de Offic. lib. I, cap. 4. *Principio generi animantium omni est a natura tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur* — *Commune autem animantium omnium est conjunctio- nis appetitus.* Leg. item; res e-

pim

quid ego de Consolatione dicam? quae mihi quidem ipsi sane aliquantum medetur; ³ ceteris item multum illam profuturam puto. Interjectus est etiam nuper liber is, quem ad nostrum Atticum de Senectute misimus. In primisque, quoniam Philosophia vir bonus efficitur & fortis, Cato noster in horum librorum numero ponendus est. Cumque Aristoteles itemque Theophrastus, excellentes viri ⁴ cum subtilitate tum copia, cum philosophia dicendi etiam praecepta conjunxerint; nostri quoque oratorii libri ⁵ in eundem numerum referendi videntur. Ita tres erunt de Oratore: quartus, Brutus: quintus, Orator. Adhuc haec erant: ² ad reliqua alacri tendebamus animo; sic parati, ut, nisi quae causa gravior obstitisset, nullum philosophiae locum esse pateremur qui non Latinis literis inlustratus pateret. Quod enim munus reipublicae adferre majus meliusve possumus, quam si docemus atque erudimus juventutem? his praesertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnium opibus refrenanda ac coercenda sit. Nec vero id effici

nim enumerat Cicero, quae cunctis competunt animalibus. *Idem.*

⁴ Cum subtilitate, tum copia] Copiam vocat id, quod *flumen orationis aureum* dixit lib. II. Acad. cap. 38. Sic, Oratoris cap. 1. Nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia & copia ceterorum studia restinxit. Hinc emendari debet Tusc. lib.

I. cap. 4. ubi vulgo fertur, *Aristoteles vir summo ingenio, scientiae copia.* Leg. *scientia & copia.* Vide nos ad lib. I. de Divin. cap. 15. *Idem.*

⁵ In eundem numerum] Paris. Reg. Med. Balliol. & *Ascensii* editio dant in eundem librorum numerum: nec hanc accessionem sperno. *Idem.*

ei posse confido, quod ne postulandum quidem est, ut omnes adulescentes se ad haec studia convertant: pauci utinam! quorum tamen in republica late patere poterit industria. Equidem ex his etiam fructum capio laboris mei, qui jam aetate proveci in nostris libris acquiescunt: ¹ quorum studio legendi meum scribendi studium ² vehementius indies incitatur: quos quidem plures, quam rebar, esse cognovi. Magnificum illud etiam, Romanisque hominibus gloriosum, ut ³ Graecis de philosophia literis non egeant: quod adsequar profecto, si instituta perfecero. Ac mihi quidem explicandae philosophiae causam adtulit gravis casus civitatis, cum in armis civilibus nec tueri meo more rempublicam, nec nihil agere poteram, nec, quid potius, quod quidem me dignum esset, agerem, reperiēbam. Dabunt igitur mihi veniam mei cives, vel gratiam potius habebunt, quod, cum esset ⁴ in unius potestate respublica, neque

¹ *Quorum studio — incitatur*] In editis Nonii libris, ut & in MSto Harleiano, ad vocem *citare* sic laudatur hicce locus: *quorum studium legendi non scribendi studium vehementius indies citant. Lege meum scribendi studium — citat.* Verum scripturam, quam prae se ferunt *Ciceronis* Codices, *Noniana* meliorem censeo. *Davies.*

² *Vehementius indies incitatur*] Nonius legit *citatur*, in verbo *citare*. *Lambinus.*

³ *Graecis de Philosophia lite-*

ris] *Litterae* libros denotant. *Noster* de Fin. lib. I. cap. 4. *Nos autem hanc omnem quaestionem — fere a nobis explicatam esse his literis arbitramur.* Ibi quidem *Eliens.* habet *his libris*; at, ut videtur, est *Glossēma*. *Lactantius*, de nonnullis qui contra Christianos scripserant, lib. V. cap. 4. *Cum, praesente me ac dolente, sacrilegas suas literas explicassent.* Et cap. xix, 15. *Suae illos ac suorum literae coarguant.* *Augustinus* *Retract.* lib. I. cap. 4. *Hoc recolendum, ubicunque ista locuti*

neque ego me abdididi, neque deserui, neque afflixi, neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus; neque porro ita aut adulatus aut admiratus fortunam sum alterius, ut ⁵ me meae poeniteret: id enim ipsum ⁶ a Platone philosophiaque didiceram, naturales esse quasdam conversiones rerumpublicarum, ut eae tum a principibus tenerentur, tum a populis, aliquando a singulis. Quod cum accidisset nostrae reipublicae; tum pristinis orbat munerebus haec studia renovare coepimus, ut & animus molestiis hac potissimum re levaretur, & prodessemus civibus nostris, qua re cumque possumus. In libris enim sententiam dicebamus, concionabamur, philosophiam nobis pro reipublicae procuratione substitutam putabamus. Nunc, quoniam de republica ⁷ consuli coepti sumus, tribuenda est opera reipublicae, vel omnis potius in ea cogitatio & cura ponenda: tantum huic studio relinquendum, quantum vacabit a publi-

CO

locutio in meis literis invenitur.

Iterum lib. II. cap. 10. *Honorifice objurgans, quod oppugnarem*

literis illam Haeresim. Vide sis

etiam capp. 22, 39. ac J. F.

Gronovium ad Livii lib. vi. cap.

1. Davies.

4 *In unius potestate*] Julium Caesarem dicit. Idem.

5 *Me meae poeniteret*] Nempe fortunae. *Fanus* autem *Grute-*

rus edidit *me mei*, repugnanti-

bus nostris MSSis, ac veteribus editis. Idem.

6 *A Platone*] Lib. viii. de Rep.

pag. 492. Πᾶσα πολιτεία μεταβάλλει ἐξ αὐτῆς τῷ ἔχοντι τὰς ἀρχάς, ὅταν ἐν αὐτῇ τοῦτο γένηται, ὁμοιοῦντι δὲ, καὶ πάντων ὀλίγον ἢ ἀδύνατον κινῆσθαι — Ἐπὶ γνωστέῳ παντὶ φθορά ἐστι, ἐδ' ἢ τοιαύτη ξύστασις τ' αἰτνεῖται μὲν χρόνον, ἀλλὰ λυθίσσεται. Quae sequuntur hanc in rem plura, legas apud ipsum scriptorem. Idem.

7 *Consuli coepimus*] Venetia consuli coepti sumus. Quae figura & alibi reperitur in scriptis Ciceronis. Camerarius.

1 Ego.

co officio & munere. Sed haec alias pluribus :
 nunc ad institutam disputationem revertamur.
 3 Nam cum de Divinatione Quintus frater ea dis-
 seruisset quae superiore libro scripta sunt, fa-
 tisque ambulatum videretur, tum in bibliotheca,
 quae in Lyceo est, adsedimus. Atque ego,
 Accurate tu quidem, inquam, Quinte, &
 Stoice Stoicorum sententiam defendisti: quod-
 que me maxime delectat, plurimis nostris exem-
 plis usus es, & his quidem claris & inlustribus.
 Dicendum mihi igitur est ad ea quae sunt a
 te dicta, sed ita, nihil ut adfirmem; quaeram
 omnia, dubitans plerumque & mihi ipse diffi-
 dens: si enim aliquid certi haberem quod di-
 cerem; ¹ ego ipse divinarem, qui esse divina-
 tionem nego. Et enim me movet illud, quod
 in primis ² Carneades quaerere solebat, Qua-
 rumnam rerum divinatio esset: earumne quae
 sensibus perciperentur? At eas quidem cerni-
 mus, audimus, gustamus, olfacimus, tangimus.
 Numquid ergo in his rebus est, quod provisio-
 ne ³ aut permotione mentis magis quam natu-
 ra ipsa sentiamus? ⁴ aut num nescio qui ille
 divinus, si oculis captus sit ut Tiresias fuit, pos-
 sit,

¹ Ego ipse divinarem] Quippe
 scientia non disputantis, sed divi-
 nantis est, ut ait Lactantius Div.
 Inst. lib. III. cap. III, 7. Davies.

² Carneades quaerere solebat]
 Suae disputationis rationem hau-
 disse videtur Carneades ex iis,
 quae de Rhetorica quaerit Socra-
 tes apud Platonem in Gorgia
 pag. 284. D. seqq. Idem.

³ Aut permotione] Nunquam
 dubitavi, quin vera scriptura fu-
 isset praenotione, de qua illa flux-
 isset; neque nunc sane mutare
 sententiam possum. Camerarius.

Ibid. Vulgata lectio non est
 sollicitanda. Vide supra lib. I.
 cap. 40. Davies.

⁴ Aut num nescio qui ille di-
 vinus] Ita est in MSto, cum in
 impressis

fit, quae alba sint, quae nigra, dicere? aut, si surdus sit, varietates vocum aut modos noscere? Ad nullam igitur earum rerum, quae sensu accipiuntur, divinatio adhibetur. Atqui ne in his quidem rebus, quae arte tractantur, divinatione opus est. Et enim ad aegros, non vates aut hariolos, sed medicos solemus adducere: nec vero qui fidibus aut tibiis uti volunt, ab haruspicibus accipiunt earum tractationem, sed a musicis. Eadem in literis ratio est reliquisque rebus, quarum est disciplina. Num censes eos, qui divinare dicuntur, posse respondere, Sol majorne quam terra sit, an tantus quantus videatur? Lunaque suo lumine an solis utatur? Sol, luna, quem motum habeant? quem quinque stellae, quae errare dicuntur? Nec haec, qui divini habentur, profitentur se esse dicturos; nec eorum quae in Geometria describuntur, quae vera, quae falsa sint: sunt enim ea Mathematicorum, non hariolorum. De illis vero rebus, quae in philosophia versantur, numquid est, quod quisquam divinorum aut respondere soleat aut consuli, Quid bonum sit, quid malum, quid neutrum? Sunt enim haec propria

impressis desit particula *num*, alioqui necessaria, ut videtur. *Ursinus.*

Ibid. Aut num nescio] Vulgo secundam vocem praetermittunt, quam prae-buerunt Victor. Ursin. Balliol. & Ven. 1471. Adludit etiam Paris. qui dat *aut enim nescio* &c. *Davies.*

5 *Lunaque suo lumine*] Lunam suo uti lumine, statuerunt Anaximander & Antipho: Solem vero *ἡλιόθεν φαίνει*, *μικρὰ μείζων ἢ ἐλάττω*, voluit Epicurus. Vide *Plutarchum* de Placit. Philos. lib. II. capp. 21, 28. & *Cleomedem* *Κυκλικὸς Θωρίων* lib. II. p. 190. *Idem.*

1 *Matuf.*

propria philosophorum. Quid de officio? num quis ¹ haruspicem consulit, quemadmodum sit cum parentibus, cum fratribus, cum amicis vivendum? quemadmodum utendum pecunia? quemadmodum honore? quemadmodum imperio? Ad sapientes haec, non ad divinos referri solent. Quid? quae a dialecticis aut physicis tractantur; num quis eorum divinare potest, unusne mundus sit an plures? quae sint initia rerum, ex quibus nascuntur omnia? Physicorum est ista prudentia. ² Quomodo autem mentientem, quem *ψευδομαν* vocant, dissolvas; aut quemadmodum *sorti* resistas; (quem si necesse sit, Latino verbo liceat Acervalem appellare: sed nihil opus est; ut enim ipsa *philosophia* & multa verba Graecorum, sic Sorites satis Latino sermone tritus est) ergo haec quoque dialectici dicent, non divini. Quid? cum quaeritur, qui sit optumus reipublicae status, quae leges, qui mores, aut utiles aut inutiles; haruspi-

¹ *Haruspicem consulit*] Vulgo *consuluit*. Sed lectionem, quam recepi, suppeditarunt Victor. Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. eaque omnino est vera. Davies.

² *Quomodo autem mentientem*] Vulgo *aut mentientem*. Paris. *aut non mentientem*. At cum Pal. primus dederit *aut e-mentientem*; tert. & reliqui nostri, *quomodo autem non mentientem*, a me recepta est ea, quam tot Codices suasere, lectio. De *mentiente* & *sorti* videas licet

Aeg. Menagium ad Diogenis Laertii lib. II. §. 108. Idem.

³ *Ne nulla*] Reg. Balliol. & Ascens. *an nulla*. Paris. *a nulla*. Lege *an ulla*, quemadmodum Med. exhibet. Idem.

⁴ *Est quidem Graecus vulgaris*] In MSto est *quidam* pro *quidem*. Urfinus.

Ibid. *Est quidam Graecus vulgaris in hanc sententiam versus*] *Vulgaris* in Pithoeano non legitur: sed id vocabulum otiosum non putô; siquidem iste versus in

haruspicesne ex Etruria arcessentur, an principes statuent & delecti viri, periti rerum civilium? Quod si nec earum rerum, quae subiectae sensibus sunt, ulla divinatio est; nec earum, quae artibus continentur; nec earum, quae in philosophia differuntur; nec earum, quae in republica versantur; quarum rerum sit, nihil prorsus intellego. Nam aut omnium debet esse, aut aliqua ei materia danda est, in qua versari possit: sed nec omnium divinatio est, ut ratio docuit; nec locus nec materia invenitur, cui divinationem praeficere possimus: vide igitur, ³ ne nulla sit divinatio. ⁴ Est quidam Graecus vulgaris in hanc sententiam versus, 5

5 Bene qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum.

Num igitur, aut quae tempestas impendeat, vates melius conjiciet quam gubernator? aut morbi naturam acutius quam medicus, aut belli administrationem prudentius quam imperator, conjectura

in proverbium cessit. A Pall. tert. quart. Paris. Med. Balliol. & Cantab. abest *Graecus*: ea tamen vox etiam sententiae videtur necessaria. Ne tamen *versus* adjectivis oneretur, forsan legendum est quidam Graecis vulgaris &c. Davies.

5 Bene qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum] Alii *perhibero*, eodem sensu. Graecus autem est versus Euripidis apud Plutarchum: Μάντις ἀειστος, ὅστις εἰκάσει καλῶς. Camerarius.

Ibid. *Bene qui conjiciet*] Euri-

pidis erat versiculus,

Μάντις γ' ἀειστος, ὅστις εἰκάσει καλῶς.

Vide Plutarchum de Orac. Defect. pag. 432. C. Idem de Pythiae Orac. pag. 399. A. Ὁ μὲν εἰκάσει καλῶς, δι' ἀειστον μάντιν ἀνηγόρευκεν ἡ παροιμία, ἰχθυοσκοπῶντι καὶ σιδεύοντι Διὶ τ' εὐλόγων τὸ μέλλον ὁμοίός ἐστι. Imitatur etiam Menander in Theophorumena frag. 1.

Ὁ πλεῖστον νῦν ἔχων.

Μάντις τ' ἀειστής ἐστι, σύμβουλος δ' ἄμφο. Davies.

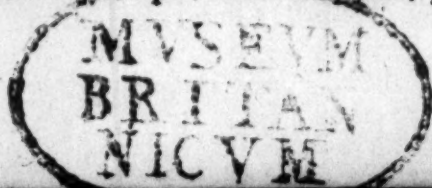
K

1 M.

conjectura adsequetur? Sed animadverti, Quinte, te caute & ab his conjecturis, quae haberent artem atque prudentiam, & ab his rebus, quae sensibus aut artificiis perciperentur, abducere divinationem; eamque ita definire, Divinationem esse earum rerum praedictionem & praesensionem quae essent fortuitae. Primum eodem revolveris: nam & medici & gubernatoris & imperatoris praesensio est rerum fortuitarum. Num igitur aut haruspex aut augur aut vates quis aut somnians melius conjecerit, aut e morbo evasurum aegrotum aut e periculo navem aut ex insidiis exercitum; quam medicus, quam gubernator, quam imperator? Atqui ne illa quidem divinantis esse dicebas, ventos aut imbres impendentes quibusdam praesentire signis: (in quo nostra quaedam Aratea memoriter a te pronuntiata sunt) etsi haec ipsa fortuita sunt; plerumque enim, non semper eveniunt. Quae est igitur, aut ubi versatur fortuitarum rerum praesensio, quam divinationem vocas? quae enim praesentiri aut arte aut ratione aut usu aut conjectura possunt, ea non divinis tribuenda putas, sed peritis. Ita relinquitur,

[M. Marcellum] Noster de fato cap. xiv. Quid enim spectans Deus ipse diceret Marcellum eum, qui ter consul fuit, in mari esse periturum. Et in Pisonem cap. xix. M. Marcellus; qui ter consul fuit — perit in mari. Ubi Asconius ait: Fortasse quaeratis, quem dicat Marcellum. Fuit autem nepos M. Marcelli ejus,

belio Punico secundo Syracusas vicit, & quinque consulatus adeptus est. Hic autem Marcellus, de quo Cicero dicit, naufragio ad ipsam Africam periit, paullo ante coeptum bellum Punicum tertium. Epitome Liviana lib. 50. Ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus, coortis tempestate, fluctibus obrutus,

tur, ut ea fortuita divinari possint, quae nulla nec arte nec sapientia provideri possunt: ut si quis ¹ M. Marcellum illum, qui ter consul fuit, multis annis ante dixisset naufragio esse periturum; divinasset profecto: nulla enim arte alia id nec sapientia scire potuisset. Talium ergo rerum quae in fortuna positae sunt praesensio, divinatio est. Potestne igitur earum rerum, 6 quae nihil habent rationis quare futurae sint, esse ulla praesensio? quid est enim aliud fors, quid fortuna, quid casus, quid eventus, nisi cum sic aliquid cecidit, sic evenit, ut ² vel non cadere atque evenire, vel aliter cadere atque evenire potuerit? quo modo ergo id quod temere fit, caeco casu & volubilitate fortunae, praesentiri & praedici potest? Medicus morbum ingravescentem ratione providet, insidias imperator, tempestates gubernator: & tamen hi ipsi saepe falluntur, qui nihil sine certa ratione ³ opinantur: ut agricola, cum florem oleae videt, bacam quoque sese visurum putat: non sine ratione ille quidem; sed nonnumquam tamen fallitur. Quod si falluntur hi, qui nihil sine aliqua probabili conjectura ac ratione dicunt;

tus. Obiit autem A.U.C.DCIV.
Davies.

² Vel non cadere atque evenire] Hasce voces praetermittunt Pithoean. Pal. prim. sec. & Med. quapropter eas a n. ala manu fuisse suspicatus est Gruterus. At in reliquis comparent MSSis, & sensui complendo sunt necessariae: quas

ob causas omnino sunt retinendae. Quid de fortuna statuerint philosophi, videre licet apud Plutarchum de Placit. lib. I. c. 29. & Theodoretum Therap. vi. pag. 87. Idem.

³ Opinantur: ut agricola] Supervacaneam puto mediam vocem; quapropter lego, opinantur. Agricola, cum florem &c. Idem.

K. 2

1 Side-

cunt; quid existumandum est de conjectura eorum, qui extis aut avibus aut ostentis aut oraculis aut somniis futura praesentiunt? Nondum dico quam haec signa nulla sint, fissum jecoris, corvi cantus, volatus aquilae, stellae trajectio, voces furentium, sortes, somnia, de quibus singulis dicam suo loco; nunc de universis. Quî potest provideri, quicquam futurum esse, quod neque causam habet ullam neque notam cur futurum sit? Solis defectiones itemque lunae praedicuntur in multos annos ab his, qui siderum cursus & motus numeris persequuntur: ea praedicunt enim, quae naturae necessitas perfectura est. Vident ex constantissimo motu Lunae, quando illa e regione solis facta incurrat in umbram terrae ² quae est meta noctis, ut
cam

1 *Siderum cursus & motus*] Omissis reliquis, *siderum motus* exhibent Paris. Med. Reg. Bal-
liol. Pall. quatuor, & editio Vi-
ctoriana. Voces tamen has ag-
noscunt Pithocan. & Ascens. ac
ob id quod supra dixi I, 19. eas
non facile deleverim. *Davies.*

2 *Quae est meta noctis*] Nam
nox est σκίασμα τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ
παραμένοντος ἡλίου, ut loquitur *Basi-*
lius Hom. II. pag. 26. *Amm.*
Marcellinus xx, 3. Luna, ob-
jectu metae noctis in conum desi-
nentis angustum, latet parumper
umbrata. *Boëtius* Conf. lib. iv.
Metr. 5.

Palleant plenae cornua Lunae
Insecta metis noctis opacae.

Vide sis *Ambrosium* Hexaëm. lib.

iv. cap. III, 11. & *Leonem Alla-*
tium in *Eustathii* Hexaëm. pag.
13. *Idem.*

3 *Qui thesaurum inventum*
iri] Sic legendum esse ratio per-
vincit, libris omnibus reclaman-
tibus. *Lambinus.*

Ibid. *Qui thesaurum inventum*
iri] Vulgo *inventurum*: quod
hoc in loco nullum parit sen-
sum, licet id supplementis nescio
quibus munire conatus sit *Guliel-*
mus. Multo melior est *Lambi-*
ni conjectura, cui placet *inven-*
tum iri: nec eam recipere dubita-
vimus. Reg. & Cantab. *invenien-*
dum repraesentant: sed ita loqui
non solitus est *Cicero*, licet apud
alios scriptores hujusmodi locu-
tionum non desint exempla. *Ca-*
sar lib. I. B. C. c. 71. *Movebatur*
etiam

eam obscurari necesse sit: quandoque eadem luna subjecta atque opposita soli, nostris oculis ejus lumen obscuraret: quo in signo quaeque errantium stellarum quoque tempore futura sit: qui exortus quoque die signi alicujus aut qui occasus futurus sit: haec qui ante dicunt, quam rationem sequantur, vides. ³ Qui thesaurum 7 inventum iri, aut hereditatem venturam dicunt, quid sequuntur? aut in qua rerum natura inest, id futurum? Quod si haec eaque quae sunt ejusdem generis, ⁴ habent aliquam talem necessitatem; quid est tandem, quod casu fieri ⁵ aut forte fortuna putemus? nihil enim est tam contrarium rationi & constantiae quam fortuna; ut mihi ⁶ ne in Deum quidem cadere videatur, ut sciat, quid casu & fortuito futurum sit. Si enim

etiam misericordia civium, quos interficiendos videbat. *Lactantius* de Mort. Pers. cap. xi. Cum autem malum (facere decrevisset,) quoniam id reprehendendum sciebat, in consilium multos advocabat, ut aliorum culpas adscriberetur, quicquid ipse deliquerat. *Hieronymus* in vit. Hilarionis p. 90. ed. Bened. Jam se ad Dominum migraturum, & de vinculis corporis LIBERANDUM. Ita per saepe loquitur, scriptor elegantissimus, *Sulpicius Severus*. Videlicet H. S. lib. I. capp. 4, 6, 8. &c. *Davies*.

4. Habent aliquam talem necessitatem] Lego habent aliquam tamen necessitatem; quod & *Ammicus* sibi videri monuit. *Idem*.

5. Aut forte fortuna putemus]

Balliol. habet *fortune*. Sed *Reg. & Cantab.* repraesentant *fortunave*. Supra cap. vi. Quid fors, quid fortuna, quid casus. Sic igitur reponi possit, licet alioqui bene se habeat vulgata lectio. *Idem*.

6. Ne in Deum quidem cadere videatur] Ad hunc locum respicit *Augustinus* C. D. lib. v. c. 9. *Sextus Empiricus* adv. Mathem. pag. 117. Εἰ δ' ἐν τοῖς τυχεῖς (ποιήσονται τὰς προαγρεύσεις,) ἀδύνατόν τι παρ' ἡμῶν. ἄρα ποῦ τὰ τυχεῖς γινόμενα; ἢ δ' ἀσέβων καὶ ἄλλων ἄλλας ἐκβαίνοντων οὐκ εἰσι εἰσῶσαι ποιεῖν τὴν προαγόρευσιν. Noti sunt, qui eam, quam *Cicero* tuetur, sententiam temporibus hisce nostris aperte defenderunt. *Idem*.

enim scit, certe illud eveniet: sin certe eveniet, nulla fortuna est: est autem fortuna: rerum igitur fortuitarum nulla praesensio est. Aut si negas esse fortunam, & omnia, quae fiunt quaeque futura sunt, ex omni aeternitate definita dicis esse fataliter; muta definitionem divinationis, quam dicebas praesensionem esse rerum fortuitarum. Si enim nihil fieri potest, nihil accidere, nihil evenire, nisi quod ab omni aeternitate certum fuerit esse futurum rato tempore; quae potest esse fortuna? qua sublata, qui locus est divinationi? quae a te fortuitarum rerum est dicta praesensio: quamquam dicebas, omnia, quae fierent futurae essent, fato contineri. ¹ Anile sane & plenum superstitionis fati nomen ipsum; sed tamen apud Stoicos de isto fato multa dicuntur, de quo alias: nunc quod necesse est. Si omnia fato; quid mihi divinatio prodest? Quod enim is, qui divinat,

¹ Anilis sane plenum superstitionis] Sic legendum putant, *anilis sane plenum superstitionis*: non, ut vulgo, *anile sane & plenum superstitionis*, fati nomen ipsum. Lambinus.

Ibid. Anile sane & plenum superstitionis fati nomen] Hanc lectionem retinent omnes MSSi, nec idoneam sane causam video, cur mutetur: nam *anile* quidem, vanum & stultum est *Fati* nomen. *Fati nomen*, inquit *Augustinus* lib. v. C.D. cap. 9. nos abhorremus, praecipue propter vocabulum, quod non in re vera consuevit intelligi. Recte *Maximus Tyrius* Diff. xix. §. 9. *Ἐοικε δὲ*

καὶ ταῦτ' τὰ ὀνόματα (*νοῖα, πρῶτον, aliaque similia*) *ἀνὰ μοχθηρίας ἀνθρώπων; ὑψηλοὶ δὲ σοφοὶ, ἀνθρώπων αὐτῆς καὶ αἰνῶν τῶν διασπορῶν καὶ τῶν Μοιρῶν, καὶ τῶν Ἑρμηνείων.* Recte etiam *Salustius* de Diis & Mundo cap. xi. pag. 261. *Ἀδελφὸς π καὶ ἀσπράγας ἐκ τ' εἰμαρμένης διδόναι, ἡμῶν καὶ ἀσπράγας, τὰς δὲ θεῶν ποιεῖν ἐκ καὶ καὶ.* Vide quae differit *Oenomaus* apud *Eusebium* Praep. Evang. lib. vi. cap. 7. & apud *Theodoretum* Therap. vi. pag. 86. *Δαυ.*

² Familiarem nostrum & necessarium] Sic *Reg.* & *Cantab.* Haud aliter *Cicero* pro Sulla cap. 1. *L. Torquatus, meus familiaris*

ac

divinat, praedicit, id vero futurum est: ut ne illud quidem sciam quale sit, quod Deiotarum, * familiarem nostrum & necessarium, ex itinere aquila revocavit: qui nisi revertisset, in eo conclavi ei cubandum fuisset quod proxima nocte conruit: ruina igitur oppressus esset. At id, neque si fatum fuerat, effugisset: nec, si non fuerat, in eum casum incidisset. Quid ergo adjuvat divinatio? aut quid est, ³ quod me moneant aut sortes, aut extra, ⁴ aut ulla praedictio? Si enim fatum fuit, classes populi Romani bello Punico primo, alteram naufragio, alteram a Poenis depressam interire; etiam si tripudium solistimum pulli fecissent L. Junio & P. Clodio consulibus, classes tamen interissent: sin, cum auspiciis obtemperatum esset, interiturae classes non fuerunt; non interierunt fato: ⁵ vultis autem omnia fato: nulla igitur est divinatio.

Quod

ac necessarius, *judices, existimavit, si nostram in accusatione sua necessitatem familiaritatemque violasset, aliquid se de auctoritate meae defensionis posse detrudere.* Vulgo *necessarium nostrum*; editi veteres, *familiarem nostrum*: nos vero fugit, cur pleniorum loquendi modum, cum MSSorum fide, tum Ciceronis more suffultum, haberemus rejiculum. *Idem.*

³ *Quod me moneant*] Vulgo *moveant.* Sed omnino vera est lectio quam Paris. Balliol. & Med. exhibent. *Idem.*

⁴ *Aut ulla praedictio*] In Pall. primo & Pithocano male le-

gitur *dictio*; quamvis aliam sententiam foveat *Janus Gulielmus.* Licet enim Cicero vatibus futura dicere tribuat, nusquam tamen apud hunc soli *dictio*is voci potestas ea fuit adscripta: nam quod *Gruterus* dicere sic intellexit infra cap. 52. ad illum locum ea de re videbimus. Interim mihi non latet, *dictionem* pro oraculo veteribus usitatum fuisse. Vide modo *Livium* lib. VII. cap. 24. *Idem.*

⁵ *Vultis autem omnia fato*] *Lambinus*, interposito verbo, legendum conjecit, *vultis autem evenire omnia fato*; & ita sane loquitur noster infra cap. 9. At

Quod si fatum fuit, bello Punico secundo exercitum populi Romani ad lacum Thrasimenum interire; num id vitari potuit, ¹ si Flaminius consul his signis hisque auspiciis, quibus pugnare prohibebatur, paruisset? ² Certe potuit. Aut igitur non fato interiit exercitus; mutari enim fata non possunt: aut, si fato, (³ quod certe vobis dicendum est) etiam si obtemperasset auspiciis, idem eventurum fuisset. Ubi est igitur ista divinatio Stoicorum? quae, si fato omnia fiunt, nihil nos admonere potest, ⁴ ut cautiore simus; quoquo enim modo nos gesserimus, fiet tamen illud quod futurum est: sin autem id potest flecti, nullum est fatum: ita ne divinatio quidem, quoniam ea rerum futurarum est: nihil autem est pro certo futurum, quod potest

cum hujusce capitis initio, si omnia fato, ἢ λησίων, dixerit; quid est, cur hic eodem modo loqui nequiverit? Davies.

¹ Si Flaminius consul] Sic legendum est, non, si Flaminius, quemadmodum olim editum est, me imprudente, scioli alicujus, atque adeo improbi nebulonis opera: qui, me absente, suo arbitratu exemplum meum, quod operariis proposueram ad imitandum, saepe inquinabat. Lambin.

² Certe potuit] Videntur hae voces abundare. Davies.

³ Quod certe vobis dicendum est] Vulgo quod certe vobis ita dicendum est: sed vocem supervacaneam fide MSti Paris. omisimus. Davies.

⁴ Ut cautiore simus] Paris.

ut cautiore simus. Tullius, ut opinor, scripsit ut tutiores simus, Pariter apud Corn. Severum in Aetna vl. 8. edunt

—Per insolitum, Phoebō duce, cautius itur.

Ibi quoque legerim tutius itur. Id.

⁵ Ne utilem quidem arbitror] Homines, qui futura se dicturos pollicentur, nullo pacto adeundos esse consulendosque, his argumentis concludebat Favorinus apud Agellium N. A. lib. xiv. c. 1. Aut adversa, inquit, eventura dicunt aut prospera. Si dicunt prospera & fallunt, miser fies frustra expectando. Si adversa dicunt & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Sin vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex animo miser fies, antequam e fato

potest aliqua procuratione accidere ne fiat. At-
que ego ne utilem quidem arbitror esse nobis
futurarum rerum scientiam. Quae enim vita
fuisset Priamo, si ab adulescentia scisset, quos
eventus senectutis esset habiturus? Abeamus a
fabulis: propiora videamus. Clarissimorum ho-
minum nostrae civitatis gravissimos exitus in
Consolatione conlegimus. Quid igitur? Ut
omittamus superiores; Marcone Crasso putas
utile fuisse, tum cum maxumis opibus fortunif-
que florebat, scire, sibi, interfecto Publio filio
exercituque deleta, trans Euphraten cum igno-
minia & dedecore esse pereundum? An Cn.
Pompeium censes, tribus suis consulatibus, tribus
triumphis, maxumarum rerum gloria, lactaturum
fuisse, si sciret se in solitudine Aegyptiorum

truci-

e fato fias. Si felicia promittunt,
eaque eventura sunt, tum plane
duo erunt incommoda: & exspe-
ctatio te spe suspensum fatigabit,
& futurum gaudii fructum spes
tibi jam praefloraverit. Diogeni-
anus apud Eusebium Praep. E-
vang. lib. iv. cap. 3. Τί γάρ ὁ-
φελῶ ἡμῶν ἢ προμανθάνειν τὰ πάν-
τως ἐσόμενα διαζεῖν, ἢ εἰδὲ προφυ-
λάττειν δυνάμειν ἂν εἴη. τὰ γὰρ
καθ' ἡμᾶς μὲν γινώσκ' ἡμῶν μάλιστα,
πῶς ἂν τις φυλάττειν δύναιτο; ὡς
οὐδὲν ὄφελος ἡμῶν ἢ μακροχρόνιος, μέγ-
alon ἢ εἰς πρὸς κακῶν πρὸς ἐγὼν ἂν
αἴτιον, τὸ προλυνεῖν μάλιστα παρὶ-
χου τοῖς ἀνθρώποις &c. Quin
& magnus Dicaearchi liber est,
nescire ea melius esse quam scire,
prout ait noster infra c. 51. Idem.

6 Si sciret se] Vulgo si scis-

set se. Nos Paris. Reg. Balliol.
& editionem Victorianam sequi-
mur. Idem.

In solitudine Aegyptiorum
trucidatum iri] Rem sic narrat
Caesar lib. III. B. C. cap. 104.
Amici regis Ptolemaei clam con-
silio inito Achillam praefectum re-
gium, singulari hominem audacia,
& L. Septimium, tribunum mili-
tum ad interficiendum Pompeium
miserunt. Ab his liberaliter ipse ap-
pellatus, & quadam notitia Septi-
mii productus, quod bello praeda-
num apud eum ordinem duxerat,
NAVICULAM parvulam conscendit
cum paucis suis, & ibi ab Achilla
& Septimio interficitur. Sic &
Plutarchus, Appianus, ac Dio, ne
ipsum Tullium Tusc. III. 27. aut
Lucanum viii. 358, seqq. me-
morem.

trucidatum iri, amisso exercitu: post mortem vero ea consecutura, quae sine lacrimis non possumus dicere? ¹ Quid vero Caesarem putamus, si divinasset fore ut in eo senatu, quem majore ex parte ipse cooptasset, in curia Pompeia, ante ipsius Pompeii simulacrum, tot centurionibus suis inspectantibus, a nobilissimis civibus, partim etiam a se omnibus rebus ornatis, trucidatus ita jaceret, ut ad ejus corpus non modo amicorum, sed ne servorum quidem quisquam accederet, quo cruciatu animi vitam acturum fuisse? Certe igitur ignoratio futurorum malorum, utilior est quam scientia. Nam illud quidem dici, ² praesertim Stoicis, nullo modo potest: ³ Non isset ad arma Pompeius: Non transisset

morem. Huc igitur inrepsit menda: non enim Pompeius in solitudine Aegyptiorum fuit trucidatus. Tan. quidem Faber lib. I. Epist. 4. legit a satellite Aegyptio contrucidatum iri. Nobis placeat, in celoe Aegyptia tandem trucidatum iri. Quid sit celox, docebunt Nonius cap. XIII. Fulgentius in Expos. Serm. Ant. p. 180. & Isidorus Orig. lib. XIX. c. 1. Non tamen obnitar, si legas, a spadone Aegyptio demum trucidatum iri: nam a SPADONIBUS AEGYPTIIS detruncatus, insepultus abjectus est, ut ait Lactantius Div. Inst. lib. VI. cap. VI. 17. Julius Firmicus Mathes. lib. I. cap. 3. Pompeii—cervices—aemiviri hominis gladius, nefario genere mortis, incidit. Pari modo

Pompeium Canopasi manu SPADONIS occubuisse tradit Ambrosius in Symm. lib. II. pag. 329. Pseudo-Hegesippus de halosi Judaica I. 23. Pompeius, dum arma Caesaris fugit, SPADONI Aegyptio caput suum amputandum praebuit. Seneca Epist. IV. De Pompeii capite pupillus & SPADO tulere sententiam. Quin & Pompeium ad SPADONUM libidinem in Aegypto trucidari dixit Amm. Marcellinus lib. XIV. cap. XI. p. 68. Davies.

I Quid vero Caesarem putamus—quo cruciatu animi vitam acturum fuisse? Quo deest in Paris. Med. Reg. & Cantab. sed male: nam hoc orationis genere, licet quodammodo perplexum videri possit, alibi quoque utitur Cicero. Sic Offic. II, 7. Quid enim

sisset Crassus Euphraten: Non suscepisset bellum civile Caesar. Non igitur fatalis exitus habuerunt: voltis autem evenire omnia fato: nihil ergo illis profuisset divinare; atque etiam omnem fructum vitae superioris perdidissent, Quid enim posset his esse laetum, exitus suos cogitantibus? Ita, quoquo se verterint Stoici, jaceat necesse est omnis eorum sollertia. Si enim id quod eventurum est, vel hoc vel illo modo potest evenire; fortuna valet plurimum: quae autem fortuita sunt, certa esse non possunt. Sin autem certum est, quid quaque de re quoque tempore futurum sit; quid est quod me adjuvent haruspices, cum res tristissimas portendi dixerint? Addunt ad extremum, omnia levius ¹⁹ casura, rebus divinis procuratis. + Si enim nihil

enim censemus superiorem illum Diopysum, quo cruciatu timoris angitur solitum? Et pro Roscio Amerino cap. xvii. Quid censes hunc ipsum Sext. Roscium quo studio & qua intelligentia esse in rusticis rebus? Ibi vide P. Marci-um. Quin & hujusmodi plura congestit vir eruditissimus Franc. Hotomannus Observ. lib. I. c. 18. Si fert animus, Historiam videas licet apud Dionem lib. XLIV. pag. 249. Plutarchum in Caes. pag. 739. & Suetonium in Julio cap. 82. Adi sis & Senecam de Ira lib. III. cap. 30. Idem.

2 Praefertim Stoicis] Vulgo praefertim a Stoicis. Illam vero praepositionem non agnoscunt Paris. Reg. Med. & Balliol. nec eam flagitat Latini sermonis ratio. Idem.

3 Non isset ad arma] Melior est ordo, quem Reg. & Cantab. exhibent: non transisset Crassus Euphraten: non isset ad arma Pompeius: non suscepisset bellum civile Caesar: nam tum demum res eadem, qua prius, serie recensentur. Idem.

4 Si vero nihil fit extra fatum] Sic legendum existimo; nam vulgata lectio, si enim, ferri non potest. Quod autem olim, ante haec verba, edita sunt haec, sed hoc eadem ratione refellitur; fuerat amici cujusdam mei conjectura, quam adscripseram, ut considerarem, non ut eam operae sequerentur, quemadmodum fecerunt: cujus eorum facti nonnullam videri possum culpam sustinere, quod illos non praemonuerim

hil fit extra fatum, ¹ nihil levare re divina potest. ² Hoc sentit Homerus, cum querentem Jovem inducit, quod Sarpedonem filium a morte contra fatum eripere non posset. Hoc idem significat Graecus ille in eam sententiam versus,

³ *Quod fore paratum est, id summum exsuperat Jovem.*

Totum omnino fatum etiam Atellanio versu jure mihi esse inrisum videtur; sed in rebus tam severis non est jocandi locus. ⁴ Concludatur

nuerim, ut ea verba negligerent ac praeterirent. Infra autem non longe sic habent tres vet. Codd. ut edidi, *nihil levare divinationem potest.* Lambinus.

Ibid. *Si enim nihil fit extra fatum* Vel delenda est vocula secunda; vel legendum, *si autem nihil fit extra fatum.* Certe vulgata lectio ferri non potest, siquidem Tullius argumenti Stoici non confirmationem, sed confutationem jam nunc adgreditur. Davies.

¹ *Nihil levare re divina potest* Lambino Codicem Pithoeanum aliosque duos secuto placuit, *nihil levare divinationem potest.* Quin & ita dat Ven. 1471. Aft, ut opinor, aliud egit vir doctissimus, cum hanc probarit lectionem: non enim de divinatione, seu futurorum praesentiendorum arte jam tractatur, sed tum de reliquo Deorum cultu, tum de sacrificiis, quae rei divinae vel rerum divinarum nomen praeci-

pue complectitur. Idem.

² *Hoc sentit Homerus, cum querentem &c.* Pet. Victorius lib. xxxiv. Var. Lect. cap. 24. scribit, M. Tullium hoc loco memoria vacillasse; non enim Jovem induci ab Homero cum dolore dicentem, inquit, se non posse interitu filium liberare, cum cuperet; sed dubitantem, an hoc ipsum facere oporteat contra fatum. Ego vero puto Victorium, cum haec scriberet, dormitasse, aut etiam somniasse, aut certe operam luisse: nam Jupiter duo facit apud Homerum. Primum queritur, fatale esse Sarpedonem filium a Patroclo interfici. Deinde dubitat & consultat apud se, utrum Sarpedonem e periculo eripiat, an a Patroclo interimi sinat. Queritur his verbis Iliad. II, 433. *Οἷ μὲν ἔγνων* &c. Dubitat & consultat his, vs. 435. *Διὶ δὲ Νέμεω* &c. Lambinus.

Ibid. *Hoc sentit Homerus, cum querentem*

tur ratio: si enim provideri nihil potest futurum esse eorum quae casu fiunt, quia esse certa non possunt; divinatio nulla est: sin autem idcirco possunt provideri, quia certa sunt & fatalia; rursus divinatio nulla est: eam enim tu fortuitarum rerum esse dicebas. Sed haec fuerit nobis, tanquam levis armaturae, prima orationis excursio: nunc comminus agamus, experiamurque si possimus cornua commovere disputationis tuae. Duo enim genera divinandi esse dicebas, 'unum artificiosum, alterum naturale:

querentem] Doctissimum Victorium bene refellit Cl. Lambinus. Minucius Felix Oct. cap. xxii. Homerus Jovem narrat—Sarpedonem filium, quoniam morti non poterat eripere, cruentis imbris flevisse. Huc respicit Josephus contra Apionem lib. II. c. 34. 'Ο γυναικάς, inquit, καὶ πρώτος αὐτὸς ὁ πατήρ—τὴν ἐξ αὐτῆς γενέστας οὐτε σῶζειν δύναται, κατὰ μάλιστα ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης, οὐτ' ἀδυναστεῖ τὴν θανάτου αὐτῶν ὑπομένειν. Vide Platonem de Rep. lib. III. pag. 433. B. Davies.

3 Quod fore paratum est] In eandem mentem de Jove dixit Aeschylus in excerptis Grotianis pag. 13.

Οὐκ ἔστιν ἂν ἐκφύγει γὰρ τὴν περὶ μὲν.
Herodotus lib. I. cap. 91. Τὴν Πυθίαν λέγουσιν εἰπὼν τὰδε· Τὴν περὶ μὲν μούσων ἀδύνατά ἐστιν ἀποφυγεῖν καὶ θεῶν. Philemon apud Stobaeum Serm. LX. pag. 383.
Δῦλοι βασιλείῃ εἰσὶν· ὁ δὲ βασιλεὺς θεῶν.

'Ο θεὸς ἀνέστης.
Impias hujusmodi sententias colligere, prorsus esset infinitum. Vide Platonem de Legg. lib. v. pag. 610. & lib. vii. pag. 639. Livium lib. ix. c. 4. Lucianum Jove conf. pag. 128. seqq. Lactantium lib. I. c. xi, 13. Scholiaffen ad Euripidis Orest. vf. 488. denique Zenobium Cent. I. 85. III. 9. Idem.

4 Concludatur ratio] Vulgo concludatur igitur ratio. Nos, MSSis Paris. Reg. Med. & Bal. liol. jubentibus, mediam vocem sustulimus. Idem.

5 Unum artificiosum, alterum naturale] Ita solebant Stoici. Auctor vitae Homericæ inter Opusc. Galeana pag. 397. Τῆς μαντικῆς τὸ μὲν τεχνικὸν φασὶν εἶναι οἱ Στωϊκοί· οἷον ἱεροσκοπία καὶ οἰωνοὶ καὶ τὸ περὶ φήμας καὶ κληδονίας καὶ σύμβολα, ἀπὲρ συλλέγειν τεχνικὰ προσηγέριυσαν· τὸ δὲ ἀπὸ φύσεως καὶ ἀδιδάκτων, ταῦτα ἐστὶν ἐνύπνια καὶ ἰνέσιαι ασμύε. Vide supra lib. I. cap. 6. Idem.

rale: artificiosum constare partim ex conjectura, partim ex observatione diuturna: naturale; quod animus adriperet aut exciperet extrinsecus ex divinitate; unde omnes animos haustos aut acceptos aut libatos haberemus. Artificiosae divinationis illa fere genera ponebas, extispicum, eorumque qui ex fulguribus ostentisque praedicerent, tum augurum, eorumque qui signis aut ominibus uterentur: omneque genus conjecturale in hoc fere genere ponebas. Illud autem naturale, aut concitatione mentis edi & quasi fundi videbatur, aut animo per somnum sensibus & curis vacuo provideri. Duxisti autem divinationem omnem a tribus rebus, ¹ a Deo, a fato, a natura. Sed tamen cum explicare nihil posses; pugnasti commenticiorum exemplorum mirifica copia. ² De quo hoc libet dicere: hoc ego philosophi ³ non esse arbitrator testibus uti, qui aut casu veri, aut malitia falsi fictique esse possunt. Argumentis & rationibus oportet, quare quidque ita sit, docere, non

¹ A Deo, a fato, a natura] Mihi videtur, inquit Quintus lib. I. cap. 55. ut Posidonius facit, a Deo, deinde a fato, deinde a natura vis omnis divinandi ratioque repetenda. Plutarchus de Plac. Philos. lib. 1. cap. 28. Statuit ἀναγκάσιον Ποσειδώνιος, τοῖς τε ἀπὸ Διὸς πρῶτον μὲν ὅς ἐστιν ὁ Δία, δεύτερον, τὴν φύσιν, τοῖς τε δὲ, τὴν ἀναγκάσιον. Ubi alius est harum causarum ordo. Davies.

² De quo hoc libet dicere] Vul-

go de quo primum hoc libet dicere. Sed primum nesciunt Paris. Reg. Med. & Cantab. Idem.

³ Non esse arbitrator] Ex Victor. Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. mediam vocem restituimus; quia MSSis, nisi vetet ratio, semper est parendum. Idem.

⁴ Inspiciamus, si placet extra primum] Reg. & Cantab. inspiciamus ergo, si placet, extra primum, quod rectum puto; siqui-

dem

non eventis; his praesertim, quibus mihi liceat non credere. Ut ordiar ab haruspicina, quam ¹² ego reipublicae causa communisque religionis colendam censeo. Sed soli sumus: licet verum exquirere sine invidia, mihi praesertim de plerisque dubitanti. * Inspiciamus, si placet, exta primum. Persuaderi igitur cuiquam potest, ea quae significari dicuntur extis, ⁵ cognita esse haruspibus observatione diuturna? Quam diuturna ista fuit? aut quam longinquo tempore observari potuit, ⁶ aut quo modo est conlata inter ipsos, ⁷ quae pars inimici, quae pars familiaris esset: quod fissum, periculum; quod, commodum aliquod ostenderet? An haec inter se haruspices Etrusci, Elia, Aegyptii, Poeni contulerunt? At id, praeterquam quod fieri non potuit, ne fingi quidem potest: alios enim alio more videmus exta interpretari, nec esse unam omnium disciplinam. Et certe si est in extis aliqua vis quae declaret futura; necesse est, eam aut cum rerum natura esse conjunctam,

dem, interrupta per Parenthesin oratione, Cicero tales particulas solet immittere. Idem.

⁵ Cognita esse haruspibus] Sic Paris. Med. & Reg. Vulgo ab haruspibus. Idem.

⁶ Aut quo modo est conlata] Ita quidem MSSi: sed legendum videtur, & quo modo est conlatum inter ipsos. Ac conlatum etiam Lambinus reponendum vidit. Idem.

⁷ Quae pars inimici, quae

pars familiaris esset] Med. quae pars inimica, quae familiaris esset. Ac ita scribendum puto. Lucanus I, 621.

— Venasque minaces

Hostili de parte videt.

Livius lib. viii cap. 9. Decio caput jecinoris a familiari parte caesum dicitur ostendisse. De his & aliis huc spectantibus vide Barn. Brissonium Form. lib. I. pagg. 20, 21. aut J. C. Bulengerum de Sort. lib. II. cap. vii. pag. 327. seqq. Idem.

¹ Con-

junctam, aut ¹ conformari quodam modo numini Deorum. ² Atqui divina cum rerum natura tanta tamque praeclara, in omnes partes motusque diffusa, quid habere potest commune? non dicam Gallinaceum fel, (sunt enim, qui vel argutissima haec exta esse dicant) sed tauri opimi jecur, aut cor, aut pulmo, ³ quid habet naturale quo declarare possit quid futurum sit? Democritus tamen non inscite nugatur ut physicus, quo genere nihil adrogantius.

** Quod est ante pedes, nemo spectat: caeli scrutantur plagas.*

Verum

¹ *Conformari quodam modo numini Deorum*] Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. & Ven. 1471. habent nomine Deorum. Omnis no legerim numine Deorum. (nec aliter Aldum nepotem edidisse video) vult enim noster, exta nutu & voluntate Deorum in hanc vel illam formam, aut speciem, fuisse redacta. Davies.

² *Atqui divina cum rerum natura*] Legendum videtur vel libris omnibus reclamantibus, atqui divinatio cum rerum natura: nam vulgata lectio, atqui divina cum rerum natura, inexplicabilis est; nisi forte dicamus sic explicari posse, atqui divina natura cum rerum natura; vel sic, atqui vis divina cum rerum natura, ut repetatur vocula vis e superioribus illis: & certe si est in extis aliqua vis &c. Lambinus.

Ibid. *Atqui divina cum rerum natura*] Hujusce loci nec emendatio, nec explicatio Lambino

cessit feliciter. Aldus nepos edidit, numine deorum, vique divina. Cum rerum natura. Ei favet Med. qui dat neque divina. Reg. & Cantab. repraesentant, utique mente divina cum rerum natura; unde non difficulter intelligi potest, quid de mente divina sit statuendum. Nimirum sunt Glossema, quo Librarii declarandum putarunt Deorum numen. Itaque, nisi fallor, deleta voce divina, rescribendum: Atqui cum rerum natura tanta tamque praeclara, in omnes partes motusque (forsan locosque) diffusa, quid habere potest commune non dicam gallinaceum fel: sunt enim qui vel argutissima haec exta esse dicant: sed tauri optimi jecur aut cor, aut pulmo &c. In libris vulgatis perperam distinguitur oratio. Davies.

³ *Quid habet naturale quo declarare possit*] Vulgo quod declarare possit: sed Paris. Med. Reg. &

Verum is tamen habitu extorum & colore ⁵ declarari censet hoc duntaxat, pabuli genus & earum rerum, quas terra procreet, vel ubertatem vel tenuitatem: salubritatem etiam aut pestilentiam extis significari putat. O mortalem beatum! ⁶ cui certo scio ludum numquam defuisse: Hunc cine hominem tantis delectatum esse nugis, ut non videret tum futurum id veri simile, ⁷ omnium cum pecudum exta eodem tempore in eundem habitum se coloremque converterent? Sed si eadem hora ⁸ aliae pecudis jecur nitidum atque plenum est, aliae horridum & exile;

& Cantab. sequendi videbantur. Quinetiam vocabulum *naturale*, nisi fallor, haud Tullio, sed Librariis debetur: ut legerim *quid habet quo declarare possit quid futurum sit?* Idem.

⁴ *Quod est ante pedes*] Versus est Trochaicus; nam vox secunda pro brevi syllaba passim numeratur. Vide *Chr. Wafsi* Senar. cap. 2. Idem.

⁵ *Declarari censet, hoc duntaxat*] Med. & codices Victoriani repraesentant *haec duntaxat*. Bene: sed mirum quantum fallor, nisi particula negans exciderit, quam flagitare videtur oratio. Legendum ergo crediderim, *declarari censet, non haec duntaxat*; nam sequitur, *salubritatem etiam aut pestilentiam extis significari putat*. Harum vocum tres ultimas a Librariis manasse censet *Gruterus*, quod in suis MSSis erat *significari puto*, quibus accedunt *Parif. Med. & Bal-*

liol. Sed emendatio nostra, prorsus inanem esse illam suspicionem, abunde docet. Idem.

⁶ *Cui certo scio ludum numquam defuisse*] Quid iudicium hoc loco significare possit, non facile dictu est. Veneti pro hoc *ludum* habent; id quod rectius videtur esse: certe convenientius esse apparet. *Camerarius*.

Ibid. *Ludum nunquam defuisse*] Omnes nostri iudicium nunquam defuisse. Cicero, nisi fallor, reliquit *ludicrum nunquam defuisse*: Eo certe ducunt MSSi. *Darvies*.

⁷ *Si omnium pecudum exta*] Sic vulgo legitur: at *Parif. Med. Reg. Balliol. & Cantab.* *somnium cum pecudum exta*. Proculdubio scribendum *omnium cum pecudum exta*, nec aliter edidimus. Idem.

⁸ *Aliae pecudis*] Genitivus est *ἀλλήων*, si modo debet id *ἀλλήων* dici, quod adhibent optimi Scriptores. Vide *G. J. Vossium* Anal. lib. iv. cap. 6. Idem.

exile; quid est quod declarari possit habitu extorum & colore? An hoc ejusdem modi est, quale Pherecydeum illud quod est a te dictum? qui ¹ cum aquam ex puteo vidisset haustam, terrae motum dixit futurum. Parum, credo, impudenter, quod, cum factus esset motus, dicere audent quae vis id effecerit: etiamne futurum esse, aquae jugis colore praesentiunt? Multa istiusmodi dicuntur in scholis; sed credere omnia vide ne non sit necesse. Verum sint sane ista Democritea vera. Quando ea nos extis exquirimus? aut quando aliquid ejusmodi ab haruspice, inspectis extis, audivimus? Ab aqua aut ab igni pericula monent: tum hereditates, tum damna denuntiant: fissum familiare & vitale tractant: caput jecoris ex omni parte diligentissime considerant: si vero id non est inventum, nihil putant accidere potuisse tristius. Haec observari certe non potuerunt, ut
 r4
 supra

¹ Cum aquam ex puteo vidisset haustam] Frid. Lindenbrogius ad Amm. Marcellini xxii, 16. hoc in loco reponit cum aquam ex puteo bibisset haustam. Receptam vero lectionem, quae cunctis nititur MSSis, satis superque firmavimus ad I, 50. Davies.

² Qui omne, quod esset, unum esse dixerunt] Horum princeps fuit Xenophanes. Cicero Acad. II, 37. Xenophanes dixit unum esse omnia, neque id esse mutabile, & id esse Deum. Sextus Empiricus Pyrr. Hypot. I, 33. Ἐδογμάτιζεν ὁ Ξενοφάνης, πᾶσι τοῖς ἄλλοις

ἀνθρώπων προλήψεις, ὅτι ἓναί τὸ πᾶν. De hac sententia vide quae disputat Rad. Cudworthus System. Intell. cap. iv. §. 31. Idem.

³ Ut enim jam sit aliqua in natura rerum cognatio] Libri veteres habent *contagio*. Ego tamen nihil muto; nam paullo ante *cognitionis* nomine usus est in eandem sententiam: ibi, Cum rerum autem natura, quam cognitionem habet? Et infra non longe semel atque iterum, Quae ex cognatione naturae & quasi concentu atque consensu &c. ubi mendose operae fecerunt olim *cogitatione*.

supra docui: sunt igitur artis inventa, non vetustatis, si est ars ulla rerum incognitarum. Cum rerum autem natura quam cognationem habent? quae ut uno consensu juncta sit & continens; quod video placuisse physicis, eisque maxime, ² qui omne quod esset, unum esse dixerunt: quid habere mundus potest cum thesauri inventione conjunctum? si enim extis pecuniae mihi amplificatio ostenditur, idque fit natura; primum exta sunt conjuncta mundo: deinde meum lucrum natura rerum continetur. Nonne pudet physicos haec dicere? ³ Ut enim jam sit aliqua in natura rerum cognatio, quam esse concedo; multa enim Stoici conligunt: nam & ⁴ musculorum jecuscula bruma dicuntur augeri, & ⁵ puleium aridum florescere brumali ipso die, & inflatas rumpi vesiculas, & semina malorum, quae in iis mediis inclusa sint, in contrarias partes se vertere: jam nervos in

fidibus

tionem. Nisi quis dicat ubique contagionis nomen esse reponendum: sic enim loquitur lib. de Fato: *Ut in reliquis ejusmodi, naturae contagio valeret.* Et infra ibidem: *Cui primum de ipsa rerum contagione respondeamus.* Lambin.

⁴ Musculorum jecuscula, bruma dicuntur augeri] Lege dicunt, nempe Stoici. Murium jecuscula bruma incrementum docet etiam Plinius H. N. lib. xi. §. 76. Quin &, quod adfirmat vir ille doctissimus non uno loco, simul ac Aelianus H. A. lib. II. cap. 56. *Μυρὸς ἤπιος καὶ μάλ᾽ ἐμπληκ-*

κῶς τὶ καὶ παροδίζων, καὶ μὲν Σελήνης αὐξανόμενης, λοβὸν ἑαυτοῦ τινὰ ἐπιπλάσσει ἀσημίον μίχρα διχομήνῃ. Vide sis & Antigonum Carystium Hist. Mir. c. cxxxvi. Lunam etiam muribus fibras addere docet Lucilius apud Agellium xx, 8. Dav.

⁵ Puleium aridum—rumpi vesiculas] Pulegium ἰσὸς τὰς τροπῆς ἀνθεῖν docet Aristoteles Probl. Sect. xxi. pag. 446. Plinius H. N. II, 41. *Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegii; rumpuntur intentae spiritu membranae.* Vide & lib. xviii. §. 60. Idem.

L 2

i Ostreif-

fidibus aliis pulsus resonare alios; ¹ ostreisque & conchyliis omnibus contingere, ut cum luna pariter crescant, pariterque decrescant; arboresque ut hiemali tempore, ² cum luna simul senescentes, quia tum exsiccatae sint, tempestive caedi putentur. Quid de fretis, aut de marinis aestibus plura dicam? quorum accessus & recessus ³ lunae motu gubernantur. ⁴ Sexcenta licet ejusdem modi proferri, ut distantium rerum cognatio naturalis appareat. Demus hoc; nihil enim huic disputationi adversatur: num etiam, si fissum cujusdam modi fuerit in jecore, lucrum ostenditur? ⁵ Qua ex cognatione naturae & quasi concentu atque consensu, quam *συμπάθεια* Graeci appellant, convenire potest aut fissum jecoris cum lucello meo, aut meus quaestivulus cum caelo, terra, rerumque natura?

¹ Ostreisque & conchyliis omnibus contingere] Agellius N. A. xx, 8. Luna nunc videlicet senesceit: ea re ostrea quoque, sicuti quaedam alia, tennis exsuctaque est — Eadem autem ipsa, quae crescente Luna gliscunt, deficiente contra Luna, deficiunt. Plinius H. N. lib. II. §. 41. Jam quidem Lunari potestate, ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri ac rursus minui. Vide sis Aelianum H. A. lib. ix, c. 6. & Leonem Allatium in Eustathii Hexaëm. pag. 17. Idem.

² Cum Luna simul senescentes] Vide sis, inter alios, Plinium H. N. lib. xvi. §. 74. Hinc ligna,

quae Luna vel jam plena, vel adhuc crescente dejecta sunt, inepta fabricis esse quasi emollita per humoris conceptionem, statuit Macrobius Saturn. lib. vii. cap. 17. Idem.

³ Lunae motu gubernantur] Hac de re veterum loca collegimus ad lib. II. N. D. c. 7. Hinc Oceanus quasi Lunae comes cum ea simul senescit adolescitque, prout ait Favorinus apud Agellium N. A. lib. xiv. cap. 1. Idem.

⁴ Sexcenta licet ejusdem modi proferri] Ita quidem MSSi simul ac editi libri. Sed proferre mavult vir doctissimus Joann. Clericus; cui adsentior. Idem.

⁵ Qua ex cognatione naturae] Gruterus

ra? Concedam hoc ipsum, si vis; etsi magnam
jacturam causae fecero, si ullam esse convenien-
tiam naturae cum extis concessero. Sed ta-
men, eo concessio, quā evenit, ⁶ ut is, qui im-
petrire velit, convenientem hostiam rebus suis
immolet? Hoc erat quod ego non rebar posse
dissolvi. At quam festive dissolvitur! Pudet
me non tui quidem, cujus etiam memoriam
admiror, sed Chryssippi, Antipatri, Posidonii,
qui idem istuc quidem dicunt, quod est dictum
a te, ad hostiam deligendam ⁷ ducem esse vim
quandam sentientem atque divinam, quae toto
confusa mundo sit. Illud vero multo etiam me-
lius, quod & a te usurpatum est & dicitur ab illis,
cum immolare quispiam velit, tum fieri extorum
mutationem, ut aut absit aliquid aut supersit:
Deorum enim numini parere omnia. ⁸ Hoc
jam,

Gruterus post Victorium dedit, qua ex conjunctione naturae, nec aliter in Pall. pr. sec. legi testatur. At Paris. Med. Reg. Balliol. & Cantab. qua ex cognitione naturae. Quapropter editorum veterum lectionem censui revocandam. Alioqui vocem conjunctionis haud incommodam puto. Vide sis infra eapp. 60, 69. Idem.

⁶ *Ut is qui impetrare velit*] Sic legendum, non *impertire*, ut est in libris vulgatis; neque *impetrare*, ut operae hic olim mendose fecerunt. Est autem *impetrare*, antiquum verbum, quod significat *impetrare*, ut supra diximus. *Festus*: Impetratum, im-

petratum. Cum superiora illa olim scripsissem, hoc est, cum admonuissem Lectorem mendose olim operas fecisse impetrare pro impetrare, tamen homo barbarus & audax ausus est scribere, me edidisse impetrare; multaque talia fecit, neque hoc semel commisit, neque uno loco. Lambin.

⁷ *Ducem esse vim quandam sentientem*] Mundi dicit animam, quam δι' ὅλης τῆς κόσμου διήκει censabant Stoici. Vide ad lib. I. c. 52. *Davies.*

⁸ *Hoc jam, mihi crede, ne ancillae quidem*] Vulgo haec, mihi jam crede. Sed hoc ex Paris. dedimus: ille vero verborum ordo, quem suppeditarunt Paris. Med.

jam, mihi crede, ne aniculae quidem existimant, An censes, ¹ eundem vitulum si alius delegerit, sine capite jecur inventurum; si alius, cum capite? Haec decessio capitis, aut accessio, subito fieri potest, ut se extra ad immolatoris fortunam accommodent? Non perspicitis, aleam quandam esse in hostiis deligendis, praesertim cum res ipsa doceat? cum enim tristissima extra sine capite fuerint, quibus nihil videtur esse dirius; proxima hostia litatur saepe pulcherissime. ² Ubi igitur illae minae superiorum extorum? aut quae tam subito facta est Deorum
 16 tanta placatio? Sed adfers, in tauri opimi extis, immolante Caesare, cor non fuisse: id quia non potuerit accidere ut sine corde victima illa viveret; judicandum esse tum interisse cor, cum immolaretur. Quî fit ut alterum intellegas, sine corde non potuisse bovem vivere; alterum

Balliol. Reg. & Victor. efficacior rem reddit orationem; docet enim, vel ipsas tum temporis aniculas veteribus illis Stoicis minus fuisse credulas. *Darvies.*

¹ Eundem vitulum si alius delegerit sine capite jecur inventurum] Pronomen *eum* subaudiri non deerunt qui contendunt. Cum tamen haec curarint haruspices; reposuerim, *Ejusdem vituli, si alius delegerit, sine capite jecur inventum iri.* *Idem.*

² Ubi igitur illae minae superiorum extorum?] In vulgatis deest vox secunda, quam obtulerunt Paris. Med. Reg. & Balliol. eaque recepta, melius, ut opinor,

connectitur oratio. *Idem.*

³ Quod adspexerit vestitu purpureo excordem Caesarem, ipse corde privatus est] Hoc ait, quia tum primum Caesar cum purpurea veste processit, ut observarat lib. I. cap. 52. & taurum color rubicundus excitat, & furibundum reddit. Vide *Senecam* de Ira lib. III. cap. 30. Memoratu vero digna videtur hac de re ipsius *Julii* responsio, qui eo arrogantiae progressus est, ut haruspice tristia & sine corde extra sacro quodam nuntiante, futura diceret lactiora, cum vellet; nec pro ostento ducendum; si pecudi cor defuisset. Verba sunt *Suetonii*

terum non videas, cor subito non potuisse nescio quo avolare? Ego enim possum vel nescire quae vis sit cordis ad vivendum, vel suspicari, contactum aliquo morbo, bovis exile & exiguum & vietum cor, & dissimile cordis fuisse. Tu vero quid habes, quare putes, si paulo ante cor fuerit in tauro opimo, subito id in ipsa immolatione interisse? An, ³ quod adspexerit vestitu purpureo excordem Caesarem, ipse corde privatus est? Urbem philosophiae, mihi crede, proditis, dum castella defenditis: nam, dum haruspicinam veram esse voltis, physiologiam totam pervertitis. Caput est in jecore, cor in extis: jam abscedet, ⁴ simul ac molam & vinum insperferis: Deus id eripiet, vis aliqua conficiet aut exedet. ⁵ Non ergo omnium interitus atque obitus natura conficiet: & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut

in

τον in Julio cap. LXXVI. Polyae-
nus Stratag. lib. viii. cap. xxiii,
32, 33. Καὶ τὰ τοῦ (Leg. τὸ
θύου, nam τὸ ἱεῖος, vel ἢ μάρ-
τως, infeliciter reponit Is. Casau-
bonius) λέγουσι ἀπαίσια τὰ ἱερά· καὶ
μὴ ἀμείνω ἴφη γνήσιοι, ἐπειδὴ αὐ-
τὸς θελόν· — Ἀκαρδίου δὲ μύθος
εὐρεθέντος, καὶ τὴν παράδοξον ἴφη, εἰ
ἄλογον ζῶον καρδίαν οὐκ ἔχει. In eo
lusit, quod cor passim sapientiam
denotet. Idem.

⁴ Simul ac molam & vinum
insperferis] MStus habet, simul
ac molam, immo jam ut vinum
insperferis. Urfinus.

Ibid, Simul ac molam ac vinum

insperferis] His adnectunt Med.
& Reg. immo jam ut vinum in-
spexeris. Scribere debuerunt in-
sperseris ut habet Cantab. Sed
eas voces recte nesciunt Paris. &
Balliol. Porro molam falsam &
vinum explorandis victimis, an-
tequam percuterentur, insperge-
bant veteres. Vide Joan. San-
bertum de Sacr. cap. xviii. pagg.
429. 433. Davies.

⁵ Non ergo omnium interitus
atque obitus] Omnino lege non
ergo omnium interitus atque or-
tus, vel omnium ortus atque obi-
tus. Vel haec vel illa ratio pla-
ne necessaria videtur; quod ex
sequentibus manifestum. Idem.

L. 4

1 Nam

in nihilum subito occidat. Quis hoc physicus dixit umquam? Haruspices dicunt. His igitur, quam physicis, credendum potius existimas?

17 Quid? cum pluribus Deis immolatur, quâ tandem evenit ut litetur aliis, aliis non litetur? Quae autem inconstantia Deorum est, ut primis minentur extis, bene promittant secundis? aut tanta inter eos dissensio, saepe etiam inter proximos, ut Apollinis extra bona sint, Dianae non bona? Quid est tam perspicuum, quam, cum fortuito hostiae adducantur, talia cuique exta esse, qualis cuique obrigerit hostia? At enim id ipsum habet aliquid divini, quae cuique hostia obtingat; tamquam in sortibus, quae cui ducatur. Mox de sortibus: quamquam tu quidem non hostiarum casum confirmas sortium similitudine, sed infirmas sortes conlatione hostiarum. An, cum in Aequimelum misimus qui

1 Nam si casum] Vulgo casus: sed hoc recte se non habet, cum superioribus haud respondeat. Nos igitur editionum vetustiorum fidem secuti sumus; faventque Reg. & Cantab. in quibus casu. Davies.

2 Stoicos vestros] Vulgo Stoicos nostros. Absurde: nam fratrem suum Quintum Marcus adloquitur; is autem superiore libro partes Stoicorum defenderat. Quin & noster paullo post sic ait: Sed non, ut hic (Epicurus) sibi constat, item Stoici; illius enim Deus—non potest hominibus divinationem impertiri; VESTER autem Deus potest non impertiri. Cum res igitur

esset manifesta, conjecturam meam, licet Codicum auctoritate destitutam, recipere non sum veritus. Idem.

3 Induxit Epicurus] Legendum inducit, ne tempora confundantur: id quod etiam recte monuit Amicus. Idem.

4 Tamquam inter duos lucos, sic inter duos mundos] Paris. Med. Reg. & Cantab. omissis reliquis exhibent tamquam inter duos mundos; quod Lectorem celare nolui, licet perperam factum videatur. De hac Epicuri sententia, quae intermundia Deorum sedes esse statuit, egimus ad lib. I. N. D. cap. 8. Idem.

5 Propter

qui adferat agnum quem immolemus; is mihi agnus adfertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum non casu, sed duce Deo servus deducitur? ¹ nam si casum in eo quoque esse dicis, quasi sortem quandam cum Deorum voluntate conjunctam; doleo tantam ² Stoicos vestros Epicureis inridendi sui facultatem dedisse: non enim ignoras quam ista derideant. Et quidem illi facilius facere possunt; Deos enim ipsos jocandi causa ³ induxit Epicurus perlucidos, & perflabilis, & habitantis, ⁴ tamquam inter duos lucos, sic inter duos mundos, ⁵ propter metum ruinarum; ⁶ eosque habere putat eadem membra, quae nos, nec usum ullum habere membrorum. ⁷ Ergo hic circumitione quadam deos tollens, ⁸ recte non dubitat divinationem tollere. Sed non, ut hic sibi constat, item Stoici: illius enim Deus ⁹ nihil habens

⁵ *Propter metum ruinarum*] Scilicet Epicurus mundos innumerabiles ponit, quorum nonnulli quotidie oriantur & occidunt. Vide *Ciceronem* N. D. I, 26. *Idem.*

⁶ *Eosque putat eadem membra*] Epicurus Deos ἀνθρωπομορφους esse contendit, omnem tamen ademit usum membrorum. Vide *Plutarchum* de Plac. Philos. I, 7. & *Ciceronem* N. D. I, 27, 33. *Idem.*

⁷ *Ergo hic*] Sic *Paris.* & *Reg.* Vulgo *ergo is.* *Idem.*

⁸ *Recte non dubitat*] Cum doctissimo *Clerico* legendum *recte*; nisi forsan utraque vox ean-

dem significationem recipit, uti quidem censet *Henr. Valesius* ad *Ammiani Marcellini* lib. xv. cap. 7. Utcunque sit, Epicurus iste, qui *verbis reliquit Deos, re sustulit*, μαρτυρίαν ἀπαύσας verbis disertis ἀνέγχει. Inter alios vide *Dio- genem Laertium* lib. x. §. 137. *Idem.*

⁹ *Nihil habens nec sui, nec alieni negotii*] Κυρίων Epicuri δεξιῶν haec erat prima: Τὸ μακρότερον καὶ ἀφθαρτον οὐδὲ αὐτὸ πρόσμικτα ἔχει, οὐδὲ ἄλλω παρείχει. Hoc ejus decretum memorant plures, e quibus adi *Laertium* x, 139. & *Ciceronem* N. D. lib. I. capp. 7, 30. *Idem.*

habens nec sui nec alieni negoti, non potest hominibus divinationem impertiri; vester autem Deus potest non impertiri, ut nihilominus mundum regat & hominibus consulat. ¹ Cur igitur vos induitis in eas captiones, quas numquam explicetis? Ita enim, cum magis prope- rant, concludere solent: Si Dî sunt, est divina- tio: sunt autem Dî: est ergo divinatio. Mul- to est probabilius, non est autem divinatio: non sunt ergo Dî. Vide quam temere com- mittant, ut, si nulla sit divinatio, nulli sint Dei: divinatio enim perspicue tollitur; Deos
 18 esse retinendum est. Atque hac extispicum di- vinatione sublata, omnis haruspicina sublata est.

Osten-

i Cur igitur vos inducitis] Duo verba quae sequuntur, *cap- tiones & explicetis*, facile me ad- ducunt, ut legendum putem *in- ducitis*; qua ratione item in Ver- rem dixit, *inducere se in laqueos*. Et Lucretius lib. iv. 815.

Ac nos in fraudem induimus frustra nimis ipsi,
 P. Manucius.

Ibid. *Cur vos induitis in eas captiones]* Sic omnino legendum est, ut recte iudicavit Manucius, eique jam olim assensus sum. Quod autem quidam *ἀλαζον* tu- etur lectionem vulgatam, *vos in- ducitis in captiones*, nihil aliud hoc facto assequitur, quam ut suam confidentiam atque impu- dentiam, cum pari Linguae La- tinae inscientia conjunctam, pro- dat ac declaret. Quod autem Manucius Lucretii versum ex lib. iv. profert, ut suam emendatio-

nem Lucretii auctoritate confir- met, admonendus est Lector, mendose ab eo proferri. Sic e- nim ille,

Ac nos in fraudem induimus, frustra nimis ipsi.

Legendum est autem, ut nos ex auctoritate librorum MSSorum bis jam edidimus,

Ac nos in fraudem induimus frustramur & ipsi,

Lambinus

Ibid. *Vos induitis in eas capti- ones]* P. Manucii conjecturam firmant Pall. pr. sec. liber S. Vi- ctoris & Paris. Pari modo saepe peccarunt Librarii. Ciceronis as- secla Lactantius Div. Inst. lib. III. cap. I. 8. *Ipsi se in plagas & er- rores maximas induxerunt. Leg. induerunt.* Idem lib. iv. cap. xxiv. 6. *Illud ipsum maxime cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur.* Scribendum *indua-*
 tur,

Ostenta enim sequuntur, & fulgura: valet autem in fulguribus observatio diurna; in ostentis ratio plerumque conjecturaque adhibetur. Quid est igitur, quod observatum sit in fulgure? ² Caelum in xvi partis diviserunt Etrusci: facile id quidem fuit, quatuor, quas nos habemus, duplicare: post idem iterum facere, ut ex eo dicerent, fulmen qua ex parte venisset. Primum id quid interest? deinde quid significat? Nonne perspicuum est, ³ ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuisent, credidisse ea efficere rerum omnium praepotentem Jovem? Itaque in nostris commentariis scriptum habemus; ⁴ *Jove*

tonante,

tur. Sic enim illius libri cap. xii. 13. *Prudens ac sciens in hos se laqueos induit.* Licet ergo Lambini sententiam lubens amplectar; ejus tamen intemperiem laudare nequeo, qui propter tivilitia quaedam *J. M. Bruto* aliisque viris doctis frequenter inequitat. Hujusce *Φερεως* plura nos olim exempla congestimus ad *Caesaris* lib. vii. B. G. c. 73. *Davies.*

² *Caelum in xvi partes dividerunt Etrusci*] Idem docet *Plinius* H. N. lib. II. c. 54. quem vide. *Servius* ad *Aen.* viii. 427. *Dicunt Physici de sexdecim partibus caeli jaci fulmina.* Forſan legendum *Etrusci.* Idem.

³ *Ex prima admiratione hominum*] *Sextus Empiricus* adv. *Mathem.* lib. ix. §. 24. *Εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ τῆς γυγιανῆς κατὰ τὸν κόσμον παροδῶντες ὑπονοήσαντες εἰς ἄνθρωπον*

ἡμᾶς ἐληλυθῆναι διῶν ἀφ' ἧς Φαίνεται εἶναι δόξης καὶ ὁ Δημέκριτος ὁρῶντις γὰρ, φησὶ, πᾶσι ἐν τοῖς μεταίωροις παθήματι οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροτῆας καὶ ἀσραπὰς κεραυνὸς πειδευματοῦντες. Θεὸς οἰόμενοι τέτοιαν αἰτίαν εἶναι. Hinc, ut recte vidit vir eruditissimus *Joan. Clericus* *Silv. Philol.* c. vii. dixit *Petronius* in fragm. pag. 676.

Primus in orbe Deos fecit timor, ardua calo

Fulgmina cum caderent —

Quin & in quatuor causis, quibus informarentur Deorum notiones, hanc tertiam ponit *Cleanthes*, quae terreret animos (legendum puto, quia terrentur homines) fulminibus, ut ait noster lib. II. N. D. cap. 5. Idem.

⁴ *Jove tonante, fulgurante*] Noster tamen, ubi Stoicorum tueretur allegorias, haec habet N. D. II,

tonante, fulgurante, comitia populi habere nefas. Hoc fortasse reipublicae causa constitutum est: comitiorum enim non habendorum causas esse voluerunt. Itaque ¹ comitiorum solum vitium est fulmen; quod idem omnibus rebus optimum auspiciū habemus, si sinistrum fuit. Sed de auspiciis alio loco: nunc de fulguribus.

- 19 Quid igitur minus a physicis dici debet, quam quicquam certi significari rebus incertis? Non enim te puto esse eum, qui Jovi fulmen fabricatos esse ² Cyclopas in Aetna putes: nam esset mirabile, quomodo id Juppiter toties jaceret, ³ cum unum haberet. Nec vero fulminibus homines

II, 25. Hunc etiam augures nostri (nuncupant,) cum dicunt, Jove fulgente, tonante: dicunt enim, caelo fulgente, tonante. Quod autem hoc in loco tradit Cicero, confirmat enim Orat. in Vatin. cap. VIII. Augures omnes usque a Romulo decreverunt, JOVE FULGENTE, CUM POPULO AGI NEFAS ESSE. Idem Philipp. v, 3. Jove tonante, cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Vide Plinium H. N. lib. II. §. 18. Tacitum Hist. I, 18. & Heraldum ad Arnobii lib. II. pag. 114. Davies.

¹ Comitiorum solum vitium est fulmen] Hoc, ut videtur, apud Romanos obtinuit, quod cum ad exercitum recensendum concionem in campo ad caprae paludem Romulus haberet, subito coorta tempestas cum magno fragore tonitruibusque, tam densa regem operuit nimbo, ut conspectum ejus concionis abstulerit, nec deinde in terris

Romulus fuit. Verba sunt Livii lib. I. cap. 16. Idem.

² Cyclopas in Aetna putes] Vates, ut notum est,

Illis Cyclopas memorant fornacibus usos,

Cum super incudem numerosa in verbera fortes

Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen,

Armarentque Jovem—

Ita cecinit Corn. Severus in Aetna. vs. 37. Quamvis autem his manibus informatum erat fulmen, tamen Juppiter

—Plurima caelo

Defecit in terras—

ut ex vulgi sententia locutus est Virgilius Aen. VIII, 427. Vide sis & Georg. IV, 170. Idem.

³ Cum unum haberet — mone-
ret] Locus sic legendus videtur & distinguendus, cum unum haberet: nec vero fulminibus homines, quid aut faciendum esset aut
caven

homines, quid aut faciendum esset aut cavendum, moneret: placet enim Stoicis, eos anhelitus terrae qui frigidi sunt, cum fluere coeperint, ventos esse: cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem coeperint dividere atque disrumpere, idque crebrius facere & vehementius, tum & fulgores & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen. Quod igitur vi naturae, nulla constantia, nullo rato tempore videmus effici, ex eo significationem rerum consequentium quaerimus? Scilicet, si ista Juppiter significaret, tam multa frustra

cavendum monere. Plena oratio sic haberet; nec vero te puto eum esse qui putes Jovem fulminibus homines monere. Idem.

4 Fulgores & tonitrua existere] Vulgo fulgura. Sed lectionem, quam recepi, firmant Paris. Reg. Cantab. aliique Codices; & recte quidem, ut olim monuimus ad Minucii Felicis cap. xxxii. De hisce vero rebus Stoicorum sententiam sic effert Diogenes Laertius lib. vii. §. 153. Ἀστράτην δὲ, ἔξαψιν νεφῶν παρατελειομένην ἢ ρηγνυμένην ὑπὸ πνιγμῶ. βροντὴν δὲ, τὸ τούτων ψόφον ἐκ παρατελείας ἢ ρήξεως κεραυνὸν δὲ, ἔξαψιν σφοδρὰν μετὰ πολλῆς βίας πύπλουται, νεφῶν παρατελειομένην ἢ ρηγνυμένην. Plutarchus de Plac. Philos. lib. III. cap. 3. Οἱ Στωικοὶ βροντὴν μὲν, συγκρουσμὸν νεφῶν, ἀστράτην δὲ, ἔξαψιν ἐκ παρατελείας, κεραυνὸν δὲ, σφοδρότεραν ἄλλω μψιν. Seneca Nat. Quaest.

lib. I. cap. 1. Nubes mediocriter collisae, fulgurationes efficiunt; majore impetu pulsae, fulmina. Vide sis etiam lib. II. cap. 22. seqq. & Plinium H. N. lib. II. §. 43, 49, 50. Idem.

5 Tam multa frustra fulmina emitteret] Pall. pr. & sec. probante Grutero, dant, tam multa frustra fulmina non emitteret. Iis accedit Cantab. & haec sane mens est Auctoris. At cum idem sit in vulgatis sensus, modo haec εἰρωνικῶς dicta statuamus; & particula scilicet, si non semper, ut vult Donatus ad Terentii Andr. Aët. I. Sc. II, 14. at crebro saltem, cum εἰρωνεία ponatur; receptam lectionem a Cicerone profectam esse mihi persuadeo: altera vero semidoctis Librariis videtur tribuenda. Ceteroquin, interrogationis vel admirationis addita nota, res tota possit confici. Idem.

stra fulmina emitteret. ¹ Quid enim proficit, cum in medium mare ² fulmen jacet? quid, cum in altissimos montis, quod plerumque fit? quid, cum in desertas solitudines? quid, cum in earum gentium oras, in quibus haec ne ob-
 20 servantur quidem? ³ At inventum est caput in Tiberi. Quasi ego artem aliquam istorum esse negem! divinationem nego: caeli enim distributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, unde fulmen venerit, quo concesserit: quid significet autem, nulla ratio docet. Sed urges me meis versibus:

** Nam pater altitonans stellanti nixus Olympo
 Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
 Et Capitolinis injectis sedibus ignes.*

Tum statua Natrae, tum simulacra Deorum,
 Romulusque & Remus ⁵ cum altrice belua, ⁶ vi
 fulminis icti conciderunt, deque his rebus ha-
 ruspicum

¹ *Quid enim proficit*] Exstant praecleari, ut alii in hanc sententiam, Lucretii versus lib. vi. 403. quos indicabo Lectori duntaxat;

In mare qua porro mittis ratione? quid undas

Arguit, & liquidam molem, camposque natantes?

&c. Lambin.

² *Fulmen jacet*] Vulgo *jecit*; at ob temporum rationem Reg. & Cantab. ne vetustiores editos memorem, sequendi videbantur. Davies.

³ *At inventum est caput in Tiberi*] Caput erat Summani Dei. Vide lib. I. cap. 10. Idem.

⁴ *Nam pater altitonans* — in Capitolio collocabatur] Haec omnia legi possint supra lib. I. c. 12. Idem.

⁵ *Cum altrice belua*] Vox belua unico L. scribi debet, quamvis reclamet Festus, qui bellum a belluis dictum esse scribit. quia *belluarum sit*, inquit, *perniciosa dissensio*. Sed errat & labitur Festus; nam bellum dictum est a duello, ut bis a duis. Quin hoc, quod dico, idem Festus alibi docet. Tanta est inconstantia! Itaque qui Festi auctoritatem hac in re secuti belluam cum duplici ll scribunt, no

ruspicum extiterunt responsa verissima. Mirabile autem illud, quod eo ipso tempore, quo fieret indicium conjurationis in senatu, signum Jovis biennio post, quam erat locatum, in Capitolio conlocabatur. Tu igitur animum induces, (sic enim mecum agebas) causam istam & contra facta tua & contra scripta defendere? ⁷ Frater es, eo vereor. Verum quid tibi hic tandem nocet? resne, quae talis est; an ego, qui verum explicari volo? Itaque nihil contradico: a te rationem totius haruspicinae peto. Sed te mirificam in latebram conjecisti. Quod enim intellegeres ⁸ fore ut premerere, cum ex te causas uniuscujusque divinationis exquirerem; multa verba fecisti, te, cum res videres, rationem causamque non quaerere: quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere. Quasi ego aut fieri concederem, aut esset philosophi, causam, cur

una cum *Vesfo* labuntur. Omnis nostri veteres Codices semper habent hoc nomen scriptum simpliciter *I.* Lambinus.

6 *Vi fulminis icti*] Siquidem Paris. Balliol. Reg. Cantab. cum tribus Pall. & Ven. 1471. exhibent *ut fulminis ictu*; forsitan reponendum *tum fulminis ictu considerunt*. Vide Offic. III, 25. Davies.

7 *Frater es, non vereor*] Veneti, *frater es, eo vereor*. Et naturalis est certe pudor inter consanguineos, & erga parentes; ut ille reverentia patris prohiberi se ait, quo minus dicat eum desipere:

Εἰ μὴ πατὴρ ἦν, ἀλλὰ αἱ εἰ
γ' ἀφρονῶν.

Camerarius.

8 *Quod enim intellegeres fore, ut premerem te*] Magis placet, ut est in antiquo, *quod enim intellegeres fore, ut premerere, quum ex te causas &c.* Ursinus.

Ibid. *Fore ut premerere*] Est a Pall, quatuor, mirorque hactenus obtinuisse, *premerem te*, lectionem inficetam prae nostra. GRUTERUS. Ibid. Lectionem, quam probavit Ursinus & recepit Gruterus, exhibent Paris. Med. Balliol. Reg. & Cantab. Davies.

1 *Progne*

cur quidque fieret, non quaerere? Et eo qui;
dem loco & ¹ prognostica nostra pronuntiabas
& genera herbarum, scamnoneam aristolochi-
amque radicem, quarum causam ignorares, vim
21 & effectum videres. Dissimile torum: nam
& prognosticorum causas persecuti sunt & Bo-
ëthus Stoicus, qui est a te nominatus, & noster
etiam Posidonius: &, si causae non reperiantur
istarum rerum, res tamen ipsae observari ² anim-
advertique possunt. Nattae vero statua, aut ae-
ra legum de caelo tacta, quid habent ³ observa-
tum ac vetustum? Pinarii Nattae nobiles: a
nobilitate igitur ⁴ periculum. Hoc tam calli-
de Juppiter cogitavit. Romulus lactens fulmi-
ne ictus: ⁵ urbi igitur periculum ostenditur ei
quam ille condidit. Quam scite per notas nos
certiores facit Juppiter! At eodem tempore
signum Jovis conlocabatur, quo conjuratio in-
dicabatur. Et tu scilicet mavis, numine Deo-
rum

¹ *Prognostica nostra — Aristolo-
chiamque radicem*] Res, ad quas
hic respicit, exstant lib. I. capp.
7, 8, 9, 10. Davies.

² *Animadvertique possunt*] *Vulgo potuerunt.* Sed congru-
entior est lectio, quam nos fide
MSti Reg. damus. Quin & eam
repraesentant editiones vetustae.
Idem.

³ *Observatum ac vetustum*] *Locum Gulielmus & Gruterus*
hoc modo distinguunt: *Nattae*
vero statua, aut aera legum de
caelo tacta quid habent? Obser-
vatum ac vetustum. Pinarii
Nattae nobiles. At haec inter-

punctio nec sensui nec Linguae
Latinae congrua videtur. Licet
autem distinctio recepta mutari
non debeat; est tamen, nisi fal-
lor, in verbis latens vitium. Vir
ingeniosus *fer. Marklandus* in
in Epist. Crit. pag. 47. reponit,
quid habent observandum. At
vetus, tum *Pinarii Nattae*, nobi-
lis. Vide lib. I. cap. 12. *Idem.*

⁴ *Periculum. Hoc tam callide*
Juppiter cogitavit] Malim, *hoc*
quam callide Juppiter indicavit?
Nam paullo post ait, *quam scite*
per notas nos certiores facit Jupi-
ter! Porro Gruterus dubitat, an
non, interpunctione mutata, lo-
cus

rūm id factum quam casu arbitrari? ⁶ & redemptor, qui columnam illam de Cotta & de Torquato conduxerat faciendam, non inertia aut inopia tardior fuit, sed a Deis immortalibus ad istam horam reservatus est? Non equidem plane despero ista esse vera, sed nescio, & discere a te volo. Nam cum mihi quaedam casu viderentur sic evenire ut praedicta essent a divinantibus; dixisti multa de casu, ut, ⁷ Venerium jaci posse casu, quatuor talis jactis; quadringentis, centum Venerios non posse casu consistere. Primum nescio cur non possint: sed non pugno; abundas enim similibus. Habes & respersectionem pigmentorum, & rostrum suis, & alia permulta. Idem Carneaden ingerere dicis de capite Panisci. Quasi non potuerit id evenire casu, & non in omni marmore necesse sit inesse vel Praxitelia capita! illa enim ipsa efficiuntur detractioe, nec quicquam illuc adfertur

cus ita sit legendus: *A nobilitate igitur periculum hoc. Tam calide Jupiter cogitavit. Et calide quidem est in Med. & S. Victoris libro. Sed lectio simul ac interpunctio mihi videtur incommoda. Idem.*

5 Urbi igitur periculum ostenditur] Ita solebant arguari. Nam

— *Malus interpret rerum metus omne traherat*

Augurium pejore via, truncataque membra

Nutricemque Lupam Romae regnoque minari.

Sunt Claudiani de Bell. Get. vi: 262. Idem.

6 Et redemptor — reservatus est] Non bene cohaerent sententiae. Legerim, ut redemptor — non inertia aut inopia tardior fuerit, sed a Deis immortalibus ad istam horam reservatus sit. Idem.

7 Venerium — Panisci] Quæ Marcus hic repetit, Quintus supra lib. I. cap. 13. dixerat. Porro Paris. Med. Balliol. Reg. Ven. 1471. & Victor. dant & quadringentis. Lege sed quadringentis. Idem.

M

i^o Mulas

adfertur a Praxitele: sed cum multa sunt de-
tracta & ad lineamenta oris perventum est, tum
intellegas illud, quod jam expolitum sit, intus
fuisse. Potest igitur tale aliquid etiam sua spon-
te in lapicidinis Chiorum extitisse. Sed sit hoc
fictum. Quid? In nubibus numquam animad-
vertisti leonis formam aut hippocentauri? Po-
test igitur, quod modo negabas, veritatem ca-
22 sus imitari. Sed quoniam de extis & de fulgu-
ribus satis est disputatum; ostenta restant, ut to-
ta haruspicina sit pertractata. ¹ Mulae partus pro-
latus est a te. Res mirabilis, propterea quia
non saepe fit: sed si fieri non potuisset, facta
non esset. Atque hoc contra omnia ostenta va-
leat; ² numquam, quod fieri non potuerit, esse
factum: sin potuerit, non esse mirandum. Cau-
sarum enim ignoratio in re nova mirationem
facit: eadem ignoratio ³ si in rebus usitatis est,
non miramur: nam qui mulam peperisse mi-
ratur, is, quo modo equa pariat aut omnino
quae natura partum animantis faciat, ignorat:
sed, quod crebro videt, non miratur, etiamsi,

cur

¹ Mulae partus] Vide lib. I. cap. 18. Davies.

² Numquam quod fieri non potuerit &c.] Albutius Silus apud Senecam Controv. I, 3. Hoc unum scio, nec fieri quod non potest, nec portentum esse quod potest. Vide sis infra cap. xxviii. Idem.

³ Si in rebus usitatis est] Legendum puto *usitatis*, hoc est, frequenter visis: nam statim sub-
jicit noster, quod crebro videt, non miratur; — quod ante non

vidit — ostentum esse censet. Pari modo rescribendum crediderim Tusc. lib. I. cap. 27. *Se- juncta ab his VISITATIS notisque naturis; non usitatis*, ut vulgo. Idem.

⁴ Id si evenit] Sic Paris. Med. Reg. & Balliol. non *evenieris*, ut vulgo. Idem.

⁵ Tages quidam dicitur] Ovidius Metam. lib. xv, 553.

Haud aliter stupuit, quam cum Tyrhennus arator

Te.

cur fiat, nescit: quod ante non vidit, ⁴ id si evenit, ostentum esse censet. Utrum igitur cum concepit mula an cum peperit ostentum est? Conceptio contra naturam fortasse: sed partus prope necessarius. Sed quid plura? Or-²³ tum videamus haruspicinae: sic facillime, quid habeat auctoritatis, judicabimus. ⁵ Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur & sulcus altius eſſet inpreſſus, extitiſſe repente & eum adſatus eſſe qui arabat. Is autem Tages, ut in libris eſt Etruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus, ſed ſenili fuiſſe prudentia. Ejus aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque majorem cum admiratione edidiſſet; concurſum eſſe factum, totamque brevi tempore in eum locum Etruriam conveniſſe: tum illum plura locutum multis audientibus, qui omnia verba ejus exceperint literiſque mandârint: ⁶ omnem autem orationem fuiſſe eam, qua haruſpicinae diſciplina contineretur: eam poſtea creviſſe rebus novis cognoscendis & ad eadem illa principia referendis. Haec accepimus

*Fatalem glebam mediis adſpexit in arvis,
Sponte ſua primum, nulloque agitante, moveri:
Sumere mox hominis terraeque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatiſ.
Indigenae dixere Tagem: qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.*
Cenſorinus de Die Nat. cap. IV:

p. 23. In agro Tarquinienſi puer dicitur divinitus exaratus, nomine Tages, qui diſciplinam cecinerit extiſpicii; quam Lucumones, tum Etruriae potentes, exſcripſerunt. Ad eum locum videatur Henr. Lindenbrogius. Adi ſis etiam quae diximus ad huiusce libri cap. 38. Idem.

⁶ Omnem autem orationem fuiſſe eam, qua haruſpicinae diſciplina contineretur] Quae pro qua ſcriptum eſt in veteri libro. Uſin.

mus ab ipsis: haec scripta conservant: hunc fontem habent disciplinae. Num ergo opus est ad haec refellenda Carneade? ¹ num Epicuro? Estne quisquam ita desipiens, qui credat exaratum esse, ² Deum dicam, an hominem? ³ Si Deus, ⁴ cur se contra naturam in terram abdiderit, ut patefactus aratro lucem adspiceret? Quid? idem nonne poterat Deus hominibus disciplinam superiore e loco tradere? Si autem homo ille Tages fuit, quonam modo potuit terra oppressus vivere? unde porro illa potuit, quae docebat alios, ipse didicisse? Sed ego insipientior, quam illi ipsi qui ista credunt, qui qui-
 24 dem contra eos tam diu disputem. Vetus autem illud Catonis admodum scitum est, qui mirari

1 Num Epicuro] Cum Carneades disputator habitus sit subtilissimus; acumine vero caruerit Epicurus, ut passim dicit Cicero; legendum crediderim, num vel Epicuro? Aliter enim, ut puto, si non vitiosa, saltem debilis est & languida prorsus oratio. Davies.

2 Deum dicam, an hominem] Tages, Genii fuit filius, nepos Fovis, si Festo credimus. Idem.

3 Si Deus] Vulgo si Deum: cum vero noster in membro sequente dicat, si autem homo ille Tages fuit; Codicis Balliol. auctoritati parvum. Idem.

4 Cur se contra naturam in terram abdiderit] Videtur legendum abdiderat. LAMBINUS. Ibid. Lego abdidit, ut exhibet Med. Davies.

5 Quod non videret haruspex] Nulla Catonis facta mentione, noster idem dictum refert lib. I. N. D. cap. 26. Idem.

6 Rex Prusias] Hoc Antiocho Regi tribuit Plutarchus. Ἀντίοχος ὁ Καρχηδόνιος, inquit ille de Exfil. Tom. II. p. 606. ὅτι ἐχρήσατο παρρησίᾳ πρὸς ANTIOXON, βασιλέα ὄντα, φυγὰς αὐτὸν; ὁππότε καὶ ἐδίδουτο ἐκάλειν αὐτὸν ἐπὶ χειρὶ τοῖς πολέμοις. Ἐδὲ ἡγομένης καὶ τὰ σπλάγχνα καλῶς φέροντο, ἐπιτίμησεν, εἰπὼν, Σὺ π κρείας λέγεις ποιεῖς, οὐ π τοῦν ἔχων ἀνδραγαθῶς; At cum Cicerone facit Valerius Maximus lib. II. cap. vii. 6. extern. & homo, ceteroqui superstitiosus, animosum hoc Hannibalis effatum comprobatur. Idem.

7 Cum a summo haruspice] Quod immolanti aufugisset hostia.

Vide

mirari se aiebat, ⁵ quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset. Quota enim quaeque res evenit praedicta ab istis? aut si evenit quidpiam; quid adferri potest cur non casu id evenit? ⁶ Rex Prusias, cum Hannibali apud eum exsulanti depugnari placeret, negabat se audere, quod extra prohiberent. “An tu, inquit, carunculae vitulinae mavis quam imperatori veteri credere?” Quid? ipse Caesar, ⁷ cum a summo haruspice moneretur ne in Africam ante brumam transmitteret, nonne transmisit? quod ni fecisset, uno in loco omnes adversariorum copiae convenissent. Quid ego haruspicum responsa commemorem, (possum equidem innumerabilia) quae aut nullos habuerint

Vide Suetonium in Jul. cap. 59. Minucius Felix Oct. cap. xxv. Caius Caesar, ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis & auspiciis renitentibus, sprevit. Eo facilius & navigavit & vicit. Sic etiam Cyprianus de Idol. Van. cap. 3. Forsan tamen utrobique reponendum navigio transmitteret. Pseudo-Hegeſippus de halosi Jud. I, 41. Inde Caesaream navigio transmisit. Sic enim legendus est iste locus. Et V, 52. Ipse Alexandriam contendit, & inde Romam navigio transmisit. Ut ut haec se res habeat, certe labuntur Minucius & Cyprianus, cum auguria & auspicia renita fuisse scribunt. Ceterum menda, nisi fallor, hunc Ciceronis locum obsidet: vix enim est, ut summum haruspicem,

hominis nomine non prolato, dixerit noster. Legendum puto, a SPURINNA haruspice. Supra lib. I. cap. 52. Cum Spurinna diceret, timendum esse, ne & consilium & vita deficeret. Adi Valerium Maximum lib. I. cap. vi, 13. lib. viii. cap. xi, 2. & Suetonium in Jul. cap. lxxx. Similis quidem ductus est literatum, nominaque propria crebro temerarunt Librarii. Idem.

8 Aut brumam] Terentius Phorm. Act. iv. Sc. iv, 28.

Haruspex vetuit ante brumam autem quid novi

Negoti incipere.

Ubi Donatus: Arte, inquit, irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus. Idem.

rint exitus, aut contrarios? Hoc civili bello, Dî immortales! quam multa luserunt? quae nobis in Graeciam Roma responsa haruspicum missa sunt? quae dicta Pompeio? & enim ille admodum extis & ostentis movebatur. Non lubet commemorare, nec vero necesse est, tibi praesertim qui interfuisti. Vides tamen omnia fere contra, ac dicta sint, evenisse. Sed haec
 25 haecenus: nunc ad ostenta veniamus. ¹ Multa me consule a me ipso scripta recitasti: multa ante Maricum bellum a Sisenna conlecta adtulisti: multa ante Lacedaemoniorum malam pugnam in Leuctris a Callisthene commemorata dixisti: de quibus dicam equidem singulis,
² quoad videbitur; sed ³ dicendum etiam est de universis. Quae est enim ista a Deis profecta significatio & quasi denuntiatio calamitatum? quid autem volunt ea Dî immortales primum significantes, quae sine interpretibus ⁴ non possumus intellegere: deinde ea, quae cavere nequeamus? At hoc ne homines quidem probi faciunt,

¹ *Multa me consule — commemorata dixisti*] Lib. I. capp. 11, 34, 44. *Idem.*

² *Quoad videbitur*] Vulgo *quoad utile videbitur*. Cum vero mediam vocem repudiarint tam res ipsa, quam MSSi Voss. Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. ac edit. Ven. 1471. Ascens. & Victor. eam nos expungendam duximus. *Idem.*

³ *Dicendum etiam est de uni-*

versis] Balliol. dat, *dicendum est primo de universis*. Non male, si faverent alii Codices. *Idem.*

⁴ *Non possumus intellegere*] Vulgo *possumus*; male: addit enim ea, quae cavere nequeamus. Quapropter nos MSSos Paris. & Balliol. secuti sumus, ne *modorum* oriretur confusio. Simili vero ratione contra Genethliacos argumentatur *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. v. §. 47. *Ei*
 per

unt, ut amicis independentis calamitates praedicant, quas illi effugere nullo modo possint: 'ut medici, quamquam intellegunt saepe, tamen numquam aegris dicunt, illo morbo eos esse morituros. Omnis enim praedictio mali tum probatur, cum ad praedictionem cautio adiungitur. Quid igitur aut ostenta aut eorum interpretes, vel Lacedaemonios olim vel nuper nostros adjuverunt? quae si signa Deorum putanda sunt, cur tam obscura fuerunt? si enim, ut intellegeremus quid esset eventurum; aperte declarari oportebat: aut ne occulte quidem, si ea sciri nolebant. Jam vero conjectura omnis, ²⁶ in qua nititur divinatio, ingeniis hominum in multas ac diversas, aut etiam contrarias partes ⁶ saepe deducitur. Ut enim in causis judicialibus alia conjectura est accusatoris, alia defensoris, & tamen utriusque credibilis: sic in omnibus his rebus, quae conjectura investigari videntur, anceps reperitur oratio. Quas autem res tum natura, tum casus adfert; (⁷ nonnumquam etiam

μὲν ἐν τοῖς κατ' ἀνάγκην (ποιήσονται τὰς περιγερούσις) ἀνωφελεῖς εἶναι ἐν τῷ βίῳ· τὸ δὲ κατὰ ἀνάγκην συμβαῖνον οὐκ ἔστιν ἐκκλῖναι— τίτι δ' ἐν χρειώδεις ἐτύχαιεν ἢ προήρησις, εἰ πρὸς τὴν ἐκκλισιν αὐτῶν τὴν ἀναφορὰν ἐλάμβανεν. Idem.

5 Ut medici] Paris. ut a medici: Med. & Reg. aut medici. Legendum & medici. Idem.

6 Saepe deducitur] Ita quidem MSS. Sed D. Lambino & Joan. Clerico, duumviris doctissimis,

accedo, quibus legendum placet diducitur. Idem.

7 Nonnumquam etiam errorem creat similitudo] D. Lambinus, tribus voculis additis, rescribendum putabat & in quibus nonnumquam; at J. M. Bruto placebat, in his nonnumquam etiam errorem creat similitudo. Verum, nota Parenthesews apposita, quod nos primi fecimus, nec hoc nec illud additamentum esse necessarium patet. Idem.

etiam errorem creat similitudo) ¹ magna stultitia est earum rerum Deos facere effectores, causas rerum non quaerere. Tu vates Boeotios credis Lebadiae vidisse ex gallorum gallinaceorum cantu, victoriam esse Thebanorum, ² quia galli victi silere solent, canere victores. Hoc igitur ³ per gallinas Juppiter tantae civitati signum dabat? An illae aves, nisi cum vicerint, canere non solent? At tum canebant, nec vicerant: id enim est, inquires, ostentum. Magnum vero: quasi pisces, non galli cecinerint.

Quod

¹ *Magna stultitia est earum rerum*] Qui vocem *similitudo* volunt esse sententiae clausulam, & a voce *magna* novae sententiae initium duci; nae illi valde delirant, & simul plane declarant se Latini sermonis esse ignaros atque imperitos. Hic enim ordo, atque haec sententia verborum est: magna stultitia est, Deos facere effectores earum rerum, neque causas quaerere: quas res tum natura, tum casus affert, & in quibus rebus nonnunquam etiam errorem creat similitudo. *Lambinus.*

² *Quia galli victi silere solent*] Vulgo *solerent*, nec aliter Paris. & Cantab. At Balliol. Med. Reg. & Ven. 1471. eam, quam quasi postliminio reduximus, praebent lectionem. Ac merito quidem: non enim olim modo, sed etiam nunc *ἐν μάχῃ ἀλεικτεῖν* & *τῇ πρὸς ἄλλον ἀγῶνι ὑπὸ τοῦ αἵματος ἐν αἵματι τὸ γὰρ πρὸς τὸ φρονεῖν αὐτῶν κατὰ τὴν φύσιν καὶ μὴ κατὰ τὴν αἰσθησιν*. Ver-

ba sunt *Aeliani* lib. iv. H. A. c. 29. Ad historiam quod attinet, ita *Plinius* H. N. lib. x. §. 24. *Habent ostenta & praeposteri eorum* (gallorum) *vespertinique cantus*. Namque totis noctibus canendo, Boeotiis nobilem illam adversus *Lacedaemonios* praesagire victoriam; ita *conjecta* interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret. Vide sis & nostrum lib. I. cap. 34. *Davies.*

³ *Per gallinas*] Non per gallinas, sed per gallos. Ergo rescribendum videtur *per gallinaceos*: nam gallinae cantus prodigium censebatur. Vide *Terentium* *Phorm.* Act. iv. Sc. iv. 27. Interdum tamen Gallinas *velut mares cantare* tradit *Columella* VIII, 5. *Idem.*

⁴ *Optimis verbis*] *D. Lambinus* reponendum conjicit *versibus*; at non est cur hoc in loco MSSorum fides habeatur suspecta. Pariter enim *optimis verbis* ab *Epicuro* de laudibus amicitiae dicta memorat lib. II. de Fin. cap.

Quod autem est tempus, quo illi non cantent, vel nocturnum, vel diurnum? Quod si victores alacritate & quasi laetitia ad canendum excitantur; potuit accidisse alia quoque laetitia, qua ad cantum moverentur. Democritus quidem * optimis verbis causam explicat, cur ⁵ ante lucem galli canant: depulso enim de pectore & ⁶ in omne corpus diviso & ⁷ mitificato cibo, cantus edere, quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, ⁸ *favent faucibus ruffis: cantu plausuque premunt alas.* Cum igitur

cap. 26. *Idem.*

⁵ *Ante lucem galli canant]* Reg. *canepi*: Paris. autem, Med. & Balliol. *cantant*. Forsan leg. *cantent*, ut habet Ven. 1471. Plautus Mil. Glor. Act. III. Sc. I, 96.

Verum priusquam Galli cantent, quae me somno suscitet.

Vide sis & *Ambrosium* in Hexaem. lib. V. §. 88, 89, 90. Sed perinde est. *Idem.*

⁶ *In omne corpus diviso]* Rursus impingit *Lambinus*, cum, repudiata omnium MSSorum lectione, rescribat *didito*. *Livius* lib. II. cap. 32. *Reddentes in omnes partes hunc — divisum pariter in venas, maturum confecto cibo, sanguinem.* *Apuleius* de Habit. Doct. Platon. pag. 593. *Cum id, quod infertur ad totius corporis conservationem, velut singulatim exaequatum, cunctis partibus dividitur.* Eundem errorem errat vir ille doctissimus ad lib. II. N. D. cap. 54. ubi videtur quae diximus. *Idem.*

⁷ *Mitificato cibo]* Concocto, digesto. Vide *Petr. Victorium* ad lib. I. c. 51. Omnes nostri, *modificato cibo*: sic & plerique MSSi nec non typis impressi Codices. *Idem.*

⁸ *Favent faucibus ruffis: cantu plausuque premunt alas]* Sic edidit *Colinaeus* anno MDXLV. neque posteriores ullae Editiones, quas quidem viderim, aliter habent, paucis admodum exceptis, ut *Lugdunensi* quadam, & praeterca altera. Et tamen noster *ἀλαζον* praedicat se ita edidisse, *Manucii* & *Victorii* auctoritatem secutum. Atqui nonne tibi multi anteverterunt, homo omnium, qui unquam nati sunt, injustissime atque impudentissime? nonne Ego septem abhinc annos ita edidi? Cur tu ab aliis occupata tibi vindicas? cur, quae ab aliis inventa sunt, compilas? cur, quae ab aliis scripta sunt, odiose iteras, & miseras chartas male perdis, & lectorum otio abuteris, ut aliquid sapere videaris? Sed me

tur hoc animal tam sit canorum sua sponte, quid in mentem venit Callistheni dicere, ¹ Deos gallis signum dedisse cantandi, cum id vel natura, ²⁷ vel casus efficere potuisset? Sanguinem pluuisse senatui nuntiatum est: ² Atratum etiam fluvium fluxisse sanguine: Deorum sudasse simulacra. Num censes his nuntiis Thalen, aut Anaxagoran, aut quemquam physicum crediturum fuisse? nec enim sanguis nec sudor nisi e corpore est: sed & decoloratio quaedam ex aliqua contagione terrena maxime potest ³ sanguini similis

me reprimam, & integrum ad aliud tempus servabo. Est autem *rufus color*, rubro finitimus. Hinc *rufata factio*. Lambinus.

Ibid. *Favent faucibus rufis: cantu plausuque premunt alas*] Sic recte distinguit MS. Balliol. Vulgo *favent faucibus rufis cantu*; ut *favere cantu* sit canere, quemadmodum volunt Hadr. Turnebus Advers. v, 19. & *Favus Gulielmius*. Sed hoc, quod cum bona doctissimorum virorum venia sit dictum, prorsus experientiae repugnat: nam gallos intempesta nocte per omnes tantum non anni partes *tacere* norunt omnes, & vult Ennius. Vide Plinium H. N. lib. x. §. 24. *Favere faucibus*, ut *favere linguis* aut *vocibus*, filere denotat. Vide Senecam de Vita Beat. cap. xxvi. & Servium ad Aen. V, 71. Davies.

¹ Deos gallis signum dedisse cantandi] Quid ad rem faciat, Deos gallis signum cantandi dedisse, nescio. Si Deos gallorum

cantu signum dedisse dixerat Cicero; non haereremus, nec ullus esset dubitandi locus, quin recte dixisset. Modo mihi meam proferre suspicionem liceat; reponendum crediderim Deos gallis signum dedisse CANTANTIBUS. Idem.

² Atratum etiam fluvium fluxisse sanguine] Nihil agit Phil. Cluverius, qui Ital. Ant. lib. II. cap. xii. pag. 752. legit *Aeternum etiam fluvium*: nam noster lib. I. cap. 43. ait, *quid quod fluvius Atratus sanguine fluxit*? Ii certe, quos sententiae suae fidejussores laudat vir doctissimus, negotium haud conficiunt: nam Livius lib. xxiv. cap. 44. tradit *flumen Amiterni* (non *Aeternum*) *cruentum fluxisse*. Nec hujusce portenti meminit *Fulius Obsequens*, sed *Conr. Lycosthenes* in additamentis ad *Obsequentem* cap. 30. Is autem sua, prout videtur, hausit ex *Orosii* lib. iv. cap. 12. Namque, inquit, in *Piceno flumine sanguis effluxit*. At

milis esse, & humor adlapsus extrinsecus, ut ⁴ in tectoriis videmus austro, ⁵ sudorem videtur imitari. Atque haec in bello plura & majora videntur timentibus: eadem non tam animadvertuntur in pace. Accedit illud etiam, ⁶ quod in metu & periculo cum creduntur facilius, tum finguntur inpunius. Nos autem ita leves atque inconsiderati sumus, ut, si mures corroserint aliquid quorum est opus hoc unum, monstrum putemus? Ante vero Mariscum bellum, quod clypeos Lanuvii, ⁷ ut a te dictum est, mures

in Piceno multi erant, praeter Aternum, fluvii. Non igitur recepta moveatur lectio; sed *Atratus* habeatur ignobilis fluvius, qui vel exaruit, vel cujus hodie fitum nescimus. *Idem.*

³ Sanguini similis] Vulgo sanguinis similis, contra quam jubent *Gruteriani* nostrique MSS*ti*. *Idem.*

⁴ In tectoriis videmus Austro] *Auster* scilicet, humidus est ventus, Notus ἀπὸ τῆς ἰσθμῆς appellatus. *Statius* Thebaid. I, 160.

— Madidique repentes

Ignis Noti.

Videatur *Nonius* in *Austrum*. *Idem.*

⁵ Sudorem videtur imitari] Vulgo deest vox media, quam nos ex *Parisiensi*. *Med. Reg. Cantab. Ven.* 1471. *Ascens.* & *Victor.* mutuam sumimus. *Idem.*

⁶ Quod in metu & periculo] Id animum advertit *Claudianus* Bell. Get. vi. 227.

Utque est ingenioque loquax, & plurima fingi

Permittens credique timor; tum somnia vulgo

Narrari; tum monstra Deum, monitusque sinistri:

quod late diducit elegantissimus Poëta. *Statius* de Pavore Thebaid. lib. VII, 112.

— Bonus omnia credi

Auctor, & horrificis lymphæ incurfibus urbes.

Si geminos soles ruituraque suadeat astra,

Aut nutare solum, aut veteres descendere silvas,

Ah miseri vidisse putent —

Idem plus vice simplici monuit *Livius*, & rem ita se habere quotidiana docet experientia. *Idem.*

⁷ Ut a te dictum est, mures rosissent] *Victorius* edidit mures nocte essent. At renituntur MSS*ti*. Supra lib. I. cap. 44. *Lanuvii* clypeos, quod haruspicibus tristissimum visum est, a muribus esse derisos. *Plinius* H. N. lib. VIII. §. 82. *Mures*, arrosi *Lanuvii* clypeis argenteis, *Mariscum* portendere bellum. *Idem.*

1 Scuta

mures rosissent, maximum id portentum haruspices esse dixerunt. Quasi vero quicquam intersit, mures, diem noctem aliquid rodentes, ¹scuta an cribra corroserint. Nam si ista sequimur; quod Platonis Politian nuper apud me mures corroserint, de republica debui pertimescere: aut, si Epicuri de Voluptate ² liber corrosus esset, putarem annonam in macello cariorem ²⁸ fore. An vero illa nos terrent, si quando aliqua portentosa aut ex pecude aut ex homine nata dicuntur? quorum omnium, ne sim longior, una ratio est: quicquid enim oritur, qualecumque est, causam habeat a natura necesse est; ut, etiamsi praeter consuetudinem extiterit, praeter naturam tamen non possit existere. Causam igitur investigato in re nova atque admirabili ³ si poteris: si nullam reperies, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa; ⁴ eumque terrorem, quem tibi rei novitas adtulerit, ⁵ naturae ratione depellito. Ita te nec terrae

fremitus,

¹ Scuta an cribra corroserint] Clemens Alexandrinus Strom. lib. vii. pag. 842. Τί δὲ καὶ θυμαστὸν, εἰ ὁ μῦς, φησὶν ὁ Βίων, τὸ θύλακον διατράγει, οὐχ εὐρέων ὁ, πρὸς γὰρ ἢ θυμαστὸν, εἰ, ὡς περ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐν χειρὶ, τὸ μὲν εἰ θύλαξ κατέφαγεν. Adi sis & Theodoretum Therap. vi. pag. 88. Augustinus de Doct. Christ. lib. II. cap. xx. §. 31. Illud eleganter dictum est Catonis, qui, cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus erosas caligas diceret, respondit, non esse illud mon-

strum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices a caligis roderentur. Davies.

² Liber corrosus] Vulgo rosus, contra MSSorum fidem. Idem.

³ Si poteris] Sic MSSSti; non pates, ut vulgo. Idem.

⁴ Eumque terrorem] Sic legendum esse & duo libri veteres, & ratio pervincunt; non, ut vulgo, errorem. Lambinus.

Ibid. Eumque terrorem] Vulgo errorem; nec aliter nostri Codices: sed audiendus est Lambinus, licet Janus Gruterus suo more

fremitus, nec caeli discessus, nec lapideus aut sanguineus imber, nec trajectio stellae, nec faces visae terrebunt. ⁶ Quorum omnium causas si a Chrysippo quaeram, ipse ille divinationis auctor numquam illa dicet facta fortuito, naturalēque rationem omnium reddet: nihil enim fieri sine causa potest: nec quicquam fit, quod fieri non potest: nec, si id factum est quod potuit fieri, portentum debet videri: nulla igitur portenta sunt. Nam si, quod raro fit, id portentum putandum est; sapientem esse portentum est: saepius enim mulam peperisse arbitror quam sapientem fuisse. Illa igitur ratio concluditur, nec id, quod non potuerit fieri, factum umquam esse; nec quod potuerit, id portentum esse: ita omnino nullum esse portentum. Quod etiam conector quidam & interpretes portentorum non inscite respondisse dicitur ei, ⁷ qui cum ad eum retulisset quasi ostentum, quod anguis domi ⁸ vētem circumjectus fuisset: *fum esset*, inquit, *ostentum*

more contra nitatur. Certe multum abest, ut illam *διέσσω* improbent sequentia: clare potius firmant & stabiliunt. Ita te, subjicit noster, *nec terrae fremitus — nec trajectio stellae, nec faces visae TERREBUNT.* Et paulo ante: *An vero illa nos TERRENT, si quando aliqua portentosa — dicuntur.* Haec loca, nisi fallor, terrorem veram esse lectionem demonstrant. *Davies.*

⁵ *Naturae ratione depellito*] Physiologia, quam naturae rationem vocavit lib. I. c. 41. *Idem,*

⁶ *Quorum omnium causas*] Vulgo *quarum omnium*, quod tam Latinitate, quam MSto Balliol. flagitante, mutavimus. *Idem.*

⁷ *Qui cum ad eum*] Reg. *quiddam*: Paris. autem, Med. & Balliol. *quoddam.* Forte, qui quondam ad eum retulisset; vel cum, - si libet, deleatur. - *Idem.*

⁸ *Vētem circumnexus fuisset*] Sic habet liber unus MS. Malim tamen *vētti circumnexus esset*; nisi quis dicat esse *ἀνασποφν*, &, pro *circum vētem nexus fuisset*, *vētem circumnexus fuisset* positum

sentum, si anguem vectis circumplicavisset. Hoc ille responso satis aperte declaravit, nihil ¹ habendum esse portentum quod fieri posset. C. Gracchus ad M. Pomponium scripsit, ² duobus anguibus domi comprehensis, haruspices a patre convocatos. Quî magis anguibus, quam laceratis, quam muribus? Quia sunt haec quotidiana, angues non item. Quasi vero referat, quod fieri potest, quam id saepe fiat. Ego tamen miror, si emissio feminae anguis mortem adferebat Ti. Graccho, emissio autem maris anguis erat mortifera Corneliae, cur ³ alteram utram emisit: nihil enim scribit respondisse haruspices, si neuter anguis emissus esset, quid esset futurum. At ⁴ mors infecuta Gracchum est. Causa quidem, credo, aliqua morbi gravioris;

positum. Vel lege potius, *ve-*
stem circumnexusisset, cui respon-

debit verbum *circumplicasset*, quod sequitur. *Lambinus.*
Ibid. *Vectem circumjectus esset*] Sic Pall. nostrique MSSci. *Lambinus* tamen placet *circumnexus*, *Gulielmio* autem *circumplexus*. At nullis opus est conjecturis, siquidem *vestem circumjectus* idem valet ac circa vestem jactus. Acutum vero responsum, quod cuidam interpreti portentorum tribuit noster, Diogeni adscribit *Clemens Alexandrinus* Strom. lib. vii. pag. 843. *Διογένης*, inquit, *πρὸς τὸ γυναικῶνα, ὅτι εὖρον τὸν ἴφιον ἐν τῷ ἰατρῷ Θεοκλήμειον, Μὴ γυναικῶν, ἴφη, ἢ γὰρ παραδοξότερον σκῆνος, εἰ τὸ ὑπογῆν Θεὸν ὁρᾷ τῇ ὅφει κατελημμένον ἐστῆναι.* Idem

refert etiam *Theodoretus* Therap. vi. pag. 88. Similiter *Leontichidas* *δράκοντα πρὸς τὴν κλῆιν ἐλιχθῆναι, καὶ τῶν μάντιων τέρας ἀποφαινομένων εἶναι, οὐκ ἰμοί γ', ἴφη, δοκεῖ, ἀλλ' εἰ ἡ κλῆς τῷ δράκοντι Θεοκλήμειον.* Auctor est *Plutarchus* *Apophthegm.* *Lacon.* pag. 224. *Davies.*

1 *Habendum esse portentum, quod fieri posset*] Praeter Codices nostros editosque ceteros *Pet. Victorius* dedit, *habendum esse, quod fieri posset, ostentum*: quod non sine libris factum videri facit singularis doctissimi viri fides & diligentia. *Idem.*

2 *Duobus anguibus domi comprehensis*] Vide lib. I. c. 18. *Idem.*

3 *Alteram utram*] Sic *Parisi.* & editio *Victoriana.* Vulgo *alteram*.

vioris, non emissione serpentis: neque enim tanta est infelicitas haruspicum, ut ne casu quidem umquam fiat, quod futurum illi esse dixerint. Nam illud mirarer, si crederem, quod apud Homerum Calchantem dixisti ⁵ ex passerum numero belli Trojani annos auguratum: de cuius conjectura sic apud Homerum, ut nos otiosi convertimus, ⁶ loquitur Agamemnon:

*Ferte viri, & duros animo tolerate labores,
Auguris ut nostri Calchantis fata queamus
Scire, ratosne habeant an vanos pectoris orsus.
Namque omnes memori portentum mente retentant,
Qui non funestis liquerunt lumina fati.
Argolicis primum ut vestita est classibus Aulis,
Quae Priamo cladem & Trojae pestemque ferebant;
Nos circum latices gelidos, fumantibus aris,*

⁷ *Auri-*

strutram. Idem.

⁴ *Mors infecuta Gracchum est]* Hanc lectionem constanter tenent omnes MSSi. Legendum tamen censeo, *mors infecuta Gracchi est*: nam inepta videtur mortis *αἰσχροπρεπεία*, ut ea, tanquam telis armata, fugientem Gracchum a tergo sequeretur. Idem.

⁵ *Ex passerum numero belli Trojani annos auguratum]* Huc respicit Petronius Satir. c. 89.

Jam decima moestos, inter accipites metus,

Phrygas obsidebat messis, & vasis fides

Calchantis atro dubia pendebat metu.

Philostratus vit. Apoll. I, 22. Οἱ δὲ ἐπεὶ οὐκ ἔστι δαίμων, οἱ παρὰ

τῷ Ὁμήρῳ τί φησιν, οὗς ὁ δράκων μὲν ἐν τῇ Αὐλίδι ἰθαίεται ἐκ τῶν ὄντων, ἐν ἑαυτῷ ἐκ αὐτοῖς τὴν μητέρα ἑλὼν Κάλχας δ' ἐξηγέμεθα πῶτε, ἐν τῇ ἐν αὐτῷ ἀντιπάλῳ πολέμῳ τῶν Τροίαν. Vide sis & Origenem in Cels. lib. iv. pag. 224. Extat autem locus II. B, 299. Idem.

⁶ *Loquitur Agamemnon]* Immo Ulysses. Ciceronis *μνημονικὸν αἰμάρτημα*, quod a Politiano priore animadversum esse, cum jam haec scripsissem, ab amico quodam admonitus sum. Itaque delere volueram; nam pudet, quae ab aliis dicta sunt, recantare. Sed propterea quod numeri jam erant utrobique adscripti, non deleui. LAMBINUS. Vide Politianum Miscell. cap. LIII.

I An.

* *Aurigeris divum placantes numina tauris,
 Sub platano umbrifera, fons unde emanat aquai,
 Vidimus inmani specie ² tortuque draconem
 Terribilem, ³ Fovis ut pulsu penetrabat ab ara:
 Qui platani in ramo foliorum tegmine septos
 Conripuit pullos: quos cum consumeret octo,
 * Nona super tremulo genitrix clangore volabat:
 Cui ferus inmani laniavit viscera morsu.
 Hunc, ⁵ ubi tam teneros volucris matremque peremit,
 Qui luci ediderat, genitor Saturnius idem
 Abdidit, & ⁶ duro formavit tegmina saxo.
 Nos autem timidi stantes mirabile monstrum
 Vidimus in mediis divom vorfarier aris.
 Tum Calchas haec est fidenti voce locutus.
 Quidnam torpentes subito obstupuistis Achivi?
 Nobis haec portenta ⁷ Deum dedit ipse creator
 Tarda & sera nimis: sed fama ac laude peremni.
 Nam quot avis taetro mactatas dente videtis,
 Tot nos ad Trojam belli exanclabimus annos,*

Quae

1 *Aurigeris* — *tauris*] Ita loquitur, quod victimarum cornua deaurare soliti sint veteres. Vide *Everb. Feithium* Ant. Homer. lib. I. cap. 9. aut *Joan. Saubertum* de Sacrif. cap. xviii. pag. 438. *Davies.*

2 *Tortuque draconem Terribilem*] *Homerus* Il. B, 308.

"Εν δ' ἐφάνη μύξα σῆμα, δρεπάνον
 ἐπὶ ῥῶτα ΔΑΦΟΙΝΟΣ

Σμυρδαλέος —

Philostratus de palustribus draconibus lib. III. cap. 6. Μέλανες ἢ ἰκανῶς τ' ῥῶτοι, καὶ ἥπιοι Φολιδῶτοι τ' ἄλλων καὶ σφόδρην ἥπια τῶν λόγου περὶ αὐτῶν Ὀμηρῶς, ἢ οἱ ἄλλοι

ποιητὰς τὸν γὰρ δράκοντα τὸν ἐν Αὐλίδι, τοῖς πρὸς τῇ πηγῇ οἰκοῦντι, περὶ τὰ ῥῶτα ΔΑΦΟΙΝΟΝ εἰρηκεῖν. Hoc autem ἐπ' ἔπειτα in sua versione *Cicero* praetermisit. *Idem.*

3 *Fovis ut pulsu penetrabat ab ara*] Vulgo penetraret: *Parisi.* penetrarat. Nos autem MSS. *Stos* Reg. & *Cantab.* cum vetustioribus editis sequimur. *Idem.*

4 *Nona super tremulo genitrix clangore volabat*] *Homerus* Il. B, 315.

Μήτηρ δ' ἀμφοτέρωτο ὀδυρομένη
 φίλα τέκνα.

Eleganter Heliodorus Aeth. lib. II. p. 97. Ὀρενίς, ὁφείας αὐτῆς τὴν

καλίαν

Quae decimo cadet, & poena satiabit Achivos.

Edidit haec Calchas: ³ quae jam matura videtis.

Quae tandem ista auguratio est ex passeribus annorum potius, quam aut mensium aut dierum? cur autem de passerculis conjecturam facit, in quibus nullum erat monstrum: de dracone silet, qui, id quod fieri non potuit, lapideus dicitur factus? postremo, quid simile habet passer annis? Nam de angue illo, qui ⁹ Sullae apparuit immolanti; utrumque memini, & Sullam, cum in expeditionem educaturus esset, immolavisse, & anguem ab ara extitisse, eoque die rem praeclare esse gestam, non haruspiciis consilio sed imperatoris. Atque haec ostento-
rum genera mirabile nihil habent, quae cum facta sunt, tum ad conjecturam aliqua interpretatione revocantur: ut illa tritici grana in os pueri ¹⁰ Midae congesta; aut apes, quas dixisti in labris Platonis confedissee pueri, non tam mirabilia

καλὴν πορθεῖται, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς γῆς πορθεῖται, οὐραγὴν μὲν οὐκ, φέρειν δὲ οὐ φέρει πῶτος ἐν αὐτῇ & πάθος ἀνέγωνίζεταί τι-τριγυῖα δὲ ἀπὸ τῆς πόλεως, εἰς ὅτα ἀνήματα, & αἱ ἔλαον ἐν ἰγνώρισεν ἡ φύσις, ἀνήνυτον ἰκατέραιον τὸν μητρώον αἰσώγουσι θρῆνον. Ad hunc, ut opinor, locum respicit scriptor nitidissimus: id quod facit etiam Clemens Protrept. p. 74. Id.

⁵ Ubi tam teneros] Legendum ubi jam tenetos, ut mihi quidem videtur. Idem.

⁶ Duro formavit tegmina saxo] Vett. Editt. firmavit: vulgo formavit tegmine saxi. Cum ve-

ro lectionem magis commodam suppeditarint Paris. Balliol. Reg. & Cantab. eam recipere nullus equidem dubitavi. Idem.

⁷ Deum dedit ipse creator] In Balliol. est Deus. Agnoscis, opinor, Monachi stuporem. Certe passim Juppiter πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε Poëtis dicitur. Idem.

⁸ Quae jam matura videtis] Quae videtis instare & propinqua esse, prout recte Turnebus Advers. lib. v. cap. 19. Idem.

⁹ Sullae apparuit immolanti] Vide lib. I. cap. 33. Idem.

¹⁰ Midae — Platonis — Roscio] Supra lib. I. cap. 36. Idem.

rabilia sint, quam conjecta belle: quae tamen vel ipsa falsa esse, vel ea quae praedicta sunt, ¹ fortuito cecidisse potuerunt. De ipso Roscio potest illud quidem esse falsum, ut circumligatus fuerit angui: sed, ut in cunis fuerit anguis, non tam est mirum, in Solonio praesertim, ² ubi ad focum angues nundinari solent. Nam quod haruspices responderunt, nihil illo clarius, nihil nobilius fore; miror, Deos immortales histrioni futuro claritatem ostendisse, nullam ostendisse Africano. Atque etiam a te ³ Flaminiana ostenta collecta sunt, quod ipse & equus ejus repente conciderit: non sane mirabile hoc quidem, quod evelli primi hastati signum non potuerit: timide fortasse signifer evellebat, quod fidenter infixerat. Nam ⁴ Dionysî equus quid adtulit admirationis, quod emerfit e flumine? quod-

que

¹ *Fortuito cecidisse*] Balliol. *accidisse*. Sic & Ven. 1471. alique veteres editi. Sed vulgatam lectionem servant reliqui MSSi, nec eam velim loco suo motam. Davies.

² *Ubi ad focum angues nundinari solent*] *Nidulari* legebat amicus meus; quo verbo usus est Varro apud Nonium. Urfinus.

Ibid. *Ubi ad focum angues nundinari solent*] Ita sane Paris. Med. Reg. Cantab. alique plures MSSi. Sed qui vim potestatemque nundinandi probe novit, ille quidem id *verbum* huic loco non convenire statim perspiciet. Ea propter D. Lambinus & amicus Urfini reponunt *nidulari*. Siquidem vero Pall. tert. quart. &

Balliol. exhibeant *nudari*; haud, opinor, incommode rescribas, *videri solent*. Certe non absimilis est literarum ductus. Ad receptam autem lectionem, quae multis Codd. nititur, quamproxime legi queat, *ubi ad focum angues meridiari solent*. Nec forsân haec displicebit conjectura. Davies.

³ *Flaminiana ostenta*] Perversis interpunctionibus maculatur totus hicce locus, quem sic distinguas velim. *Atque etiam a te Flaminiana ostenta collecta sunt: quod ipse & equus ejus repente conciderit; (vel conciderint, ut habent Med. Reg. & Cantab.) non sane mirabile hoc quidem: quod evelli primi hastati signum non potuerit; timide*

que habuit apes in juba? sed quia brevi tempore regnare coepit; quod acciderat casu, vim habuit ostenti. At Lacedaemoniis in Herculis fano arma sonuerunt, ejusdemque Dei Thebis valvae clausae subito se aperuerunt, eaque scuta, quae fuerant sublime fixa, sunt humi inventa. Horum cum fieri nihil potuerit sine aliquo motu; quid est cur divinitus ea potius quam casu facta esse dicamus? At in Lysandri statuæ 32 capite Delphis extitit corona ex asperis herbis, ⁵ & quidem subita. ⁶ Itane censes, ante coronam herbae extitisse, ⁷ quam conceptum esse semen? Herbam autem asperam credo, avium congestu, non humano satū. Jam quicquid in capite est, id coronae simile videri potest. Nam quod eodem tempore stellas aureas Castoris & Pollucis Delphis positas decidisse, neque eas usquam

timide fortasse signifer evellebat, quod fidenter infixerat. Quod semicolo finitur, ipsum miraculum continet: quod autem colo, Tullii responsionem. Vide lib. I. c. 35. Idem.

4 Dionysii equus — Lacedaemoniis in Herculis fano] Haec narravit Cicero supra lib. I. capp. 33, 34. Idem.

5 Et quidem subita] Lambinus conjicit subito. Necesse vero non est, ut quicquam, renitentibus MSSis, innovemus. Virgilius Aen. VII, 96.

— Subita ex alto vox reddita luco est.

Plura congestimus ad lib. II. de Nat. Deorum cap. 10. Ne vero

tales locutiones solorum esse Potetarum censeantur, ex oratione soluta par est ut exempla proferamus. Frontinus Stratag. lib. II. cap. III, 14. Patefacto loco subita peditum surrexit acies. Et c. IV, 3. Praecepitque ut, cum vidisset contractum praelium, subitus ex diverso se ostenderet. Ac a tergo subitus apparuisset ejusdem capitis §. 4. Idem.

6 Itane censes] Distinguendum, Itane? Censes &c. Quae vero de Lysandri corona, de stellis aureis, deque Dodonaea simia hic habentur, ea lib. I. cap. 34. licet reperire. Idem.

7 Quam conceptum esse semen] Legendum videtur, quam conceptum esset semen. Idem.

quam repertas esse dixisti; furum id magis factum quam Deorum videtur. Simiae vero Dodonaeae improbitatem historiis Graecis mandatum esse demiror. Quid minus mirum, quam illam monstruosissimam bestiam urnam evertisse, sortes disrupavisse? Et negant historici Lacedaemoniis ullum ostentum hoc tristius accidisse. Nam illa praedicta Veientium, si lacus Albanus redundasset, isque in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios: ¹ ita aqua Albana deducta ad utilitatem agri suburbanum, non ad arcem urbemque retinendam. At paulo post audita vox est monentis, ut providerent ne a Gallis Roma caperetur: ex eo Aio Loquenti aram in nova via consecratam. Quid ergo? ² Aius iste Loquens, ³ cum cum nemo norat, & aiebat & loquebatur, & ex eo nomen invenit: posteaquam & sedem & aram & nomen invenit, obmutuit? Quod idem dici de Moneta potest: a qua, praeterquam de
 33 sue plena, quid umquam moniti sumus? Satis multa

¹ Ita aqua Albana deducta] Videtur hic aliquid deesse, si diligenter attendas. Lambinus.

Ibid. Ita aqua Albana deducta] Ante voces hasce. D. Lambinus asteriscum posuit, quem sustulit Gruterus; quod ei sententia belle cohaerere videretur. At vir ille doctus, memor non fuit eorum, quae dixerat Quintus lib. I. cap. 44. ex fati enim Veientium tradit Veios capi non posse, dum lacus Albanus redundaret: & si lacus

emissus, lapsu & cursu suo ad mare profluxisset, perniciosum populo Romano; sin autem ita esset eductus, ut ad mare pervenire non posset, tum salutare nostris fore. Ex quo illa admirabilis a majoribus Albanae aquae facta deductio est. Haec omnia paucis refert Marcus: Illa, inquit, praedicta Veientium, si lacus Albanus redundasset, isque in mare fluxisset, Romam perituram; sin repressus esset, Veios: ita aqua Albana deducta.

Ista

multa de ostentis. Auspicia restant, & sortes eae, quae ducuntur, non illae, quae vaticinatione funduntur, quae oracla verius dicimus; de quibus tum dicemus, cum ad naturalem divinationem venerimus: restat etiam de Chaldaeis: sed primum auspicia videamus. Difficilis auguri locus ad contra dicendum; Marso fortasse, sed Romano facillimus: non enim sumus hi nos augures, qui avium reliquorumve signorum observatione futura dicamus. Et tamen credo Romulum, qui urbem auspiciato condidit, habuisse opinionem, esse in providendis rebus augurandi scientiam. Errabat enim multis in rebus antiquitas, * quas vel usu jam vel doctrina vel vetustate inmutatas videmus. Retinetur autem & ad opinionem volgi, & ad magnas utilitates reipublicae, mos, religio, disciplina, jus augurium, collegi auctoritas. Nec vero non omni supplicio digni P. Clodius, L. Junius, consules, qui contra auspicia navigaverunt: parendum enim fuit religioni, nec patrius

Ista quidem rectissime; sed tum manifesto deest aliquid, quo fata illa causam non dedisse, cur aqua deduceretur Albana, contenderat noster. Hunc hiatum, nisi multum fallor, sic optime supplebis: *Ita aqua Albana deducta. AQUA ALBANA DEDUCTA ad utilitatem agri suburbanam, non ad arcem urbemque retinendam. Earundem vocum repetitio multas in veterum monumentis lacunas peperit. Davies,*

2 *Aius loquens — Moneta*] Vide lib. I. cap. 45. *Idem.*

3 *Cum eum nemo norat, & aiebat*] Vulgo quando eum nemo norat, aiebat. Nos autem Victorium & MSSos nostros sequimur. *Idem.*

4 *Quam vel usu jam vel doctrina vel vetustate inmutatam videmus*] Sic vulgo dant, ac ita Codices. Pronomen tamen ad antiquitatem referri nequit; sed ad res spectet necesse est. *Quapropter*

trius mos tam contumaciter repudiandus. Jure igitur ¹ alter populi judicio damnatus est, alter mortem sibi ipse conscivit. ² Flaminius non paruit auspiciis: itaque periit cum exercitu. At anno post Paullus paruit: num minus cecidit in Cannensi pugna cum exercitu? Et enim, ut sint auspicia, quae nulla sunt; haec certe, quibus utimur, sive tripudio sive de caelo, simulacra sunt auspiciorum, auspicia nullo
 34 modo. Q. FABI, TE MIHI IN AUSPICIO ESSE VOLO: respondet, AUDIVI. Hic apud majores nostros adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum autem esse necesse est eum, qui, *silentium* quid sit, intellegat: ³ id enim *silentium* dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret. Hoc intellegere, perfecti auguris est. Illi autem, qui
 in

propter cum Cl. Clerico reponendum, quas vel usu jam vel doctrina vel vetustate immutatas &c. idque recepi. Vide doctissimi viri Bibliothec. Ant. & Hodiern. Tom. XV. pagg. 162, 366. Davies.

¹ Alter populi judicio] Clodius populi judicio damnatus esse; Junius autem sibi ipse mortem conscivisse dicitur. Auctoribus tamen inter se non convenit. Vide Joan. Freinsheimii Supplem. Liviana lib. XIX. capp. 30, 31. Id.

² Flaminius——Paullus paruit] Minucius Felix Oct. cap. VII. Ut Thrasimenus Romanorum sanguine & major esset & decolor, sprevit auguria Flaminius. Idem cap. XXVI. Pullos edaces habuit & Paullus apud Cannas, tamen

cum majore Reip. parte prostratus est. Sed falsus est elegans ille scriptor: nam Paullus cum ei sua sponte cunctanti pulli quoque auspicio NON addixissent, obnuntiari jam efferenti porta signa collegas jussit, ut ait Livius lib. XXII. cap. 42. ita ut auspiciis quidem paruerit Paullus, eo quod iis renitentibus pugnam illo die non iniecit: sed eum pullos edaces habuisse dicere manifestus est error. Hujus tamen erroris accessio fit Cyprianus de Idol. Van. pag. 205. Omnino vide nostrum lib. II. N. D. cap. 3. & Lactantium Div. Inst. II, 16. Idem.

³ Id enim silentium dicimus] Festus in silentio surgere: Est proprie silentium omnis vitii in auspiciis vacuitas. Idem in sinistrum:

in auspicium adhibetur, cum ita imperavit is qui auspicatur, DICITO, SI SILENTIUM ESSE VIDEBITUR; nec suspicit nec circumspicit: statim respondet, SILENTIUM ESSE VIDERI. Tum ille, DICITO, SI PASCUNTUR. PASCUNTUR. Quae aves? aut ubi? Adtulit, inquit, in cavea pullos is, qui ex eo ipso nominatur pullarius. Hae sunt igitur aves internuntiae Jovis: quae pascantur necne, quid refert? Nihil ad auspicia: sed quia, cum pascuntur, necesse est aliquid ex ore cadere, & ⁴ terram pavire; terripavium primo, post ⁵ terripudium dictum est: hoc quidem jam tripudium dicitur. Cum igitur ossa cecidit ex ore pulli, tum auspicanti ⁶ tripudium solistimum nuntiatur. Ergo hoc ³⁵ auspicium divini quicquam habere potest, quod tam

strum: Sinistrum in auspicando significare ait Ateius Capito laetum & prosperum auspicium; at silentium, ubi duntaxat vacat vitio. De hoc vero, aliisque, quorum Tullius hic meminit, verbis solennibus, vide B. Brissonium de Form. lib. I. pagg. 124, 125. Idem.

⁴ Terram pavire] Pavire ferrare denotat, ut observavit Festus in *puls*. Idem.

⁵ Terripudium dictum est: hoc quidem jam] Lego, terripudium dictum est, hocque idem jam tripudium dicitur. Quin & abesse potest vox ultima, quam nesciunt quatuor Gruteriani, Paris. Med. Balliol. & Ven. 1471. Idem.

⁶ Tripudium solistimum nunti-

atur] Vulgo nuntiant, & sic omnes nostri Codices. At auspicanti unus tantum aderat, quapropter legendum nuntiatur, prout editio Victoriana repraesentat. Tripudium vero solistimum, felicissimum videbatur auspicium. Festus in *puls*: Puls potissimum dabatur pullis in auspicis, quia ex ea necesse erat aliquid decidere, quod tripudium faceret, id est, terripavium——Bonum enim augurium esse putabant, si pulli, per quos auspicabantur, comedissent; praesertim si iis edentibus aliquid ab ore decidisset. Quin & tripudium solistimum, auspicium ad rem ordiendam optimum esse docet Servius ad Virgilii Eclog. VIII, 30. Idem,

tam sit coactum & expressum? quo antiquissimos augures non esse usos, argumento est, quod decretum collegi vetus habemus, omnem avem tripudium facere posse. Tum igitur esset auspicium, si modo esset ei liberum se ostendisse; tum avis illa videri posset interpret & satelles Jovis: nunc vero inclusa in cavea & fame enecta ¹ si in offam pultis invadit, & si aliquid ex ejus ore cecidit, hoc tu auspicium, aut hoc modo Romulum auspicari solitum putas? Jam de caelo servare non ipsos censes solitos, qui auspicabantur? nunc imperant pullario: ille renuntiat. ² Fulmen sinistrum, auspicium optimum habemus ad omnes res, praeterquam ad comitia: quod quidem institutum reipublicae causa est, ut comitiorum vel in judiciis populi, vel in jure legum, vel in creandis magistratibus principes civitatis essent interpretes. At ³ Ti. Gracchi literis Scipio & Figulus, ⁴ quod tum

¹ Si in offam pultis invadit] Lego invasit. Davies.

² Fulmen sinistrum — praeterquam ad comitia] Supra c. xviii. Comitiorum solum vitium est fulmen, quod idem omnibus rebus optimum auspicium habemus, si sinistrum fuit. Vide Dionysium Halicarnasensem lib. II. cap. 5. & Plinium H. N. lib. II. cap. 54. Idem.

³ Tib. Gracchi literis] Hanc rem tetigit noster lib. I. de Divin. c. 17. & fuse narravit lib. II. N. D. cap. 4. Valerius Maximus lib. I. cap. I, 3. A Tiberio Graccho ad collegium augurum literae

sunt ex provincia missae, quibus significabat, se, cum libros ad sacra populi pertinentes legeret, animadvertisse vitio tabernaculum captum comitiis consularibus, quae ipse fecisset; eaque re ab auguribus ad Senatum relata, jussu ejus C. Figulus & Gallia, Scipio Nasica & Corsica, Romam redierunt, & se consulatu abdicaverunt. Adis & Plutarchum in Marcello p. 300. quem locum tentat B. Brissonius Form. lib. I. p. 120. Idem.

⁴ Quod tum augures judicassent eos vitio creatos esse] Importuna prorsus est secunda vox, quam Gruterus ex editione Victorii

tum augures judicassent eos vitio creatos esse, magistratu se abdicaverunt. Quis negat augurum disciplinam esse? divinationem nego. At haruspices divini: quos cum Ti. Gracchus propter mortem repentinam ejus, qui in praerogativa referenda subito concidisset, in senatum introduxisset; non justum rogatorem fuisse dixerunt. Primum vide, ne in eum dixerint, qui rogator centuriae fuisset; is enim erat mortuus: id autem sine divinatione ' conjectura poterant dicere; deinde fortasse casu; qui nullo modo est ex hoc genere tollendus. Quid enim scire Etrusci haruspices aut de tabernaculo recte capto, aut de pomoerii jure potuerunt? Equidem adsentior C. Marcello potius quam App. Claudio, (qui ambo mei collegae fuerunt) existimoque jus augurum, etsi divinationis opinione principio constitutum sit, tamen postea reipublicae causa conservatum ac retentum.

Sed

rui mutuatus est. Omnes Pall. Paris. Med. Balliol. quos cum augures. Lege Scipio & Figulus, cum augures judicassent eos vitio creatos esse: nam deleo quos, quod omnino παράλκx. Idem.

5 Conjectura poterant dicere] Vulgo poterat, quod ne Latinum quidem est: nam subintelliguntur haruspices. Id igitur recepi quod mihi simul ac Amico venerat in mentem. Vulgatam lectionem passi videntur editores, quoniam id, quod ipsorum hominum est, instrumento saepe tribuunt veteres. Cyrillus contra Julianum lib. II.

pag. 41. Ἄρα διημέρηται τὰ λη-
θῆς, ἢ ἀρίων προφητῶν Ὁ ΛΟΓΟΣ
ἢ Μωσικῶν διγμῶτων κατ' ἴχθος
ἵνα ΔΙΕΣΠΟΥΔΑΚΩΣ; Plutar-
chus Conf. ad Apollonium pag.
106. B. Ἐπαύθα ἡ δ' αἰς πρὶς ἐλκῶ-
σαι καὶ τὴν ἑ Σωκράτους ΦΩΝΗΝ
ΤΗΝ ΟΙΟΜΕΝΗΝ δὴν συνεστάνει
μὲν εἰς τὸ κοινὸν τὰς ἀποχίας. Si-
militer oratio, cohortari; artes,
fateri; sententia, judicare dicitur.
Vide nos ad lib. III. N. D.
cap. 2. Sed tum demum sub-
jungi debet deinde fortasse casus,
non casu. Placet igitur ea quam
dixi ratio. Idem.

46 Sed de hoc loco plura in aliis: nunc haftenus. Externa enim auguria, quae sunt non tam artificiosa quam superstitiosa, videamus. Omnibus fere avibus utuntur; nos admodum paucis: alia illis sinistra sunt, alia nostris. Solebat ex me Deiotarus percunctari nostri augurii disciplinam, ego ex illo sui. Dî immortales! quantum differebat? ut quaedam essent etiam contraria. Atque ille his semper utebatur: nos, nisi dum a populo auspicia accepta habemus, quam multum iis utimur? Bellicam rem administrari majores nostri nisi auspicato noluerunt. Quam multi anni sunt, cum bella a proconsulibus & ¹ a propraetoribus administrantur, qui auspicia non habent? Itaque ² nec amnis transeunt auspicato, nec tripudium auspicantur: ³ nam ex acuminibus quidem, quod totum auspiciū militare est, jam M. Marcellus ille quinquies consul totum omisit, idem imperator, idem augur optumus. Ubi ergo avium divinatio? quae, quoniam

¹ A propraetoribus] Vulgo deest prima vox quam fide MSti Paris. inculcavimus. Certè Cicero praepositiones hoc modo geminare solitus est. Davies.

² Nec amnes transeunt auspicato — ex acuminibus] Cicero N. D. lib. II. cap. 3. Nulla perennia servantur, nulla ex acuminibus; ut graviter hallucinatus sit, qui ex cacuminibus rescribendum censuit. De auspiciis vero perennibus, iisque, quae ex pilorum militarium capta sunt acuminibus, adi Fos. Scaligerum

ad Festum in peremne, & F. C. Bulengerum de Sortibus lib. II. cap. 6. Idem.

³ Nam ex acuminibus quidem] Non video, quid impulerit amicū meum, virum doctissimum, ut hoc loco pro acuminibus legeret cacuminibus, cum ita scriptum etiam sit apud Arnobium l. II. p. 114. cum inquit: Aut Martium discrimen obeuntes, spem praelii sumitis, & ex acuminibus auspicatis. Nisi forte Festi illum movit auctoritas, cujus haec sunt: Supervacanea dicebatur ab auguribus

quoniam ab his qui auspicia nulla habent bella administrantur, ab urbanis retenta videtur, a bellicis esse sublata. Et quidem ille dicebat, si quando rem agere vellet, ⁴ ne impediretur auspiciis, lectica operta facere iter se solere. Huic simile est, quod nos augures praecipimus, ne ⁵ iuge auspiciū obveniat, ut jumenta jubeant diiungere. Quid est aliud nolle moneri a Jove, nisi efficere, ut aut ne fieri possit auspiciū, aut, si fiat, videri? Nam illud admodum ridiculum, ³⁷ ⁶ quod negas Deiotarum, auspiciorum, quae sibi ad Pompeium proficiscenti facta sunt, poenitere, quod fidem secutus amicitiamque populi Romani, functus sit officio: antiquiorem enim sibi fuisse laudem & gloriam, quam regnum & possessiones suas. Credo id quidem; sed hoc nihil ad auspicia: nec enim cornix canere potuit, recte eum facere, quod populi Romani libertatem ⁷ defendere pararet. Ipse hoc sentiebat, sicuti sensit. Aves eventus significant aut adversos,

ribus avis, quae ex summo cacumine vocem emisisset. Urfinus.

⁴ *Ne impediretur auspiciis, lectica operta facere iter se solere]* Nam, pro augurum sententia, nulla ista signa sunt, nisi consensus observantis accedit. Vide Augustinum de Doct. Christ. lib. II. cap. 24. In augurum certe disciplina constat, neque diras neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientibus observare se ea negaverint, ut tradit Plinius H. N. lib. xxviii. §. 4. Idem.

⁵ *Fuge auspiciū]* Hoc fit,

cum junctum jumentum stercus fecit, quemadmodum testatur Festus. Vide sis & Servium ad Aen. III, 537. Idem.

⁶ *Quod negas, Deiotarum — poenitere]* Hoc negavit Quintus supra lib. I. cap. 15. Victor. autem, Balliol. & Ven. 1471. exhibent, quod negas Deiotarum — non poenitere: nec dubito quin ita scripserit Cicero, cum eodem modo passim sit locutus. Idem.

⁷ *Defendere pararet]* Paris. *pararat. Med. parat;* & ita lego, *proque*

adversos, aut secundos. Virtutis auspiciis ut deo esse usum Deiotarum, quae vetat spectare fortunam, dum praestetur fides: aves vero, si prosperos eventus ostenderunt, certe fefellerunt. Fugit e praelio cum Pompeio. Grave tempus. Discessit ab eo. Luctuosa res. Caesarem eodem tempore hostem & hospitem vidit. Quid hoc tristius? Is cum ei ¹ Trogmorum tetrarchiam eripuisset & ² asecclae suo Pergameno nescio cui dedisset, eidemque detraxisset Armeniam a senatu datam, cumque ab eo magnificentissimo hospitio acceptus esset, ³ spoliatum reliquit & hospitem & regem. Sed labor longius: ad propositum revertar. Si eventa quaerimus, quae exquiruntur avibus; nullo modo Deiotaro prospera: sin officia; a virtute ipsius, ³⁸ non ab auspiciis petita sunt. Omitte igitur ⁴ lituum

prout etiam Latini sermonis ratio videtur postulare. *Idem.*

¹ Troginorum] Vetus liber habet Trochamorum; mendose: est enim scribendum Trochmanorum, sive Trochmenorum. Stephano autem Τροχμῆνοι ἱδρυὶς Γαλατίας. Urfinus.

Ibid. Trogmorum] Vulgo Troginorum. Sed cum talis populus nullus sit, id reposui quod ductus literarum suadebat, quodque sub isto vocabulo latere suspicati sunt viri docti. Vide Chr. Cellarium Geogr. Ant. III, 4. pag. 111. Memnon apud Photium Cod. cccxiv. cap. 20. Τροχμῆνοι — Trochmanorum

πόλεις ΤΡΩΓΜΟΙ μὲν Ἀγκύρου &c. At cum sit in Balliol. Med. aliisque nonnullis MSSis Trochamorum: in Pall. pr. sec. Voss. & Cantab. Trochamorum; in Paris. Trochanorum; legi possit Trocmanorum. Stephanus. Τρόκμοι ἱδρυὶς Γαλατίας. Ἐκαλῶντο δὲ καὶ Τροχμῆνοι. Trocmadorum vel Trocnadorum, quos recensent Carolus a S. Paulo Geogr. Sacr. lib. ix. pag. 249. & Lucas Halstenius, nulla, nisi in Conciliorum quorundam subscriptionibus, sit mentio. Davies.

² Asecclae suo Pergameno nescio cui] Mithridati Pergameno, quem regio genere oritur, disciplinis etiam regis educatum scribit

litum Romuli, quem in maximo incendio negas potuisse comburi: contemne cotem Atti Navî. Nihil debet esse in philosophia commenticiis fabellis loci. Illud erat philosophi, totius augurii primum naturam ipsam videre, deinde inventionem, deinde constantiam. Quae est igitur natura, quae volucris huc & illuc passim vagantis efficiat, ut significant aliquid, & tum vetent agere, tum jubeant, aut cantu aut volatu? cur autem aliis a laeva, aliis a dextra datum est avibus, ut raturum auspicium facere possint? quo modo autem haec, aut quando, aut a quibus inventa dicemus? Etrusci tamen habent ⁵ exaratam puerum auctorem disciplinae suae: nos quem? Attiumne Navium? At aliquot annis antiquior Romulus & Remus, ambo augures, ut accepimus. An Pisidarum, aut Cilicum,

bit *Hirtius Bell. Alex. cap. LXXVIII. tetrarchiam Gallagracorum, occupatam & possessam paucis ante annis a Deiotaro, adjudicavit Caesar.* Vide sis *Strabonem* lib. XIII. pag. 927. & *Dionem* lib. XLII. pag. 207. *Idem.*

3 *Spoliatum reliquit*] *Cicero* nimis infesto fuit in Caesarem animo, quam ut historica fide res ejus gestas exponeret: licet enim *Deiotarum Trocmanorum* tetrarchia spoliavit Caesar; tamen amplioribus eum locupletavit ditionibus. Modeste rem narrat auctor de *Bell. Alex. cap. LXVIII.* At omnino vide *Dionem* lib. XLII. pag. 183. *Idem.*

4 *Lituum Romuli — cotem At-*

ti Navî] Vide lib. I. cap. 17. *Idem.*

5 *Exaratam puerum*] *Tagem* dicit, de quo supra cap. 23. *Isidorus Orig. lib. VIII. cap. 9.* *Aruspicinam autem primus Etruscis tradidisse dicitur quidam Tages.* Hic ex arvis aruspicinam dictavit &c. sic enim legendum, non aruspicinae — *Stages.* Hic ex horis aruspicinam dictavit; uti quidem prae se ferunt vulgati. Vide *Scholiamen ad Lucanum I. 637.* & *Joannem Sarsberiensem Policrat. lib. I. cap. XII. p. 37. Idem.*

6 *Antiquior Romulus & Remus*] Forsan antiquiores *Romulus & Remus.* *Idem.*

1 *Pory-*

Cilicum, aut ¹ Phrygum ista inventa dicemus? Placet igitur, humanitatis expertes habere ² divinitatis auctores? At omnes reges, populi, nationes utuntur auspiciis. Quasi vero quicquam sit tam valde, quam nihil sapere, vulgare: aut quasi tibi ipsi in iudicando placeat multitudo! Quotus quisque est qui voluptatem neget esse bonum? plerique etiam summum bonum dicunt. Num igitur eorum frequentia Stoici de sententia deterrentur? aut num plerisque in rebus sequitur eorum auctoritatem multitudo? Quid mirum igitur, ³ si in auspiciis & in omni divina-

¹ *Phrygum ista inventa*] Ita quidem statuunt plurimi. *Tatianus* Orat. ad Graec. cap. 1. Πήστις ὀρνίθων (ἰκεύρων) Φρύγες καὶ Ἰσπεύρων οἱ παλαιότεροι. *Clemens Alexandrinus* Strom. I. pag. 361. Πήστις δὲ ὀρνίθων περιφυλάξαντο πρῶτοι Φρύγες. Adeantur inter alios *Theodoretus* Ther. I. pag. 6. *Isidorus* Orig. lib. viii. cap. 9. scriptor vetus a *J. B. Corelerio* editus ad *Clementis* Recogn. lib. v. cap. 20. & *Suidas* in *οἰωνιστικῇ*. *Davies*.

² *Divinitatis auctores*] Vir eruditissimus *Joan. Clericus* Bibl. Ant. & Hodiern. Tom. XV. p. 366. legit *divinae artis*, vel *divinationis, auctores*; & *divinitatis auctoribus* nullam prorsus mentem subesse statuit. Merito quidem, si *divinitas* hic *Deitatem* seu *Θεότητα* denotaret. Sed reapse *divinitas* *divinationem* significat; ut tentari non debuerit locus. *Servius* ad *Georg. II.* 486. Non quod nulla gloria medicinae est,

sed quod minor quam DIVINITATIS & augurandi, quae ei *Apollo* obtulerat munera. Idem ad *Aen.* XII, 394. *Cithara* & *sagittae artes* sunt: augurium vero munus: non enim sola arte, verum etiam indulta DIVINITATE colligitur. Vide *Lastantium* Div. Inst. lib. I. cap. xi, 10. & cap. xiii, 1. Idem.

³ *Si in auspiciis & in omni divinatione*] Sic elegantius multo *Parif. Cantab. & Victor.* exhibent, quam vulgo si in omnibus auspiciis & omni divinatione. Illo enim modo praepositiones iterare *Tulliani* moris est, & vox omnibus, otiosa prorsus & inutilis, recte praetermittitur. Idem.

⁴ *Inbecilli animi superstitiosa ista concipiant? Verum dispicere non possunt*] Sic post *Victorium Gruterus*. Multo melius alii veteres editi dant, *Inbecilli animi superstitiosa ista concipiant, verum dispicere non possint?* Et possint quidem legitur in *Parif. & Cantab.* Idem.

divinatione * inbecilli animi superstitiosa ista concipiant? Verum, dispicere non possunt. Quae autem est inter augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius,

Cum tonuit laevum bene tempestate serena.

¶ At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum nescio quid, hoc modo nuntiat:

Prospera Juppiter his dextris fulgoribus edit.

¶ Ita nobis sinistra videntur; ¶ Graiis & barbaris dextra, meliora. Quamquam haud igno-

ro,

5 At Homericus Ajax] Immo Ulysses, ut jam animadverterunt aliquot viri docti. Sunt enim Ulyssis verba Iliad. I, 236. Lambin.

Ibid. At Homericus Ajax] Sic omnes MSSi; malaque fide usus est Aldus nepos, in cujus editione legitur *Ulysses*. Sed ii, quibus Deus erat Cicero, *μνημονικὸν ἀμάρτημα* nolebant agnoscere. Paulo post editi Trojanorum, nescio quid hoc modo nuntiat. Sed nos perversam distinctionem reformavimus. Davies.

6 Ita nobis sinistra] Res est sat nota. Vide Varronem apud Festum in *sinistrae aves*, Plinium H. N. lib. II. cap. 54. Statium Theb. III, 493. & Servium in Virgilii Aen. II, 693. Rationem reddit Dionysius Halicarnassensis lib. II. c. 5. *τίθενται δὲ Ῥωμαῖοι τὰς ἐκ τῆς ἀριστερῆς ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀστραπὰς αἰσῖς, εἴτε παρὰ Τυρρηνῶν διδάχθιντες, εἴτε παρὰ τῶν κατηγεγενημένων, κατὰ τοι-*

*οῖδε, ὡς ἐγὼ πίθομαι, λογισμῶν, ὅτι κατέδρα μὲν ἐστὶ καὶ τῶς ἀ-
ρίστη τῶν οἰανῶς μετανοήτων ἡ βλέ-
πουσα πρὸς ἀνατολὰς — τοῖς
δὲ πρὸς ἀνατολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ
μὲν γίνονται πρὸς τὴν ἄρκτον ἐπι-
τρέφοντα μίση. Vide sis & Pla-
tarchum in Quaeft. Rom. pag. 282. Plura suppeditabit J. C. Bulengerus de Ausp. & Aug. lib. III. cap. 2. Idem.*

7 Graiis & barbaris dextra meliora] Pluribus id exponit E-
verb. Feithius Antiq. Homer. lib. I. cap. 16. Cum vero διὰ καλῆς ὁ Ὀμηρὸς τὴν ἀνατολικήν, ἀριστερὰ δὲ τὴν δυτικὴν, quemadmodum in Prolegomenis Pindari monet interpres; id quod liquet ex Iliad. M, 239. cumque, prout tradit Plutarchus de Placit. Philos. II, 10. Πυθαγόρας, Πλάτων, Ἀριστὶλης διὰ τοῦ ἡσμοῦ τὰ ἀνατολικὰ μίση — ἀριστερὰ δὲ τὰ δυτικὰ fieri potest ut easdem partes faustas statuerint Graeci Romanique: nam si orientem so-

ro, ¹ quae bona sint, sinistra nos dicere, etiam si dextra sint. Sed certe ² nostri sinistrum nominaverunt, externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur. Haec quanta dissensio est? Quid, quod aliis avibus utuntur, aliis signis: aliter observant, alia respondent. Non necesse est fateri, ³ partim horum, errore susceptum esse, partim superstitione, multa fallendo?
 40 Atque superstitionibus his non dubitasti etiam omina adungere. ⁴ Aemilia Paullo, Persam perisse; quod pater omen accepit: Caecilia sororis filiae sedes suas tradere. Jam illa: *Fa-*

vete

lem respexero, cardo mihi frigoris & Septentrio fit laevus. Verba sunt *Arnobii* lib. IV. p. 163. *Servius* ad *Aen.* II, 693. Sinistrum, prosperum quia caeleste est: quae enim nobis laeva sunt, caelestibus dextra sunt, ut supra diximus. Respicit ad ea quae scripserat in ejusdem libri vs. 54. Vide doctissimum virum *Car. Daubuzium* ad *Apocalypf.* VII, 2. Idem.

¹ Quae bona sint, sinistra nos dicere } Non equidem sperno *Lambini* conjecturam, qui reposuit quae mala sunt, sinistra nos dicere: nam rem se sic habere docent permulta veterum loca. *Ovidius* *Heroid.* II, 115.

Cui mea virginitas avibus libata SINISTRIS.

Claudianus in VI. *Conf. Honorii* vs. 274.

— *Hec terra SINISTRIS*

Auguriis calcata mihi —

Ambrosius *Hexaem.* lib. IV. cap.

IX. §. 34. An sinistris sol coepit auspiciis? Vide sis etiam *Valerium Maximum* lib. IV. cap. VII, 2. ac *Amm. Marcellinum* XIV, 11. XXXI, 4. Puto tamen *Ciceronem* scripsisse, quae bona sunt, dextra nos dicere, etiam si sinistra sint: hanc enim ratione melius connectuntur sententiae. *Prudentius* in *Symmachum* II, 491.

*Juppiter, ut Cretae domineris,
 Pallas, ut Argis,
 Cynthius, ut Delphis, tribuerunt
 omine DEXTRO.*

Et vs. 563.

*His tamen auspiciis successus
 dextra dederunt*

Omina laetificos —

Apuleius *Metam.* lib. II. pag. 50. *Sisque felix & iter dexterum pergat.* *Arnobius* lib. VII. pag. 287. *Itaque ut vobis commodemus assensum, DEXTRARUM SINISTRARUMQUE rerum Deos esse fautores; nulla nec sic ratio est, cur alios allociatis ad PROSPERA, alios vero ne*

NOCEANT,

vete linguis, & praerogativam, omen comitiorum.
 Hoc est, ipsum esse contra se copiosum & disertum. Quando enim ista observans, quieto & libero animo esse poteris, ut ad rem gerendam non superstitionem habeas, sed rationem ducem? Itane? Si quis aliquid ex sua re atque ex suo sermone dixerit, & ejus verbum aliquod apte ceciderit ad id quod ages aut cogitabis, ea res tibi aut timorem adferet aut alacritatem? Cum M. Crassus exercitum Brundisii inponeret; quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, *Cauneas* clamitabat. Dicamus, si placet

NOCEANT, *sacrificiis commisceatis* & praemiis. Vide sis & p. 288. ac Paulini Poëm. xvii, 184. Idem.

2 *Nostri sinistrum* &c.] Paris. *nostri sinistra nominaverunt, externique dextra, quia plerumque melius indidebatur.* Forte, *nostri sinistra nominaverunt, externique dextra, quia plerumque meliora inde videbantur.* Idem.

3 *Partim horum, errore susceptum esse, partim superstitione, multa fallendo*] A nobis est haec distinctio: nam vulgo dant, *partim horum errore susceptum esse, partim superstitione multa fallendo?* Cicero vult, auspicia, de quibus egit, partim errore, partim superstitione, maxime vero fraude fallaciisque suscepta. Idem locutionis genus in aliis locis adhibuit noster; nec eam refugiunt alii veteres. Vide sis *Agellium* & ejus interpretes lib. x. cap. 13. ac *Tullium* infra cap. 55. Idem.

4 *Aemilia Paulo* — *omen comitiorum*] Horum omnium meminit Quintus supra lib. I. capp. 45. 46. Idem.

5 *Cauneas*] Hanc scripturam omnino damnat *Casaubonus* ad *Athenaeum* III, 3. vel quod aliena ab eo sono vox, vel quod careat analogia, quum a *Καῦνας* debeat venire *Καυναίος*, ideoque hic scribendum monet *Caunaeas*. Quidquid id est, Cicero non ab Caunis Aeolica urbe, sed a Cauno Carica eas arcessit, & dulces caricas in aniino habebat, quod vir maximus debuit attendere. Sonos autem vocum mirifice in illo circulatorum clamore deflecti & mutari in omnibus linguis & urbibus quis non quotidie expectatur? *Jac. Gronovius.*

Ibid, *Cauneas*] Super hanc vocem in MSto Regio scribitur, *quasi cave ne eas.* Hoc omen memorat etiam *Plinius* H. N. lib. xv. §. 21. *Davies.*

O

1 *Abruptio*

placet, monitum ab eo Crassum, *caveret ne iret*: non fuisse perituum, si omini paruisset. Quae si suscipiamus, pedis offensio nobis & ¹ abruptio corrigiae & sternumenta erunt observanda. Sortes restant & Chaldaei, ut ad vates
 41 veniamus & ad somnia. Dicendum igitur puras de sortibus? Quid enim fors est? idem propemodum, quod ² micare, quod talos jacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas & casus, non ratio nec consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quaestum, aut ad superstitionem, aut ad errorem. Atque, ut in haruspicina fecimus, sic videamus clarissimarum sortium quae tradatur inventio. Numerium Suffucium Praenestinatorum monumenta declarant, honestum hominem & nobilem, somniis crebris, ad extremum etiam minacibus, cum
 7 jubere-

¹ Abruptio corrigiae & sternumenta] Vulgo *sternutamenta*: sed Paris. *sternumenta*, quod probum. Agellius N. A. XII, 5. Cur sternumentis quatiatur. Plinius lib. II. §. V. pag. 73. In auguriis sternumenta & offensiones pedum. Observavit etiam Salmasius Exerc. Plin. pag. 29. sternuere & sternumentum semper apud Plinium in scriptis, pro quibus ubique sternutare & sternutamenta corrigunt: sed perperam. Frontinus Strateg. lib. I. cap. XII, 11. Timotheus Atheniensis classe dimicaturus adversus Corcyraeos, gubernatori suo, qui proficiscenti jam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quendam

sternutantem audierat; miraris, inquit, ex tot millibus unum perfrixisse? Haec superstitiosorum hominum deliria false rident Menander & Philemon, quorum verba suppeditabunt Clemens Alexandrinus Strom. VII. pagg. 842, 843. & Theodoretus Therap. VI. pagg. 87, 88. Hoc tamen non impediit, quo minus diu postea valeret, & etiam nunc apud multos valeat, omnium fides. Basiliius in Esaiæ cap. II. pag. 876. Πολλοῖς τοῖς Χριστιανῶν ἀδιάφορον ἀπακρῆν καὶ φήμας θηροῦ καὶ συμῶλοις προσίχεν. Ἐπεί γε τις φησιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ τῷ δὲ σημαίνει. Κατὰ μὲν τις ἀνικάλει, καὶ ἐμπόδιον τῷ. Ὁ πῦρ προσέπται-
 σιν

juberetur certo in loco silicem caedere, perterritum visis, inidentibus suis civibus, id agere coepisse: itaque perfracto saxo fortis erupisse in robore insculptas priscarum literarum notis. Is est hodie locus septus religiose propter Jovis pueri, qui lactens cum Junone Fortunae in gremio sedens, ³ mammam adpetens, castissime colitur a matribus. Eodemque tempore, in eo loco, ⁴ ubi Fortunae nunc sit aedes, mel ex olea fluxisse dicunt, haruspicesque dixisse, summa nobilitate illas sortis futuras, eorumque jussu ex illa olea arcam esse factam, eaque conditas sortis, quae hodie ⁵ Fortunae monitu tolluntur. Quid igitur in his potest esse certi, quae, Fortunae monitu, pueri manu miscentur atque ducuntur? quo modo autem istae positae in illo loco? quis robur illud cecidit, dolavit, inscripsit?

οὐκ ἔστιν οὐτος. Τὸ ἰωάννου ἀνέχεται &c. Tantam vim habet recepta semel in animos hominum superstitio! Davies.

² Micare] Vide sis interpretes ad Petronii Satir. cap. XLIV. Idem.

³ Mammam adpetens] Pall. tert. quart. mammam notis appetens: Balliol. votis: S. Victoris liber, nodis; unde Janus Gulielmus legebat, mammam Opis adpetens. Inanis autem est ea conjectura: Ops enim nihil habet quod hic agat, & additamentum illud ex scribarum liberalitate videtur profluxisse. Certe Grutervianorum Codicum optimi, simul ac Paris. Med. Cantab. & Ven.

1471. vocem adsciticiam non agnoscunt. Idem.

⁴ Ubi fortunae nunc sit aedes] Sic Gruterus ex quatuor Palatinis & S. Victoris libro, quibus accedunt Med. Balliol. Reg. & Cantab. Paris. autem nunc scit aedes. Forte nunc stat aedes. Editi veteres habent ubi fortunae nunc sita est aedes: quod satis commodum receptaeque lectioni praefendum. Idem.

⁵ Fortunae monitu tolluntur] Capitis nutu vel alio quodam signo miscendas atque tollendas esse sortes monuit Fortunae simulacrum. De Praenestinis aliisque sortibus adiri poterit V. C. Ant. Daleus de Divin. Idol. sub V. T. cap. IV. pag. 449, seqq. Idem.

inscripsit? Nihil est, inquiunt, quod Deus efficere non possit. Utinam sapientis Stoicos effecisset, ne omnia cum superstitiosa sollicitudine & miseria crederent! Sed hoc quidem genus divinationis vita jam communis explosit.

¹ Fani pulchritudo & vetustas, Praenestinarum etiam nunc retinet sortium nomen; atque id in volgus: quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? ceteris vero in locis sortes plane refrixerunt. ² Quod Carneaden Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quam Praeneste, vidisse Fortunam.

⁴² Ergo hoc divinationis genus omittamus. Ad Chaldaeorum monstra veniamus: de quibus Eudoxus Platonis auditor, in astrologia, iudicio doctissimorum hominum, facile princeps, sic opinatur, id quod scriptum reliquit, "Chaldaeis in praedictione & in notatione cuiusque vitae ex natali die minime esse credendum." Nominat etiam Panaetius, qui unus e Stoicis astrologorum praedicta rejecit, ³ Archelaum & Cassandrum, summos

¹ Fani autem pulchritudo & vetustas] In Paris. est *venustas*. Nec absurda videtur ea ratio, licet etiam vulgata non sit incommoda. Similiter *venustatem* & *pulchritudinem* conjunxit Tullius Offic. I, 27. Davies.

² Quod Carneaden] Legendum videtur *quo Carneaden*, hoc est, quare, quam ob causam. Vide Donatum ad Terentii Andr. Act. II. Sc. v, 18. Rationem continet ²² vocula, cur fortunam Prae-

nestinam Carneades fortunatissimam dixerit. Idem.

³ Archelaum & Cassandrum] Victorius edidit *Anchialum*, quam quidem lectionem servant etiam Paris. Med. & Reg. Idem.

⁴ Totum hoc Chaldaicum praedicendi genus] Mediam vocem non habet Reg. nec ea videtur necessaria, cum Tullium de Genethliacis agere satis constet. Quandoquidem vero *οὐ φρενέας* Cicero sit studiosissimus, nec a vulgata

mos astrologos illius aetatis qua erat ipse, cum in ceteris astrologiae partibus excelleret, hoc praedictionis genere non usos. Scylax Halicarnasseus, familiaris Panaetii, excellens in astrologia, idemque in regenda sua civitate princeps, * totum hoc Chaldaicum praedicendi genus repudiavit. Sed, ut ratione utamur, omissis testibus; sic isti disputant, qui haec Chaldaeorum natalicia praedicta defendunt. Vim quandam esse aiunt signifero in orbe, qui Graece ζωδιακός dicitur, talem, ut ejus orbis unaquaeque pars, alia alio modo, moveat inmutetque caelum, perinde ut quaeque stellae in his finitumisque partibus sint quoque tempore; eamque vim varie moveri ab his sideribus quae vocantur errantia. Cum autem in eam ipsam partem orbis venerint, in qua sit ortus ejus qui nascatur, aut in eam, quae conjunctum aliquid habeat aut consentiens; † ea triangula illi & quadrata nominant. Et enim † cum tempore anni tempestatumque caeli conversiones commutationesque

gata lectione recedant ceteri Co-dices; hanc omissionem Librario malim tribuere, quam reliquos liberos Glossematis postulare. *Idem.*

5 Ea illi triangula & quadrata nominant] Haec elucidabit *Sextus Empiricus* adv. Mathem. lib. V. §. 39. Ἐπιβλέπειν δὲ λί-
γιστα ἀλλήλους (οἱ ἀστέρες) καὶ συμ-
φωνεῖν ἀλλήλοις, ὡς οἱ κατὰ τείρω-
νον ἢ περὶ ἡλίου φαινόμενοι. Κα-
τὰ τείρωνον μὲν ἔν τε χηματίζον, &
ἐπιβλεψάν ἀλλήλους ἀστέρες, οἱ ἐπὶ

τείρων ζώδιον ἔχοντες τὸ μεταξὺ
ἀρίστημα κατὰ περὶ ἡλίου δὲ, οἱ
δυσὶν. Vide *Manilium* lib. II.
pagg. 37. 38. & *Censorinum* de
die Nat. cap. VIII. *Idem.*

6 Cum tempore anni tempe-
statumque caeli conversiones com-
mutationesque tantae fiant] Haec
natatore quidem Delio carent:
sed, ut opinor, in Librarios a
Cicerone culpa est transferenda.
MSSti Reg. & Cantab. exhibent.
cum tempore anni caeli conver-
siones

nesque tantae fiant accessu stellarum & recessu; cumque ea vi solis efficiantur, quae videmus; non verisimile solum, sed etiam verum esse censent, perinde, utcumque temperatus sit aër, ita pueros orientis animari atque formari, ex eoque ingenia, mores, animum, corpus, actionem
 43 vitae, casus cuiusque eventusque fingi. O delirationem incredibilem! non enim omnis error, stultitia est dicenda. Quibus etiam Diogenes Stoicus concedit aliquid, ut praedicere possint duntaxat ¹ qualis quisque naturae, & ad quam quisque maxime rem aptus futurus sit. Cetera, quae profiteantur, negat ullo modo posse sciri: & enim geminorum formas esse similes, vitam atque fortunam plerumque disparē. ² Procles & Eurysthēnes, Lacedaemoniorum reges, gemini fratres fuerunt. ³ At nec totidem annos vixerunt; anno enim Procli vita brevior fuit: multumque is fratri rerum gestarum

siones tempestatumque commutationes tantae fiant accessu stellarum & recessu. Unde, nisi fallor, legendum, cum caeli commutationes tempestatumque commutationes tantae fiant accessu stellarum & recessu; deleta prorsus tempore anni, quod sensum turbat, & margini primitus adscriptum videtur, ne tempestatum nobis lateret potestas. Auctoris sane mens hoc modo plana fit & aperta. Davies.

¹ Qualis quisque naturae] Vulgo qualis quisque natura; nec aliter fere nostri. Editi veteres

quali quisque natura. Multo quidem commodius: sed cum Med. exhibeat qualis quisque naturae, sic scripsisse Cicero videtur. Idem.

² Proclus & Eurysthēnes] Cum ab Herodoto hic idem nominetur Προκλῆς, a Strabone autem Πατροκλῆς; adducor, ut suspicer apud Herodotum omisam fuisse lineam a Librario, quae super Πατροκλῆς nomen obducenda fuit, & ex Προκλῆς factum esse ut scriberetur Προκλῆς. Urfinus.

Ibid. Procles & Eurysthēnes] Cum primus horum, Straboni (cui Plutarchus in Lycurgo pag.

rum gloria praestitit. 4 At ego id ipsum, quod vir optumus Diogenes Chaldaei, quasi quadam praevagatione, concedit, nego posse intellegi. Et enim cum, ut ipsi dicunt, ortus nascentium luna moderetur, eaque animadvertant & notent sidera natalicia Chaldaei, quaecumque lunae juncta videantur; oculorum fallacissimo sensu judicant ea, quae ratione atque animo 5 videre debebant. Docet enim ratio Mathematicorum, quam istis notam esse oportebat, quanta humilitate luna feratur, terram paene contingens; quantum absit a proxima Mercurii stella, multo autem longius a Veneris; deinde alio intervallo distet a sole; cujus lumine conlustrari putatur. Reliqua vero tria intervalla, infinita & inmensa, a sole ad Martis, inde ad Jovis, ab eo ad Saturni stellam, inde ad caelum ipsum, quod extremum atque ultimum mundi est. Quae potest igitur contagio ex infinito paene

40. addi potest) Πατροκλῆς nuncupetur; conjicit *Ursinus*, ex compendiarie scribendi ratione natum esse *Proclum*. Sed inanis est ea suspicio: hunc enim *Proclum* appellant non modo noster & *Herodotus*, sed *Pausanias* etiam in Lacon. cap. I. *Apollodorus* Bibl. lib. II. §. 2, 4. *Porphyrius* de Abst. lib. I. §. 25. alique: ut ex iis emendandos esse *Strabonem* & *Plutarchum* multo sit verisimilius. De *Procle* & *Eurysthenes* videas licet *Joan. Meursium* Regn. Lacon. capp. 10, 15. *Dav.*

3 At nec totidem annos vixē-

runt] Vulgo at hi nec totidem &c. Secundam voculam fide MSti Paris. delevimus. *Idem*.

4 At ego id ipsum—nego] Reg. habet, ut ego id ipsum—negem. Prorsus male; licet priorem voculam sic repraesentent Paris. Med. & Cantab. *Proclis* enim & *Eurysthenis* non meminit noster, ut *Diogenem* refutaret; sed exemplum posuit, qua nix erat ille philosophus. Ab hisce vero verbis adversus ejus sententiam pugnat *Cicero*. *Idem*.

5 Videre debebant] Med. videre debeant. Legendum debent. *Idem*,

ne intervallo pertinere ad lunam, vel potius ad
 44 terram? Quid? cum dicunt id quod eis dicere
 necesse est, omnis omnium ortus, quicum-
 que gignantur in omni terra quae incolatur, e-
 osdem esse, eademque omnibus, qui eodem sta-
 tu caeli & stellarum ¹ nati sint, accidere necesse
 esse; nonne ejusmodi sunt, ut ne caeli quidem
 naturam interpretes istos caeli nosse appareat?
 Cum enim ² illi orbes, qui caelum quasi medi-
 um dividunt & aspectum nostrum definiunt,
 (qui a Graecis *δείζοντες* nominantur, a nobis *fi-
 nientes* rectissime nominari possunt) varietatem
 maxumam habeant, alique in aliis locis sint;
 necesse est, ortus occasusque siderum non fieri
 eodem tempore apud omnis. Quod si eorum
 vi caelum modo hoc, modo illo modo tempe-
 ratur: quî potest ³ eadem vis esse nascentium,
 cum caeli tanta sit dissimilitudo? In his locis
 quae nos incolimus, post solstitium Canicula ex-
 oritur, & quidem aliquot diebus: apud Troglo-
 dytas,

¹ Nati sint] Sic recte Parif.
 & Reg. Vulgo sunt. Davies.

² Illi orbes qui caelum quasi
 medium dividunt] Pari modo
 Sextus Empiricus adv. Mathem.
 lib. v. §. 83, seqq. Εἰ μὲν πᾶ-
 σι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην τὰ ἐξά-
 ντα παρατηροῦσιν ἕκαστοι τὸ Ζωδιακοῦ
 δωδεκατημέριον ἰσχυρόνως ἐφαίνετο,
 καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν εὐθέαν ἐθεωρεῖτο,
 τάχ' ἴσως ἂν ἰδύναιτο Χαλδαῖων
 παῖδες παγίως λαβεῖν τὸ περὶ τὸ
 εὐρίζοντα ἀνίσχον ζώδιον. Νυνὶ δὲ οὐ
 παρὰ πᾶσιν ἰσχυρόνως ἀναφαίνεται,
 ἀλλὰ τοῖς μὲν δῆττον, τοῖς δὲ βρα-
 χύτερον.

διον, καὶ ποὶ μὲν πλάγιον, ποὶ δὲ
 ὀρθόν. — Καὶ ὅτι πᾶσι ἕτοις ἔχει,
 πρόδηλον ἐκ τοῦ ὅτι τοὺς ἀπλανεῖς ἀ-
 στέρας, καθάπερ Ἀρκτοῦρον καὶ Κύναν,
 μὴ κατὰ τὸ αὐτὸν χρόνον τοῖς ἐν
 παντὶ κλίματι κατοικοῦσι φαίνομαι·
 ἀλλ' ἄλλοις καὶ ἄλλοις. Vide fis
 & Agellium N. A. lib. xiv. cap.
 1. Idem.

³ Eadem vis esse nascentium]
 Ita quidem MSS. Sed legen-
 dum videtur eadem fors, vel ea-
 dem vita esse nascentium. Vide
 capp. 42, 45. Idem.

⁴ In dissimiles incidere naturas]
 Durus

dytas, ut scribitur, ante solstitium: ut, si jam concedamus aliquid vim caelestem ad eos qui in terra gignuntur pertinere, confitendum sit illis, eos, qui nascuntur eodem tempore, posse in dissimiles incidere naturas propter caeli dissimilitudinem. Quod minime illis placet: volunt enim illi, omnis eodem tempore ortos, qui ubique sunt nati, eadem conditione nasci. Sed quae tanta dementia est, ut in maximis 45 motibus mutationibusque caeli nihil intersit, qui ventus, qui imber, quae tempestas ubique sit? quarum rerum in proximis locis tantae dissimilitudines saepe sunt, ut alia Tusculi, alia Romae eveniat saepe tempestas. Quod, qui navigant, maxime animadvertunt, cum in flectendis promuntoriis ventorum mutationes maximas saepe sentiant. Haec igitur cum sit tum serenitas, tum perturbatio caeli; estne sanorum hominum, hoc ad nascentium ortus pertinere non dicere, quod non certe pertinet: illud nescio quid tenue,

Durus videtur loquendi modus, nec eo utum Ciceronem crediderim. Rescribo, in dissimiles incidere genituras, quae vox thema natalicium passim denotat. Idem.

5 Pertinere non dicere, quod non certe pertinet] Reg. & Cantab. dant pertinere dicere, quod non certe pertinet. Ast alieno loco posita est particula negans: nam mens Auctoris reponendum demonstrat pertinere non dicere, quod certe pertinet. Similiter Favorinus apud Agellium N. A. lib. xiv. cap. i. Quanta parti-

um circularumque caeli ex divergentia & convexionibus mundi varietas sit, quis non videt? Eaedem igitur stellae, per quas omnia divina humanaque ferri, agi, continentur, sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient; sed mutant & variant, tempestatesque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eversa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldaeis, alia in Gaetulis, alia apud Nilum? Per autem, inquit, insequens, ipsum quidem corpus & habitum

tenue, quod sentiri nullo modo, intellegi autem vix potest, quae a luna ceterisque sideribus caeli temperatio fiat, dicere ad puerorum ortus pertinere? Quid? quod non intellegunt, seminum vim, quae ad gignendum procreandumque plurimum valeat, funditus tolli; mediocris erroris est? quis enim non videt, & formas, & mores, & plerosque status ac motus effingere a parentibus liberos? quod non contingeret, si haec non vis & natura gignentium efficeret, sed temperatio lunae, caelique moderatio. Quid? quod uno & eodem temporis puncto nati, dissimilis & naturas, ¹ & vitas, & casus habent; ² parumne declarant, nihil ad agendam vitam nascendi tempus pertinere? nisi forte putamus neminem eodem tempore ipso & conceptum & ³ natum, quo Africanum. Num quis igitur talis

habitu tam profundæ aëris sub alio atque alio caeli curvamine non eundem manere; in hominum autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunque terra conspexeris &c. Davies.

¹ Et vitas & casus] Paris. & vitas casus. Forfan & vitae casus. Idem.

² Parumne declarant] Legendum puto declarat, licet in tueda vulgata consentiant libri. Idem.

³ Natum, quo Africanum] Idem in Chaldaeos telum torquet Sextus Empiricus adv. Mathem. lib. 7. §. 89. Οὐκ εἶναι Ἀλεξάνδρῳ τῷ

Μακεδόνι γέγονεν ἴσους, πολλῶν κατὰ τὴν οἰκουμενὴν συναποτιχθέντων αὐτοῦ, οὐδὲ Πλάτωνα τῷ Φιλοσόφῳ. Favorinus apud Agellium lib. xiv. cap. 1. Quod si quaedam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla & consimilia posse dicunt obtingere; cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire, ut existant, per huiusmodi stellarum concursiones & similitudines, Socratae simul & Antisthenae & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari. Vide sis & nostrum cap. 47. Idem.

3 Cere

talís fuit? Quid? illudne dubium est, quín 46
multi, cum ita nati essent ut quaedam contra
naturam depravata haberent, restituerentur &
4 corrigerentur ab natura, cum se ipsa revocaf-
set, aut arte atque medicina? aut quorum lin-
guae sic inhaerent ut loqui non possent, eae
scalpello resectae liberarentur? Multi etiam na-
turae vitium meditatione atque exercitatione
sustulerunt: ut Demosthenen scribit Phalereus,
5 cum RHO dicere nequiret, exercitatione fecisse
ut planissime diceret. Quod si haec astro ingene-
rata & tradita essent, nulla res ea mutare posset.
Quid? dissimilitudo locorum nonne dissimilis ho-
minum procreationes habet? quas quidem per-
currere oratione facile est; quid inter Indos, &
Persas, 6 & Aethiopas, & Syros differat, corpori-
bus, animis, ut incredibilis varietas dissimilitudo-
que

4 *Corrigerentur ab natura—aut arte atque medicina*] Vulgo aut medicina, quasi scilicet ars non esset medicina! Nos igitur MSS-tos Voss. & Victor. secuti sumus. Sed & rescripserim *corrigerentur aut natura, cum se ipsa revocasset, aut arte atque medicina.* Nam quaedam vitia teneris corporibus insita, cum robustiores & validiores facti sumus, ipsa natura, medicinam non adhibita, corrigit & emendat. *Idem.*

5 *Cum RHO dicere nequiret*] Eleganter Cicero de Orat. lib. I. cap. 16. *Cum ita balbus esset Demosthenes, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam literam non*

posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur. Inter alios, idem memorant Valerius Maximus lib. VIII, cap. VII, 1. Plutarchus in Demost. pag. 844. & ex eo Photius Cod. CCLXV. col. 1471. *Idem,*

6 *Et Aethiopas*] In vulgatis deest prima vox, quam nos ex Med. Balliol. Cantab. Ven. 1471. & Victor, adjecimus. Alioquin cum plures Codices dent *Aethiopas, Syros*, expunctis conjuncti-
onibus, legi possit *inter Indos, Persas, Aethiopas, Syros.* Rem ipsam tetigit Sextus Empiricus Pyrrhon. Hypot. lib. I. cap. XIV. §. 80, seqq. *Idem.*

que sit. Ex quo intellegitur, plus terrarum situs, quam ¹ lunae tractus ad nascendum valere. Nam quod aiunt, ² quadringenta septuaginta millia annorum in periclitandis experiendisque pueris, quicumque essent nati, Babylonios posuisse; ³ fallunt: si enim esset factitatum, non esset desitum: neminem autem habemus auctorem, ⁴ qui aut fieri
 47 dicat, aut factum sciat. Videsne, me non ea dicere, quae Carneades, sed ea, quae princeps Stoicorum Panaetius dixerit? Ego autem etiam hoc requiro, ⁵ omnesne, qui Cannensi pugna ceciderunt, ⁶ uno astro fuerint? Exitus quidem omnium unus & idem fuit. Quid? qui inge-
 nio

¹ *Lunae tractus*] In S. Victoris libro, Paris. Med. Reg. Cantab. & Pall. tribus est *Lunae tractus*; in uno legitur *actus*. Sed nec vulgata, nec harum lectionum alterutra mihi placet. Cum viro doctissimo Joann. Clerico malim *Lunae status*, ut supra cap. XLIV. eodem statu caeli & stellarum natos dixit. Davies.

² *Quadringenta septuaginta*] Vulgo *quadringenta & septuaginta*. Sed mediam vocem nesciunt Paris. Med. Reg. aliique Codices. Idem.

³ *Fallunt*] Eadem est Favorini mens apud Agellium N. A. lib. xiv. cap. 1. De annorum numero, quem suis observationibus adscribunt Chaldaei, diximus ad lib. I. cap. 29. Idem.

⁴ *Qui aut fieri dicat*] Vulgo *qui id aut fieri dicat*, refragantibus Paris. Med. & Balliol. Idem.

⁵ *Omnesque, qui Cannensi pug-*

na ceciderunt] Favorinus apud Agellium N. A. lib. xiv. cap. 1. quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat, quod homines utriusque sexus, omnium aetatum, diversis stellarum motibus in vitam eanti, regionibus, sub quibus geniti erant, longe distantibus, omnes tamen isti aut biantibus terris, aut labentibus tellis, aut oppidorum expugnationibus aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis universi simul interirent. Quod scilicet, inquit, nunquam eveniret, si momenta nascendi singulis adtributa suas unumquodque leges haberent. Eandem hastam multa vi mittit Sextus Empiricus adv. Mathem. lib. v. §. 90, seqq. Idem.

⁶ *Uno astro fuerint*] Balliol. noster, *uno astro orti fuerint*: sed Librarii videtur additamentum, Idem.

noster,

nio atque animo singulares, ⁷ num astro quoque uno? Quod enim tempus, ⁸ quo non innumera-
biles nascuntur? at certe similis nemo Home-
ri. Et si ad rem pertinet, quo modo caelo ad-
fecto compositisque sideribus quodque animal
oriatur; ⁹ valeat id necesse est etiam in rebus
inanimis: quo quid dici potest absurdus? L.
quidem Tarutius Firmanus, familiaris noster,
¹⁰ in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis
etiam nostrae ¹¹ natalem diem repetebat ab eis
Parilibus, quibus eam a Romulo conditam ac-
cepimus; Romamque, ¹² in iugo cum esset lu-
na,

⁷ Num astro quoque uno?] E-
ditt. Ven. 1471. & Ascens. reprae-
sentant aequae uno, quod Lambi-
no placuit. Sed perinde est, hoc
an illo modo legas. In eo vero
quod vir ille doctus supra dede-
rit, ingenio atque animo singula-
res NASCUNTUR, haud addicunt
nostri Codices, nec id supple-
mentum flagitat oratio. Idem.

⁸ Quo non innumerabiles nas-
cuntur] Ita Paris. Med. & Reg.
non nascantur, ut vulgo. Idem.

⁹ Valeat id necesse est etiam in
rebus inanimis] Victorius & MS.
Vossianus exhibent, valeat id ne-
cesse est non in hominibus solum,
verum in bestiis etiam. Ac ita
fere Balliol. Illam vero lectio-
nem procudit indocta Librario-
rum audacia: nam quodque ani-
mal bestias non minus ac homi-
nes complectitur. Idem.

¹⁰ In primis Chaldaicis literis
eruditus] Veteres libri Chaldaicis

RATIONIBUS habent, quod recepi.
Liber etiam Democriti Physici,
Χαλδαϊκὸς λόγος inscriptus erat,
ut tradit Diogenes Laertius in vi-
ta ipsius. Victorius.

¹¹ Natalem diem repetebat] Is
dies erat undecimus ante Kalen-
das Maias, ut narrat Plutarchus
in Romulo, eodemque loco hunc
Tarutium commemorat. Lambin.

¹² In iugo cum esset Luna] Ma-
nilius lib. iv. pag. 103.

Hesperiam sua libra tenet, qua
condita Roma

Et propriis fraenat pendentem
nutibus orbem,

Orbis & imperium retinet; dis-
crimina verum

LANCIBUS, & positas gentes tol-
lisque premitque.

Videlicet Mathematici πάλαι τό-
χῳ, ὡππρ ἀνθρώπων, κύριον ἔχειν
οἶον] χρέον, ἐκ τῆ πρώτης γινώσκου-
σας τὰς τῶν ἀνθρώπων ἰσχυρὰς δια-
γνώσκουσαν, ut, memorato Tarutii
facinore

na, natam esse dicebat, ¹ nec ejus fata canere dubitabat. O vim maxumam erroris! Etiamne urbis natalis dies ad vim stellarum & lunae pertinebat? Fac in puero ² referre, ex qua adfectione caeli primum spiritum duxerit: num hoc in latere, aut in caemento, ex quibus urbs effecta est, potuit valere? Sed quid plura? Cotidie refelluntur. Quam multa ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa huic ipsi Caesari a Chaldaeis dicta memini, neminem eorum ⁴ nisi in senectute, nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum! ⁵ ut mihi permirum videatur, quemquam extare, qui etiam nunc credat his, quorum praedicta cotidie videat re & **48** ventis refelli. Restant duo divinandi genera, quae habere dicimur a natura, non ab arte; vaticinandi & somniandi. De quibus, Quinte, inquam, si placet, differamus. Mihi vero, inquit, placet: his enim, quae adhuc disputasti, prorsus adsentior; & vere ut loquar, quamquam tua me oratio confirmavit, tamen etiam mea sponte

facinore, loquitur *Plutarchus* in *Romulo* pag. 24. *D. Symmachus* lib. x. *Epist.* 54. *Ut animae nascentibus, ita populis fatales Genii dividuntur.* Adeatur etiam *Prudentius* in *Symm.* II, 71. qui ab ejusdem libri *vs.* 372. inanem hanc refellit sententiam. Vani scilicet homines

Adscribunt saxis Lachesis male fortia fila,

Tectorumque trabes fufis pendere rotatis

Credunt, atque ipsis tribuunt decreta tigillis.

Ceu distet, cujus stellae sit fraxinus ortu

Eruta, quae summum conscenderet ardua culmen;

ut ait idem Poëta *vs.* 453, seqq. *Davies.*

¹ *Nec ejus fata canere dubitabat*] *Parif. Reg. Med. Balliol.* & *Ascens.* nec ejus fata tenere dubitabat. Hoc tamen lectioni vulgatae postponendum censeo. *Idem.* ¹ *Re-*

sponte nimis superstitiosam de divinatione Sto-
 icorum sententiam judicabam: ac me Peri-
 pateticorum ratio magis movebat, & veteris
 Dicaearchi & ejus, qui nunc floret, Cratip-
 pi, qui censent esse in mentibus hominum tam-
 quam oraculum aliquod, ex quo futura praesen-
 tiant, si aut furore divino incitatus animus, aut
 somno relaxatus, solute moveatur ac libere. His
 de generibus quid sentias, & quibus ea rationi-
 bus infirmes, audire sane velim. Quae cum il-
 le dixisset, tum ego rursus quasi ab alio princi-
 pio sum exorsus dicere. Non ignoro, inquam,
 Quinte, te semper ita sensisse, ut de ceteris di-
 vinandi generibus dubitares; ista duo, furoris
 & somnii, quae a libera mente fluere videren-
 tur, probares. Dicam igitur, de istis ipsis duo-
 bus generibus mihi quid videatur, si prius, Sto-
 icorum conclusio rationis & Cratippi nostri quid
 valeat, videro. Dixisti enim, & Chrysippum,
 & Diogenem, & Antipatrum concludere hoc
 modo: " Si sunt Dî, neque ante declarant ho-
 minibus

2 *Referre, ex qua adfectione*
caeli] Lego referre, qua adfectio-
ne (male Paris. & Reg. effectio-)
caeli primum &c. Idem.

3 *Nisi in senectute] Vulgo ni-*
si senectute, praepositione negle-
cta; cui nos ex Reg. & Cantab.
sedem suam dedimus. Idem.

4 *Ut mihi permirum videatur,*
quemquam extare &c.] Hoc il-
lis mirum non videbitur, qui in-
fitam humanae naturae supersti-
tionem secum reputent: nam

plurimis mortalium non eximitur,
quin primo cujusque ortu ventura
desinentur; sed quaedam secus
quam dicta sint cadere fallaciis
ignara dicentium: ita corrumpi
fidem artis; ut olim observavit
Tacitus Annal. VI, 22. Idem.

5 *Dicaearchi & — Cratippi]*
His praeivit omnium Peripateti-
corum dux & princeps Aristote-
les, qui sola naturalia divinationis
genera, somniorum & furoris,
probavit, ut patet ex iis quae di-
ximus ad lib. I. cap. 3. Idem.

1 *Nihil*

“minibus quae futura sint; aut non diligunt
 “homines; aut, quid eventurum sit, ignorant;
 “aut existimant¹ nihil interesse, hominem scire
 “quid sit futurum; aut non censent esse suae
 “majestatis, praesignificare hominibus quae sint
 “futura; ² aut ea ne ipsi quidem Dî significare
 “possunt: at neque non diligunt nos; sunt
 “enim benefici, generique hominum amici:
 “neque ignorant ea quae ab ipsis constituta &
 “designata sunt: neque nostra nihil interest,
 “scire ea quae futura sunt; erimus enim cau-
 “tiores, si sciemus: neque hoc alienum ducunt
 “majestate sua; nihil est enim beneficentia
 “praestantius: neque non possunt futura prae-
 “noscere: non igitur Dî sunt, nec significant
 “nobis futura: sunt autem Dî: significant
 “ergo: & non, si significant futura, nullas
 “dant vias nobis ad significationum scientiam;
 “frustra enim significarent: neque, si dant vias,
 “non est divinatio: est igitur divinatio.” O
 acutos homines! quam paucis verbis negotium
 confectum

¹ *Nihil interesse, hominem
 scire*] Legendum *nihil interesse*
 hominum, *scire quid sit futurum*,
 ut habet noster supra lib. I. cap.
 38. haec enim vox in omni hac
 ratiocinatione pluraliter effertur.
Davies.

² *Aut ea ne ipsi quidem Dii
 significare possunt*] Mihi hoc to-
 tum frustra videtur inculcatum:
 quorsum enim iteretur? cum
 idem significet id quod dixit,
aut quid eventurum sit ignorant.
P. Manucius.

Ibid. Frustra prorsus est vir
 doctissimus: praeterquam enim
 quod haec legantur etiam lib. I.
 cap. 38. aliud est *ignorare*; aliud
significare non posse. Muti pro-
 culdubio surdique multa sciant,
 quae declarare non possunt: &
 ab iis stat, aut potius ex eorum
 sententia loquitur, *Cicero*, qui fi-
 eri posse negant, ut ulla sit a
 Diis rerum futurarum signifi-
 catio. *Davies.*

³ *Quod finitum est, inquit*]
 Sic Epicurus apud *Diogenem La-*
ertium

confectum putant? Ea sumunt ad concludendum, quorum eis nihil conceditur. Conclusio autem rationis ea probanda est, in qua ex rebus non dubiis id, quod dubitatur, efficitur. Videſne Epicurum, quem hebetem & rudem dicere solent Stoici, quemadmodum, quod in natura rerum omne esse dicimus, id infinitum esse concluderit? ³ *Quod finitum est, inquit, habet extremum.* Quis hoc non dederit? ⁴ *Quod autem habet extremum, id cernitur ex alio extrinsecus.* Hoc quoque est concedendum. *At quod omne est, id non cernitur ex alio extrinsecus.* Ne hoc quidem negari potest. *Nihil igitur cum habeat extremum, infinitum sit necesse est.* Videſne, ut ad rem dubiam concessis rebus pervenerit? Hoc vos dialectici non facitis: nec solum ea non sumitis ad concludendum, quae ab omnibus concedantur; sed ea sumitis, quibus concessis, nihilo magis efficiatur quod velitis. Primum enim hoc sumitis, *Si sunt Dî, benefici in homines sunt.* Quis hoc vobis dabit? Epicurusne, ⁵ qui negat

tertium lib. x. §. 41. τὸ πᾶν, ἀπειρόν ἐστι τὸ γὰρ πηροσμένον, ἀπὸ τοῦ ἔχοντος τὸ δὲ ἄπειρον παρ' ἑαυτοῦ ἢ διαρρέει, ὡς τὸ ἐκ ἔχοντος ἀπὸ τοῦ πῆρας δὲ τὸ ἐκ ἔχοντος ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ πηροσμένου. Ex nostro suppleendum videtur, τὸ δὲ ἄπειρον, παρ' ἑαυτοῦ ἢ διαρρέει. ΤΟ ΔΕ ΠΑΝ ΟΥ ΠΑΡ' ἑΤΕΡΟΝ ΤΙ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ. Earundem vocum repetitio, mendam videtur genuisse: cuius generis omissiones in veterum monumentis non raro contigerunt. Idem.

⁴ *Quod autem habet extremum*] Vulgo vox secunda non comparet. Eam fide MSSorum Paris. Med. Balliol. Reg. Cantab. Ven. 1471. & Victor. nos adjecimus, idque postulat Syllogismi ratio. Idem.

⁵ *Negat quicquam Deos nec alieni curare nec sui*] *Fac.* Gronovius vocem fictam, *aliquidquam*, intruserat; quam nos, juben- tibus nostris MSSis, ejecimus veteremque lectionem reduxi- mus. Erat autem Epicuri νεχία

negat quicquam Deos nec alieni curare nec sui:
an noster Ennius? qui magno plausu loquitur,
adscientie populo,

*Ego Deum genus esse semper dixi & dicam cae-
litum:*

*Sed eos non curare opinor, quid agat humanum
genus.*

Et quidem, ¹ cur sic opinetur, rationem subji-
cit. Sed nihil est necesse dicere quae sequun-
tur: tantum sat est intellegi, id sumere istos
pro certo, quod dubium controversumque sit.
SI Sequitur porro, *Nihil Deos ignorare, quod omnia
sint*

δοξα, τὸ μακάριον καὶ ἀφθαρτον ἔτι
αὐτὸ πρᾶγματι ἔχειν, ἔτι ἄλλω
παρίχιν· pro illius enim senten-
tia ἡ συμφωνεῖσι πραγματείῃ καὶ
Φρονίδι μακαριότητι. Vide Dio-
genem Laertium lib. x. §. 77. &
nostrum lib. I. N. D. capp. 19.
29. Davies.

¹ Cur sic opinetur, rationem
subjicit] Ea ratio fuit,

Nam si curent, bene bonis sit,
male malis; quod nunc abest.
Vide Hieronymum Columnam ad
Ennii Fragm. pagg. 224. 225. &
Lucianum Jov. Trag. Tom. II.
pag. 139. Idem.

² Ea quae eventura sunt] Pri-
ma vox est a MSSis Paris. Med.
Balliol. Reg. & Ven. 1471. nam
vulgo deest. Idem.

³ Negant enim id esse] Inter
haec verba, & superiora quam
scire, deest quiddam tale, Sequi-
tur Deos ea nobis praesignificare.
Negant iidem. Deinde legendum,
aiunt enim &c. Debet igitur hic
notari stellula, & ita olim jusse-
ram. Lambinus.

Ibid. Negant enim id esse alie-
num majestatis Deorum, scilicet
causas omnium introspicere] Ap-
paret haec superioribus esse at-
texenda, locumque ita corrigend-
um: Negant etiam id esse ali-
enum majestatis Deorum, scilicet
casas omnium introspicere. Quo
enim ordine Chrysippus, Dioge-
nes, & Antipater, rationes, cur
divinatio esset, attulerant; eodem
ordine eas ipsas rationes conatur
Cicero confutare. Negant etiam,
inquit, id esse alienum majestatis
Deorum, casas omnium introspicere.
Εἰρωνικῶς· quasi dicat; ma-
xime est alienum majestatis Deo-
rum, casas omnium introspicere,
ut videant, quid cuique condu-
cat. Et dixit casas potius, quam
domos, ut humilitate verbi major
esset ironia: domos enim princi-
pes viri habitare solent; casas
non solent, quae agrestium pro-
priae sunt. Dictionem autem il-
lam scilicet ita accipimus, ut per
ironiam posita sit, non ut id est
significet.

sint ab his constituta. Hic vero quanta pugna est doctissimorum hominum, negantium esse haec a Dīs immortalibus constituta? At *nostra interest scire*² *ea quae eventura sint.* Magnus Dicaearchi liber est, nescire ea melius esse quam scire.³ *Negant id esse alienum maiestate Deorum,* scilicet casus omnium introspicere, ut videant quid cuique conducatur. *Neque non possunt futura praenoscere.* Negant posse hi, quibus non placet esse certum, quid futurum sit. Videsne igitur, quae dubia sint, ea sumi pro certis atque concessis? Deinde contorquent, & ita concludunt:

significet. Neque *maiestate* lego pro *maiestatis*, cum *alienus* etiam generandi casu jungatur: ut lib. I. Fin. c. 4. *Quis alienum putet ejus esse dignitatis, quam mihi quisque tribuit?* Et de Universitate: *Naturam fugientem, & ejus copulationis alienam.* Et Salustius in Catil. c. 41. *Domus D. Bruti propinqua foro, neque aliena consilii propter Semproniam.* Et Lucretius lib. vi, 68.

— *Alienaque pacis eorum.*
Et ibidem infra vl. 1063.

Nec tamen haec ita sunt aliarum rerum aliena.

P. Manucius.

Ibid. *Causas omnium introspicere*] *Casus* legendum censet Manucius, nam omnes libri habent *causas*. Lambin.

Ibid. *Negant id esse alienum maiestate Deorum, scilicet casus omnium introspicere*] Paulli Manucii conjecturam, qui *casus*, non *causas*, legit, diserte firmat Pall.

sec. In reliquis Victorium nostrosque Codices sequimur, licet de constructione, quam propugnat vir doctissimus, dubitari non possit. At Lambinianis additamenti nihil est opus, si modo locum recte capiamus: prior enim pars est Philosophorum, quorum conclusionem rationis exponit noster; posterior, ipsius Ciceronis, eorum sententiam elevatam; perstringentis. Sic igitur distingue: *Negant* (Chrysippus, Diogenes, Antipater) *id esse alienum maiestate Deorum.* Scilicet casus omnium introspicere, ut videant, quid cuique conducatur. Similiter Epicurei ridebant potius, quam timebant, *omnia providentem & cogitantem & animadvertentem, & OMNIA AD SE PERTINERE PUTANTEM, curiosum & plenum negotii Deum.* Verba sunt Tullii N. D. lib. I. cap. 20. Vide sis Minucii Felicis Octav. cap. x. & infra cap. LXIII. *Deo.*

cludunt: ¹ *Non igitur sunt Dî, nec significant futura*: id enim jam perfectum arbitrantur. Deinde adsumunt: *Sunt autem Dî*: quod ipsum non ab omnibus conceditur: *Significant ergo*. Ne id quidem sequitur: possunt enim non significare, & tamen esse Dî. ² *Nec, si significant, non dant vias aliquas ad scientiam significationis*. At id quoque potest, ³ ut non dent hominibus; ipsi habeant: cur enim Tuscis potius quam Romanis darent? ⁴ *Nec, si dant vias, nulla est divinatio*. Fac dare Deos; quod absurdum est: quid refert, si accipere non possumus? Extremum est, ⁵ *Est igitur divinatio*. Sit extremum: effectum tamen non est: ex falsis enim, ut ab ipsis didicimus, verum effici non potest: jacet igitur tota conclusio. Veniamus nunc ad optumum virum, familiarem nostrum, Cratippum. "Si sine oculis, inquit, non potest extare officium & munus oculorum, possunt autem ali-

"quando

¹ *Non igitur sunt Dî*] Vulgo *non igitur & sunt Dî*: sed fide MStorum Victor. Reg. & Cantab. copulam illam, plane supervacaneam, delevimus; nec extat sane lib. I. cap. 38, aut supra c. 49. Davies.

² *Nec, si significant, non dant*] Vulgo *dare*, quod sensum prorsus turbat vitiaturque: nam verba sunt Philosophorum, quos statim refellit Cicero. Vide cap. 49. Nos igitur veterem Codicem sequuti sumus, quem memorat quidem Lambinus; ita tamen, ut ei non obtemperarit. Idem.

³ *Ut non dent hominibus*] Vulgo *homini*: nos autem Reg. & Cantab. sequimur, ob causam, quam diximus ad cap. XLIX. Idem.

⁴ *Nec, si dant vias, nulla est divinatio*] Sic legendum, non, ut olim editum est, *nec, si non dant vias*: est enim ratio Stoicorum, qua concludebant, si Dii dant vias ad significationum scientiam, esse divinationem. Lamb.

⁵ *Est igitur divinatio*] Primam vocem, quam male praetermittunt editi, nos ex Reg. & Cantab. mutuati sumus. Ita sane legitur

“quando oculi non fungi suo munere; qui
 “vel semel ita est usus oculis, ut vera cerneret,
 “is habet sensum oculorum vera cernentium.
 “Item igitur, si sine divinatione non potest of-
 “ficiū & munus divinationis extare, potest au-
 “tem cum quis divinationem habeat, errare a-
 “liquando nec vera cernere; satis est ad con-
 “firmandam divinationem, semel aliquid ita
 “esse divinatum, nihil ut fortuito cecidisse vi-
 “deatur: sunt autem ejus generis innumerabi-
 “lia: esse igitur divinationem confitendum est”.
 Festive & breviter: sed cum bis sumpsit quod
 voluit; etiamsi faciles nos ad concedendum ha-
 buerit, id tamen, quod adsumit, concedi nullo
 modo potest. “Si, inquit, aliquando oculi pec-
 “cent, tamen, quia recte aliquando viderint,
 “ineff in his vis videndi. Item, ⁷ si quis semel
 “aliquid dixerit, is etiam cum peccet, tamen
 “existimandus sit habere vim divinandi. Vide, 53
 quaeso,

gitor lib. I. cap. 38. & supra c.
 49. *Davies.*

6 *Is habet sensum oculorum*]
 Reg. *usum oculorum*: sed prae-
 stat recepta lectio, quam tuetur
Cicero supra lib. I. cap. 32. Ubi
 pariter extat *Cratippum* hoc ar-
 gumentum. *Idem.*

7 *Si quis semel aliquid dixerit*]
 Sic dedit *Gruterus* ex Pal. pri-
 mo. Nimirum dicendi verbo prae-
 dicendi vim competere putavit
 vir ille doctus: qua de re videas
 licet *Nic. Heinsius* in *Ovidii* E-
 pist. V, 33. Sed absolute, nec
 aliquo vocabulo praecedente vel

subsequente quod ejus potestatem
 definiat, ita loqui licere mihi non
 videtur. *Parisi. Med. Balliol. &*
veteres editi repraesentant, *si quis*
semel aliquid in divinatione dix-
 erit: Reg. autem & *Cantab.* ha-
 bent *de divinatione*. Abundat u-
 traque praepositio, legendumque,
si quis semel aliquid divinatione
dixerit. Ablativus modum deno-
 tat. Quin & reponi possit *si quis*
semel aliquid divinavit: nec haec
 ratio displicet; licet equidem
 priorem conjecturam praetule-
 rim, quod minus a Codicibus
 abeat. *Idem.*

quaeso, Cratippe noster, quam sint ista similia: nam mihi non videntur. Oculi enim vera cer- nentes, utuntur natura atque sensu: animi, si quando vel vaticinando vel somniando vera vi- derunt, usi sunt fortuna atque casu. Nisi forte concessuros tibi existumas eos, qui somnia pro somniis habent, si quando aliquod somnium verum evaserit, non id fortuito accidisse. Sed demus tibi istas duas sumptiones, ea quae λήμματα appellant dialectici; sed nos Latine loqui malumus: ¹ praesumptio tamen, quam πρόληψις i- dem vocant, non dabitur. Adsumit autem Cratip- pus hoc modo: *Sunt autem innumerabiles praesensi- ones non fortuitae.* At ego dico nullam. Vide, quanta sit controversia. Jam adsumptione non concessa, nulla conclusio est. At inpudentes su- mus, qui, cum tam perspicuum sit, non conceda- mus. Quid est perspicuum? Multa vera, inquit, evadere. Quid, quod multo plura falsa. Nonne ipsa varietas, quae est propria fortunae, ² fortunam esse

¹ Praesumptio tamen] In MSSis & Ven. 1471. est *prae- sensio*, quod tantum non receperat Gruterus. At omnino reti- nenda est lectio vulgata, prout ipsa vox πρόληψις satis superque demonstrat. Davies.

² Fortunam esse causam, non naturam docet] Vulgo non *naturam* esse docet: sed odiosam illam, minimeque necessariam e- jusdem voculae repetitionem nos fide MSSorum Reg. & Cantab. sustulimus. Ad rem ipsam quod spectat; sic optime Diogenianus

apud Theodoretum Therap. x. p. 139. Τὸ ἀληθεύειν ποτὶ τὰς κα- λυμμένους μάντις ἐν ταῖς προαγορεύ- σεσι, οὐκ ἐπιστήμης ἀλλὰ τυχαῆς αἰτίας ἔργον εἶναι. Οὐ γὰρ τὸ μηδὲ ποτὶ τῷ προκειμένῳ τυγχάνειν, ἀλλὰ τὸ μὴ πάντοτε, μηδ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μηδ' ὡς ἐξ ἐπιστήμης, ὅταν τις καὶ ποτὶ τυγχάνῃ, τύχης ἔργον προ- λήψαμεν. Eodem recidunt quae disputat acutissimus ille vir apud Eusebium Praep. Evang. lib. iv. cap. 3. Idem.

³ Quem divinum vocatis] Bal- liol. *vocas*; ut ad Quintum re- feratur.

esse causam, non naturam docet? Deinde, si tua ista conclusio, Cratippe, vera est, (tecum enim mihi res est) nonne intellegis eadem uti posse & haruspices, & fulguratores, & interpretes ostentorum, & augures, & sortilegos, & Chaldaeos? quorum generum nullum est, ex quo non aliquid, sicut praedictum sit, evaserit. Ergo aut ea quoque genera divinandi sunt, quae tu rectissime improbas: aut, si ea non sunt, non intellego, cur haec duo sint, quae relinquis. Quae ergo ratione haec inducis, eadem illa possunt esse quae tollis. Quid vero habet auctoritatis 54 furor iste, ³ quem divinum vocatis, ut, quae sapiens non videat, ea videat insanus, & is, qui humanos sensus amiserit, divinos adsecutus sit? Sibyllae versus observamus, quos illa furens fuisse dicitur: ⁴ quorum interpretes nuper falsa quaedam hominum fama dicturus in senatu putabatur; cum, quem re vera regem habebamus, appellandum quoque esse regem, si salvi esse vellemus.

feratur. Vide supra cap. 48. Idem.

4 *Quorum interpretes*] L. Cottam; de quo Suetonius in Julio Caesare his verbis: *Percrebuit fama L. Cottam xv. virum sententiam dicturum, ut, quoniam libris fatalibus contineretur Parthos nisi a Rege non posse vinci, Caesar, Rex appellaretur.* Ex quo Ciceronis locus illustratur, & simul intelligitur, libris Sibyllinis interpretandis xv. viros praefuisse, P. Manucius.

Ibid. *Quorum interpretes*] Ad L. Cottam quindecimvirum respicit, quem varia fama percrebuit *proximo senatu sententiam dicturum, ut, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a Rege non posse vinci, Caesar rex appellaretur.* Verba sunt Suetonii in Julio cap. LXXIX. Ipse quoque rei meminere Plutarchus in Caes. pag. 736. Appianus Bell. Civ. lib. II. pag. 810. & Dion Cassius lib. XLIV. p. 247. Davies.

lemus. Hoc si est in libris, in quem hominem, & in quod tempus est? Callide enim, qui illa composuit, perfecit, ut, quodcumque accidisset, praedictum videretur, hominum & temporum definitione sublata. Adhibuit etiam latebram obscuritatis, ut idem versus alias in aliam rem accommodari posse viderentur. Non esse autem illud carmen furentis, cum ipsum poëma declarat (est enim magis artis & diligentiae, quam incitationis & motus) tum vero ea, quae ἀγο-
 νῆς dicitur, cum deinceps ¹ ex primis versus literis aliquid connectitur, ut in quibusdam En-
 nianis, [² quae Ennius fecit.] Id certe magis
 est

¹ Ex primis versus literis] Leg. *versuum*: ἀγο-
 νῆς enim haec est ratio, ut prima versuum
 litera totius carminis mentem
 atque sententiam repraesentet.
 Augustinus C. D. lib. xviii. cap.
 23. Flaccianus — Graecum no-
 bis codicem protulit, carmina esse
 dicens Sibyllae Erythraeae, ubi o-
 stendit quodam loco IN CAPITIBUS
 VERSUUM ORDINEM LITERARUM
 ITA SE HABENTEM, ut haec in eo
 verba legerentur, ἡγο-
 νῆς οὐτῶς. Etiam nunc exstant
 ii versus in Constantini Orat. ad
 Sanctorum coetum cap. xviii.
 Simili modo Commodianus alii-
 que omnes, qui nugacis istius di-
 ligentiae monumenta reliquerunt.
 Davies.

² Quae Ennius fecit] Puto hoc
 inducendum, ut glossam praece-
 dentis verbi. P. Manucius.

Ibid. Quae Ennius fecit] Sic re-
 stituit hunc locum Auratus:

mendose enim vulgo legitur,
 quae Ennius fecit. Lambinus.

Ibid. Quae Ennius fecit] Joan.
 Aurato & D. Lambino meliores
 multo conjectores hic se prae sti-
 tere Paullus Manucius & Claud.
 Puteanus, haec verba pro spuris
 habentes. Eorum enim in Reg.
 & Cantab. nec vola reperitur
 nec vestigium, & omnino sunt
 Glossematis damnanda. Quam
 ob causam uncinis cincta prode-
 unt. Davies.

³ Ex primo versu cujusque sen-
 tentiae primis literis] Idem Au-
 ratus sic haec legenda putat ex
 primis versuum cujusque sententiae
 literis. Malim sic, ex primis cu-
 jusque versus literis. LAMBINUS.
 Ibid. In Manuscripto est ex primi
 versus. Urfinus.

Ibid. Ex primo versu cujusque
 sententiae primis literis illius sen-
 tentiae carmen omne praetexitur]
 Pal. pr. & Cantab. non agnitis
 primis

est adtenti animi quam furentis. Atque in Sibyllinis ³ ex primo versu cujusque sententiae primis literis illius sententiae carmen omne praetextitur. Hoc scriptoris est, non furentis; adhibentis diligentiam, non insani. Quamobrem ⁴ Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus; ut, id quod proditum est a majoribus, injussu senatus ne legantur quidem libri, valeantque ad deponendas potius, quam ad suscipiendas religiones: cum antistitibus agamus, ut quidvis potius ex illis libris, quam regem proferant; quem Romae posthaec nec Dî, nec homines esse ⁵ patientur. At multi saepe vera va- 55
ticinati, ut Cassandra,

¹ *primis literis illius sententiae, habent tantum, ex primo versu cujusque sententiae carmen omne praetextitur.* A vulgatis non recedunt Reg. aut Balliol. nisi quod hic *versum* pro *versu* repraesentet. Liber Putaneus dat, ex primis *versuum* cujusque sententiae literis. Optime quidem, ut mihi videtur; & ita coniecit Aurratus. Totum igitur locum mutatione levissima sic constituerim: Ex primis *versuum* cujusque sententiae literis illius sententiae carmen omne PERTEXTITUR. Hinc *ἡχοι τῶν ἐμπροσθεν αἰνῶν ἐλέγχοντα τὰς καλυμμένας ἀπορρήτους*, quemadmodum ex Varrone tradit Dionysius Halicarnassensis lib. iv. cap. 62. Davies.

⁴ *Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus, ut, id quod proditum &c.]* Quemadmodum se nunc habent verba, Tullio fuit in votis ut oracula Sibyllina con-

derentur, quo valerent ad religiones deponendas: quod ejus menti prorsus est contrarium. Lego Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus; ut id quod proditum est a majoribus, injussu Senatus ne legantur quidem libri: valeant quippe ad deponendas &c. Vide praestantissimum virum F. A. Fabricium Bibl. Graecae lib. I. cap. xxxi, 6. Idem.

⁵ *Patientur]* Balliol. *patiantur*; quod male se non habet. Sollicitanda tamen non est reliquorum Codicum fides: nam futurum tempus in votis adhibebant. Plautus Pers. Act. I. Sc. I, 16. O Toxile, DABUNT Dî quae exoptes. Iterum Act. II. Sc. II, 23. Sophoclidica, Dî me amabunt. Terentius Hec. Act. I. Sc. II, 31: Ita me Dî AMABUNT, haud propterea te rogo Ut hoc proferam &c. Adeatur etiam Livius VI, 26. Idem.

¹ *Fum-*

¹ *Famque mari magno* —
Eademque paulo post:

² *Eheu videte* —

Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quae delectationis habeant quantum voles: verbis, sententiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritatem quidem nullam debemus nec fidem commenticiis rebus adjungere. Eodemque modo nec ego Publio nescio cui, nec Marciis vatibus, nec Apollinis opertis credendum existumo: quorum partim ficta aperte, partim effutita temere, numquam ne mediocri quidem cuiquam, non modo prudenti, probata sunt, Quid? inquires: ³ remex ille de classe Coponî nonne ea praedixit quae facta sunt? Ille vero; & ea quidem quae omnes eo tempore ne acciderent timebamus: castra enim in Thessalia castris conlata audiebamus; videbaturque nobis exercitus Caesaris & audaciae plus habere, quippe qui patriae bellum intulisset; &

roboris

¹ *Famque mari magno*] Totum carmen videre licet lib. I. cap. 31. *Davies.*

² *Eheu videte*] Adi lib. I. c. 50. *Idem.*

³ *Remex ille de classe Coponii*] De quo supra lib. I. c. 32. *Idem.*

⁴ *Consilia Deorum immortalium perspicere potuisse*] Reg. *repicere*; reliqui cum Pall. omnibus, & Ven. 1471. *respicere*; nec, *Grutero* iudice, pejor orietur inde sententia. Ego vero in haeresi sum contraria: nam mihi videtur illorum Codicum lectio, in-

cepta prorsus & incommoda; cum vulgata sit rei conveniens, nec temere mutanda, licet Librarii quidam dormitantes ab ea non nihil aberrarint. *Idem.*

⁵ *O Sancte Apollo*] Cum horum versuum, prout fert recepta lectio, primus sit Iambicus octonarius, alter vero, Trochaicus; *D. Lambinus*, ut uterque paribus incederet pedibus, in secundo legit, unde haec *superstitiosa*. Sed *Gruterus* delendam statuit illam *exclamandi* particulam. Quod ad me spectat, a Codicibus haud recesserim;

roboris propter vetustatem: casum autem praelii nemo nostrum erat quin timeret: sed ita, ut constantibus hominibus par erat, non aperte. Ille autem Graecus quid mirum si magnitudine timoris, ut plerumque fit, a constantia atque a mente atque a se ipse discessit? qua perturbatione animi, quae, sanus cum esset, timebat ne evenirent, ea demens eventura esse dicebat. Utrum tandem, per Deos atque homines! magis veri simile est, vesanum remigem, an aliquem nostrum, qui ibi tum cramus, me, Catonem, Varronem, Coponium ipsum, ⁴ consilia Deorum immortalium perspicere potuisse? Sed jam ad te venio,

56

⁵ O sancte Apollo, ⁶ qui umbilicum certum terrarum obsides,

Unde superstitiosa primum saeva evasit vox fera.

Tuis enim oraclis Chrysippus totum volumen inplevit, partim falsis, ut ego opinor, partim casu

recesserim; cum saepe fiat ut Iambici Trochaïcis misti sint, &c, O Sancte Apollo, qui umbilicum certum terrarum obtines, habeat Varro L. L. lib. VI. p. 68. Idem.

⁶ Qui umbilicum certum terrarum obsides] Obtines est in manuscripto, & ita scriptum est apud Varronem in libris de lingua Latina. URSIN. Ibid. Umbilicum terrarum Delphos vocat, quod ea urbs ὀμφαλὸς γῆς seu in medio terrarum sita videbatur. Euripides Orest. vs. 590.

Ὁρᾶς δ' Ἀπύλλων', ἔς μιν στυ-

φάλας ἰδῆαι

Νάων, βροτοῖσι γόμον σφίσεσθαι νίμει.

Vide sis etiam Phoeniss. vs. 244. Eustathium ad Odysf. A. pag. 17. lin. 52. & Is. Casaubonum ad Strabonis ix. pag. 642. Auctor Historiarum e Josepho, qui vulgo dicitur Hegefippus, III, 6. In medio autem Judæae civitas Hierosolyma, quasi UMBILICUS regionis totius &c. Aut umbilicus est quod vocant Delphis in aede foramen, ut auctor est Varro L. L. lib. VI. pag. 69. Davies.

1 Παγ.

casu veris, ut sit in omni oratione saepissime;
 2 partim flexiloquis & obscuris, ut interpret e-
 geat interprete, & fors ipsa ad sortes referenda
 sit; partim ambiguis, & quae 3 ad dialecticum
 deferenda sint. Nam cum illa fors edita est o-
 pulentissimo regi Asiae,

*Croesus Halym penetrans, magnam pervertet o-
 pum vim;*

hostium vim sese perversurum putavit, pervertit
 autem suam. Utrum igitur eorum accidisset,
 verum oraculum fuisset. Cur autem hoc cre-
 dam umquam editum Croeso? aut Herodotum
 eum veraciorem ducam Ennio? Num minus ille
 potuit de Croeso, quam de Pyrrho fingere En-
 nius?

1 Partim flexiloquis] Λοξοῖς, un-
 de Λοξίας dictus est Apollo. Ma-
 rius Mercator Subnot. in script.
 Juliani c. vi. Rogo si simpliciter
 & non dilemmatus, tanquam ad
 Croesum & Pyrrhum Loxias,
 (unus etenim erroris spiritus) lo-
 queris. Suidas: Λοξίας, ὁ Ἀπόλ-
 λων, ὁ λοξὴν ἰαν ἀποτίμπων λοξοῖς
 γὰρ ἐμαντεύετο,

Κροῖστος Ἄλυν διέβας, μεγάλιν
 ὄργην κατελάσσει.

Decantatissimum est responsum,
 quod, post Herodotum lib. I.
 capp. 53, 91. memorant Lucia-
 nus Pseudom. Tom. I. p. 776.
 & Jov. Trag. Tom. II. p. 139.
 Maximus Tyrius Diff. xix. §. 5.
 Eusebius Praep. Evang. lib. v.
 capp. 20, 21. Theodoretus The-
 rap. x. pag. 139. alique tantum
 non innumerari. Davies.

2 Ad Dialecticum deferenda

sint] Vulgo referenda: quod non
 arridet, quia vox ista paulo ante
 fuit posita. Pall. pr. sec. cum e-
 ditione Victorii repraesentant,
 deferendae sint. Male; sub intel-
 liguntur enim oracula: quapropter
 nos S. Victoris librum, Paris.
 ac Med. secuti sumus. Infra c.
 LXV. Defert ad conjectorem. Ite-
 rum cap. LXX. Ad interpretem
 detulit. Utrobique Lambinus,
 nulla necessitate ductus, referendi
 verbum repositum voluit. Idem.

3 Aio de, Aeacida, Romanos
 vincere posse] Huc respicit Mi-
 nucius Felix Oct. cap. xxvi. De
 Pyrrho Ennius Apollinis Pythii re-
 sponsa consinxit, cum jam Apollo
 versus facere desisset. Augustinus
 C. D. lib. III. cap. 17. Pyrrho
 de rerum futuro eventu consulenti,
 satis urbane Apollo sic ambi-
 guum oraculum edidit, ut, e duo-
 bus

nus? Quis enim est, qui credat Apollinis ex oraculo Pyrrho esse responsum,

Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.

Primum Latine Apollo numquam locutus est: deinde ista sors inaudita Graecis est: praeterea Pyrrhi temporibus jam Apollo versus facere desierat: postremo, quamquam semper fuit, ut apud Ennium est,

—*4 Stolidum genus Aeacidarum,*

Bellipotentēs sunt magi, quam sapientipotentēs:

6 tamen hanc amphiboliam versus intellegere potuisset, *vincere te Romanos*, nihilo magis in se, quam in Romanos valere. Nam illa amphibolia, quae Croesum decepit, vel Chrysippum potuisset fallere:

bus quicquid accidisset, ipse divinus haberetur: ait enim, Dico te, Pyrrhe, vincere posse Romanos: atque ita sive Pyrrhus a Romanis, sive Romani a Pyrrho vincerentur, securus fatidicus utrumlibet expectaret (Leg. spectaret) eventum. Ammianus Marcellinus lib. xxiii. cap. 5. Oracula dubia legimus, quae non nisi casus discrevere possent; ut fidem vaticinii Delphici, quae, post Halyn flumen transmissum, maximum regnum dejecturum praedixerat Croesum — sortemque his posterorem, veram quidem, sed non minus ambiguam:

Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.

Eundem versum memorant, inter alios, Quintilianus lib. vii. cap. 9. & Aur. Victor de vir. Illust. cap. 35. Idem.

4 Stolidum genus Aeacidarum]

Huc faciunt illa Hesioda:

Ἀλλῶν μιν ὅς ἰδὼναι Ὀλύμπου
Αἰακίδαισι.

Νῦν δ' Ἀμφιποίδαί, πλοῦτοι
δὲ περ Ἀτρεΐδῃσι.

Extant apud Nicolaum Damascenum in Excerpt. Peiresc. pag. 445. & Suidam in ἀλλῶν. Idem.

5 Quam sapientiae potentes]

Sic plerique libri; sed verum est sapientipotentēs, itaque est in Veneretis. Est enim versus Heroicus:

Bellipotentēs sunt magi quam sapientipotentēs.

Camerarius.

6 Tamen hanc amphiboliam versus] Vel sic legendum, vel *amphilogiam*; nam *amphibologia* neque Graecum est neque Latinum. De quo in Rhetoricis plura. LAMBIN. Ibid. *Amphiboliam* olim dederat Victorius, ac ita

MSS.

57 fallere: haec vero ¹ ne Epicurum quidem. Sed, quod caput est, cur isto modo jam oracula Delphis non eduntur, non modo nostra aetate, ² sed jamdiu, ³ ut modo nihil possit esse contemptius? Hoc loco cum urgentur, ⁴ evanuisse aiunt vetustate vim loci ejus, unde anhelitus ille terrae fieret, quo Pythia mente incitata oracula ederet. De vino aut falsamento putes loqui, quae evanescunt vetustate. De vi loci agitur, neque solum naturali, sed etiam divina; quae quo tandem modo evanuit? Vetustate, inquires. Quae vetustas est, quae vim divinam conficere possit? Quid tam divinum autem, quam adflatus e terra mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat, ⁵ ut ea non modo cernat multo ante, sed etiam numero versuque pronuntiet? Quando autem ista vis evanuit? an postquam homines minus creduli esse coeperunt?

MSSSti Paris. Reg. & Cantab. De *amphibolia* dixit Lambinus in lib. II. ad Herennium c. xi. Dav.

¹ Ne Epicurum quidem] Quem hebetem & rudem dicere solent Stoici. Vide supra cap 50. Idem.

² Sed jamdiu, ut modo nihil] Vulgo jamdiu, jam ut nihil. Gruterianorum nostrorumque Codicum partim habent, *jamdium tantummodo, jam ut nihil*; partim vero, *jamdium tantummodo, ut nihil*. At maxime concinna videtur lectio, quam praestat editio Victoriana, quamque nos secuti sumus. Idem.

³ Jam ut nihil possit esse contemptius] MS. habet, *ita jam ut*

nihil possit esse contemptius. In alio autem est, *tantum jam ut nihil* &c. Ursinus.

⁴ Evanuisse aiunt vetustate] Hoc fieri posse statuerat Quintus lib. I. cap. 19. Nimirum censebant τὰ αὐτῶν χρηστέα τῶν ἱερῶν αἰῶν ἀεὶ εἶναι, ut loquitur Julianus apud Cyrillum lib. vi. pag. 198. C. Davies.

⁵ Ut ea] Canones Grammatici postularent ut eas, nempe res futuras. Nihil tamen mutarim, cum parium locutionum non desint exempla. Idem.

⁶ Id est, quasi cum Philippo facere] Hasce voces e glossa natas censet Cl. Walkerus ad lib. I. N. D.

perunt? Demosthenes quidem, qui abhinc annos prope ccc fuit, jam tum φιλιππίῳ Pythiam dicebat, ⁶ id est, quasi cum Philippo facere: hoc autem eo spectabat, ut eam a Philippo corruptam diceret: quo licet existumare, in aliis quoque oraculis Delphicis aliquid non sincerum fuisse. Sed nescio quomodo isti philosophi superstitiosi & paene fanatici quidvis malle videntur, quam se non ineptos. Evanuisse mavultis & extinctum esse id, quod si umquam fuisset certe aeternum esset, quam ea, quae non sunt credenda, non credere. Similis est ⁵⁸ error in somniis: quorum quidem defensio repetita quam longe est! ⁷ Divinos animos censent esse nostros, eosque esse tractos extrinsecus, animorumque consentientium multitudine completum esse mundum: ⁸ hac igitur mentis & ipsius divinitate, & conjunctione cum externis men-

D. cap. 30. At ut absurda non est viri doctissimi conjectura, sic haud videtur necessaria, cum Cicero passim voces Graecas explicet. Huc autem respicit Minucius Felix cap. xxvi. Apollinis, inquit, Pythii cautum illud & ambiguum defecit oraculum, cum & politiores homines & minus creduli esse coeperunt. Et Demosthenes, quod sciret responsa simulata, φιλιππίῳ Pythiam querebatur. Oracula quidem Ethnica non inspirationi Daemonum, sed hominum fallacii originem debuisse statuerunt viri sagacissimi, quorum testimonia collegit scriptor sane parum compius & ele-

gans, eruditus tamen & acutus. *Ant. Daleus* de Orac. Diss. I. c. 2. *Idem.*

⁷ Divinos animos] Vide lib. I. cap. 30. *Idem.*

⁸ Hac igitur mentis & ipsius divinitate & conjunctione cum externis mentibus] Corruptus est locus, quem emendare conati sunt ipsi Librarii. Nam Reg. & Cantab. exhibent, hac igitur mentis & ipsius divinitatis conjunctione cum externis mentibus. Licet autem non adeo tardi fuerint scribae, quin vitium quoddam subesse probe viderent, ei tamen tollendo non erant. Mihi rescribendum videtur; hac igitur
mentis

mentibus, cerni quae sint futura. Contrahi autem animum Zeno, & quasi labi putat atque concidere, & ¹ ipsum esse dormire. Jam ² Pythagoras & Plato, locupletissimi auctores, quo in somnis certiora videamus, praeparatos quodam cultu atque victu proficisci ad dormiendum jubent. Faba quidem ³ Pythagorei utique abstinere: quasi vero eo cibo mens, non venter, infletur. Sed nescio quomodo nihil tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum. Utrum igitur censem dormientium animos per se ipsos in somniando moveri, an, ⁴ ut Democritus censet, externa & adventicia visione pulsari? Sive enim sic est, sive illo modo, videri possunt permulta somniantibus falsa pro veris. Nam & navigantibus moveri

mentis & divinitate, & ipsius conjunctione cum externis mentibus, cerni quae sint futura. Ita, levi mutatione, clara perspicuaeque fiunt omnia. *Davies.*

¹ *Ipsum esse dormire*] Stoici, testante *Laertio* lib. VII. §. 158. τὸν ὕπνον ζῆντα statuerunt, ἐκλυομένῃ & αἰσθητικῇ τῆς ψυχῆς τὸ ἡγεμονικόν. Vide sis & *Tertullianum* de Anim. c. XLIII. ac *Plutarchum* de Plac. Philos. lib. v. cap. 24. Hinc paulo ante malim animam, non animum, legere. *Idem.*

² *Pythagoras & Plato*] *Supra* lib. I. capp. 29, 30. *Idem.*

³ *Pythagorei utique abstinere*] *Balliol.* Reg. & Ven. 1471. habent *abstinere*. Nec aliter ediderunt *Victorius* & *Aldus* nepos; ut sententia sit, *faba quidem Py-*

thagorei utique jubent abstinere. *Parisi.* *abstinete.* Legendum *abstinent*; quod abunde docent sequentia. Nam nisi res se sic haberet; non *infletur*, sed *inflaretur*, fuit subjungendum. *Idem.*

⁴ *Ut Democritus censet*] *Democritus* τὰς ὁρμαίας ζῆντας κατὰ τὰ εἰδώλων παρρησιαστικῶς voluit, ut auctor est *Plutarchus* de Plac. Phil. lib. v. c. 2. *Idem* philosophus nullam aliam causam cuiuslibet cogitationis nostrae opinabatur, nisi cum ab his corporibus, quae cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animos nostros. Verba sunt *Augustini* Epist. LVI. Vide nostrum lib. I. de Fin. c. 6. & infra cap. 67. *Idem.*

⁵ *Terrae motum significare*] *Lege significari.* *Idem.*

moveri videntur ea quae stant : & quodam ob-
tusū oculorum duo pro uno lucernae lumina.
Quid dicam insanis, quid ebriis, quam multa fal-
sa videantur ? Quod si ejusmodi visis credendum
non est ; cur somniis credatur ; nescio : nam
tam licet de his erroribus, si velis, quam de
somniais disputare : ut, ea quae stant si moveri
videantur, ⁵ terrae morum significare dicas aut
repentinam aliquam fugam ; gemino autem lu-
cernae lumine declarari, dissensionem ac seditio-
nem moveri. Jam ex insanorum aut ebrio- 59
rum visis innumerabilia conjectura trahi possunt,
quae futura videantur. Quis est enim, ⁶ qui to-
tum diem jaculans, non aliquando conlineet ?
⁷ Totas noctes dormimus ; neque ulla est fere,
qua non somniemus : & miramur, aliquando
id,

6 Qui totum diem jaculans
non aliquando collineet] Collimet
scriptum est in veteribus libris,
& ita omnino legendum : est e-
nim locus sumtus ex *Aristotelis*
libro περὶ ὑπνίων cap. II. in quo
scriptum est, ὅτι περ μὴν καὶ λέ-
γεται

Ἄν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοι ἄλ-
λοῖον βάλλῃς.

Agit autem de Insomniis melan-
cholicorum, in quibus non existi-
mat esse divinationem ullam, ta-
met si sit nonnunquam, ut quidam
eventus somniis eorum respon-
deant : sed non esse mirandum,
cum vitio naturae plurima ac
varia somnient, aliquando existe-
re συμπίπτειν, id est, casus, qui
forte pariter sic eveniunt, ut est
ab illis somnium. De verbo
collimare vide quae scriptum

ad lib. III. de Fin. c. 6. *Ursin.*

Ibid. Non aliquando collimet]
Malim legi collineet ; ut libro III.
de Fin. non longe admodum a
principio : Ut enim si cui sit pro-
positum collimare &c. nam illic
quoque vellem collineare. *Lambin.*

Ibid. In nostris Gruterique MSS-
tis est conlineet, vel collineet. Re-
cte. Vide *J. F. Gronovium* ad *A-*
gellii lib. ix. c. 1. Ego tamen
collimandi verbum non rejicio,
si modo Codices ab eo stent ; id
enim agnoscunt Veteres Glossae,
& a limis oculis deduci cum *Vos-*
sio potest. *Davies.*

7 Totas noctes dormimus, ne-
que ulla est fere, qua non som-
niemus] Vulgo totas noctes som-
niamus, neque ulla fere est, qua
non dormiamus. Ac ita quidem
cuncti, quantum constat, MSSi

praeter

id, quod somniarimus, evadere? Quid est tam incertum, quam talorum jactus? tamen nemo est, quin saepe jactans, Venerium jaciat aliquando, nonnumquam etiam ¹ iterum ac tertium; num igitur, ut inepti, Veneris id impulsu fieri malumus, quam casu dicere? Quod si, ceteris temporibus, falsis visis credendum non est; non video, quid praecipui somnus habeat, in quo valeant falsa pro veris. Quod si ita natura paratum esset, ut ea dormientes agerent quae somniarent; adligandi omnes essent, qui cubitum irent: majores enim, quam ulli insani, efficerent motus somniantes. Quod si insanorum visis fides non est habenda, quia falsa sunt; cur credatur somniantium visis, quae multo etiam perturbatiora sunt, non intellego. An quod infani

praeter unum Cantab. qui dat totas noctes somniamus, neque ulla fere est, qua non divinamus. Sed nec haec nec illa lectio flocci est pendenda, cum utraque menti Scriptoris & rebus ipsis adversetur. Nos igitur, cum Lambino, conjecturam recepimus, quam proposuit M. A. Muræus Var. Lect. lib. vi. cap. 16. Certe, si per calami lapsum Cicero non eo modo scripsit, ita voluit, ita debuit scribere. Davies.

¹ Iterum ac tertium] Paris. iterum ac iterum, quod eodem redit. Idem.

² An Aesculapius, an Serapis] In templis ad accipienda responsa dormiebant aegri, quod incubare dicitur. Adeantur interpretes ad Petronii Satir. cap. xvii.

Vide sis etiam quae diximus ad lib. I. cap. 43. & Henr. Valesium ad Eusebium de vita Constantini III, 56. Herodianus lib. iv. cap. 14. Antoninus Caracalla ἡπειρήθη εἰς Πέργαμον τῇ Ἀσίᾳ, χρησάμενος βουλόμινος θριακίᾳ & Ἀσκληπιοῦ Ἀφικόμενος δὲ οὐκ ὅσον ἔβλετο τῶν ὄνειρατων ἐμφορητῆς, ἦναι εἰς Ἰλίον. Vide sis & Aristophanem Pluto vs. 621. Strabo Geogr. lib. xvii. p. 1152. Κάτωθός ἐστι πόλις — ἔχουσα τὸ ἹΣαρίπιδος ἱερὸν πολλῇ ἀγιστίᾳ πρῶμινον, καὶ θριακίᾳ ἐκφέρειν, ὅτι καὶ τὰς ἰλλοχημάτων αἰδμεν πρὸς αὐτὴν, καὶ ἘΓΚΟΙΜΑΣΘΑΙ αὐτὰς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρον. Ac Serapin quidem Aesculapium esse, quod medeatur aegris corporibus, conjectabant nonnulli. Utcunque

vero

fani sua viſa conjectori non narrant, narrant
qui ſomniauerunt? Quaero etiam, ſi velim ſcri-
bere quid, aut legere, aut canere vel voce vel
fidibus, aut Geometricum quiddam, aut Phyſi-
cum, aut Dialecticum explicare, ſomniumne
exſpectandum ſit, an ars adhibenda, ſine qua
nihil earum rerum nec fieri nec expediri po-
teſt? Atqui ne ſi navigare quidem velim, ita
gubernarem, ut ſomniauerim: praefens enim
poena ſit. Quam igitur convenit, aegros a con-
jectore ſomniorum potius, quam a medico pe-
tere medicinam? ² An Aeſculapius, an Serapis
poſteſt nobis praefcribere per ſomnium curatio-
nem valitudinis; ³ Neptunus gubernantibus non
poſteſt? ⁴ & ſine medico medicinam dabit Mi-
herva; Muſae ſcribendi, legendi, ceterarum ar-
tium

vero se res habeat, consulas *Aelianum* Hist. Anim. lib. xi. cap. 31. & *Tacitum* Hist. lib. iv. cap. 18. Sunt sane, qui hunc Deum Plutonem esse statuant, cum aliis Osiris, aliis Apis videatur. Apis autem Aesculapium medicinam docuisse fertur. Vide *Clementem* Strom. lib. I. p. 362. & ex eo *Eusebium* P. E. lib. x. c. 6. *Theodoretum* Ther. I. pag. 7. & *Cyrillum* in Julian. lib. I. pag. 13. ac lib. vi. pag. 200. *Idem*. 3 *Neptunus* gubernantibus non potest] Gubernationis pro gubernantibus est in antiquo, quod magis placet. *Ursinus*.

Ibid. *Neptunus gubernantibus non potest?*] *Ursino*, sui Codicis fide, legendum placuit *gubernationis*. Nondum tamen, ut opi-

nor, bene se locus habet: nam subintelligas oportet *curationem*, quae videtur incommoda locutio. Lego, *Neptunus* gubernationem non potest? Gubernatio gubernandi artem denotat, ut loquitur noster I, 14. Davies.

4 *Et sine medico medicinam dabit Minerva*] Vulgo & si sine medico. Sed illam voculam delendam esse recte vidit Cl. Walckerus ad lib. I. N. D. cap. 9. eamque praetermittit Balliol. cui parvum. Ceterum propter medicinam, quam facere censebatur, divinis honoribus affecta fuit Ἀθηνᾶ Ἱγία. Aristides Tom. I. pag. 25. Ἀθηνᾶν οἱ προσέβουλον καὶ Ἰγείας Ἀθηνᾶς βωμὸν ἐν δρυόναρτο. Vide & Pausaniam lib. I. capp. 23, 31. Idem.

tium scientiam somniantibus non dabunt? At si curatio daretur valitudinis, haec quoque, quae dixi, darentur: quae quoniam non dantur, medicina non datur: qua sublata, tollitur omnis
 60 auctoritas somniorum. Sed haec quoque in promptu fuerint: nunc interiora videamus. Aut enim divina vis quaedam, consulens nobis, somniorum significationes facit: aut conjectores ex quadam convenientia & conjunctione naturae, quam vocant *συμπάθειαν*, quid cuique rei conveniat, [¹ ex somniis,] & quid quamque rem sequatur, intellegunt: aut eorum neutrum est, sed quaedam observatio constans atque diuturna est, cum quid visum secundum quietem sit, quid evenire & quid sequi soleat. Primum igitur intellegendum est, nullam vim esse divinam effectricem somniorum. Atque illud quidem perspicuum est, nulla visa somniorum proficisci a numine Deorum: nostra enim causa Dî id facerent, ut providere futura possemus. Quotus igitur est quisque, qui somniis pareat? qui intellegat? qui meminerit? quam multi vero, qui contemnant, eamque superstitionem inbecilli animi atque anilis putent? Quid est igitur, cur his hominibus consulens Deus, somniis moneat eos, qui illa non modo cura, sed ne memoria

¹ *Ex somniis*] Licet haec voces agnoscant libri, tamen eas irrepticias esse puto Glossematifque damandas, quippe quae sensum turbant. Idem, nisi fallor, cuius locum perpendenti videtur: quapropter uncinos cir-

cumposuimus. *Davies.*

² *Aut nescit ea Deus*] Vulgo *aut nescit hoc Deus.* Lectionem vero, quam reposuimus, unanimi voce firmant Paris. Reg. Med. Balliol. & Cantab. eaque loco convenit. *Idem.*

moria quidem digna ducant? nec enim ignorare Deus potest, qua mente quisque sit: nec frustra ac sine causa quid facere, dignum Deo est; quod abhorret etiam ab hominis constantia: ita si pleraque somnia aut ignorantur aut negleguntur; ² aut nescit ea Deus, aut frustra somniorum significatione utitur: sed horum neutrum in Deum cadit: nihil igitur a Deo somniis significari farendum est. Illud etiam requiro, cur, si Deus ista visa nobis providendi causa dat, non vigilantibus potius det quam dormientibus. Sive enim externus & adventicius pulsus animos dormientium commovet, sive per se ipsi animi moventur, sive quae causa alia est cur secundum quietem aliquid videre, audire, agere videamur; eadem causa vigilantibus esse poterat: idque si nostra causa Dî secundum quietem facerent, vigilantibus idem facerent; praesertim cum Chrysippus, Academicos refellens, permulto clariora & certiora esse dicat, quae vigilantibus videantur, quam quae somniantibus. Fuit igitur divina beneficentia dignius, ³ cum consulerent nobis, ⁴ clariora visa dare vigilantibus quam obscuriora per somnium: quod quoniam non fit, somnia divina putanda non sunt. Jam vero quid opus est circumitione

³ Cum consulerent nobis] Vulgo consuleret; sed nos Med. Balliol. Reg. Cantab. Ven. 1471. & Victor. sequimur. Ita loquitur, quasi non *divinam*, sed *Deorum beneficentiam* supra posuerat; id quod auctoribus est solenne: ut

multis ostendimus ad lib. V. de Finibus cap. 6. Idem.

⁴ Clariora visa dare vigilantibus] Paris. Balliol. Ven. 1471. & Victor. *vigilanti*. Recte: nam similem constructionem paulo post adhibet noster. Idem.

Q3

1 Deus

cumitione & amfractu, ut sit utendum interpretibus somniorum, potius quam directo?

¹ Deus, si quidem nobis consulebat, *Hoc facito, Hoc ne feceris*, diceret; idque visum vigilanti potius quam dormienti daret. Jam vero quis dicere audeat, vera omnia esse somnia? *Aliquot somnia vera*, inquit Ennius; *sed omnia non est* 62 *necesse*. Quae est tandem ista distinctio? quae vera, quae falsa habet? Et si vera a Deo mittuntur, falsa unde nascuntur? nam si ea quoque divina, quid inconstantius Deo? quid inficitius autem est, quam mentes mortalium falsis & mendacibus visis concitare? sin vera visa, divina sunt; falsa autem & inania, humana; quae est ista designandi licentia, ² ut hoc Deus, hoc natura fecerit potius, ³ quam ut aut omnia Deus, quod negatis, aut omnia natura? quod quoniam illud negatis, hoc necessario confiten-

dum

¹ Deus — daret] Totum hunc locum sic exhibent vulgati: *Deus siquidem nobis consulebat, hoc facito, hoc ne feceris, diceret? idque visum vigilanti potius, quam dormienti daret?* Sed cum scriptoris mentem istae perverterent interrogationum notae; nos, ut par erat, edidimus, *Victorinum* secuti: nam *Lambinum & Aldum* nepotem, eadem, quae *Gruterum*, maculavit labes. Quinetiam malim *somniorum?* *Potius*, inquam, *directo Deus &c.* *Dav.*

² Ut hoc Deus, hoc natura] *Med. ut haec Deus.* Itaque legem, *ut haec Deus, haec natura fecerit &c.* *Idem.*

³ Quam ut aut omnia] Vulgo deest vox secunda, qua nos, *MSti Balliol.* auctoritate moti, *Ciceronem* donamus. *Idem.*

⁴ Ut ait *Aristoteles*] Respicit ad libri *regi inuvion* cap. 3. *Claudianus Praef. in vi. Conf. Honorii* v. l. 1.

Omnia quae sensu voluntur vota diurno,

Pectore sopito reddit amica quies.

Venator defessa toro cum membra reponit,

Mens tamen ad silvas & sua lustra redit &c.

Elegantissime *Petronius* in *Satir.* cap. civ.

Som.

dum est. Naturam autem eam dico, qua numquam animus insists agitacione & motu esse vacuus potest. Is cum languore corporis nec membris uti nec sensibus potest, incidit in visa varia & incerta; ex reliquiis, ⁴ ut ait Aristoteles, inhaerentibus earum rerum, quas vigilans gesserit aut cogitaverit: quarum perturbacione mirabiles interdum existunt species somniorum. Quae si ⁵ alia falsa, alia vera, qua nota internoscantur scire sane velim. Si nulla est, quid istos interpretes audiamus? sin quaeciam est, a veo audire quae sit: sed haerebunt. Venit enim jam in contentionem, utrum sit probabilius, Deosne immortalis, rerum omnium praestantia excellentis, ⁶ concurrere omnium mortalium, qui ubique sunt, non modo lectos, verum etiam grabatos, & cum stertentes aliquos viderint, objicere his visa quaedam tortuosa & obscura,

Somnia, quae mentes ludunt volitantibus umbris,

Non delubra Deum, nec ab aethere numina mittunt,

Sed sibi quisque facit. Nam cum prostrata sopore

Urget membra quies, & mens sine pondere ludis,

Quicquid luce fuit, tenebris agit

Vide sis ejus interpretes, & quae supra diximus ad I, 22. Idem.

⁵ *Alia falsa, alia vera*] Vulgo *alia vera, alia falsa*; quod nos fide MSSorum Paris. Balliol. Med. Reg. Cantab. & editionis Victorianae mutavimus. Idem.

⁶ *Concurrere omnium mortalium*] Puto verum esse *circumcurrere*. Camerarius.

Ibid. Concurrere omnium mortalium—non modo lectos] Joach.

Camerarius reponit *circumcurrere*: sed nihil opus est, cum potestas illa verbo, quod MSSi dant, competit. Noster lib. vii. Fam. Epist.

1. *Ut nostras villas obire, & mecum simul lecticula concurrere possis.* Iterum pro Murena cap.

xxi. *Cum jam hoc novo more omnes fere domos omnium concurrerent.* Caesar lib. v. B. G. cap.

33. *Titurinus, uti qui nihil ante providisset, trepidare & concurrere.* Vide sis & c. 50. Davies.

Q4

1 Negant

obscura, quae illi exterriti somnio ad conjecto-
rem mane deferant; an natura fieri, ut mobi-
liter animus agitur, quod vigilans viderit, dor-
miens videre videatur. Utrum philosophia dig-
nius, sagarum superstitione ista interpretari, an
explicatione naturae? ut, si jam fieri possit ve-
ra conjectura somniorum, tamen isti, qui pro-
fitentur, eam facere non possint: ex levissimo
enim & indoctissimo genere constant; Stoici
autem tui¹ negant quemquam, nisi sapientem,
divinum esse posse. Chrysippus quidem Divi-
nationem his verbis definit, ² *Vim cognoscentem, &
videntem, & explicantem signa, quae a Dis homi-
nibus portendantur*: officium autem esse ejus,
praenoscere, Dî erga homines mente qua sint,
quidque significant, quemadmodumque ea pro-
curentur atque expientur. Idemque somniorum
conjectionem definit hoc modo, *Esse vim cer-
nentem, & explanantem, quae a Dis hominibus sig-
nificantur*

¹ Negant quemquam, nisi sapi-
entem, divinum esse posse] Paris.
Med. Reg. & Balliol. reliquis o-
missis dant negant quemquam
posse. Sed Librarii negligentiae
sunt postulandi. Vide Stobaeum
Eclog. Ethic. lib. II. pag. 170.
Idem pag. 183. Stoici dicunt
μαντικὸν μῆγον εἶναι τὸ σπορδαῖον,
ὡς ἀν ἐπισήμῳ ἔχοντι ἀγνωσι-
κὴν σημεῖον τὸ ὡς θεῶν (Leg. ἀπὸ
θεῶν) ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπων
βίον συντείνοντων. διὸ καὶ τὰ εἶδη τῆς
μαντικῆς εἶναι αὐτῶν, τὸ, πὶ δ-
ιαιρητικόν, καὶ τὸ αἰνσκοπικόν,
καὶ εἰ πᾶσα ἄλλα τύποις ἐστὶ μαρμ-

πλήπια. De hoc παραδίδω agit,
sed insignem illum locum prae-
termittit, *Fust. Lipsius* Manud.
ad Philos. Stoicam lib. III. Diss.
17. *Davies*.

² *Vim cognoscentem*] Stoici qui-
dem εἶναι τὴν μαντικὴν φύσιν ἐπι-
σήμην θεωρηματικὴν σημεῖον τὸ ὡς
ἀπὸ θεῶν ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπων
βίον συντείνοντων. Ad Stobaeum
Eclog. Ethic. lib. II. pag. 170.
Longius abit illa definitio, quam
tradit *Diogenes Laertius* lib. VII.
§. 149. *Idem*.

³ *Neque explanatorem*] Sic
Victorius ex suis, sic *Gruterus*

nifcentur in somnis. Quid ergo? ad haec mediocri opus est prudentia, an & ingenio praestanti, & eruditione perfecta? talem autem cognovimus neminem. Vide igitur, ne, etiam si 64 divinationem tibi esse concessero, quod numquam faciam; neminem tamen divinum reperire possimus. Qualis autem ista mens est Deorum, si neque ea nobis significant in somnis quae ipsi per nos intellegamus, neque ea quorum interpretes habere possimus? similes enim sunt Dî, si ea nobis objiciunt, quorum neque scientiam, neque explanatorem habeamus, tamquam si Poeni, aut Hispani in senatu nostro loquerentur sine interprete. Jam vero quo pertinent obscuritates & aenigmata somniorum? intellegi enim a nobis Dî velle debebant ea, quae nostra causa nos monerent. Quid? Poeta nemo, nemo Physicus obscurus? * Ille vero nimis etiam obscurus Euphorion: at non Homer.

rus.

ex Pall. Codicibus: sic etiam dant Paris. Med. Reg. & Balliol. Alii *explanationem*, quod in *expiationem* temere mutatum voluit Car. Sigonius ad Livii lib. xxv. c. 2. Idem.

4 Illi vero. Nimis etiam] Sic restitui; nam vulgata lectio, *ille vero nimis etiam*, ferri non potest. Sententia autem hujus, quam reposui, scripturae, haec est. Illi vero, scilicet obscuri saepe sunt. Nimis etiam obscurus est Euphorio. Lambinus.

Ibid. Illi vero nimis etiam obscurus Euphorion] Hinc Clemens

Alexandrinus Strom. lib. v. pag. 676. Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητής, καὶ τὰ Καλλιμάχου αἶπα, καὶ ἡ Λυκάφρονος Ἀλέξανδρα, καὶ τὰ τῶν παραπλήσια, ῥομιάσιον εἰς ἑξήκοντα Γραμματικῶν ἔγκειται ἅπαντι. Lege Γραμματικῶν ἔγκειται ΠΑΙΣΙΝ, quae notissima est locutio. De Euphorione quidem egerunt Is. Casaubonus ad Suetonii Tiber. c. lxx. & G. J. Vossius de Poët. Graec. pag. 218. sed viros illos magnos fugit hic Clementis locus. Porro, ne quid dissimulem, me male habet ille, nec, ut opinor, Lambino placuit; quapropter

rus. Uter igitur melior? Valde Heraclitus obscurus: minime Democritus. Num igitur conferendi? Mea causa me mones, quod non intellegam? Quid igitur me mones? Ut si quis medicus aegroro imperet, ut sumat

² Terrigenam, herbigradam, domi-portam, sanguine cassam,

potius quam ³ hominum more ⁴ cochleam dicere. Nam Pacuvianus Amphio,

⁵ Quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera,
Capite brevi, cervice anguina, adspectu truci,
Eviscerata, inanima, cum animali sono,

cum dixisset obscurius; tum Attici respondent,

⁶ Non

vir ille doctus rescripsit, Illi vero. Nimis etiam obscurus Euphorio. Forsan scribendum; imo vero nimis etiam obscurus Euphorion. Davies.

¹ Valde Heraclitus obscurus] Is, ut notum, propter orationis obscuritatem σκοτεινός dicebatur. Adi sis Aeg. Menagium ad Diogenis Laertii lib. ix. §. 6. Idem.

² Terrigenam, herbigradam &c.] Athenaeus lib. II. p. 63. Ἡρόδοτος δὲ τὴν κοχλίαν ΦΕΡΕΟΙΚΟΝ καλεῖ — Ἀχαιοὶς — προβάλλεται καὶ τοῖς συμποσίοις γρίφου τάξιν ἔχει περὶ τῆς κοχλίων ἔργου.

Υλογῆς, ἀνάκατος, ἀναίματος, ὑπερκίλευτος.

If. quidem Casaubono ἀντὶ τῆς ὑλογῆς placet ὑδρῆς, quod ei non contigerat, si modo hunc versiculum suppeditasset memoria. Vide sis & Symposii Aenigm. xviii. Idem.

³ Hominum more] Usitato,

solito, communi. Sic ἀνθρωπίνως λαλεῖν dixit Strato apud Athenaeum lib. ix. pag. 383. ἀνθρωπίνως φράζειν Aristophanes Ranis vs. 1090. & humane loqui, Petronius Satir. cap. 90. Vide Cl. Clericum Silv. Philol. cap. vii. 7. & Dan. Fessellium Adversf. Sacr. I. 5. Idem.

⁴ Cochleam dicere] Ultima vox mihi, cum Lambino, videtur inducenda. Certe prorsus est importuna, constructio nemque turbat. Idem.

⁵ Quadrupes tardigrada &c.] Tertullianus de Pallio c. 3. Est Quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera,

Testudinem Pacuvianam putas? Sextus Empiricus Pyrrhon. Hypot. lib. II. cap. xvi. §. 211. Εἰς πρὸς τὸν βουλόμενος πυνδαλ, ἢ ἀπῆλπται αὐτῷ ἄνθρωπος, ἐπὶ ἵππου ὀχοῦμαι καὶ κύνᾳ ἐφελχόμενος, τὴν ἐρώτησιν οὕτω ποιῶται. Ω

Non intellegimus, nisi aperte dixeris. Ait ille uno verbo, *Testudo*. Non potueras hoc igitur a principio, citharista, dicere? Defert ad conjectorem quidam, somniasse se, ovum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. (Est hoc in Chryssippi libro somnium.) Respondet conjector, thesaurum defossus esse sub lecto. Fodit: invenit auri aliquantum, idque circumdatum argento: misit conjectori quantulum visum est de argento. Tum ille, Nihilne, inquit, de vitello? id enim ei ex ovo videbatur aurum declarasse; reliquum, argentum. Nemone igitur umquam alius ovum somniavit? cur ergo hic nescio qui thesaurum

ζῶον λογιζόμεν, θνητὸν, οὐ καὶ ἐπιστήμης δικτικόν, ἀπάντητό σοι ζῶον γλασπικόν, πλατωνόφυλον, ἐπιστήμης πολιτικῆς δικτικόν, ζῶον θνητῷ χρημικῶν (Lege χρημιστικῶν) τὰ σφαιρώματα ἰφιδρακῆς, ἰφιλύμιον ζῶον πετράπου, ὑλακτικόν, πῶς ἂν εἴη κατωγάλατος; Hujus vero Pacuviani griphi similes multos ex veteribus Poëtis collegit Athenaeus lib. x. pag. 449, seqq. Vide & *Symposium* Aen. xx. Idem.

6 Non intellegimus nisi aperte dixeris] Versus est Pacuvianus: quare legendum *Non intellegimus, nisi si aperte dixeris*. Si modo sit opus, illius locutionis exempla suppeditabit Nic. Heinsius ad Ovidii Heroid. IV, 111. Idem.

7 Ait ille] Sic recte Paris. nam vulgo dant *at ille*. Reg. habet, *tum atticille*; Cantab. autem, *tum actius ille*. Si modo Codices essent vetustissimi, repo-

nendum conjicerem, *tum Atticis ille*: sed illis sane multum non tribuo, cum libri meliores commodam lectionem servant. Idem.

8 In Chryssippi libro] Περὶ χρησμῶν. Docet hoc Snidas in ἰσοτίς. Ὅτι δὲ, inquit, τὸ ὄχρει νοττεῖν ἔλκεται μαρτυρεῖ καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ χρησμῶν διαρ γὰρ τίνα φησὶ διασπόμενον ἐν τῇ κλίῃς αὐτῆς κρείμαλ' αὐα, προσαναδίδεται ὀνειροκρίτη· τὸν δὲ εἰπὼν Ὁρῶναι ἡσυχυρὸν εὐρήσεις κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην· εὐρόντα δὲ συμμύιον, ἐν ᾧ ἀργύριον ἦν καὶ χρυσίον, ἡνυκίην π' ἀργυρίου τῷ μάντι' τὸ δὲ μάντις εἰπὼν Τὴ δὲ νοσίου ἔστιν μοι δίδω; Huc etiam pertinet, quod Gracii vitellum, ὃν χρυσῶν appellabant, ut observavit Pet. Victorius Var. Lect. lib. xxxviii. cap. 4. Idem.

9 Respondet conjector] Vulgo respondit. Nos MStum Paris. sequimur. Idem.

rum solus invenit? Quam multi inopes, digni praesidio Deorum, nullo somnio ad thesaurum reperiendum admonentur? Quam autem ob causam tam est obscure admonitus, ut ex ovo nasceretur thesauri similitudo potius, quam aperte thesaurum quaerere juberetur; sicut aperte Simonides vetitus est navigare? Ergo obscura somnia, minime consentanea majestati Deorum. Ad aperta & clara veniamus, quale est ¹ de illo interfecto a caupone Megaris: quale de Simonide, qui ab eo, quem humarar, vetitus est navigare: quale etiam de Alexandro; quod a te praeteritum esse miror: ² qui cum ³ Ptolemaeus, familiaris ejus, in praelio telo venenato ictus esset, coque volnere summo cum dolore moreretur; Alexander adsidens, somno est consopitus. Tum secundum quietem visus ei dicitur ⁴ draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre,

¹ De interfecta a caupone Megaris — de Simonide] Vide supra lib. I. cap. 27. Davies.

² Qui cum Ptolemaeus] Paris. & Med. quod cum Ptolemaeus. Sed & haec & illa vucula prorsus supervacanea. Lege, quod a te praeteritum esse miror QUIDEM. Cum Ptolemaeus &c. Idem.

³ Ptolemaeus familiaris ejus] Rem sic narrat Strabo lib. xv. p. 1052. 'Εν δὲ πῶς Ὀρείταις τὰ τοῦ ἑωυτοῦ χρεῖσθαι θάλασσι μοις φαρμακοῖς ἰφασσιν, ἐύλινα ὄντι καὶ πικρὰ καὶ πικρὰ τρωδόντα δὲ Πτολεμαῖον κινδυνεύειν ἐν ὕπνῳ δὲ παρακλῆται πρὸς τῷ Ἀλεξάνδρῳ, δεικνύοντι

ρίζαν αὐτόπριμον, ἣν καλεῖσθαι τρέχοντα ἐπιπρόναι τῇ τρωδίνῃ· ἐκ δὲ τῆς ὕπνῳ γινώσκουσιν, μεμνημένοι τῆς ὁψίως, εὐρεῖν ζητῶντες τὴν ρίζαν πολλὰν πικρὰν καὶ χρεῖσθαι καὶ αὐτὸν καὶ τὴν ἄλλαν· ἰδόντας δὲ τῆς βαρβαρόους εὐρημένοι τὸ ἀλέχημα, ὑποκλῆται γινώσκαι τὰς βασιλεῖς. Εἰκὸς δὲ, subjicit eruditissimus ille scriptor, πρὸς μνήσας τῶν εἰδόντων τὸ δὲ μυθῶδες προστεθῆναι κολακείας χάριν. Eandem historiam refert Diogenes Siculus Bibl. lib. xvii. pag. 570. ut olim monuit Pet. Victorinus Var. Lect. lib. vi. cap. 3. Curtius lib. ix. cap. viii. 26. Ex quo (somno Alexander) excitatus

ferre, & simul dicere quo illa loci nasceretur, (neque is longe aberat ab eo loco) ejus autem esse vim tantam, ut Ptolemaeum facile sanaret: cum Alexander experrectus narrasset amicis somnium, emisisse qui illam radiculam quaerent: qua inventa, & Ptolemaeus sanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati. Multa etiam sunt a te ex historiis prolata somnia, ⁵ matris Phalaridis, Cyri superioris, matris Dionysî, Poeni Hamilcaris, Hannibalis, P. Decî: pervulgatum jam illud de praesule: Gracchi etiam, & recens Caeciliae, Balearici filiae, somnium. Sed haec externa, ob eamque causam ignota nobis sunt; nonnulla etiam ficta fortasse: quis enim auctor istorum? De nostris somniis quid habemus dicere? tu ⁶ de merso me, & equo ad ripam: ego de Mario cum fascibus laurearis me in suum deduci

per quietem vidisse se exponit speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset: colorem quoque herbae referebat, agniturum si quis reperisset adfirmans: inventamque deinde, quippe a multis erat requisita, vulneri imposuit; protinusque dolore finito, intra breve spacium cicatrix quoque obducta est. Adde Justinum lib. xii. cap. x, 3. & Orosium lib. III. cap. 18. Idem.

4 *Draco is, quem mater Olympias alebat*] Iis in locis vulgo cicurabantur dracones, ut patet ex Luciano in Pseudomanti Tom.

I. pag. 751. Vide sis & *Is. Caes. saubonum* ad Suetonii Tiberium cap. LXXII. Idem.

5 *Matris Phalaridis — jubente monumentum*] Haec omnia fuso narrantur lib. I. capp. 20, 23, 24, 26, 28. Idem.

6 *De merso me*] Victorius edidit *demerso me*. Lambinus rescribendum conjecit *de demerso me*. Forsan legendum *de emerso me*; ut *emersus e flumine* dicitur infra cap. LXVIII. Similiter *paludibus emersum* dixit Tacitus Annal. I. 65. & *sinibus terrae emersos* Amm. Marcellinus XIX, 8. Vide sis & Livium I, 13. Idem.

67 ci iubente monumentum. Omnium somniorum, Quinte, una ratio est: quae, per Deos immortalis, videamus ne nostra superstitione & depravatione superetur. Quem enim tu Marium visum a me putas? Speciem, credo, ejus & imaginem, ut Democrito videtur. Unde profectam imaginem? a corporibus enim solidis & a certis figuris volt fluere imagines. Quod igitur Mari corpus erat? ex eo, inquit, quod fuerat: plena sunt imaginum omnia. Ista igitur me imago Mari in campum Atinatem persequabatur: nulla enim species cogitari potest, nisi pulsu imaginum. Quid ergo? istae imagines ita nobis dicto audientes sunt, ut, simul atque velimus, adcurrant? etiamne earum rerum, quae nullae sunt? quae est enim ¹ forma tam invisitata, tam nulla, quam non sibi ipse ² fingere animus possit? ut, quae numquam vidimus, ea tamen informata habeamus, oppidorum situs, hominum figuras. Num igitur, cum aut muros Babylonis aut Homeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit? Omnia igitur, quae volumus, noxa nobis esse possunt: nihil est enim, de quo cogitare nequeamus. Nullae ergo

¹ *Forma tam invisitata*] Vulgo *invisitata*. Nos vero Palli pri-
mi lectionem recepimus, quam
sibi non displicere testatus est
Gruterus. Certe vox est prohi-
commatis, eamque passim adu-
terarunt Librarii. Davies.

² *Fingere animus possit*] Vulgo,

animus possit effingere; non male
quidem, si modo faverent Codi-
ces MSSi. Sed, iis cum Victorio
lectionem nostram repraesentan-
tibus, haud erat, cur diutius ex-
ularet. Accedit etiam Ven. 1471.
Idem.

³ *Nec omnino fluunt illae*] For-
san *nullae*. *Idem.*

⁴ *Major*

ergo imagines obrepunt in animos dormientium extrinsecus, ⁵ nec omnino fluunt illae, nec cognovi quemquam, qui ⁴ majore auctoritate nihil diceret. Animorum est ea vis eaque natura, ut vigeant vigilantes, nullo adventicio pulsu, sed suo motu, incredibili quadam celeritate. Hi cum sustinentur membris, [⁵ & corpore,] & sensibus, omnia certiora cernunt, cogitant, sentiunt: cum autem haec subtracta sunt, ⁶ desertusque est animus languore corporis, tum agitur ipse per sese: itaque in eo & formae versantur, & actiones; & multa audiri, multa dici videntur. Haec scilicet ⁷ in inbecillo remissoque animo multa omnibus modis confusa & variata versantur, maximeque reliquiae rerum earum moventur in animis & agitantur, de quibus vigilantes aut cogitavimus aut egimus: ut mihi temporibus illis multum in animo Marius versabatur, recordanti, quam ille gravem suum casum magno animo, quam constanti tulisset. Hanc credo causam de illo somnianti fuisse. Tibi autem de me cum sollicitudine cogitanti subito sum visus emersus e flumine: inerant enim in utriusque nostrum animis

⁴ *Majore auctoritate*] Med. *majorum auctoritate*. Forsan *majore cum auctoritate*. Idem.

⁵ *Et corpore*] *Membris* ante nominatis, *corporis* mentionem facere prorsus est supervacaneum: corpus enim constituunt & componunt membra. Cum igitur haec voces in Reg. & Cantab. non

compareant, eas omnino defendas censeo. Idem.

⁶ *Desertusque est animus*] Verbum substantivum est a Reg. & Med. Idem.

⁷ *In inbecillo*] Vulgo *praepositionem* non agnoscunt, quam nos ex Balliol. Reg. & Victor. reduximus. Idem.

mis vigilantium cogitationum vestigia. At quaedam adjuncta sunt: ut mihi de monumento Marî; tibi, quod equus, in quo ego vehabar, mecum una demersus rursus apparuit. An tu censes ullam anum tam deliram futuram fuisse, ut somniis crederet, nisi ista casu nonnumquam, forte, temere concurrerent? Alexandro draco loqui visus est. Potest omnino hoc esse falsum, potest verum: sed utrum sit, non est mirabile: non enim audivit ille draconem loquentem, sed est visus audire; & quidem, quo majus sit, cum radicem ore teneret, locutus est. Sed nihil est magnum somnianti. Quaero autem, cur Alexandro tam inlustre somnium, tam certum, nec huic eidem alias, nec multa ceteris. Mihi quidem, praeter hoc Marianum, nihil fane quod meminerim. Frustra igitur

1 *Non esse mirabile*] Ita vulgo, nec aliter plures MSSi. Sed loquendi modus hiulcum nescio quid prae se fert, nec Cicerone dignum. Legendum credo, *non est mirabile*, quemadmodum dant Med. & veteres editi. Davies.

2 *Nec mihi magis usquam videor*] Melius, ut opinor, Med. Balliol. Reg. & Cantab. exhibent, *unquam videor*; hoc enim temporis est, illud loci. Idem.

3 *Etenim ex divisione hoc secundum est*] Vel legenda sunt haec hoc ordine, quae autem est continuatio conjunctioque naturae, quam, ut dixi, *εὐπράδειον* vocant, (etenim ex divisione hoc secundum est) ejusmodi, ut &c. vel aliquid deest; vel est hystero-

gia, & posita ratio est ante Propositionem, quod non est scriptoribus Graecis ac Latinis inusitatum. LAMBIN. *Etenim*] Transpositionis est hoc in loco particulâ: quapropter haec frustra tentat Lambinus. Vide supra cap. 3. Davies.

4 *Continuatio conjunctioque naturae*] Vide nostrum de N. D. III, 11, & hujusce libri capp. 14, 60. Idem.

5 *Nonnullae etiam valetudinis &c.*] Sic olim editum est, *nonnullae sunt etiam valetudinis significationes*; ut hoc ipsum pleni connectine fame simus, ex quodam genere somniorum intelligi posse dicunt. Cujus lectionis non obseura sententia est, nempe signifi-

ficari

igitur consumptae tot noctes tam longa in aetate. Nunc quidem, propter intermissionem forensis operae, & lucubrationes detraxi, & meridiationes addidi, quibus uri antea non solebam: nec tam multum dormiens, ullo somnio sum admonitus, tantis praesertim de rebus: ² nec mihi magis usquam videor, quam cum aut in foro magistratus, aut in curia senatum video, somniare. ³ Et enim (ex divisione hoc ⁶⁹ secundum est) quae est ⁴ continuatio conjunctioneque naturae (quam, ut dixi, vocant *συνπαθήσας*) ejusmodi, ut thesaurus ex ovo intellegi debeat? Nam medici ex quibusdam rebus & advenientis & crescentis morbos intellegunt: ⁵ nonnullae etiam valitudinis significationes, ut hoc ipsum, ⁶ *pleni enectine simus*, ex quodam genere somniorum

ficari valetudinem certis ex somniis: ut hoc ipsum, *pleni fame exhausti simus*, medici dicunt intellegi ex quodam genere somniorum. Sed, ne mentiar, vulgatam huic antepono: *nonnullae etiam valetudinis significationes, ut hoc ipsum, pleni enectine fame simus, ex quodam genere somniorum intellegi posse dicuntur*; atque ita olim quoque excudi iusseram; sed operae alteram secutae sunt meo injussu: tantum adscripseram, e regione hujus loci, hanc scripturae dissimilitudinem, quam in uno libro vetere repereram plane expressam, nisi quod in eo erat, ut in vulgg. dicuntur: hinc operariis istis errata causa praebita est. Lambin.

Ibid. Nonnullae etiam valetu-

d'nis significationes — intellegi posse dicuntur] Melius, ut mihi quidem videtur, Pet. Victorius edidit, nonnullas etiam valetudinis significationes — intelligi posse dicunt, videlicet Medici; quae de re videas licet Hippocratis libellum de insomniis, Operum Sect. iv. pag. 44, seqq. edit. Foessian. Nostrorum vero Codicum varietates hoc in loco memorare non possum, siquidem cunctae praeter a voce *somniorum* ad *divinium ferè animos* (quae leguntur paulo post initium capituli 72.) in Med. Bal. liol. Reg. Cantab. & Ven. 1471: prorsus omittuntur: Paris. autem descripto principio capituli Lxvi. ad usque libri finem mutilus est. Davies.

⁶ *Pleni enectine simus*] Legendum

somniorum intellegi posse dicuntur. Theſaurus vero, & hereditas, & honos, & victoria, & multa generis ejuſdem, qua cum ſomniis naturali cognitione junguntur? Dicitur quidam, cum in ſomnis complexu Venerio jungeretur, calculos eieciſſe. Video ſympathiam: viſum eſt enim tale obiectum dormienti, ut id, quod evenit, naturae viſ, non opinio erroris effecerit. Quae igitur natura obtulit illam ſpeciem Simonidi, a qua vetaretur navigare? aut quid naturae copulatum habuit Alcibiadis, quod ſcribitur, ſomnium? qui, paulo ante interitum, viſus eſt in ſomnis amicae eſſe amictus amiculo. Is cum eſſet projectus inhumatus, ab omnibuſque deſertus jaceret; amica corpus ejus textit ſuo pallio. Ergo hoſ inerat in rebus futuris, & cauſas naturales habebat? An, & ut videretur & 70 ut eveniret, caſus effecit? Quid? ipſorum interpretum conjecturae nonne magis ingenia declarant

dum puto, pleni enecline fameſimus: ſic enim locutus eſt ſupra hoc eodem libro cap. 35. Nunc vero incluſa in cavea, & fame eneclia &c. Lambin.

Ibid. Pleni enecline] Vulgo enecline, quod ob Latinitatem mutavimus. Nec tamen cum Lambino ſcripſerim enecline fameſimus. Tertullianus Apol. cap. XIV. Cum eneclia & tabidoſa & ſcabioſa quaeque maculatis. Idem de Jejuniiſ cap. VII. Satis enim poenitentia ſclerum commendaverat Deo jejunium triduo funclia (Ninive,) etiam pecudibus eneclis,

quibus iratus Deus non erat. Igitur illo ſupplemento nihil opus. Davies.

1 Viſus eſt in ſomnis amicae eſſe amictus amiculo] Valerius Maximus lib. I. cap. VII. 9. extern. Alcibiades quoque miſerabilem exitum ſuum haud fallaci nocturna imagine ſpeculatus eſt: quo enim pallio amicae ſuae dormiens opertum ſe viderat, eo interfectus & inſepultus jacens conſectus eſt. Idem ſomnium memorant Plutarchus Tom. I. p. 213. & Suidas in Alcibiade. Hiſtoriam refert Hieronymus in Jovin. lib. I. p. 345. F. Idem.

2 Huius

clarant eorum, quam vim consensumque naturae? Cursor ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somnis curru quadrigarum vehi. Mane ad conjectorem. At ille, Vinces, inquit: id enim celeritas significat & vis equorum. Post idem ad Antiphontem. Is autem, Vincare, inquit, necesse est. An non intellegis quatuor ante te cucurrisse? Ecce alius cursor (atque horum somniorum & talium plenus est Chrysippi liber, plenus Antipatri: sed ad cursorem redeo) ad interpretem detulit, aquilam se in somnis visum esse factum. At ille, Vicisti: ista enim avi volat nulla vehementius. Huic² equidem Antipho, Baro, inquit, te victum esse non vides? ista enim avis insectans alias aves & agitans, semper ipsa postrema est. Parere quaedam matrona cupiens, dubitans essetne praegnans, visa est in quiete³ obsignatam habere naturam: retulit. Negavit eam, quoniam obsignata fuisset,

² Huic equidem Antipho] Non placet equidem cum tertia persona conjungi, & suspicor de mendo. P. Manutius.

Ibid. Huic equidem Antipho] Lambinus edidit, huic eidem Antiphon; cum vero MSSi vulgatam lectionem servant, mutatione non est opus: nam particulam equidem tertiae personae jungi posse, multis exemplis constat; adeo ut frustra sit P. Manutius, qui locum de mendo suspicatur. Davies.

³ Obsignatam habere naturam] Pars corporis, quae secretior &

occultior est; a Graecis φύσις, a nobis dicitur natura, quemadmodum norat Auctor Epist. ad Therasiam Hieronymo adscriptae Tom. ix. pag. 75. Cicero N. D. lib. III. cap. 22. Cujus (Mercurii) obscenius excitata natura traditur. Artemidorus Oneir. lib. v. §. 63. Ἐδοξέ τις γυνὴ ἐν ᾧ θύει αὐτῆς ἐκπιφυλάει πυρὴν τῶ χυαῖ, καὶ εἰς τὴν ΦΥΣΙΝ αὐτῆς ἐπικλυμίνυς πάλιν καταδύσθαι—Ἡ δὲ εἰς τὴν ΦΥΣΙΝ καταδύσας (ἐν ἡμέρῃ) τὴν μύθον. Plura congesse-
runt Interpretes ad Minucii Felicis cap. ix. Idem:

R 2

1. Mule

set, concipere potuisse. At alter, praegnantem esse dixit: nam inane obsignari nihil solere. Quae est ars conjectoris, eludentis ingenio? An ea, quae dixi, & innumerabilia, quae conlecta habent Stoici, quicquam significant, nisi acumen hominum, ex similitudine aliqua conjecturam modo huc, modo illuc ducentium? Medici signa quaedam habent ex venis & ex spiritu aegroti; ¹ multisque ex aliis futura praesentiunt. Gubernatores cum ² exsultantes loligines viderint aut delphinos se in portum conjicientes, tempestatem significari putant. Haec ratione explicari & ad naturam revocari facile possunt: ea vero, quae paulo ante dixi, nullo
 71 modo. At enim observatio diuturna, (haec enim pars una restat) notandis rebus fecit artem. An tandem somnia observari possunt? quonam modo? sunt enim innumerabiles varietates. Nihil tam praepostere, tam incondite, tam monstruose cogitari potest, quod non possimus somniare. Quo modo igitur haec infinita & semper nova, aut memoria complecti,
 aut

¹ *Multisque ex aliis futura praesentiunt*] Videtur legendum, *multisque ex aliis*, quibus futura praesentiunt; ut sit, signa quaedam habent &c. quibus &c. LAMBINUS. Frustra, ut mihi videtur, & absque causa fontica. DAVIES.

² *Exsultantes loligines*] Ἐξαλλομένης. Loliginem volitantem tempestatis esse signum notavit etiam Plinius H. N. lib. xviii.

cap. 35. Quinetiam ἂν τινος φαινομένη σημεῖον ἐν χειμῶνι, quaerit Plutarchus Quaeft. Nat. pag. 916. τῶν δὲ πνεύμα ἐξάλλου φεύγουσιν τὸ ψύχον καὶ τὴν ἐν βάρει παραχρὶς τῆς θαλάττης statuit. Idem.

³ *Ordo in iis stellis, qui non putabatur*] Olim vago & incerto motu ferri videbantur eae stellae; quapropter errantium & πλανητῶν fortitac sunt nomen: revo-
 tamen

aut observando notare possumus? Astrologi motus errantium stellarum notaverunt: inventus est enim ³ ordo in his stellis, qui non putabatur. Cedo tandem, qui sit ordo, aut quae concursatio somniorum? quo modo autem distinguere possunt vera somnia a falsis, cum eadem & aliis aliter evadant, & isdem non semper eodem modo? ut mihi mirum videatur, cum mendaci homini ne veram quidem dicenti ⁴ credere soleamus, quo modo isti, si somnium verum evasit aliquod, non ex multis potius ⁵ uni fidem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant. Si igitur neque Deus est effector somniorum, neque naturae societas ulla cum somniis, neque observatione inveniri potuit scientia; effectum est, ut nihil prorsus somniis tribuendum sit: praesertim cum illi ipsi, qui ea vident, nihil divinent; hi, qui interpretantur, conjecturam adhibeant, non naturam: casus autem innumerabilibus paene saeculis in omnibus plura mirabilia, quam in somniorum visis effecerit: neque conjectura, quae ⁶ in varias

tamen nihil errat, quod in omni aeternitate conservat progressus, & regressus, reliquosque motus constantes & ratos. Verba sunt Tullii N. D. lib. II. cap. 20. Vide sis & Tusc. lib. I. cap. 25. Idem.

⁴ *Credere soleamus*] Legi queat *credere non soleamus*. Sed cum MSSi particulam negantem non agnoscant, eorum sane partes non deseruerim. Pari certe

modo locutus est noster supra cap. 59. & de Fin. V, 20. Idem.

⁵ *Uni fidem derogant, quam — confirmant*] Lambino rescribendum videtur, *derogant, quam — confirmant*. Eaque saltem usitator est loquendi ratio. Idem.

⁶ *In varias partes duci possit*] Vulgo *potest*; sed editio Victoriana nostram lectionem repraesentat. Idem.

rias partes duci possit, nonnumquam etiam in
 72 contrarias, quicquam sit incertius. Explodatur
 haec quoque somniorum divinatio pariter cum
 ceteris: nam, ut vere loquamur, superstitio
 fusa per gentes, oppressit omnium fere animos,
 atque hominum inbecillitatem occupavit: ¹quod
 & in eis libris dictum est qui sunt de natura
 Deorum, & hac disputatione id maxime egi-
 mus: multum enim & nobismet ipsis & nostris
 profuturi videbamus, si eam funditus sustulisse-
 mus. Nec vero (id enim diligenter intellegi
 volo) superstitione tollenda religio tollitur. Nam
 & majorum instituta tueri sacris caeremoniisque
 retinendis, sapientis est: & esse praestantem ali-
 quam aeternamque naturam, & eam suspicien-
 dam

¹ Quod & in eis libris dictum
 est] Praepositionem non agnos-
 cunt Codices, eaque potest ab-
 esse. Forsan igitur scribendum
 quod & eis libris actum est: se-
 quitur enim, & hac disputatione
 id maxime egimus. Davies.

² Stirpes omnes ejiciendae sunt]
 Elidendae non dubito quin corri-
 gendum sit, ut cum verbo stirpes,
 & cum verbo item propaganda,
 quod in superiore membro po-
 situm est, in translatione consen-
 tiat. Sic etiam locutus est
 Tusc. lib. III. cap. 34. Stirpes,
 inquit, aegritudinis, trunco everso,
 omnes elidendae. P. Manucius.

Ibid. Malim legi elidendae sunt,
 ut Manucius censet, nisi quis ma-
 lit eliciendae sunt, quod propius
 ad scripturam vulgatam, eandem-
 que antiquam, accedit. Eliciendae

autem, id est, extrahendae; quam-
 quam fateor eliciendae non satis
 magnam hoc loco vim habere,
 neque tam bene convenire, quam
 extrahendae, aut evellendae, aut al-
 liud simile. Lambin.

Ibid. Stirpes omnes ejiciendae
 sunt] Elidendae liber vetus. URSIN.
 Ibid. Ursino non equidem credi-
 derim, cum passim MSSos, qui
 nulli sunt, advocet. Retinenda
 prorsus est vulgata lectio, quam
 firmant Codices. Sic nervos con-
 jurationis EJECTOS dixit Livius
 VII, 39. Davies.

³ Quo te cumque verteris]
 Ut Pall. quatuor & S. Victoris li-
 ber, sic Balliol. Reg. Cantab. &
 Ven. 1471. exhibent, quo te,
 Quinte, verteris. Ea tamen va-
 riatio tanti non erat, ut rem
 Gruterus ad Senatum Criticum
 referret,

dam admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi ordoque rerum caelestium cogit confiteri. Quamobrem ut religio propaganda etiam est, quae est juncta cum cognitione naturae: sic superstitionis stirpes omnes ejiciendae. Instat enim, & urget, & quo te cumque verteris, persequitur; sive tu vatem, sive tu omen audieris; sive immolaris, sive avem adspexeris; si Chaldaicum, si haruspicem videris; si fulserit, si tonuerit, & si tactum aliquid erit de caelo, si ostenti simile natum factumve quippiam: quorum necesse est plerumque aliquid eveniat, ut numquam liceat quieta mente consistere. Perfugium videtur omnium laborum & sollicitudinum esse somnus; at ex eo ipso plurimae

referret, quia festinabat: nam sua se, prout videtur, absurditate statim prodit. Ad eam, quae nunc obtinet, formam restituenda sunt, quae habet *Anianus* ex *Caio* Inst. lib. II. Tit. x. 6. Multa praeterea quorumcumque similia sunt. Leg. quae horum cumque similia sunt, sensu postulante. De re ipsa vide *Basilium* in *Esaiæ* c. II. p. 877. B. *Idem*.

4 Si tactum aliquid erit] Lege fuerit; ut antea si fulserit, si tonuerit: nisi *Cicero* modos variaret. *Idem*.

5 Perfugium videtur omnium laborum] Elegantissime *Plutarchus* Tom. II. pag. 165. Οἱ δὲ λοι, inquit, ὅτι διαποτῶν ἐπιλασθῆναι καὶ ἀποδοῦναι τοῖς πιδήταις ἐπιλαφῶναι τὸ διαμῶν ὁ ὕπνος φασί. ποῖα πρὸς τραύματι, καὶ νομῶν

σπερὸς θηελώδεις, καὶ περιουσίας, κοινομῶναι ἀφίσταται

Ὡ φίλοι ὕπνου διόλητρον, ἐπίκουρον νόον,

Ὡς ἴδω μοι προσήλθης ἐν δότι γε. Τῷτο δὲ δίδωσι εἰπὼν ἡ δεισιδαιμονία μόνη γὰρ δὲ σπινδι] πρὸς τὸ ὕπνον, ἔδῃ τῇ ψυχῇ ποτὶ γῆν δίδωσι ἀναπνῦσθαι καὶ ἀναδερῆσθαι &c. Iterum pag. 166. B. Ὅτι κοινοῦς ἐστὶ ἀνδρῶς εἰρηκί πρὸς τὰς καὶ χρυσῶνας τὰ κλινίδια ἐ καταργεῖν, ὅτι μόνον ἴδωκεν ἡμῶν οἱ θεοὶ πρὸς τὸ ὕπνον τί ἐ τῷτο πολυπλὴς σπαντῶ ποιεῖ; Ἐπὶ δὲ πρὸς τὸ διεισδαίμονα εἰπὼν, ὅτι τὸ ὕπνον οἱ θεοὶ λήθην κακῶν ἴδωκεν ἡμῶν ἐ ἀνέπαυσιν. τί τῷτο κηλαστήριοι σπαντῶ ποιεῖς ἐπίμυνοι ἐ ὀδυνηρὸν, τὸ ἀλλὰς ψυχῆς αἰς ἄλλοι ὕπνοι ἀποδοῦναι μὴ δυναμῶναι; Adi sis & *Plautum* Rudent. Act. III. Sc. I, 1, seqq. Id.

plurimae curae metusque nascuntur: qui quidem ipsi per se minus valerent & magis contemnerentur, nisi somniorum patrocinium philosophi suscepissent, nec hi quidem contemptissimi, sed in primis acuti, & consequentia & repugnantia videntes, qui prope jam absoluti & perfecti putantur. Quorum licentiae nisi Carneades restitisset, haud scio, an soli jam philosophi judicarentur, cum quibus omnis fere nobis disceptatio contentioque est: non quod eos maxime contemnamus, sed quod videntur acutissime sententias suas prudentissimeque defendere. Cum autem proprium sit Academiae, iudicium suum nullum interponere, ea probare, quae simillima veri videantur, conferre causas, & quid in quamque sententiam dici possit, expromere; nulla adhibita sua auctoritate, iudicium audientium relinquere integrum ac liberum: tenebimus hanc consuetudinem a Socrate traditam; eaque inter nos, si tibi, Quinte frater, placebit, quam saepissime utemur. Mihi vero, inquit ille, nihil potest esse iucundius. Quae cum essent dicta, surreximus.

1 *Quod videntur*] Est *modorum* variatio, nisi forte Cicero scripserit *videantur*. Davies.

2 *Judicium audientium relinquere integrum*] Est vir doctissi-

mus, qui legendum censet *audientibus*. Aequae vero commoda mihi videtur utraque loquendi ratio; quapropter deferenda non est MSSorum fides, *Idem*.

M. TULLII CICERONIS

DE

FATO

LIBER SINGULARIS.

Deest principium.

QUIA pertinet ad mores, quos nos illi vocant, nos eam partem philosophiae de moribus appellare solemus: sed decet augmentem linguam Latinam, nominare moralem: explicandaque
vis

[De Fato] Cognovimus ex antiquis exemplaribus hunc librum, quemadmodum multis sui partibus vetustate lacer & mutilus est, ita etiam principio carere; quod ex pervulgatis quoque libris, si diligenter prima ejus verba considerata essent, animadverti potuit: quamvis nonnulli, ut hoc vitium tegerent, pro illi, Graeci scripserunt; quae vox manifeste docet, de Graecis supra etiam mentionem esse factam. Sed non esse hoc satis idoneum & concinnum libri initium multis modis perspicui potest. Scripsit etiam *Plutarchus* librum *de fato*, qui non dissimilem

fortunam sortitus est: nam ipse ex maiore sui parte periit. *Alexander* autem *Aphrodisiensis* meliore fato librum de fato scripsit; namque integer & incorruptus in vita permansit. In hoc quaedam castigavimus ope meliorum Codicum: sed unum non parvi omnino momenti, ut opinamur, *percepta* scilicet multis locis, ubi *praeccepta* antea scriptum erat; ita enim *δωρὶς* *Cicero* interpretatur, docte sane & eleganter: nam *δωρὶς* quamvis & ipsa protendantur, tamen cognita jam & spectata sunt. Unde solent Mathematici in fine eorum demonstrationis
semper

vis est ratioque enuntiationum, quae Graeci ἀ-
 ξιώματα vocant: quae de re futura cum aliquid
 dicunt, deque eo quod possit fieri aut non pos-
 sit; quam vim habeant, obscura quaestio est,
¹ quam ὁ δυνάτων philosophi appellant: ² to-
 raque est logice; quam rationem differendi vo-
 co. ³ Quod autem in aliis libris feci qui sunt
 de natura Deorum, itemque in iis quos de di-
 vinatione edidi, ut in utramque partem perpe-
 tua explicaretur oratio, quo facilius id a quo-
 que probaretur, quod cuique maxime probabi-
 le videretur; id in hac disputatione de fato ca-
 sus quidam ne facerem inpedivit. Nam cum
 essem in Puteolano, Hirtiusque noster, consul
 designatus, isdem in locis, vir nobis amicissi-
 mus, & iis studiis, in quibus nos a pueritia vi-
 ximus,

semper dicere, quod oportuit o-
 stendisse; cum Problematibus ex-
 plicatis subjiciant, quod oportuit
 fecisse: & in hoc maxime diffe-
 rant theorematum a problematibus,
 quod in theorematibus ratio tan-
 tum reddi debeat; cur ita sit,
 cum sint illa jam percepta & spe-
 ctata; in illis autem fabricandae
 sint descriptiones. Sed haec non
 sunt hujus temporis quaestiones:
 qui tamen haec scire cupit, Pro-
 blemum Lycium adeat diligentissi-
 mum Euclidis interpretem; haec
 enim ille copiose & erudite tra-
 ctat. Quomodo autem praecep-
 ta ἀξιώματα reddi potuerint,
 nescio: sed hoc tam multis lo-
 cis in priscis exemplaribus no-
 taen est semper recte scriptum,

praeterquam quod egregium sig-
 nificatum habet, ut vix credi
 possit erratum esse Librarii: sed,
 ut arbitror, novitas hujus vocis,
 & rei rationisque ipsius ignora-
 tio induxit aliquem recentiorum,
 ut eam deleteret, & hanc, quae in
 omnibus nunc impressis inoleve-
 rat, reponeret. *Victorius.*

² Quia pertinet] In Reg. &
 Cantab. sic incipit hoc libri de
 fato lacerum fragmentum: quod
 a Graecis logos dicitur, a nobis
 ratio nominatur; Logice vero ra-
 tio differendi. Quia vero pertinet
 ad mores &c. Ab ineptiente Li-
 brario, non a Cicerone, profluxit
 additamentum. *Davies.*

³ Quos ἴδω] Vulgo quod ἴδω.
 Alii, quos ἴδω. Nos autem Bal-
 liol.

ximus, deditus, multum una eramus; maxime nos quidem exquirentes ea consilia, quae ad pacem & ad concordiam civium pertinerent. Cum enim omnes ⁴ post interitum Caesaris novarum perturbationum causae quaeri viderentur, hisque esse occurrendum putaremus; omnis fere nostra in iis deliberationibus consumebatur oratio: ⁵ idque & saepe alias, & quodam liberiore quam solebat & magis vacuo ab interventoribus die, cum ille ad me venisset, primo illa, quae erant quotidiana & quasi legitima nobis, de pace & de otio. ⁶ Quibus actis, Quid ergo, inquit ille, quoniam oratorias exercitationes non tu quidem, ut spero, reliquisti, sed certe philosophiam illis anteposuisti, possumne aliquid audire? Tu vero, inquam, vel audire, vel

liol. aliosque veteres MSSos cum Ven. 1471. sequendos duximus; siquidem ἡσες, non minus ac ἡσ, mores denotat. Vide *Quintilianum* Inst. Orat. VI, 2. *Idem.*

1 *Quam περί διανοίαν appellant*] *Aristoteles* περί ἑρμηνείας [c. 14.] Τὸ πρῶτον δὲ, inquit, διακρίνωμεν, σκεπ- τῶν ὅπως ἔχουσιν αἱ ἀποφάσεις καὶ καταφάσεις πρὸς ἀλλήλας, αἱ δὲ διανοίαν εἶναι & μὴ διανόησιν, & ἰνδεδι- κῆται, καὶ περί τῆς ἀδιανόητου καὶ ἀνυσ- ταίου ἔχει γὰρ ἀπορίας πλείους. *Ursin.*

2 *Totaque est Logice*] *Omni-* no legendum videtur, *totaque est Logicae*, vel ad *Dialecticam* tota pertinet. *Davies.*

3 *Quod autem in aliis libris feci*] *Malim quod autem in iis*

libris &c. sic enim *Cicero* loqui solet. *Idem.*

4 *Post interitum Caesaris*] *Interitum* habet *Eliensis* noster, sensu quidem non diverso: cum tamen id verbum sit rarius, & *Ciceronis* manu videtur fuisse. *Idem.*

5 *Idque & saepe alias*] *Lego* itaque & saepe alias. Alioqui parum recte, nisi fallor, procedit oratio. *Idem.*

6 *Quibus actis*] *Finitis*, ad exitum perductis. *Hadr.* enim *Turnebus* mendosam lectionem secutus est, quae *Reg. Harleian.* & *Cantab.* obsidet. In editione sua veram scripturam repraesentavit *Pet. Victorinus*, quam tenent *Balliol.* & *Pal.* primus. *Davies.*

vel dicere: nec enim (¹ id quod recte existi-
mas) oratoria illa studia deserui, quibus etiam
² te incendi, quamquam flagrantissimum, ac-
ceperam; nec ea, quae nunc tracto, minuunt,
³ sed augent potius illam facultatem: nam cum
hoc genere philosophiae, quod nos sequimur,
magnam habet orator societatem: subtilitatem
enim ab Academia mutuatur, & ei vicissim red-
dit ubertatem orationis & ornamenta dicendi.
Quamobrem, inquam, quoniam utriusque stu-
dii nostra possessio est; hodie, utro frui malis,
optio sit tua. Tum Hirtius, Gratissimum, in-
quit, & tuorum omnium simile: nihil enim
umquam abnuit meo studio voluntas tua. Sed
quoniam ⁴ rhetorica mihi vestra sat nota, reque
in

¹ Id quod recte existimas] Pri-
ma vox MSSis Eliens. & Reg.
debetur. Ven. autem 1471. dat
illud quod recte &c. Davies.

² Te incendi—acceperam] For-
san te incendere — acceperam.
Idem.

³ Sed augent potius illam fa-
cultatem] Hinc M. Tullius non
tantum se debere scholis Rhetor-
um, quantum Academiae spatiis,
frequenter ipse testatus est, ut tra-
dit Quintilianus Inst. Orat. lib.
xii. cap. 2. Vide sis & aucto-
rem de causis Corr. Eloq. cap.
xxxii. Idem.

⁴ Rhetorica mihi vestra] Vul-
go nostra, quibus accedit MSS-
orum pars major: vera tamen
est ea lectio, quam recepi, quam-
que praestant Eliens. & Tur-
cobi, Lambini, nec non Aldi ne-

potis editiones; in Rhetoricis e-
nim Hirtius Ciceronis erat disci-
pulus. Idem.

⁵ Contra propositum] Balliol.
habet positam. Omnino lege po-
situm. Sic paullo post: Ponere
aliquid, ad quod audiam, volo.
Et Tusc. lib. I. cap. 4. Ponere
jubebam, de quo quis audire vel-
let. Hinc lib. I. de orat. cap. 6.
rescribendum, ut omni de re,
quaecunque sit posita, ab eo or-
nate copioseque dicatur; sic enim
MSSi duq Gallicani, cum propo-
sita sit in vulgatis. Simile men-
dum Lactantii Codices videtur
obsidere; nam lib. v. cap. xvii,
20. dant, concedamus posse fieri,
quod proponit Philosophus. Le-
gerim ponit Philosophus. De hu-
jusce verbi potestate consuli pos-
sunt Joan. Schefferus ad Phaedri
lib.

in iis & audivimus saepe, & audiemus, atque hanc Academicorum ¹ contra propositum disputandi consuetudinem indicant te suscepisse Tusculanae disputationes; ponere aliquid, ⁶ ad quod audiam, si tibi non est molestum, volo. An mihi, inquam, potest quicquam esse molestum, quod tibi gratum futurum sit? Sed ita audies, ut Romanum hominem, ut timide ingredientem ad hoc genus disputandi, ut longo intervallo haec studia repetentem. Ita, inquit, audiam te disputantem, ut ea lego quae scripsisti: proinde ordire.

Multa hic desunt.

¹ Consideramus hic, ^{**} quorum in aliis, ut in ³ Antipatro poeta, ut ⁸ in brumali die natis,

¹ ut

lib. III. Fab. 14. & J. G. Graevius ad Ciceronis Fam. lib. ix. Epist. 26. Idem.

⁶ Ad quod audiam] Adversus quod te dicentem audiam. Ciceron. Fin. lib. I. cap. 8. Ad haec, nisi molestum est, habeo, quae velim. Et lib. II. cap. 1. Ut ad ea, quae ii respondissent, si quid videretur, diceret. Simili modo loquuntur Graeci. Xenophon de Exped. Cyri lib. vii. cap. vi. 27. Ἀλλὰ φάσιντι ἂν, ἰδὲ τὰ ἐνέχοντα τίτι λαβεῖν, ὥς μὴδὲ, εἰ ἔβλεπο, ἰδὲ καὶ ἔξαπατᾶν. ΠΡΟΣ ΤΑΥΤΑ Δὲ ἀνέσπει, ἃ ἐγὼ σὺν ἂν ποτε εἶπον &c. Clemens Hom. iv. c. 24. ΠΡΟΣ αὐτὰ, ἃ μάλιστα λέγουσι, ἀπεποι. Idem Hom. xiv. cap. xi. Ἰνα ΠΡΟΣ αὐτὰ ἀκούω, μὴδ' αὖτε ἴχω. Vide nos ad Epitomen Laetantii cap. xxix. pag. 57. &

Josephum de vita sua c. 65. Idem.

⁷ Consideramus hic ^{**} quorum in aliis] Sic edidimus, ut indicaretur hiatus: aliquid enim manifestum deest, quod notavit etiam Pal. sec. Librarius. Observat autem Gruterus in duobus, quibus usus est, Codicibus nescio quos lacunae supplendae versus admissos esse. Credo non alios fuisse quam quos Balliol. & Harleian. exhibent:

Sunt qui in fortunae jam castibus omnia ponant,

*Et mundum credant nullo re-
stare moveri,*

*Natura volvente vices & lu-
cis & anni.*

Pater eorum Juvenalis est Satir. xiii. 86. Idem.

⁸ In brumali die natis] De viris eodem die natis, idemque futurum

¹ ut in simul aegrotantibus fratribus, ut in ufrina, ut in unguibus, ut in reliquis ejusmodi, naturae contagio valet, quam ego non tollo: vis est nulla fatalis. In aliis autem fortuita quaedam esse possunt, ut in illo naufrago, ut in Icadio, ut in ² Daphitae. Quaedam etiam Posidonius (pace magistri dixerim) comminisci videtur. ³ Sunt, inquam, quidem absurda. Quid enim si Daphitae fatum fuit ⁴ ex equo cadere, atque ita perire? ex hocne equo, qui, cum equus non esset, nomen habebat alienum? aut

Philippus

fatum fortitis egisse Tullium censeo. Tales erant, verbi causa, Polystratus & Hippoclidēs philosophi, eodem die nati, ejusdem praetoris Epicuri sectam secuti, patrimonii etiam possidendi adeundaeque scholae communionē conjuncti, eodemque momento temporis ultima senectute extincti. Verba sunt Valerii Maximi lib. I. c. viii, 17. extern. Silius Italicus II, 636.

Vos etiam primo gemini cecidistis in aevo

Eurymedon fratrem, & fratrem mentite Lycorma,

Cuncta pares; dulcisque labor sua nomina natis

Reddere, & in vultu genetricki stare suorum.

Adi sis etiam Statium Thebaid. vi, 343. Idem.

¹ Ut in simul aegrotantibus fratribus] Hunc pertinent illa, quae a Divo Augustino adducuntur in lib. v. de Civ. Dei cap. 2. Cicero dicit Hippocratem nobilissi-

multum medicum scriptum reliquisse, quosdam fratres, cum simul aegrotare coepissent, & eorum morbus eodem tempore ingravesceret, eodem levaretur, geminos suspicatum: quos Posidonius Stoicus, multum Astrologiae deditus, eadem constitutione astrorum natos, eademque conceptos solebat asserere. Urfin.

² Daphitae] Strabo lib. xiv. p. 958. tradit λόγιον ἐκπεσὺν αὐτῷ (Δαφίται) λίγαλ, Φυλάττιον τοῦ Θόρακου, oraculum Daphitae datum fuisse, ut Thoracem caveret. Non igitur de proverbio nato locutus est doctissimus Geographus, ut male statuit Hadr. Turnebus. Pari quoque modo, ne Aldum nepotem memorem, lapsus est vir summus Des. Erasmus Adag. p. 207. ed. Hanov. Dav.

³ Sunt, inquam, quidem absurda] Penultimam vocem fide MSSorum Balliol. Eliens. Harleian. & Ven. 1471. delere praestat, quam cum Turnebo in quac-

dam

Philippus hæc in capulo quadrigulas vitare monebatur? Quasi vero capulo sit occisus. Quid autem magnum, & naufragum illum sine nomine in rivo esse lapsum? quamquam huic quidem hic scribit prædictum in aqua esse pereundum. Ne hercule Icadii quidem prædonis video fatum ullum: nihil enim scribit ei prædictum. Quid mirum igitur, ex spelunca saxum in crura ejus incidisse? puto enim, etiamsi Icadius tum in spelunca non fuisset, saxum tamen illud casurum fuisse. Nam aut nihil

dam mutare. *Idem.*

4 *Ex equo*] Res plane diversas miscet eruditissimus Turnebus: nam cum *Sirabo* lib. xiv. pag. 958. ἐκ ὅρου καλυμμένου Θάρακι πικρὸν δὲν Δαφίταις τὸ γράμμα πικρὸν tradiderit; noster, *Valerius Maximus* lib. I. cap. viii. 8. extern. *Hesychius* Milesius p. 23. & *Suidas*, cum de saxo, cui nomen erat *Equi*, præcipitatum scribunt. Non igitur narrationes, quæ sibi repugnant, in unum fuere confundendæ: nam in monte Thorace saxum, quod *Equus* vocabatur, fuisse nullo modo constat. Vulgo de equo. Male. *Idem.*

5 *Quadrigulas*] *Ast Aelianus* V. H. lib. III. cap. 45. ita rem narrat: Φίλιππος φασὶ χρηστὴν ἐκπαιθεῖν ἐν Βοιωτίᾳ ἐν Τροφῶνι, φυλάττοντα δὲν τὸ ἄρμα. Ἐκείνῳ δὲ, δὲν τὸ χρηστὸν, λόγος ἔχει μηδὲν ἀναστῆναι ἄρμα. Διπλοῦς δὲ ἐπὶ τούτοις ὑποβρεῖ λόγος. οἱ μὲν γὰρ φασί, τὸ τὸ Πανσθένις ἔλφος, ὃ

τὸν Φίλιππον διαχρίσας, ἄρμα ἔχει ἐπὶ τῷ λαβῆς ἀεγυλομένον ἐλίσσαντος· ὁ δὲ ἕτερος τὴν Θηβαίαν τὴν καλυμμένην ἄρμα ἀναστῆναι. Hoc vero probabile non videtur, cum non tantum *Valerio Maximo* lib. I. cap. viii. 9. extern. repugnet; sed & *Philippum Aegis*, oppido Macedoniae, trucidatum scribat *Diodorus Siculus* Bibl. lib. xvi. pag. 479, seqq. De ejus caede videri possint *Clitomachus* apud *Stobaeum* Sermon. xcvi. pag. 534. & *Justinus* lib. ix. c. 6. *Idem.*

6 *Quid autem magnum, & naufragum illum sine nomine, in rivo esse lapsum?*] Tollenda stellularum nota, nescio quo modo e regione posita. Sensus est, quid mirum est, naufragum quoque illum, in rivo esse lapsum? In tulit autem, post vocem *magnum*, particulam &, propterea quod exemplum de *Daphita* & de *Philippo* confutarat: quasi diceret, præterea. *P. Manucius.*

hil est omnino fortuitum, aut hoc ipsum potuit evenire fortuna. Quaero igitur, (atque hoc late patebit) ¹ si fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla vis esset; & forte, temere, casti, aut pleraque fierent aut omnia; num aliter, ac nunc eveniunt, evenirent? Quid ergo adtinet inculcare fatum, cum sine fato ratio omnium rerum ad naturam fortunamve referatur? Sed Posidonium, sicut aequum est, cum bona gratia dimittamus: ad Chrysippi laqueos revertamur. Cui primum quidem de ipsa contagione rerum respondeamus: reliqua postea persequemur. Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubres, alios pestilentes: in aliis esse pituitosos & quasi redundantes, in aliis exsiccatos atque aridos: multaque sunt alia, quae inter locum & locum plurimum differunt. Athenis tenue caelum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: crassum Thebis, itaque pingues Thebani & valentes. Tamen neque illud tenue caelum efficiet, ut aut Zenonem quis, aut Arcesilam, aut Theophrastum audiat; neque crassum, ut Nemea potius quam Isthmo victoriam petat. ² Dijunge longius: quid

¹ Si fati omnino nullum nomen] Aristoteles in libro *μετὰ ἰερωνίας* cap. x. Οὐδὲν ἄρα ἔστι ἰσὺς, ἔστι γὰρ, ἔστι ἀπὸ τύχης, ἔστι ὁπότερ' ἐτύχη, ἔστι ἔσται, ἢ οὐκ ἔσται, ἀλλ' ἔξ ἀνάγκης ἄπαντα. Urfinus.

² Dijunge longius] Balliol. *dijungo longius*. Reg. & Cantab. *habent dijunge locos*. Eltenf. au-

tem, *distingue locos*. Codicum vero nostrorum varietates retulimus, ut, quae verā sit lectio, dispiciant acutiores. Vereor enim, ne corrupti sint hoc in loco cuncti libri. Davies.

³ Ut igitur ad quasdam res natura loci pertinet] Post haec verba in libris omnibus sequitur *dé-inceps*

quid enim loci natura adferre potest, ut in porticu Pompeii potius, quam in campo ambulemus? tecum, quam cum alio? Idibus potius, quam Kalendis? ³ Ut igitur ad quasdam res natura loci pertinet aliquid, ad quasdam autem nihil: sic adfectio astrorum valeat, si vis, ad quasdam res; ad omnes certe non valebit. At enim quoniam in naturis hominum dissimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectent; alii libidinosi, alii iracundi, aut crueles, aut superbi sint; alii talibus vitis abhorreant: quoniam igitur, inquit, tantum natura a natura distat, quid mirum est, has dissimilitudines ex differentibus causis esse factas? Haec differens, qua de re agatur, & in quo causa consistat, non videt. Non enim, si alii ad alia propensiores sint propter causas naturales & antecedentes, idcirco etiam nostrarum voluntatum atque adpetitionum sunt causae naturales & antecedentes: nam nihil esset in nostra potestate, si res ita se haberet. Nunc vero fatemur, acuti hebetesne, valentes inbecilline simus, non esse id in nobis. ⁴ Qui autem ex eo cogi putat, ne ut sedeamus quidem

inceps, & operatur aliquid, quod ego funditus sustuli, ut alienum & ex declaratione superiorum natum. LAMBIN.

Ibid. Plura delevit Lambinus, quam deleri debuere: nam *Vistoriani, Gruteriani*, nostrique *Bal-liol. Reg. Cantab.* exhibent, ut igitur ad quasdam res natura loci

pertinet aliquid; & ita recte legitur. *Davies.*

⁴ Qui autem ex eo cogi] Alii legunt colligi. Ego nihil muto; nam primum sic habent, ut edidi, omnes libri & MSSi & typis impressi: deinde sic dictum a *Cicerone cogi*, ut a Graecis *οὐκ ἀναλ.* Lambin.

dem aut ambulemus, voluntatis esse; is non videt,¹ quae quamque rem res consequatur. Ut enim & ingeniosi & tardi ita nascantur antecedentibus causis, itemque valentes & inbecilli; non sequitur tamen, ut etiam sedere eos, & ambulare, & rem agere aliquam, principalibus causis definitum & constitutum sit.² Stilponem, Megareum philosophum, acutum sane hominem & probatum temporibus illis accepimus. Hunc scribunt ipsius familiares &³ ebriosum & mulierosum fuisse: neque hacc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem: vitiosam

¹ Quae quamque rem res consequatur] Vulgo rem praetermittunt. Ei vero voci sedem suam, jubentibus Balliol. Harleian. Reg. Cantab. Ascens. Victor. & Ven. 1471. dedimus. Davies.

² Stilponem, Megareum p. illo-
sophum] Aliter, quam praestans ejus eruditio flagitabat, hic se gessit Hadr. Turnebus: siquidem vitiatis codicibus inhaerens, Stilphonem, non Stilponem, scribendum contendit. Proorsus vero nugatur, qui Megareon philosophum legit: nam genitivum pluralem, qualis est Μεγαρίων, in hisce formulis non adhibet Cicero. Neceffe est vel Megareum legas, vel Megaricum, prout habent plerique libri. Idem.

³ Ebriosum & mulierosum fuisse] Hoc ab iis non est traditum, quorum commentarios habemus. Quin & Origenes contra Celsum lib. I. pag. 50. ait: Πο μὲν τῆς Ἑλλήσις εἰς πρὸς Φαίδω, & οὐκ

οἶδα εἰ διότιρθ. καὶ εἰς Πολέμων, μεταβαλόντες ἀπὸ αὐτοῦ καὶ μοχλοτάτου βίου, φιλοσόφους. Nec alios habuit, quos memoraret lib. III. pag. 152. Vel igitur nostrum, vel Origenem, fefellit memoria. Iis tamen Speusippum licet addere, quem ἐν πολλῇ ἀνίσταται καὶ ἀκαλασίας a Platone revocatum fuisse tradit Plutarchus de Frat. Amore pag. 491. Idem.

⁴ Quid? Socratem nonne legimus quemadmodum notavit Zopyrus physiognomon] Videtur hoc Cicero transtulisse de Graeco scriptore, a quo Alexander Aphrodisiensis exscripsit ea, quae edidit in libro περὶ εἰμαρμένης p. 164. Εἰπόντος γὰρ Ζωπύρου ὅτι φυσιογνομὸς περὶ Σωκράτους ὅτι φιλοσόφῳ ἀποπά πια καὶ πλείονι ἐφεσώπει τὴν προαιρέσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν βίαν, & ἐπὶ ταῖς ἐνδὲ τῆς πρὸς τὸν Σωκράτην καταγλαμίνῃ, ἵδου εἶπαι ὁ Σωκράτης ἐν τῇ τῶν Ζωπύρου ἢ γὰρ αὐτῶν πικρῇ, ὅτι ἐπὶ τῇ φύσει, εἰ μὴ

sam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo umquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium viderit. * Quid? Socratem, nonne legimus, quemadmodum notarit Zopyrus physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere? Stupidum esse † Socratem dixit & ‡ bardum: quod jugula concava non haberet, obstructas eas partes & obturatas esse dicebat: addidit etiam, § mulierosum: in quo Alcibiades cachinum dicitur sustulisse. Sed haec ex naturalibus causis

Δὲ τὴν ἐκ φιλοσοφίας ἀσκησὶν ἀμείνων τ' φύσιν ἔχοντο. Urfinus.

§ Socratem dixit] Immerito prorsus hasce voces, ut supervacuas, expungendas censuere Guilielmus & Gruterus, cum sint orationi necessariae. Davies.

6 Bardum] Zopyrus, in eo quod bardum Socratem dixerit, graviter est lapsus: nam testis est Porphyrius, qui contumeliosissima quaeque de praeclaro illo viro corraserat, εἶναι αὐτὸν πρὸς ἑδὴν μὲν ἌΦΥΑ, ἀπαίδευτον δὲ περὶ πάντων, ὡς ἀπλῶς εἰπαὶ· ἡδὲν δὲ ἑδὲ γράμματα πῶν π ἐπίστωδαι. Vide Theodoretum Ther. I. pagg. 8. 11. Judicium vero, quod de Socrate tulit ille Physiognomon, ex Alexandro Aphrodisiensi repetit Eusebius Praep. Evang. lib. vi. cap. 9. Idem.

7 Mulierosum] Hoc quidem de Socrate sparserunt invidi viri, veraeque virtutis hostes, quibus fidem temere dederunt nonnulli

Patres. Vide Socratem H. E. III. 23. Porphyrius apud Cyrillum in Julian. lib. vi. pag. 186. γὰρ γὰρ Φιν Σωκράτη πρὸς τὴν τ' Ἀφροδισίαν χοῆον σφοδρότερον μὲν εἶναι, ἀδικίαν δὲ μὴ προσεῖναι, ἢ τ' ταῖς γαμικαῖς, ἢ ταῖς κοιναῖς καὶ τ' μέναι. Ipse Cyrillus lib. vii. pag. 226. Σωκράτης συνέφροτο γυναικί, Μυρτοῖ τ' Φημὶ καὶ Πανδρίπῃ· συνέπλεκετο δὲ καὶ ταῖς ἱταρωζομέναις, καὶ ἀκάθεκτος ἦν εἰς ὀρέξεις αἰχρῆς καὶ μυστροφτάτας. Vide sis, inter alios, etiam Theodoretum Therap. xii. pagg. 174. 175. Sed in praestantissimum hunc philosophum plane sunt injurii, cum, ut ipse dixit, quicquid vitii ex prava concretionem corpus habuerat, animi bene sibi conscia divinitas temperavit. Verba sunt Julii Firmici Mathef. lib. I. cap. 3. Adi sis & nostrum Tusc. lib. iv. cap. 37. Origenem in Celsum lib. III. p. 151. ac Theodoretum Therap. iv. pag. 56. Idem.

causis vitia nasci possunt: extirpari autem & funditus tolli, ut is ipse, qui ad ea propensus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non est id positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, disciplina: quae tolluntur omnia, si vis & natura fati ex divinationis ratione firmabitur. Et enim si est divinatio, qualibusnam a perceptis artis proficiscitur? ¹ Percepta appello, quae dicuntur Graece *ᾑσθήματα*. Non enim credo nullo percepto aut ceteros artifices versari in suo munere, aut eos, qui divinatione utantur, futura praedicere. Sint igitur astrologorum percepta huiusmodi: Si quis, verbi causa, oriente Canicula natus est, is in mari non morietur. Vigila, Chrysippe, ne tuam causam, in qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio est, deseras. Si enim est verum, quod ita connectitur, Si quis oriente Canicula natus est, in mari non morietur; illud quoque verum est, Si Fabius oriente Canicula natus

¹ *A perceptis artis*] Delendam puto vocem ultimam, quippe quae prorsus est supervacanea, nec in Balliol. aut Harleian. compareret. Altera vero *Lactantio* restituenda; nam lib. III. cap. vi. 12. in vulgatis est, *Qui vero sententia loco pronuntiat nihil sciri, tanquam praeceptum proficitur & cognitum. Lege perceptum.* Davies.

² *Percepta appello, quae dicuntur Graece ᾑσθήματα*] Sic legendum, *percepta*, non *praecepta*; & paulo ante, *a perceptis artis*, non

a praeceptis artis: *ᾑσθήματα* enim valet percipere, cognoscere, contemplari. Hinc *ᾑσθήματα* percepta, seu perceptiones, & cognitiones. LAMBIN. Haec omnia praeceperat *Victorius* ad huiusce libri principium.

³ *Ut propositum est*] Omnino legendum, *ut positum est*, licet vulgatam lectionem servant omnes nostri. Paulo ante: *Quoniam certum in Fabio* ponitur, *natum esse eum Canicula oriente.* Vide quae diximus ad huiusce libri c. 2. Davies.

tus est, Fabius in mari non morietur. Pugnant igitur haec inter se, Fabium oriente Canicula natum esse, & Fabium in mari moriturum: & quoniam certum in Fabio ponitur, natum esse eum Canicula oriente; haec quoque pugnant, & esse Fabium, & in mari esse moriturum. Ergo haec quoque conjunctio est ex repugnantibus, Et est Fabius, & in mari Fabius morietur: quod, ³ ut propositum est, ne fieri quidem potest. Ergo illud, Morietur in mari Fabius, ex eo genere est quod fieri non potest. Omne igitur, quod falsum dicitur in futuro, id fieri non potest. At hoc, Chrysippe, minime vis: ⁷
⁴ maximeque tibi de hoc ipso cum Diodoro certamen est: ille enim id solum fieri posse dicit, quod aut sit verum, aut futurum sit verum; & ⁵ quicquid futurum sit, ⁶ id [dicit] fieri necesse esse, & quicquid non sit futurum, id negat fieri posse. Tu, & ⁷ quae non sunt futura, posse fieri dicis, ut frangi hanc gemmam

⁴ Maximeque tibi &c.] Hieronymus advs. Pelagium p. 557. E. Inter Diodorum & Chrysippum valentissimos Dialecticos meli duvatur ista contentio est. Diodorus id solum posse fieri dicit quod aut sit verum, aut verum futurum sit; & quicquid futurum sit id fieri necesse esse, quicquid autem non sit futurum, id fieri non posse. Chrysippus vero, & quae non sunt futura, posse fieri dicit, ut frangi hoc margaritum, etiamsi id nunquam futurum sit. Locum, quem tractamus, ad verbum fere de-

scripsit Presbyter Stridonensis. Vide porro Petr. Victorium in Epist. Fam. ix, 4. Idem.

⁵ Quicquam futurum sit, id dicit fieri necesse esse] Aristoteles in libro meli ipsemet, cap. x. ἄναρ ἢ τὰ ἐσόμενα ἀναγνῶνται. Urfinus.

⁶ Id dicit fieri necesse esse] Ex Hieronymo deleatur verbum dicit, quod nescit etiam Ascens. 1511. Davies.

⁷ Quae non sunt futura] Sic Hieronymus, Balliol. & Harleian. Vulgo sint. Idem.

mam, etiamsi id numquam futurum sit: neque necesse fuisse ¹ Cypselum regnare Corinthi, quamquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset. ² At si ista comprobabis divina praedicta, & ³ quae falsa in futuris dicuntur, ⁴ in his habebis, ut ea fieri non possint: ut, si dicatur, Africanum ⁵ Karthagine potiturum, & si vere dicatur de futuro, idque ita futurum sit, dicas esse necessarium: quae est tota Diodori vobis inimica sententia. Et enim si illud vere connectitur, Si oriente Canicula natus es, in mari non morieris: primumque, quod in connexo, Natus es oriente Canicula, necessarium est: (omnia enim vera in praeteritis, necessaria sunt, ut Chrysippo placet dissentienti a magistro Cleanthe, quia sunt inmu-

¹ Cypselum] Ut videtur, frustra sudat & aestuat vir doctissimus *Haedr. Turnebus*: non enim tradit noster, millesimo ante anno praedictum esse Cypseli regnum, sed, pro Chrysippi sententia, id necesse non fuisse, licet, tot ante saeculis, Apollinis editum fuisset oraculo. Quae vero redditae sint Eetioni, Bacchiadis, ipsique Cypselo sortes, docebit *Herodotus* lib. v. cap. 92. Adi sis & *Eusebium* Praep. Evang. lib. v. cap. 35. *Davies*.

² At si ista comprobatis divina praedicta: & quae falsa &c.] Hic locus ut in vulgatis legitur, non videtur integer: sententia enim non concluditur neque finitur, nascens ab illo principio, at si ista comprobabis &c. nisi dica-

mus esse Hyperbatum, quod pertineat ad haec quae sequuntur, sed tamen, si naturalis est &c. quod non arbitror. Neque quidquam deest & sententia apte clauditur, hoc modo: At si ista comprobabis divina praedicta, tum & ea, quae falsa in futuris dicuntur, in iis habere cogaris, quae fieri non possunt, ut si dicatur Fabium &c. & contra, quod vere dicatur de futuro, quodque ita futurum sit, ut Africanum Karthagine potiturum, dicere cogaris esse necessarium. Praeterea deest in omnibus libris, uno atque altero excepto, hoc totum: ut si dicatur Fabium in mari periturum; & quod vere dicatur de futuro, dices esse necessarium. *Lambinus*.

³ Quae falsa in futuris dicuntur]

inmutabilia, nec in falsum e vero ⁶ praeterita possunt convertere) si igitur quod primum in connexo est, necessarium est; fit etiam quod consequitur necessarium. Quamquam hoc Chrysippo non videtur valere in omnibus. Sed tamen, si naturalis est causa, cur in mari Fabius non moriatur, in mari Fabius mori non potest. Hoc loco Chrysippus aestuans falli sperat Chaldaeos ceterosque divinos, neque eos usuros esse conjunctionibus, ut ita sua percepta pronuntient, Si quis natus est oriente Canicula, is in mari non morietur: sed potius ita dicant, Non & natus est quis oriente Canicula, ⁷ & is in mari morietur. O licentiam joculari! ne ipse incidat in Diodorum, docet Chaldaeos, quo pacto eos exponere percepta oporteat. Qua-

RO

tur] Vulgo dicuntur. At Harleian. & Aicenf. dicuntur; idque rectum. Davies.

4 In his habebis] Alii libri habent *habemus*, quod minus probo: hoc enim videtur Cicero sentire; si comprobabis haec divina praedicta, seu oracula, eaque vera & necessaria putabis, incides in angustias, quas reformidas: nam tu, qui fatum quidem ponis, sed necessitatem tollis, cogeris fateri, & ea, quae sunt falsa in futuro, fieri non posse, & quod verum est in futuro, necessario eventurum: quae est Diodori sententia. Diodorus enim haec dicebat, si falsa est haec enuntiatio in futuro, *cras caenabit Epicurus*, non potest fieri, ut cras caenet Epicurus: & si vera est haec enuntiatio in futuro,

cras caenabit Epicurus, necessario cras caenaturus est Epicurus: quod utrumque negat Chrysippus. LAMBIN. Ibid. Sic cum Lambino dedi, non *habemus*, ut vulgo. Ceteroqui *quoniam* est perplexa, nec ulterius conjecturis libet indulgere. Davies.

5 *Karthagine positurum*] Libri veteres habent, *Karthaginem positurum*; & ita legendum. Lamb.

6 *Praeterita possunt convertere*] Sic legendum ex Eliensi nostro. Vulgo *converti*. Vide nos ad cap. 9. Davies.

7 *Et is in mari morietur*] Bal-liol. Reg. & Cantab. addita negandi particula, dant, *is in mari non morietur*. Hoc, consentientibus libris, indicandum putavi; licet mihi praeter auctoris mentem esse videatur. Idem.

ro enim, si Chaldaei ita loquantur, ut negationes infinitarum conjunctionum potius, quam infinita connexa ponant; cur idem medici, cur geometrae, cur reliqui facere non possint? Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet, Si cui venae sic moventur, is habet febrem: sed potius illo modo, Non ei venae sic moventur, & febrem is non habet: itemque geometres non ita dicet, In sphaera maximi orbis, medii inter se dividuntur: sed potius illo modo, Non & sunt in sphaera maximi orbis, & hi non medii inter se dividuntur. Quid est, quod non possit isto modo ex connexo transferri ad conjunctionum negationem? Et quidem aliis modis easdem res efferre possumus. Modo dixi, In sphaera maximi orbis, medii inter se dividuntur: possum dicere, Si in sphaera maximi orbis erunt; possum dicere, Quia in Sphaera maximi orbis erunt. Multa genera sunt enuntiandi, nec ullum distortius, quam hoc, quo Chrysippus sperat Chaldaeos contentos Stoicorum causa fore.

9 Illorum tamen nemo ita loquitur: majus est enim has contortiones orationis, quam signorum ortus obitusque perdiscere. Sed ad illam

Diodori

1 *Quia non apparent*] Reg. Harleian. & Ven. 1471. *appareret*. Legendum *apparet*, ut ad immutabilitatem referatur. *Davies*.

2 *Ut, quamquam de futuro dicitur*] *Dicetur* Lambinus, sed melius *dicatur*, ut est in MSto. *URSINUS*. Ibid. *Lambini* sententiam pervertit *Ursinus*: nam vir ille doctus, cum

in vulgatis esset *dicetur*, legendum coniecit *dicitur*, uti quidem dudum ediderat *Victorius*. Nos tamen MSSStos *Ursin.* Harleian. Reg. & Cantab. sequimur. *Davies*.

3 *Tamen ut id*] *Lege tamen id*, ut exhibet Harleian. *Idem*.

4 *Non possit convertere*] *Vul-*

Diodori contentionem, quam *ἡ ἀντιθέσις* appellant, revertamur; in qua quid valeat id, quod fieri possit, anquiritur. Placet igitur Diodoro, id solum fieri posse, quod aut verum sit, aut verum futurum sit. Qui locus adtingit hanc quaestionem, Nihil fieri, quod non necesse fuerit: & Quicquid fieri possit, id aut esse jam aut futurum esse, nec magis commutari ex veris in falsa ea posse quae futura sunt, quam ea quae facta sunt: sed in factis immutabilitatem apparere; in futuris quibusdam, ¹ quia non apparent, ne inesse quidem videri: ut in eo, qui mortifero morbo urgeatur, verum sit, Hic morietur hoc morbo: at hoc idem si vere dicatur in eo, in quo vis morbi tanta non appareat, nihilo minus futurum sit. Ita fit, ut commutatio ex vero in falsum ne in futuro quidem ulla fieri possit. Nam, Morietur Scipio, talem vim habet, ² ut, quamquam de futuro dicatur, ³ tamen ut id ⁴ non possit convertere in falsum: de homine enim dicitur, cui necesse est mori. Sic si diceretur, Morietur noctu in cubiculo suo vi oppressus Scipio, vere diceretur; id enim fore diceretur, quod esset futurum; futurum autem fuisse, ex eo, quia factum

go *converti*. Sed nos Eliensem nostrum sequimur, nec aliter loqui solent optimi scriptores. *Salustius* Catil. c. 6. *Regium imperium — in superbiam dominationemque convertit*. *Caesar* B. G. lib. v. cap. 49. *Perscribit in literis, hostes ab se discessisse, omnemque ad eum multitudinem con-*

vertisse. *Virgilius* Georg. III, 365.

Et totae solidam in glaciem vertere lacunae.

Ita *Livius*, *Horatius* & alii; ut *Ciceronis* manum servasse videatur ille Codex, praesertim cum noster hunc loquendi modum aliis in locis adhibeat. *Idem.*

¶ *Nec*

Etum est, intellegi debet: nec magis erat verum, Morietur Scipio, quam, Morietur illo modo: ¹ nec minus necesse mori Scipionem, quam illo modo mori: nec magis inmutabile ex vero in falsum, Necatus est Scipio, quam, Necabitur Scipio: nec, cum haec ita sint, est causa, cur Epicurus fatum extimescat, & ab atomis petat praesidium, easque de via deducat, & uno tempore suscipiat res duas inenodabiles: unam, ut sine causa fiat aliquid; ex quo existet, ut ² de nihilo quidpiam fiat, quod nec ipsi nec quiquam physico placet: alteram, ut, cum duo ³ individua ⁴ per inanitatem ferantur, alter in e regione moveatur, alterum declinet. Licet enim Epicuro, concedenti omne enuntiatum aut verum aut falsum esse, non vereri, ne omnia fato fieri sit necesse: non enim ⁵ aeternis causis naturae necessitate manantibus verum est id, quod ita enuntiatur, Descendit in Academiam Carneades; nec tamen sine causis: sed interest inter causas fortuito antegressas, & inter

¹ Nec minus necesse] Petro quidem Ramo legendum videbatur, nec magis necesse, quod in hoc verborum situ plane flagitat auctoris mens & sententia. At si, vocibus leviter transpositis, reponas nec minus necesse mori Scipionem illo modo quam mori, alia mutatione non est opus. Hoc malim: nam quae Turnebus habet, contorta sunt & coacta. Davies.

² De nihilo quidpiam fiat] Similiter contra casum disserit Bo-

etius Conf. Phil. lib. v. Pr. 1. Nam nihil ex nihilo existere, vera sententia est, nemo quam veterum refragatus est — At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videtur. Vide sis infra cap. xi. Idem.

³ Individua] Legendum fortassis est individua corpora. Lamb.

⁴ Per inanitatem ferantur] Legendum videtur, per inanitatem deorsum ferantur: ponit enim Epicurus etiam notum sursum, qui sit κατὰ πλάγην & κατὰ πάλιν

ter causas cohibentes in se efficientiam naturalem. Ita & semper verum fuit, Morietur Epicurus, cum duo & septuaginta annos vixerit, Archonte ⁶ Pytharato; neque tamen erant causae fatales, cur ita accideret: sed quod ita accidisset, certe casurum, sicut cecidit, fuit. Nec ii, qui dicunt immutabilia esse quae futura sint ⁷ nec posse verum futurum convertere in falsum, fati necessitatem confirmant, sed verborum vim interpretantur. At, qui introducunt causarum seriem sempiternam, ii mentem hominis voluntate libera spoliata necessitate fati devinciunt. Sed haec haftenus. Alia videamus: concludit enim Chrysippus hoc modo, Si est motus sine causa; non omnis enuntiatio, quod ἀξίωμα dialectici appellant, aut vera, aut falsa erit: causas enim efficientes quod non habebit, id nec verum nec falsum erit: omnis autem enuntiatio, aut vera aut falsa est: motus ergo sine causa nullus est. Quod si ita est, omnia, quae fiunt, causis fiunt antegressis: id si ita est, ⁸ omnia fato fiunt: efficitur igitur, fato fieri quaecunque

μὲν. Qua de re nos plura in commentariis *Lucretianis*. Idem.

⁵ *Aeternis causis*] Balliol. & Reg. exhibent, *externis causis*. Legendum puto *ex aeternis causis*: sic enim plus vice simplici loquetur *Tullius* infra cap. 10. *Davies*.

⁶ *Pytharato*] Ita scribendum: in argenteo enim Atheniensium Graeco numismate ΠΥΘΑΡΑΤΟΣ archon descriptus est. *Ursin*.

⁷ *Non posse verum futurum*

convertere in falsum] Vulgo *converti in falsum*, cum quibus faciunt Reg. & Cantab. At Pall. omnes, Pithocan. Victor. Eliens. Harleian. & Balliol. eam servant lectionem, quam nos jure merito recepimus: nim scriptoribus usitatus est hic loquendi modus, ut satis notum. *Davies*.

⁸ *Omnia fato fiunt*] Leg. cum Balliolensi *omnia*, quae fiunt, *fato fiunt*: sic enim loqui amat noster. *Idem*.

¹ *Non*

cunque fiant. Hic primum si mihi libeat adsentiri Epicuro, & negare omnem enuntiationem aut veram esse aut falsam; eam plagam potius accipiam, quam fato omnia fieri comprobem: illa enim sententia aliquid habet disputationis, haec vero non est tolerabilis. Itaque contendit omnes nervos Chrysippus, ut persuadeat, omne ἀξίωμα aut verum esse aut falsum. Ut enim Epicurus videretur, ne, si hoc concesserit, concedendum sit, fato fieri quaecumque fiant: (si enim alterutrum ex aeternitate verum sit, esse id etiam certum: & si certum, etiam necessarium: ita & necessitatem & fatum confirmari putat) sic Chrysippus metuit, ne, si non obtinuerit, omne, quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, non teneat, omnia fato fieri, & ex causis aeternis rerum futurarum. Sed Epicurus declinatione atomi vitari fati necessitatem putat. Itaque

1 Non teneat omnia fato fieri] Sic nunc edidi: nam olim aliter; nempe hoc modo: *aut verum aut falsum, omnia fato fieri non possint*. Cum enim libri omnes vulgati sic haberent, *aut verum aut falsum, omnia fato possint*; ego videns negationis particulam in hac lectione desiderari, ratione flagitante, eam addideram; itaque edideram: Sic Chrysippus metuit, ne, si non obtineat, omne quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, omnia fato fieri non possint; plana & Stoicis consentanea sententia. Sed nunc, ut dixi, sicut *Pet. Victorius* edidit, eundem existimavi: sic Chrysip-

pus metuit, ne, si non obtineat omne, quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, non teneat, id est, non obtineat, omnia fato fieri, & ex causis &c. Nam, ut, quod sentio, libere dicam, hanc sinceram & veram lectionem esse puto: quod ut credam, eo facilius adducor, quod in libris MSSis nullum comparet verbi *possint* vestigium; sed ita duntaxat scriptum est, sic Chrysippus metuit, ne, si non obtineat, omne, quod enuntietur, aut verum aut falsum esse, omnia fato fieri, & ex causis &c. Omissum est scilicet a Scriptoribus Librariis hoc totum, non teneat. Lambin.

Ibid.

taque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, ² cum declinat atomus intervallo minimo: id appellat ἐλάχιον. Quam declinationem sine causa fieri, si minus verbis, re cogitur confiteri: non enim atomus ab atomo pulsa declinat; nam quî potest pelli alia ab alia, si gravitate feruntur ad perpendicularum ³ corpora individua rectis lineis, ut Epicuro placet? ⁴ Sequitur enim, ut, si alia ab alia numquam depellatur, ne contingat quidem alia aliam: ex quo efficitur, ⁵ etiamsi sit atomus, eaque declinet, declinare sine causa. Hanc Epicurus rationem induxit ob eam rem, quod veritus est, ne, si semper atomus gravitate ferretur naturali ac necessaria, nihil liberum nobis esset, cum ita moveretur animus, ut atomorum motu cogeretur. ⁶ Hinc Democritus auctor atomorum accipere maluit, necessitate omnia fieri, quam

a cor-

Ibid. Non teneat, omnia fato fieri] Vulgo non teneat, omnia fato fieri possint. Cum autem vox ultima soloecam reddat orationem, nec in Balliol. Harleian. aut Cantab. reperiatur, eam delevimus, Victorii Lambinique vestigiis insistentes. Davies.

2 Cum declinat Atomus intervallo minimo] Legendum fortasse est, quo declinat Atomus. Lambin.

3 Corpora individua] Venit in mentem, haec duo verba intrusa esse ab iis, qui glossis, ut nunc vocant, omnia refererunt. Quis enim non videt subaudiri Atomos, de quibus perspicue Cicero loquitur? P. Manucius.

4 Sequitur enim] Lego sequitur autem. Davies.

5 Ut jam si sit Atomus] Particula si quid hic habeat loci non intelligo. Quod si tollatur, fortasse nihil desiderabitur. Idem.

Ibid. Etiam si sit Atomus, eaque declinet, declinare sine causa] Vulgo ut jam si sit Atomus, eaque declinet, declinare sine causa: nec orationem vitio laborare viderunt editores; si unum excipias Paullum Manucium: qui tamen incongrua medicina locuta tentavit, licet cum eo faciat Ven. 1471. Nos MStum Regium ducem habemus. Davies.

6 Hinc Democritus auctor Atomorum]

a corporibus individuis naturales motus avel-
 11 lere. Acutius Carneades, qui docebat, posse
 Epicureos suam causam sine hac commenticia
 declinatione defendere: nam cum doceret esse
 posse quendam animi motum voluntarium; id
 fuit defendi melius, quam introducere declina-
 tionem, cujus praesertim causam reperire non
 possunt: quo defenso, facile Chrysippo possent
 resistere. Cum enim concessissent, motum
 nullum esse sine causa; non concederent, om-
 nia, quae fierent, fieri causis antecedentibus;
 voluntaris enim nostrae non esse causas exter-
 nas & antecedentes. ¹ Communi igitur con-
 suetudine sermonis abutimur, cum ita dicimus,
 Velle aliquid quempiam aut nolle sine causa:
 ita enim dicimus, *sine causa*, ut dicamus, sine
 externa & antecedenti causa, non sine aliqua.
 Ut cum vas inane dicimus, non ita loquimur,
 ut physici, quibus inane esse nihil placet: sed
 ita, ut, verbi causa, sine aqua, sine vino, sine
 oleo vas esse dicamus: sic, cum sine causa ani-
 mum dicimus moveri, sine antecedente & ex-
 terna causa moveri, non omnino sine causa,
 dicimus.

atomorum] Hic vetus liber, a quo
 abest verbum *posse* in iis quae se-
 quuntur: Acutius Carneades, qui
 docebat posse Epicureos suam cau-
 sam sine hac commenticia decli-
 natione defendere. URSIN. Omit-
 tit *posse* & Ven. 1471.

Ibid. Hinc Democritus auctor
Atomorum] Id, non hinc, est in
 omnibus nostris; & ita dedit Lam-

binus. Non male quidem. Prae-
 ferenda tamen videtur Ursiniani
 Codicis lectio, hic Democritus;
 & ita rescripserim. Davies.

¹ Communi igitur consuetudine]
 Omnes nostri dant, *communi* e-
 nim consuetudine. Leg. autem.
 Haec voculas passim confundi
 nemo fere nescit. Idem.

² In se ipsa continet] Vulgo

dicimus. De ipsa atomo dici potest, cum per inane moveatur gravitate & pondere, sine causa moveri, quia nulla causa accedat extrinsecus. Rursus autem, ne omnes a physicis inrideamur, si dicamus quicquam fieri sine causa; distinguendum est, & ita dicendum, ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere & gravitate moveatur, eamque ipsam esse causam, cur ita feratur. Similiter ad animorum motus voluntarios non est requirenda externa causa: motus enim voluntarius eam naturam ² in se ipse continet, ut sit in nostra potestate, nobisque pareat: nec id sine causa; ejus enim rei causa, ipsa natura est. Quod cum ita sit, quid est, cur non ³ omnis pronuntiatio aut vera aut falsa sit, nisi concederimus fato fieri quaecumque fiant? Quia futura vera, inquit, non possunt esse ea, quae causas, cur futura sint, non habent: ⁴ habeant igitur causas necesse est: ut ea, quae vera sunt, ita cum evenerint fato evenerint. Confectum ¹ negotium, si quidem concedendum tibi est, ⁵ aut fato omnia fieri; aut quicquam fieri posse sine causa. An aliter haec enuntiatio vera esse

in se ipso: minus eleganter, contraque quam jubent Eliens. Reg. alique Codices. Idem.

³ *Omnis pronuntiatio] Forſan omnis enuntiatio: ſic enim Tullius alibi loquitur. Idem.*

⁴ *Habeant — fato evenerint] Adeo perplexa eſt oratio, ut exitum vix invenias. Leg. habeant igitur cauſas, necesse eſt, ea quae*

vera ſunt: ita, cum evenerint, fato evenient; prout Reg. & Cantab. diſerte repraeſentant, niſi quod in iis ſit, & ita. Idem.

⁵ *Aut fato omnia, quae cauſas habeant cur fiant, fieri] Haec aberant a libris vulgatis. LAMBIN. Ea nimirum ex ingenio, ſed abſque ſontica, Ciceronis verbis immiſcuerat vir doctus. Dav.*

1 Niſi

esse non potest, *Capiet Numantiam Scipio*,¹ nisi ex aeternitate causa causam serens² hoc erit effectura? An hoc falsum potuisset esse, si esset sexcentis saeculis ante dictum? &, si tum non esset vera haec enuntiatio, *Capiet Numantiam Scipio*; ³ ne illa quidem eversa, vera est haec enuntiatio, *Cepit Numantiam Scipio*. Potest igitur quicquam factum esse, quod non verum fuerit futurum esse? nam ut praeterita ea vera dicimus, quorum superiore tempore⁴ vera fuerint instantia: sic futura, quorum consequenti tempore vera erunt instantia, ea vera dicemus. Nec si omne enuntiatum aut verum aut falsum est, sequitur illico esse causas immutabiles, easque aeternas, quae prohibeant quicquam secus cadere atque casurum sit. Fortuitae

¹ *Nisi ex aeternitate causa causam serens*] Veteres quidam libri habent, *nisi ex aeternitate causarum series* &c. sed hoc puto esse ex annotatione natum. Lambin.

² *Hoc erit effectura*] Eliens. *hoc erat effectura*: nec male. Deferenda tamen non est aliorum Codicum lectio. Columella de Arbor. cap. iv. Item *si scrobibus aut sulcis vineam posituri erimus, optimum erit* &c. Iterum cap. v. *Si jugatam erimus facturi, unam materiam submitto*. Vide sis & Sanctium Min. l. 15. Davies.

³ *Ne illa quidem eversa vera est haec enuntiatio, Cepit Numantiam Scipio*] Quis non videt ita esse legendum? Vult enim ostendere Cicero, si hoc verum est de praeterito, *cepit Numan-*

tiam Scipio; verum fuisse de futuro, *capiet Numantiam Scipio*. Si hoc non sit verum, ne illud quidem esse: quod absurdum dictu est. Lambin.

⁴ *Vera fuerint instantia: sic futura, quorum consequenti tempore vera erunt instantia*] Si sit in hisce commoda σύνθεσις, nihil equidem mutatum velim. Interea vero mihi fas sit cum Ven. 1471. reponere, *vera fuerit*, vel potius *fueras, instantia: sic futura, quorum consequenti* (vel. ut Balliol. *subsequenti*) *tempore vera erit instantia, ea vera dicemus*. Instantia mihi videtur nomen substantivum, quod propinquitatem vel imminentiam denotat. Sic certe usus est Nigidius apud Agellium lib. ix. cap. 12. Davies.

5 Si

titutae sunt causae, quae efficiant, ut vere dicantur, quae ita dicentur, *Veniet in senatum Cato*; non inclusae in rerum natura atque mundo. Et tamen tam est immutabile venturum, cum est verum, quam venisse: nec ob eam causam fatum aut necessitas extimescenda est. Et enim erit confiteri necesse, ⁵ si haec enuntiatio, *Veniet in Tusculanum Hortensius*, ⁶ vera non est, sequitur ut falsa sit: quorum isti neutrum volunt; quod fieri non potest. Nec nos impedit illa ignava ratio quae dicitur: appellatur enim quidam a philosophis ⁷ ἀεγὸς λόγος, cui si pareamus, nihil omnino agamus in vita. Sic enim interrogant: Si fatum tibi est, ex hoc morbo convalescere;

⁵ Si haec enuntiatio, *veniet in Tusculanum Hortensius*, vera non est, verum non esse in Tusculanum venturum Hortensium; si verum non est, *sequitur*] Sic hunc locum, qui in omnibus libris vulgatis erat lacer & mutilus, partim ope veterum Codicum, partim conjectura redintegravi ac refarsi. *Lambin.*

⁶ Vera non est, sequitur ut falsa sit] Vulgo *verum non est, sequitur ut falsum sit*. Nostri vero MSSi lectionem, quam amplexi sumus, prae se ferunt. Insuper, quae, quaeso, in hisce verbis inest constructio, *eris confiteri necesse, sequitur*? Itaque *Pet. Ramus* legendum vidit, *sequi*. Recte quidem, nisi quod paulo propius ad receptam scripturam

mallem, *sequi eum, ut falsa sit*. *Davies.*

⁷ Ἀεγὸς λόγος] Huc in primis facit *Origenes* in *Celsum* lib. II. pag. 73. 74. Ὁ ἀεγὸς καλεῖται λόγος, σέβισμα ἀντιοῦτός ἐστι, λεγόμενος ἐπὶ ὑποθέσεως πρὸς τὸ ἰοσύναι, καὶ ὁ σέβισμα ἀντιοῦται αὐτὸν χρῆσαι τοῖς ἰατροῖς πρὸς ὑγίαιαν, καὶ ἔχει γὰρ οὕτως ὁ λόγος. Εἰ εἰμαρτά σοι ἀνασῆναι ἐκ τῆ νόσου, εἴαν τι εἰσπαγῇς τὸ ἰατροῖς, εἴαν τι μὴ εἰσπαγῇς ἀνασῆναι. Ἀλλὰ καὶ εἰ εἰμαρτά σοι μὴ ἀνασῆναι ἐκ τῆ νόσου, οὐκ ἀνασῆναι. Ἦτοι δὲ εἰμαρτά σοι ἀνασῆναι ἐκ τῆ νόσου, ἢ εἰμαρτά σοι μὴ ἀνασῆναι· μάτην ἄρα εἰσάγεις τοὺς ἰατροῖς. Ad eundem locum uterque respicit. Vide *Lud. Crescollini* Theatr. Rhet. II. 6. *Idem.*

T

i 310d

lescere; sive medicum adhibueris, ¹ sive non adhibueris, convalesces. Item, Si fatum tibi est, ex hoc morbo non convalescere; sive tu medicum adhibueris, sive non adhibueris, non convalesces: & alterutrum fatum est: medicum ¹³ ergo adhibere nihil adtinet. Recte genus hoc interrogationis ignavum atque iners nominatum est, ² quod eadem ratione omnis e vita tolletur actio. Licet etiam inmutare, ut fati nomen ne adjungas, & eandem tamen sententiam teneas, hoc modo: Si ex aeternitate verum hoc fuit, Ex isto morbo convalesces; sive adhibueris medicum, sive non adhibueris, convalesces. Itemque, Si ex aeternitate hoc falsum fuit, ³ Ex isto morbo ⁴ non convalesces; sive adhibueris medicum, sive non adhibueris, non convalesces. Deinde cetera. Haec ratio a Chrysippo reprehenditur. Quaedam enim sunt, inquit, in rebus simplicia, quaedam copulata. Simplex est, Morietur eo die Socrates. Huic, sive quid fecerit, sive non fecerit, finitus est moriendi dies. At si

¹ *Sive non adhibueris*] Ultimam vocem ex MSSis & Victor. hic, & paulo post bis, addidimus; praesertim cum huic additamento faveant Graeci scriptoris verba. *Davies.*

² *Quod eadem ratione omnis e vita tolletur actio*] *Aristoteles* in libro *πρὸς ἑρμηνείας*. "Ὅτι οὐτὶ βουλευόμεναι οἱ αἱ, οὐτὶ πρᾶγμα γίνεσθαι. *Ursin.*

³ *Ex isto morbo non convalesces*] Deleta negante particula, legendum, *ex isto morbo convalesces*: vult enim *Cicero*, si fal-

sum fuit eum convaliturum; adhibito vel non adhibito medico, nequaquam convalescet. Hoc olim vidit *Pet. Ramus*, & diserte firmant *Ursin. Balliol. Reg. & Ven. 1471. Davies.*

⁴ *Non convalesces*] Absent non ab antiquo. sententia etiam rejiciente. *Ursin.*

⁵ *Nascetur Oedipus Laio*] Praemonuerat *Laïum Apollo*, si liberos procrearet, fore ut a filio interimeretur. Nihilominus *Jo-* castam uxorem duxit. Ex eo *Oedi-*

si ita fatum sit, ⁵ Nascetur Oedipus Lalo; non poterit dici, siue fuerit Laius cum muliere, siue non fuerit: copulata enim res est & confatalis: sic enim appellat, quia ita fatum sit, & concubiturum ⁶ cum uxore Laium, & ex ea Oedipum procreaturum. Ut si esset dictum, Luctabitur Olympius Milo: & referret aliquis, Ergo, siue habuerit adversarium, siue non habuerit, luctabitur; erraret: est enim copulatum, Luctabitur, quia sine adversario nulla luctatio est. Omnes igitur istius generis captiones eodem modo refelluntur. Sive tu adhibueris medicum, siue non adhibueris, convalesces; captiosum: tam enim est fatale, medicum adhibere, quam convalescere. Haec, ut dixi, confatalia ille appellat. Carneades genus hoc totum ⁷ non pro- 14 bat, & nimis inconsiderate concludi hanc rationem putabat: itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam. Cujus erat haec conclusio, Si omnia antecedentibus causis fiunt, omnia naturali conligatione conser-

te

Oedipum suscepit, ab eoque interfectus est. Oraculum autem hoc fuit:

Λαίη Λαβδαιίδα, παῖδ' ὅν γένε-
ται αἰετὸς αἰετός·

Δώσω τοι φίλον ἦόν' ἀτὰρ ἡ-
πρωμῖνον ἐν

Σὺ παῖδ' ἡγεῖσσι ληΐν φάος &c.

Hoc est,

Laiæ Labdacida, prolem petis;
ac tibi prolem

Largiar: at fatale tibi est, oc-
cumbere morti,

Ejus, quem gignis, dextra —

Lambinus.

⁶ Cum uxore] Versus, quem laudat Turnebus, est Euripidis in Phoen. vs. 19. Eum tamen instar Oraculi citant etiam Maximus Tyrius Diff. XIX. §. 5. & Origenes in Celsum lib. II. pag. 73. Ipsius responsi verba supeditabunt Scholiastes in Aristophanis Ranas vs. 1216. ac auctores Argumentorum Graecorum in Sophoclis Oedipum Tyrannum, & in Euripidis Phoenissas, Davies.

⁷ Non probat] Ob sequentia malim non probabat. Idem.

T 2

1 Act.

te contexteque fiunt: quod si ita est, omnia necessitas efficit: id si verum est, nihil est in nostra potestate: est autem aliquid in nostra potestate: ¹ at, si omnia fato fiunt; omnia causis antecedentibus fiunt: non igitur fato fiunt, quaecumque fiunt. ² Haec arctius adstringi ratio non potest. Nam si quis velit idem referre, atque ita dicere, Si omne futurum ex aeternitate verum est, ut ita certe eveniat quemadmodum sit futurum; omnia necesse est conligatione naturali conserte contexteque fieri, nihil dicat: multum enim differt, utrum causa naturalis ex aeternitate futura vera efficiat, an etiam sine aeternitate naturali; futura quae sint, ea vera esse possint intellegi. Itaque dicebat Carneades, ne Apollinem quidem futura posse dicere, nisi ea, quorum causas natura ita contineret, ut ea fieri necesse esset. Quid enim spectans Deus ipse diceret Marcellum eum, qui tunc consul fuit, in mari esse periturum? Erat hoc quidem verum ex aeternitate, sed causas id efficientes non habebat. Ita ne praeterita quidem ea, quorum nulla signa, tamquam vestigia, extarent, Apollini nota esse censebat: ³ quo minus futura? causis enim efficientibus quamque

rent

¹ At, si fato] Vulgo ac si fato. Perperam, contraque nostrorum Codicum fidem. Davies.

² Haec arctius astringi ratio non potest] In quibusdam libris sic legitur: hoc arctius astringi ratione non potest. Lambinus.

³ Quo minus futura] Reg. & Cantab. habent quanto minus. Haec sane magis est usitata loquendi ratio; recta tamen, licet paulo rarior, est & altera. Vide modo Livium lib. vi. cap. 15. Davies.

rem cognitis, posse denique sciri quid futurum esset: ergo nec de Oedipode potuisse Apollinem praedicere, nullis in rerum natura causis praepositis cur ab eo patrem interfici necesse esset, nec ⁴ quicquam ejusmodi. Quocirca si Sto- 15
icis, qui omnia fato fieri dicunt, consentaneum est hujusmodi oracula, ceteraque quae ad divinationem pertinent, comprobare; iis autem, qui, quae futura sunt, ea vera esse ex aeternitate dicunt, non idem dicendum est; vide, ne non eadem sit illorum causa, & Stoicorum: hi enim urgentur angustius; illorum ratio soluta ac libera est. Quod si concedatur, nihil posse evenire, nisi causa antecedente; quid proficiatur, si ea causa non ex aeternis causis ⁵ apta dicatur? Causa autem ea est, quae id efficit, cujus est causa; ut vulnus, mortis; cruditas, morbi; ignis, ardoris. Itaque non sic causa intellegi debet, ut, quod cuique antecedit, id ei causa sit, sed quod cuique efficienter antecedit: nec, quod in campum descenderim, id fuisse causae cur pila luderem: nec Hecubam, causam interitus fuisse Trojanis, quod Alexandrum genuerit: nec Tyndareum Agamemnoni, quod Clytaemnestram: hoc enim modo viator quoque bene vestitus causa grassatori ⁶ fuisse diceretur
cur

⁴ Quisquam ejusmodi] Vulgo hujusmodi. contra quam volunt nostri Codices. Idem.

⁵ Apta dicatur] Sic Eliens. & Ven. 1471. Vulgo ducatur. Male. Idem.

⁶ Fuisse diceretur] MSSos Eliens. & Balliol. sequimur. Vulgo dicitur. A reliquis Codd. longe abit Ven. 1471. quae dat, causa foret, cur a grassatore spoliaretur. Idem.

cur ab eo spoliaretur. Ex hoc genere illud est Ennii,
Utinam ne in nemore Pelio securibus

**Caesa cecidisset abiegnā ad terram trabes!*

Licuit vel altius, Utinam ne in Pelio nata ulla
 umquam esset arbor! etiam supra, Utinam ne
 esset mons Pelius! similiterque superiora repe-
 tentem regredi infinite licet.

*Neve inde navis inchoandae exordium
 Coepisset.*

Quorsum haec praeterita? Quia sequitur illud,
*Nam numquam hera errans mea, domo efferret
 pedem,*

Medea, animo aegro, amore saevo saucia,

- 16 * non ut eae res causam adferrent amoris. In-
 teresse autem aiunt, utrum ejusmodi quid sit,
 sine quo aliquid effici non possit, an ejusmodi,
 quo aliquid effici necesse sit. Nulla igitur ea-
 rum est causa, quoniam nulla eam rem sua vi
 efficit, cujus dicitur causa: nec id, sine quo quid-
 piam non fit, causa est; sed id, quod cum ac-
 cessit, id, cujus causa est, ³ efficit necessario.
 Nondum enim ulcerato serpentis morsu Philo-
 cteta, quae causa in rerum natura continebatur,
 fore, ut is in insula Lemno linqueretur? post
 autem causa fuit propior & cum exitu juncti-

OR.

1 *Caesa cecidisset*] Nostri
 MSSi *caesae accidissent*. Debe-
 rant *caesa accidisset*, quod etiam
Grutero revocandum videbatur:
 licet alioqui bene se habeat re-
 cepta lectio. Vide quae diximus
 ad lib. III. N. D. cap. 30. Dav.

2 *Non ut eae res causam affer-
 rent amoris*] Videntur ante haec

quaedam desiderari. LAMBIN.
 Ibid. Nihil desiderari mihi vide-
 tur. Scilicet *ut causam adfer-
 rent amoris*, idem valet ac *quod
 causam adferrent amoris*. Vide
 F. H. Boecklerum ad *Tursellinum*
 de Part. pag. 447. & *Joan. Vor-*
stium de Latin. falso suspect. cap.

XXIV.

or. Ratio igitur eventus aperit causam: sed ex aeternitate vera fuit haec enuntiatio. Relinquitur in insula Philoctetes, nec hoc ex vero ⁴ in falsum poterat convertere: necesse est enim in rebus contrariis duabus (contraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterum negat) ex his igitur necesse est, invito Epicuro, alterum verum esse, alterum falsum: ut, Sauciabitur Philocteta, omnibus ante saeculis verum fuit; Non sauciabitur, falsum. Nisi forte volumus Epicureorum opinionem sequi, qui tales enuntiationes nec veras nec falsas esse dicunt: aut, cum id pudet, illud tamen dicunt quod est impudentius, veras esse ex contrariis disjunctiones; sed quae in his enuntiata essent, eorum neutrum esse verum. O admirabilem licentiam & miserabilem inscientiam differendi! Si enim aliquid ⁵ in eloquendo nec verum nec falsum est, certe id verum non est: quod autem verum non est, quid potest non falsum esse? aut quod falsum non est, quid potest non verum esse? ⁶ Tenebitur ergo id, quod a Chrysippo defenditur, Omnem enuntiationem aut veram aut falsam esse: ratio ipsa coget, & ex aeternitate quaedam esse vera, & ea non esse
nexa

xxiv. pagg. 193, seqq. *Davies.*

3 Efficit necessario] Legendum efficitur, quemadmodum Eliens. Reg. & Cantab. diserte repraesentant. *Idem.*

4 In falsum poterat convertere] Vulgo *converti*. Nos autem a MSto statum Eliens. Vide

quae notavimus ad cap. ix. *Idem.*

5 In eloquendo] Sic *Victorius* nostrique MSSi; non loquendo, prout est in vulgari. *Idem.*

6 Tenebitur ergo id] Media vox est a Codicibus *Fabric. Reg. & Cantab.* eam enim praetermittunt vulgati. *Idem.*

nexa causis aeternis, & a fati necessitate esse li-
 17 bera. Ac mihi quidem videtur, cum duae sen-
 tentiae fuissent veterum philosophorum, una
 eorum qui censerent omnia ita fato fieri, ut id
 fatum vim necessitatis adferret; in qua senten-
 tia ¹ Democritus, Heraclitus, Empedocles, Ari-
 stoteles fuit: altera eorum, quibus viderentur
 sine ullo fato esse animorum motus voluntarii;
 Chrysippus, tamquam arbiter honorarius, ² me-
 dium ferire voluisse: sed adplicat se ad eos
 potius, qui ³ necessitate motus animos liberatos
 volunt. Dum autem verbis utitur suis; dela-
 bitur in eas difficultates, ut necessitatem fati
 confirmet invitus. Atque hoc, si placet, quale
 sit videamus in adfensionibus, quas prima ora-
 tione tractavi: eas enim veteres illi, quibus
 omnia fato fieri videbantur, vi effici & necessi-
 tate dicebant: qui autem ab his dissentiebant,
 fato adfensiones liberabant, negabantque, fa-
 to adfensionibus adhibito, necessitatem ab his
 posse removeri: iique ita differebant, Si omnia
 fato fiunt, omnia fiunt causa antecedente: & si
 adpetitus, illa etiam quae adpetitum sequuntur:

ergo

¹ Democritus, Heraclitus, Em-
 pedocles, Aristoteles] De Demo-
 crito quidem, Heraclito & Em-
 pedocle res constat. Vide *Plu-
 tarchum* de Plac. Philos. lib. I.
 capp. 25, 26, 27. Quin & Ari-
 stotelem τῇ τῆς εἰμαρμένης ἀνάσ-
 κῃ παραδιδόναι τὴν ᾧ μὲν Σελί-
 νου ἐπιτροπείαν tradit *Theodoretus*
Therap. vi. pag. 86. Attamen
 ὡσαύτως Ἀριστέλης οὐ πάντα κατὰ

εἰμαρμένην παραγίνεσθαι, ἀλλὰ π
 ἄρῃ ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις εἶναι, ὃν
 ὑπάρχει μὲν τὸ ἐγκύπτον, ut docet
 auctor vitae *Homericae*, inter O-
 puscula *Galeana*, pag. 336. Dav.

² Medium ferire voluisse] Sic
 restituit hunc locum *Pet. Victorius*,
 cum antea legeretur, *medi-
 um se ferre voluisse*. Est autem
medium ferire, *mediam* quandam
 sequi

ergo etiam adfensiones : at, si causa adpetitus non est sita in nobis, ne ipse quidem adpetitus est in nostra potestate : quod si ita est, ne illa quidem, quae adpetitu efficiuntur, sunt sita in nobis : non sunt igitur neque adfensiones neque actiones in nostra potestate : ex quo efficitur, ut nec laudationes justae sint, nec vituperationes, nec honores, nec supplicia. Quod cum vitiosum sit ; probabiliter concludi putant, non omnia fato fieri, quaecumque fiant. Chrysippus autem cum & necessitatem inprobaret, & nihil vellet sine praepositis causis evenire ; causarum genera distinguit, ut & necessitatem effugiat, & retineat fatum. Causarum enim, inquit, aliae sunt perfectae & principales, aliae adjuvantes & proximae. Quamobrem cum dicimus, omnia fato fieri causis antecedentibus ; non hoc intellegi volumus, causis perfectis & principalibus, sed 4 causis adjuvantibus, antecedentibus, & proximis. Itaque illi rationi, quam paulo ante conclusi, sic occurrit, Si omnia fato fiant, sequi illud quidem, ut omnia causis fiant antepositis ; verum non principalibus cau-
fis

sequi sententiam. Lege *Victorium* lib. I. Var. Lect. cap. 18. *Lambin.*

3 *Necessitate motus animos liberatos*] Haec non tentarunt viri docti, quod vocem *motus* in gignendi casu positam esse censuerunt. Sed ea *omnibus* absurdum nulloque modo verum parit sensum. Omnino legendum, *motus animi*, prout vidit etiam *Mer. Casaubonus* ad *Antonini* lib. III.

§. 4. vel *animorum* ; quemadmodum paulo ante *motus animorum voluntarios* dixit. Vide *sis* & cap. xx. *Davies.*

4 *Causis adjuvantibus*, antecedentibus, & proximis] Rescribendum puto, *causis adjuvantibus & proximis*, deleta voce *antecedentibus*, quae, si non prorsus est importuna, certe parum videtur necessaria. *Idem.*

1 *Versus*

sis & perfectis, sed adjuvantibus & proximis : quae si ipsae non sint in nostra potestate, non sequitur, ut ne adpetitus quidem sit in nostra potestate : at hoc sequeretur, si omnia perfectis & principalibus causis fieri diceremus, ut, cum hae causae non essent in nostra potestate, ne ille quidem esset in nostra potestate. Quamobrem qui ita fatum introducunt, ut necessitatem adjungant, in eos valebit illa conclusio : qui autem causas antecedentes non dicunt perfectas neque principales, in eos nihil valebit. Quod enim dicantur adfensionem fieri causis antepositis, id quale sit, facile a se explicari putant : nam quamquam adfensio non possit fieri nisi commota viso ; tamen, cum id visum proximam causam habeat, non principalem, hanc habet rationem (ut Chrysippus vult) quam dudum diximus, non ut illa quidem fieri possit nulla vi extrinsecus excitata, (necesse est enim adfensionem viso commoveri) sed revertitur ad cylindrum & ad turbinem suum, quae moveri incipere, nisi pulsa, non possunt. Id autem cum accidit, suapte natura, quod superest, & cylindrum

1 *Versari turbinem* putat] Sic edidit *Victorius* & *Turnebus* ; sic legi voluit *Lambinus* ; sic habent *Eliens.* *Balliol.* *Reg.* & *Cantab.* Vulgo putant. Male : nam de solo loquitur *Chrysippo*. Vide sis *Agellium* N. A. lib. vi. cap.

2. *Davies.*

2 *Fateantur tamen eas sine viso*] Sic prorsus legendum censeo, *eas sine viso antecedente*, de-

leta, quae est in libris vulgatis, negationis particula. Paulo post autem operarii isti contra praescriptum meum olim excuderunt, neque eam causam ad assentiendum, cum jussu delevi neque. *Lambin.*

3 *Eas sine viso antecedente fieri*] Vulgo, immissa particula negante, dant, *eas non sine viso antecedente fieri* ; & ab ea quidem lectione

cylindrum volvi, & ¹ versari turbinem putat. Ut igitur, inquit, qui protrusit cylindrum, de-19
dit ei principium motionis, volubilitatem au-
tem non dedit: sic visum objectum inprimet
illud quidem & quasi signabit in animo suam
speciem, sed adsensio nostra erit in potestate;
eaque, quemadmodum in cylindro dictum est,
extrinsecus pulsa, quod reliquum est, suapte vi
& natura movebitur. Quod si aliqua res effi-
ceretur sine causa antecedente; falsum esset, om-
nia fato fieri: sin omnibus, quaecumque fiunt,
veri simile est causam antecedere; quid adferri
potest, cur non omnia fato fieri fatendum sit?
modo intellegatur, quae sit causarum distinctio
ac dissimilitudo. Haec cum ita sint a Chrysi-
ippo explicata, si illi, qui negant adsensiones
fato fieri, ² fateantur tamen ³ eas sine viso an-
tecedente fieri; alia ratio est: sed si concedunt
anteire visa, nec tamen fato fieri adsensiones,
quod proxima illa & continens causa non mo-
veat adsensionem; vide, ne idem dicant: ne-
que enim Chrysippus concedens adsensionis
proximam & continentem causam esse in viso
positam, + eam causam ad adsentiendum ne-
cessariam

lectione stant nostri Codices. Hoc tamen non impedivit, quo-
minus istam negationem, cum
Lambino, deleverimus, siquidem
mens auctoris id omnino flagitat.
Alioquin enim haec sententia ab
eorum opinione non erit diversa,
qui concedunt anteire visa, nec
tamen fato fieri assensiones; adeo-
que deliravit *Tullius*, & ratioci-

nandi fuit imperitus: quod de
viro omnium seculorum maximo
nefas est vel suspicari. *Davies*,
4 Eam causam ad adsentien-
dum] Vulgo neque eam causam.
& ita MSSi. At sensus, qui li-
bris omnibus potior est, eam vo-
cem non admittit; quapropter
illam, praecedentibus *Turnebo* &
Lambino, delevimus. *Idem*.

1 Item.

cessariam esse concedet, ut, si omnia fato fiant, omnia fiant causis antecedentibus & necessariis: itemque illi, qui ab hoc dissentiunt, confitentes non fieri adfensiones sine praecursione visorum, dicent, si omnia fato fierent ejusmodi, ut nihil fieret, nisi praegressione causae, confitendum esse fato fieri omnia: ex quo facile intellectum est, quoniam utrique, patefacta atque explicata sententia sua, ad eundem exitum veniant, verbis eos, non re dissidere. Omninoque cum haec sit distinctio, ut quibusdam in rebus vere dici possit, cum hae causae antecessorae sint, non esse in nostra potestate, quin illa eveniant, quorum causae fuerint: quibusdam autem in rebus, causis antecessoribus, in nostra tamen esse potestate, ut aliud aliter eveniat; hanc distinctionem utrique adprobant: sed alteri censent, quibus in rebus cum causae antecessorae sint, ita ut non sit in nostra potestate, ut aliter illa eveniant, illas fato fieri: quae autem

1 Itemque illi, qui ab hoc dissentiunt] Legendum arbitror, neque illi, qui ab hoc dissentiunt. Lambin.

2 Si omnia fato fierent ejusmodi] Legendum videtur, si omnia ita fierent &c. vel si omnia pacto fierent ejusmodi; vel si omnia ita fato fierent, ut &c. verum tamen nihil ausim mutare. Idem.

3 Ita ut non sit in nostra potestate] Duas priores voculas omitunt Eliens. & Victor. Locum igitur sic lege: quibus in rebus, quae causae antecessorae, non sit

in nostra potestate, ut aliter illae eveniant, illas fato fieri. Res est clara. Lambinus vero rescribendum conjecit, quibus in rebus causae antecessorae, ita ut non sit in nostra potestate. Sed melior est nostra ratio, quae MSSis Codicibus nititur. Davies

4 Ab his fatum abesse] Quis non videt hic deesse alterum membrum, nempe tale quiddam: alteri, sive hae sive illae causae antecessorae, a rebus fatum abesse. LAMBIN. Ibid. Deesse aliquid notavit Regii Codicis Librarius:

tēm in nostra potestate sint, * ab his fatum abesse *** Hoc modo hanc causam disceptari oportet, non ab atomis errantibus & de viā declinantibus petere praesidium. Declinat, inquit, atomus. Primum cur? ⁵ aliam enim quandam vim motus habebunt a Democrito impulsione, quam plagam ille appellat; a te, Epicure, gravitatis & ponderis. Quae ergo nova causa in natura est, ⁶ quae declinet atomum? aut num fortuntur inter se, quae declinet, quae non? aut cur minimo declinent intervallo, majorē non? aut cur declinent uno minimo, non declinent duobus aut tribus? Optare hoc quidem est, non disputare. Nam neque extrinsecus impulsam atomum loco moveri & declinare dicis; neque in illo inani, per quod feratur atomus, quicquam fuisse causae, cur ea hinc e regione ferretur; nec in ipsa atomi mutationis aliquid ⁷ factum est, quamobrem naturalem sui ponderis motum non teneret. Ita cum

rius: & manifesta sane est lacuna, cujus nos asteriscis indicium fecimus. Davies.

⁵ Aliam enim] Sic MS. Eliensis & editio Turnebiana: nam vulgo vocem ultimam nesciunt. Idem.

⁶ Quae declinet Atomum] Aut legendum qua declinet Atomus, aut declinet idem sonat ac declinare faciat. Ea certe potestas verbis non raro tribuitur. Virgilius Aen. vii, 11.

Diras inaccessos ubi Salis filin
lucos

Affiduo resonat cantus:

Ubi Servius. resonat, inquit, resonare facit. Apollonius Rhodius Argon. I, 477.

— Ζωρὸν μῖθον ἡμετερίων κῆρ
ΟΙΔΑΝΕΙ ἐν σῆθεσι:

Theophilus Antiochenus lib. I, pag. 21. Ὁ συνθεράσσειν τὸ αὐτὸς τῇ παλαιοῦ, καὶ ἥκων τὰ καὶ ματα αὐτῆς. Tertullianus Apol. cap. XXI. Elementa ipsa FAMULARET, compescens procellas & freta ingrediens. Plura congestimus ad Tusc. lib. III. cap. 31. Idem.

⁷ Factum est] Scribo factum esse:

cum adtulisset nullam causam quae istam declinationem efficeret, tamen aliquid sibi dicere videtur, cum id dicat, quod omnium mentes¹ adspernentur ac respuant. Nec vero quisquam magis confirmare mihi videtur non modo fatum, verum etiam necessitatem & vim omnium rerum, sustulisseque motus animi voluntarios, quam hic, qui aliter obsistere fato fatetur se non potuisse, nisi ad has commenticias declinationes confugisset: nam ut essent atomi, quas quidem esse mihi probari nullo modo potest, tamen declinationes istae numquam explicarentur: nam si atomis, ut gravitate ferantur, tributum est necessitate naturae, quod omne pondus, nulla re inpediente, moveatur & feratur necesse est; illud quoque necesse est, declinare quibusdam atomis, vel, si volunt, ² omnibus naturaliter * * *

esse; pendet enim a verbo *dicis*, quod antecessit. *Davies.*

¹ *Adspernentur, & respuant*] Nimirum ut sine causa fiat aliquid, quod nec Epicuro nec cuiquam Physico placet, quemadmodum loquitur noster supra cap. 9. *Idem.*

² *Omnibus naturaliter * * **]

In fine, non minus ac in reliquis partibus, mancus & mutilus est hicce liber. Ex eo tamen fragmenta quaedam tenuia servarunt *Agellius* N. A. lib. vi. cap. 2. & *Macrobius* Saturn. lib. II. cap. 12. Nec aliunde, nisi fallor, hausta sunt ea quae *Servius* habet ad *Virgilii* Aen. III, 376. *Idem.*

HADRIANI TURNEBI
COMMENTARIUS
I N
CICERONIS
LIBRUM DE
F A T O.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
1892

HABRIAN TURNER
COMMENTARIUS
DE

CICERO ONIS
LIBRUM DE

FATO

phi
lam
ran
de
m,
id
spe
tem
lus
qui
quo
illi
one
dum
lib.
que
vern
qui
Cum
nera
Pom
mini
est,
vitu
lunt
M
enim
E
daqu

HADRIANI TURNEBI
COMMENTARIUS IN CICERONIS
LIBRUM de FATO.

CAP. I. **Q**UIA PERTINET] Per scriptis jam tribus a Cice-
rone de natura Deorum libris, absolutaque de Di-
vinatione duobus libris disputatione, nunc quaes-
tionem de Fato adjungit, ut totus ille philoso-
phiae locus pertractatus sit. Pertinet autem, ut ait, ad partem il-
lam philosophiae quae hominum mores studiaque conformat. E-
rant autem duae apud Philosophos affines & propinquae scholae,
de quibus magnis contentionibus altercabantur: una *mel ei xaxxpi-
vri*, id est de Fato, quae ad mores pertinebat: altera *mel dvaxvri*,
id est de eo quod fieri potest, aut non potest, quae ad dialecticam
spectabat. Utraque quaestio eum ad scribendum impulit. Est au-
tem haec continuatio sine principio, ut totus liber lacerus & muti-
lus & laciniosus passim est. Neque enim mihi persuadere possum,
quia primordium libri apud Ciceronem esse. Suspicionem auget,
quod in libris scriptis sic reperi: *Quia pertinet ad mores, quos hodie
illi vocant*: ut aliquid antecessisse verisimile sit. Nam ad absoluti-
onem sententiae aliquid deest: verbi gratia: *De fato nobis scriben-
dum est, quia pertinet ad mores*. Reperi apud Macrobium [Saturn.
lib. II. cap. 12.] locum quendam festivum ex hoc de Fato libro,
quem subscribere visum est. Nam cum esset apud se ad lacum A-
vernum Scipio, unaque Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser,
qui admodum raro capitur, sed est piscis, ut ferunt, in primis nobilis.
Cum autem Scipio unum & alterum ex iis, qui eum salutatum ve-
nerant, invitasset, pluresque etiam invitaturus videretur, in aurem
Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum ho-
minum est. Pertinet autem haec quaestio ad mores, quia, si fatum
est, cum in nostra potestate nihil relinquatur, nullus vel laudi, vel
vituperationi locus erit: neque nobis ulla libera susceptio, aut vo-
luntarium officium supererit, nulla praeceptio proderit.

[Moraletm] Nomen istud, ut novum & insolens, reformidat: tum
enim primum novabatur.

[Explicanda] Libri scripti habent pendente sententia, Explican-
daque.

Vis ratioque enunciationum] Qua de re parum inter Chrysippum & Diodorum conveniebat, quemadmodum Cicero scribit in Epistola quadam ad Varronem [lib. IX. Fam. Epist. IV.] *Παλὶ δυνάτωρ με σέο γὰρ Διόδωρον κελύειν: quapropter si venturus es, scito necesse esse te venire: sin autem non es, τῷ ἀδυνάτωρ ἐστὶν te venire.* Nunc vide, utra te *κελύει* magis delectet, *Χρυσίππειον δυνάτωρ* ne; an haec quam noster Diodotus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, *οἰοφί* cum erimus, loquemur. Hoc etiam *γὰρ Χρυσίππειον δυνάτωρ ἐστὶν* est. Locus autem intelligendus est de iis enunciationibus, quae de futuro aliquid, cuius necessarius eventus esse non videtur, pronunciant, ut *Σε δεῖς, non sedebis*: & in proximo exemplo, *De iis rebus loquemur*: ut, si quis locum propius perspiciat, is statim nihil a Cicerone commissum intelligat. De iis autem pronunciatis sic iudicabat Diodorus, ut id solum fieri posse diceret, quod aut esset verum, aut futurum esset verum, ut, quicquid futurum esset, id fieri necesse esset: quicquid futurum non esset, id fieri non posset: Chrysippus autem ab eo dissentiens, quae non essent futura, posse tamen fieri dicebat.

Ἀξιόματι] Vocabulum Stoicum. Stoicorum enim dialectica Ciceronis aetate florebat. *Ἀριστοτέλει ἀμφιφώνον* appellat.

Quam vim habeant] Utrumne quod futurum dicunt sit necessarium, ut vult Diodorus: an fieri possit ut non eveniat, ut censet Chrysippus.

Totaque est λόγιον] Id est, tota istius *περὶ δυνάτωρ* quaestionis explicatio dialectica quaedam est. Locus etiam iste ab *Ἀριστοτέλει* in libro de Interpretatione tractatur. Idcirco autem istam *περὶ δυνάτωρ* controversiam adhibet, quia ad fati confirmationem sumptum Stoicorum erat, Omnem enunciationem veram vel falsam esse: quod in futuro non ita enucleate dilucideque cernitur.

Quod autem] Disputatio ista Academica est contra propositum, instituto Arcesilae, ut in Tusculanis disputationibus. Academici autem certamen cum Stoicis potissimum susceperant, quorum illa tempestate philosophia percrebruerat. Hoc libro Cicero contra eos disserit, & firmamenta, quibus fatum esse probant, evertit. Nec vero ejus in eam partem accipienda argumentatio est, quasi fatum non esse affirmet, (quod quidem longe ab Academicorum dubitatione abest) verum ex iis, quae Stoici adferunt, ad liquidum non probari. Quod si quis isti sermoni interfuisset Stoicae rationis peritus & aemulus, disputationem instituisset, ut fecit in libris de natura deorum, & de Divinatione: in quibus perpetua in utranque partem explicatur oratio. Hirtius autem, qui quaestionem ad quam audiret posuerat, institutionis aliqui Stoicae non admodum fortasse gnarus, aut certe non aemulus, ex fatali calamitate, ut opinor, reipub. Romanae in eum sermonem devenerat, ut diceret fato geri & evenire propemodum omnia sibi videri, & de fato quid

Cicero

Cicero sentiret, audire se velle. Contra quam sententiam Cicero disputat.

De natura Deorum] Id merito excusat: quia, cum haec de Fato disputatio ad eundem locum philosophiae pertineat, aliter tractari non debuit.

Quod cuique maxime] Nam similitudinem veri & probabilitatem sequebantur Academici, qui certo quicquam sciri prorsus negabant.

In Puteolano] Id est fundo, quem in agro Puteolano habebam. Haec igitur disputatio in Puteolano Ciceronis habita est, ut in Varronis Cumano Academicæ disputationes disceptatae. Alias etiam villas, Formianam, Pompeianam, Tusculanam possidebat.

Hirtius] Consul designatus cum Panfa. Ejus literatura, non e postulat, cum ab hirtio deducatur. Proinde a Dione & Xiphilino *Ipse* vocatur.

Iis studiis] Ne ineptum esse videatur cum eo habitum esse de philosophia sermonem, qui ab ea abhorreret & alienus esset.

Idque & saepe alias] Scilicet fecimus: quod loquendi genus non raro solet in particula; *Idque*, usurpari.

Interventoribus] Qui interveniunt nobis aliquid agentibus interventores vocantur; qui domum nostram frequenter adveniunt, adventores. Hinc meretricula apud Plautum: *Ne quis, inquit, adventor gravior abeat, quam adveniat.*

Quasi legitima] Usitata nobis velut legis cujusdam praescripto. Nam propter translationem, *Quasi*, addidit.

CAP. II. *Quibus acceptis*] Auditis.

Exercitationes] Quotidianis enim paene commentationibus declamandi se exercebat, & ad praeturam Graece semper declamaret. Latine vero senior quoque, & quidem, Hirtio & Panfa Coss. Declamandi assiduitatem declarat Tusc. lib. I. [c. 4.] *Ut enim antea declamitabam causas, quod nemo me diutius facit, sic haec mihi nunc senilis est declamatio.*

Aliquid audire] Aliquam tuam scholam & disputationem de philosophia. Auditor Hirtius erit, non disputator.

Vel audire] Ut lubet, vel me dicentem audies, vel ipse declamabis: nam apud eum Hirtius & Panfa declamitabant, quos grandes praetextatos appellare solebat. Hirtium & Dolabellam discipulos suos in epistola quadam ad Papirium Paetum vocat. [IX. Fam. 16.] *Hirtium ego & Dolabellam dicendi discipulos habeo, coenandi magistros. Puto enim te audivisse, si forte ad vos omnia perforuntur, illos apud me declamitare, me apud eos coenitare.*

Generi philosophiae] Cum Academia nova, quae contra id, quod se quisque sentire dicat, disputaret; lib. III. de Orat. [cap. 19.] tradit oratori conjunctissimam esse philosophiam Academicam & Aristoteleam, reliquas ei non necessarias: sed, si eximiam speciem facultatis

facilitatis admet, aut Carneadeam aut Aristoteleam vim esse comprehendendam.

Subtilitatem] Subtiliter & acute ab Academia nova differere dicitur, cujus mira solertia & subtilitas erat in excogitandis rationibus & argumentis contra cujusque sententiam.

Possessio] Quoniam Academici & oratores sumus.

Utro frui] Conditio tibi sit optare vel declamantem, vel de philosophia disputantem audire.

Gratissimum] Mihi facis, vel mihi est.

Rhetorica] In neutro genere, ut *dialectica*, *mathematica*, *physica* dicere saepe numero solet.

Contra propositum] Nam cum certi nihil esse dicerent Academici, quod aut sensibus, aut animo percipi posset, aspernarenturque omne animi & sensuum judicium, reliquum erat ut contra aliorum sententias disputarent. Ita sublata perceptione, contra propositum jam inde ab Arcefila disputare coeperant.

Tusculanae] Disputationes potius quam quaestiones inscribi debent, ut ex hoc loco perspicui potest, vel Tusculanae potius simpliciter, ut a Nonio semper citantur.

Ad quod audiam] Sic Tuscul. I, [23] Ex quo efficitur aeternitas, nisi quid habes ad haec.

Romanum hominum] Nam Graecorum philosophorum istae disputationes erant, non hominum Romanorum, qui non tantopere in philosophia versati erant.

Proinde ordire] Plurima hic deesse nemo non videt. Absit enim propositio Hirtii, multaque Stoicorum firmamenta fatum probantia: quae tamen, quia hodieque apud *Plutarchum* extant, plurimumque *Ciceroni* sic trunco ac mutilo lucis asferre possunt, a me subscribentur. In adversario genere, inquit, prima ac praecipua captio videtur esse, Nihil absque causa fieri, sed omnia fieri antecedentibus causis: altera, Mundum administrari natura, ipsum sibi consentientem & conspirantem: tertia, testimonium quoddam potius videtur esse. Advocatur enim primum divinatio, quae cum hominum opinione floret, tum in deo opt. max. re vera viget. Deinde in iis quae eveniunt, sapientum hominum approbatio, omnia recte ordineque fieri praedicantium. Postremo pervagatum illud, Pronunciatum omne verum vel falsum esse. Ista enim capita disputationis Stoicae erant, quae, ut captiosa *Plutarchus* censet, ita a *Cicerone* hic refutantur.

CAP. III. *Consideramus Hirti*] Veteres libri, *Constansius*, ex quo illud, *Consideramus Hirti*, factum est, nec propter tantam loci laborem emendatio ex facili fuerit. Hic autem *Cicero* refutat Stoicorum argumentum, quod ex continuatione conjunctioneque naturae, quam *συνάφεια* vocant, ad fatum probandum adferebant: sic enim ratiocinabantur, Partes omnes mundi naturali cognitione teneri

teneri inter se conspirantes & copulatas: proinde seriem esse causarum perpetuam, vi sese quoquoersum diffundente & propagante quadam contagione, & parte parti respondente. Cicero lib. II. de Divin. [c. 15.] *Qua ex conjunctione naturae, & quasi consensu atque consensu, quam συμμάχεια Graeci appellant, convenire potest ipsum jecoris cum lucello meo.*

Antipatro] Plinius [lib. VII. cap. 51.] *Antipater, inquit, Sidenius poeta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo consumptus est satis longa senectute.* Idem scribitur a Valerio [lib. I. cap. VIII. 16. extern.]

In Brumali die] Id est bruma. Plinius lib. II. [cap. 41] *Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegii.* Cicero de divin. lib. II. [cap. 14.] *Pulegium aridum florescere ipso brumali die, quod ad contagionem refert.* Exemplum autem quoddam a Posidonio fuerat inductum, in quo valuisse dicebat vim syderis brumalis, eventum in illis hominibus testatam, quod, verbi gratia, frigidis morbis obnoxii fuerint.

Aegrotantibus fratribus] Quos idcirco, ut Augustinus lib. V. de Civitate Dei [c. 2. 5.] scribit, geminos esse conjecerat Hippocrates, cum id ex constitutione & affectione coeli fataliter evenire Posidonius postea interpretatus sit. In libris, ut reor, de natura.

In Urina, in Unguibus] Medici ex quibusdam rebus & advenientes & ingravescentes morbos provident, & multas valetudinis secundae & adversae significationes & indicia habent, ex urinaque multa augurantur: interdum & ex unguibus. Celsus [lib. II. cap. 6.] *Illae quoque, inquit, mortis indicia sunt, ungues digitique pallidi, frigidus spiritus.* Quae signa Stoici ad consensionem naturae seriemque causarum consertarum referenda censebant.

Naturae contagio] Συμμάχεια, id est, consensio convenientiaeque naturae, quae tanquam contactu afficit; Negat autem ex contagione naturae, quam concedit, fatum probari.

In aliis] In iis exemplis, quae nec ad contagionem naturae, nec ad artem & disciplinam referri possunt; sed quae casu & forte fortuna evenerunt.

Illo naufrago] Posidonius homini cuidam, cujus nomen ne ipse quidem posuerat, praedictum fuisse scripserat, in aqua esse pericundum: is autem naufragium fecit, & in rivo postea lapsus est: aut, cum ei naufragium letumque ex aqua praedictum esset, in rivo lapsus est.

Icadio] Icadium saevissimum piratam fuisse (piratam enim hic praedonem Cicero vocat) scribit Sext. Pompeius. Εικάδιος, nisi fallor, Σιδας vocat. In ejus crura ex spelunca saxum incidit, cum tamen vitam maritimam coleret.

Daphiza] Qui, ut Valerius scribit [lib. I. c. VIII. 8. extern.] cum professione sophista esset, Delphis ad ludibrium Apollinem consue-

luit, an equum invenire posset, quem omnino nullum habebat: edita fors est, eum inveniturum equum, quo periret. Itaque cum in regem Atracum incidisset, saepe contumeliis a se laceffitum, ejus jussu de saxo, cui nomen E **Q**UO erat, praecipitatus est.

Strabo [lib. XIV. pag. 958.] grammaticum fuisse scribit, & in monte Thorace suffixum in cruce, quod reges Pergami contumeliosis versibus incesseret: unde natum proverbium, *Cave Thoracem*. Refert & hoc in reges maledicum ejus epigramma.

Περφόριος μάλα πτε, δαριμάρων γάρος
Λυσιμάχου, Λυδῶν ἀρχὴν καὶ Φρυγίαν.

Pace magistri] Nam Posidonium audierat. Lib. I. de natura Deorum, c. 3. Et principes illi Diodotus, Philo, Antiochus, Posidonius, a quibus instituti sumus.

Sunt quidem] Legendum videtur, Sunt quaedam absurda

De equo] In monte Thorace, qui Magnesia impendit, saxum, unde praecipitatus est Daphitas, equus vocabatur. Daphidas a Valerio & Suida vocatur.

Quadrigulas] Apollinis oraculo, ut Valerius ait [lib. I. cap. VIII, 9.] Philippus rex Macedonum monitus fuit, ut a quadrigae violentia salutem suam custodiret. Itaque toto regno currus disjungi jusserat, eumque locum, qui in Boeotia Quadriga dicitur, semper vitavit: nec tamen denunciatum periculum evitare potuit. Nam Pausanias in capulo gladii, quo eum occidit, quadrigam habuit caelata. Hic autem quadrigae non solum quatuor equos sine curru junctos significant, sed etiam currum, ut Valerius interpretatur. Oraculi verba fuerunt, ἀρχὴ Φυλάτῃδης. Locus, quem Philippus in Boeotia semper vitabat, Ἄρμω dicebatur.

Sine nomine] Cujus nomen Posidonius non posuit, ut fortasse commentitium sit ad libidinem exemplum. Quanquam ex eo factum nihil affirmatur. Nam cum esset praedictum eum in aqua periturum, sortem fides non est secuta, cum in rivo tantum sit lapsus: imo vero, quod naufragus enataverit, in aqua perire non debuit.

Praedonij] Piratae.

Praedictum] Nam ex praedictis & divinatione fatum probari solet, ut contra ex fato divinatio. Igitur in exemplo nulla videtur fati comprobatio, cum divinatio nulla antecesserit: & alioqui enumeravit inter ea quae praesagio fidem facerent aliquam fati.

Saxum] Non lapidis casu, sed saxi ruina & vastae molis ei crura fracta coramminutaque fuisse dicit.

Late patebis] Non ad hoc tantum exemplum pertinebit.

Quid ergo] Complexio est, qua, quod in partitione superiore Cicero posuerat, conficit, exempla a Posidonio adducta ad naturam aut fortunam omnino referri posse. Estque locus integerrimus, quod tamen nonnullis non videtur.

CAP. IV. *Cum bona gratia*] Levi ista refutatione in eum contenti sumus, ne, si infestius acriusque instemus, in eum iniquiores esse videamur, quem non offendere, cui parcere, magistro praefertim, debeamus.

Laqueos] Captiosas & fallaces conclusiones: nam haec argumenta libello de Fato *Plutarchus* etiam *επιλογματα* vocat.

De ipsa rerum consagatione] De qua jam Posidonio respondimus: sed quia a Chrysippo idem argumentum adfertur, diluendum est; reliqua deinceps firmamenta evertemus. Contagionem vocat rerum convenientiam ex conjunctione naturae & quodam tanquam contactu, cum ipsa rerum natura continuata sit & cohaerens. *Συμπάθεια* appellare solent. Id enim est quod *Plutarchus* ex Stoicorum sententia in libello de Fato scripsit, mundum sibi consentire & conspirare. Eodem autem ad divinationis confirmationem argumento Stoici uti solebant. In quibusdam libris *Cognitione* legitur.

Alios esse salubres] Ut Crotonem urbem.

Pesilentes] Ut Sardiniam.

Redundantes] Superfluentes nimiaque pituita suffusos: quales qui lacustria & palustria incolunt. Varios autem habitus locorum *Hippocrates* diligenter in libello de Aëre, locis, & aquis, notavit.

Tenne caelum] Aër tenuis & liquidus, quia tenue etiam solum est, ut scribit *Thucydides*, ex quo subtilis aspiratio. De salubritate & temperie coeli Attici *Plato* in *Timaeo* ita scribit: *Ταύτῳ οὖν δι' τὴν ξυμπάθειαν τὴν ἀλκίμωσιν καὶ σύνταξιν ἡ αἰθρία, ἥ μὲν ἀλκίμωσιν κατὰ κίσιν, ἀλκίμωσιν τῶν αἰθρίων ἐν τῇ γαλῆϊ, τὴν εὐνοοσίαν δ' ὡς αὐτὰ κατὰ δόξαν, ὅτι φρονιμώτατος ἄνθρωπος οἶσεν.* Caelum autem aër plerunque dicitur. *Plinius* [H. N. lib. II. c. 38.] Namque & hoc coelum appellavere majores, quod alio nomine aëra.

Crassum Thebis] Hinc *Horatianum* illud [lib. II. Ep. I. 244.]

Bocotum in crasso jurares aëre natum.

In aëre autem crasso stupidi & obtusi plerunque sunt qui nascuntur: quod tamen perpetuum non est: & *Juvenalis* scribit [Sat. X. 50.]

Summos posse viros, & magna exempla duros

Vervicum in patria crassoque sub aere nasci.

Pingues Thebani] Tardi & hebetes. *Cicero* [Acad. II. 34.] Quod ipso *Antiocho* pingue videbatur. *Horatius* [Sermon. II. Ecl. VI. 14.]

Pingue pecus domino facias, & caetera, praeter

Ingenium.

Proinde veteres in *Bocotorum* stuporem cavillantes, *Suam Bocoticam* dicebant.

Et valentes] Robusti, fortes. Infra: *In qua tibi cum Diodoro valente dialectico magna luctatio est.* In coelo autem crasso & con-

creto corpora & proceriora, & firmiora adolefcunt.

Tenne coelum] Quavis fit egregiaabilitas ingeniorum in tenui coelo ad percipiendam philosophiam, & ex eo proclivitas & propensio, loci tamen contagio a voluntate disjuncta est hunc vel illum audiendi.

Arcefilam] *Ἀρκεσίλαος* Graece vocatur, qui Dorico more a Latinis Arcefilas appellatur: ut *Ἀκυσίλαος* a Cicerone in libris de Oratore Acusilas vocatur. Zeno princeps Stoicae disciplinae fuit: Arcefilas auctor Academiae novae: Theophrastus Peripateticus, auditor Aristotelis fuit. Hos tres nominat, quod eodem tempore philosophiam Athenis docuerunt, quanquam Theophrastus Zenonem, Zeno Arcefilam anteibat aetate.

Neque crassum] In quo valentiores nasci solent, & ad certationes corporum aptiores.

Nemea] Ex Nemeaeo potius quam Isthmio certamine,

Adferre potest] Impellere.

In porticu Pompeii] Ambulationem juxta theatrum suum Pompeius centum columnis suspensam extruxerat, amoenam proceritate assitarum platanorum. *Propertius* [lib. II. El. XXII, 45.]

Scilicet umbrosis sordes Pompeia columnis

Porticus, aulaeis nobilis Aetolicis.

Ovidius [de Arte Amandi I, 67.]

Tu modo Pompeia lentus spatia sub umbra,

Cum sol Herculei terga leonis adis.

In campo] Martio. *Cicero* de Orat. II, 71.] Ut M. Lepidus, cum aeteris in Campo se exercentibus in herba ipse recubisset, Vellem hoc esset, inquit, laborare. Illis in locis se plerunque ociosi ambulando delectabant.

Idibus] Medio mense potius quam primo.

Us igitur] Totus iste locus in Chrysippum, non in Posidonium confertur, quem jam cum bona, ut dixit, gratia dimisit. Contagionem affectionis astrorum, ut loci & coeli, ad quasdam res pertinere fatetur: ad voluntarias impulsiones negat. Nam Chrysippus in tractanda contagione, qua fatum comprobabat, astrorum affectionem & coeli constitutionem, unde mathematici praedicta sua ducunt, multum posse argumentatus fuerat.

Affectio astrorum] *Ποιὰ ὁμοιότης ἐς ἀστέρας*, id est, eorum inter se comparatio ex aspectu triquetro, quadrato, sextili, aliisque id genus, quae solent mathematici in genituris observare.

Ad omnes non valebis] Ad motus voluntarios, qui liberi & arbitrarii, non obnoxii neque coacti.

Quid mirum est has dissimilitudines] Haec argumentatio non efficit quod vult Chrysippus, quia ista naturales causas habent, quibus obnoxiam docere deberet esse voluntatem.

CAP. V. *Qua de re agatur*] Quid in controversiam veniat, &

de

de quo ambigatur Verbum jurisconsultorum. Cicero [Topic. cap. 25.] Sed quae ex statu contentio efficitur, eam Graeci *νεμύμω* vocant, mihi places id, quoniam quidem ad te scribo, qua de re agitur, vocari. Non videt igitur quid agatur & de quo dubitetur Chrysippus. Quaeritur enim, an ut multarum rerum naturales causae sunt, sic nostrarum appetitionum causae sint antecedentes & naturales.

Causa, consistat] Quaestio & controversia versetur.

Antecedentes] *Προκαταρτυμένη* anima significat, quae etiam *προγρηγμένα* dicuntur, differuntque ab iis quae *συνεκκινῶν* dicuntur, id est, continentes causae, cohibentes in se efficientiam naturalem: suntque vocabula Stoica, quae a Stoicis medici mutuati sunt. Ab iis autem causis voluntas & appetitio immunis est, cujus libera est & soluta susceptio.

In nostra potestate] Quod *ἐφ' ἡμῶν* Stoici appellant. Libertatem enim voluntatis Fati assertores nonnulli, ut Chrysippus & plerique Stoici, retinent, qui fatum non ex necessariis & principalibus causis necunt, sed ex iis quae praecursionem afferunt, & antecessionem, sine quibus res effici non possit. Cicero [Topic. cap. XV.] Alia autem praecursionem quandam adhibens ad efficiendum, & quaedam afferunt per se adjumenta, etsi non necessaria: ut amor congressio causam attuleris, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex aeternitate pendentium fatum a Stoicis necitur.

In nobis] In nostra potestate.

Cogi] Confici. Cicero de Legibus [II, 13.] Sunt autem ea quae posui, ex quibus id quod volumus efficitur & cogitur.

Ut ne sedeamus quidem] Quod voluntariam causam habet, non naturalem, cum ab appetitione & susceptione animi libera proficiscatur, non a necessaria impulsione.

Principalibus] *Κυρίοις καὶ συνεκκινῶν αἰτίαις*, ut Stoici loquuntur, quae quidem efficienter rem aliquam antecedunt. Aliud est principale, quo Lucretius utitur [V, 247.] nam a principio deducitur.

Principiale aliquod tempus, elademque futuram.

Stilphonem] Veteres libri Stilphonem habent, ut apud Terentium: Stilphonem, inquam, noveras? atque ita hic scribendum puto. Nam quanquam *Σπύλων* Graece dicitur, tamen more Latinis usitato aspiratur anhelaturque Stilpho. Sic *γρύμης* a Latinis dicuntur gryphes, *τροφάειον* trophaeum, *Αρυμπαῖος* apud Herodotum, a Mela Arymphaci. Hic autem Stilbo a Cicerone in Academicis dicitur, qui non solum Megarensis fuit, verum etiam secta Megaricus. Nam Megarici quidam philosophi ab Euclide sunt appellati, qui postea *ἰσικλοὶ* & *Διλακκῆς* vocati sunt. Hic nescio quis Megareon legit: quod etsi non improbo, tamen, ut in veteribus libris reperi, Megaricum lego.

Acutum]

Acutum] Acutus enim disputator fuit subtilisque dialecticus.

Ebriosum] Proclivem & propensum ad ebrietatem; quae etiam in mulieroso proclivitas est: hinc mulierositas & ebriositas. *Cicero* IV. *Tusculana* [cap. XI.]

Socratem] Idem a *Cicerone* IV. *Tusculana* [c. 37.] scribitur, & ab *Alexandro* *Aphrodisiensi* [p. 164.] his verbis, Εἰσάγων γὰρ Ζωπύρου τὸ φυσιογνώμονος περὶ Σωκράτους τῷ φιλοσόφῳ ὑποπᾶν πᾶσι καὶ πλείουσιν ἀφιστάται τῆς παραρίσεως αὐτοῦ τῆς κατὰ τὸ βίον, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐπεὶ τὸ περὶ τὸν Σωκράτην καλεῖται, ἔδωκεν εἶπαι ὁ Σωκράτης ἑβριώδης τὸν Ζωπύρου· ἢ γὰρ αἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ ἀσκήσεως ἀμείνων γίνονται, id est, Cum igitur Zopyrus physiognomon de Socrate philosopho improba quaedam & ab ejus instituta visa plurimum abhorrentia dixisset, ab eisquæ, qui una cum Socrate erant, eo nomine derisus esset, nihil illum falli Socrates dixit, quod talis per naturam futurus fuerit, nisi disciplina philosophiæ & commentatione naturam edomasset. Docet autem in quibusdam quæ antegressas habent causas, nullam tamen inesse necessitatem fatalem, cum ratione & consilio & disciplina & studio regi temperarique possint, atque adeo in totum tolli.

Notari] Probro coram affecerit, vitiis ejus in conventu notatis.

Physiognomon] Qui hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere solet. Iis enim ex partibus potissimum angurantur mores atque naturam physiognomones, qui & metoposcopi vocantur. *Tranquillus* in *Tito* [c. 2.] Quo quidem tempore aiunt metoposcopum a *Narcisso* *Claudii* liberto adhibitum, ut *Britannicum* inspiceret.

Bardum] Stultum & ingenio tardum. *Sext. Pompeius* & *Nonius* explicant a vocaliulo Graeco βάρδισσι.

Jugula] Duo enim homini utrinque solent ad claves esse jugula fere cava: jugula in alio genere animantium non sunt. *Plinius* [XI. 43.] *Terrestrium solus homo bipes, uni juguli, humeri: coeteris arum.* Est autem dexter jugulus & sinister. Hinc illud de *Adriano* imperatore refertur [apud *Dionem* lib. LXIX. pag. 788.] Ἐδίδου δὲ διαρπᾶν τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ σφαίραν ἑμπνεῖν, ἔπειτα καὶ ἐπὶ τὴν δεξιάν παραλθῆναι.

Obstipulas] Ut interseptus esset spiritus, nec ei liber commectus pateret: eaque esset in eo causa tarditatis.

Alcibiades] Aut quod puerorum amator esset Socrates, aut quod nullum in eo vestigium libidinis Alcibiades sensisset, a quo sic aliquando surrexisset, ut si cum parente cuboisset.

Tolli, ut is ipse] Propensio, quae a naturalibus causis proficiscitur, proclivitas naturae est: avocatio ab ea, studio & disciplina fit, cum etiam voluntatis inductione emendetur: tantum abest, ut voluntas naturalibus causis obnoxia sit.

Quae tolluntur omnia] Posito fato & ex divinatione constituto, nullus relinquetur locus voluntati, studio, disciplinae. Divinatio enim non erit, nisi quaecunque futura praedicentur, necessario eveniant.

Ex divinationis ratione] Alterum caput, quo Stoici confirmant fatum: Divinatio est, igitur fatum: istudque reciprocatur, si fatum est, esse divinatio videtur. Hujus firmamenti *Plutarchus* in libello de Fato meminit: locus autem tam de oraculis deorum, quam de mathematicorum praedictionibus intelligi debet. Divinatio autem constat ex earum causarum notatione & observatione, quarum serie fatum connectitur.

CAP. VI. *Percepta*] Sic veteres libri, magisque vim & significationem vocabuli Graeci *perceptum* quam *praeceptum* attingere videtur. Sunt igitur *percepta*, observata, notata, spectata praecepta: alioqui apud *Ciceronem* ad comprehensionem hoc verbum pertinet, quam Graeci *κατάληψις* appellant. *Θεωρημα* porro vocabulum est mathematicum, ut ex *Euclide* intelligi potest, ut & *πρόβλημα*. Ad-
dit vocabulum Graecum ad ambiguitatem tollendam, ne de comprehensione & perceptione quavis loqui videretur.

Oriente canicula] Quod sidus ferventissimum est, aestuque omnia vaporat, & aquas siccant.

Cum Diodoro] Diodorus is fuit, qui cognomento Cronus appellatus est, philosophus ex Megarica schola eorum, qui *Θεαγοράς* & *Διγλαυκῶν* dicebantur: quem sic admiratus est *Calimachus*, ut in epigrammate scripserit,

— Αὐτὸς ὁ Μῶμος

Ἐγγραφὴν οὐ τοίχοις, ὁ Κρόνῳ ἐπὶ σφῆς.

Hujus Diodori dialectica imbutus Arcefilas fuerat, quod declarat Sillographi *παρωδια*. Πρόδῃ Πλάτων, ἔπειθ' Ὀύριον, μέγας Διόδωρος, vixitque ante Arcefilam & Chrysippum. Hoc autem loco explicat rationem enunciationum, quae de re futura, deque eo quod fieri possit, aut non possit, aliquid dicunt, quod in prooemio pollicitus est.

Lucilio] Obtinere enim contendis contra ejus sententiam, quae non sunt futura, tamen fieri posse, cum ex divinatione nunc ejus sententiam imprudens confirmes.

Connectitur] Ἐκ συνημμένων Stoici appellant, quorum dialectica *Cicero* utitur.

Si Fabius] Nomen Fabii in exemplis hominum liberorum usurpare veteres solebant. *Cicero* lib. II. de Divin. [cap. 34.] *Q. Fabi, te mihi in auspicio esse volo.* In Topicis [cap. 3.] *Si ita Fabiae pecunia legata est a viro.* In servis Manium dicere solebant. *Cato* de re Rustica [cap. 141.] *Cum divitis volentibus, quodque bene eveniat, Mando tibi, Mani.*

Conjunctio] Συμπλεκόμενοι vocatur a Stoicis. Copulationem dicere solemus.

Omnia

Omne ergo quod falsum] Quod Diodoro videtur, Chrysippo re-fragante, sed posita divinatione, confirmatoque fato, ista se necessitate constringente, & in has angustias se redigente.

CAP. VII. *Ille enim*] Hac in re quam secum pugnet Chrysippus, nec se explicare queat, sic *Plutarchus* exponit in libro de Repugnantiis Stoicis [p. 1055.] Ο δὲ τῶν δυνατῶν λόγος πρὸς τὸν τῆς πιθανότητος λόγον αὐτῶν πᾶς οὐ μαχόμενος ἐστὶν; εἰ δὲ οὐκ ἐστὶν δυνατὸν, ὅπου ἢ ἐστὶν ἀληθές, ἢ ἴσως, κατὰ Διόδωρον, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐπιδεικνύον τοῦ γινώσκειν, καὶ μὴ μάλῃ γινώσκειν, δυνατὸν ἐστὶν, ἴσως δυνατὰ πολλὰ τῶν μὴ κατὰ πιθανοῦ ἀληθῶς ἔσονται ἀναιδέως καὶ ἀσεβῶς ἀπαύτων, ἢ ἀπορριπτῶν δυνάμει ἀπέλλυσιν· ἢ πύτης, οἷον ἀξιοῦ Χρύσιππος, ἔσθης, τὸ ἐπιδεικνύον τῶν γινώσκειν, πολλάκις εἰς τὸ ἀδύνατον ἰμπεριῖται· καὶ πᾶν μὲν ἀληθὲς αἰσθάνεται ἴσως τῇ κυριωτάτῃ πεισῶν ἀνάγκη κατὰ τὸν λόγον, πᾶν δὲ ψεύδος ἀδύνατον, τὴν μάλιστα ἔχει αἰτίαν ἀποπείσεως αὐτῆς πρὸς τὸ ἀληθὲς γινώσκειν· ὅ γὰρ ἐν θαλάσῃ πειραμένοι ἐστὶν ἀπιδανῶν, πᾶς οἷον πεισῶν ἐπιδεικνύον αἰσθάνεται τῶν ἐν τῇ ἀπιδανῶν. Illa autem de eo quod fieri potest disputatio, nonne, obsecro te, plane cum fati disputatione pugnat? Etenim si non est pote quod verum aut est, aut erit, ut Diodorus sentit, sed omne cui contingere potest ut eveniat, etiam si eventurum non sit, fieri tamen potest, multa profecto numerabuntur in iis quae fieri possunt, quae non insuperabili, non omnium victori, domitorique fato obnoxia erunt, vel fati jus omne subvertet: aut si tale sit quale Chrysippus censet, saepenumero id in quod cadit ut evenire possit, in id quod factu nefas incidet, ac quicquid verum est, illud aitem necessarium erit, necessitateque omnium valentissima & verissima irretitum tenebitur: quicquid falsum, factu nefas, gravissima intercedente causa ne verum evadat: nam cui in mari fatum est mori, quo tandem pacto ei eveniet ut in terra moriatur?

Frangi hanc gemmam] Quam in anulo Cicero habebat.

Cypselum] Nomen habuit a Cypsela, id est cumera, in qua latuit, exploratoresque effugit. *Herodotus*, a quo historia narratur, annorum non meminit, sed sortem primum Bacchiadis, deinde Pectioni Cypseli patri editam refert: ut vel alium scriptorem Cicero sit secutus vel millesimo ante anno pro multo ante dicat, quam sententiam magis omnino probo.

At si ista comprobabis] Si veram statues divinationem vatumque effata & oracula.

Et quae falsa] Quod paulo ante ex divinatione complectebatur, cum ita scripsit; *Omne igitur quod falsum dicitur in futuro, id fieri non potest.*

In his habemus] Jam enim id confecimus.

Ut si dicatur] Si quae falsa in futuris dicuntur, fieri non possunt, & si praedicta comprobanda sunt, ut Chrysippus comprobat, in Diodori sententiam invitus incidit. Sensus est, si comprobas divina praedicta, Chrysippe, necessarium dicas eodem modo regnaturum

naturum Cypselum Corinthi, (eveniet enim) ut si dicatur, Africanum potiturum Carthagine, quod evenit postea; ea enim potitus est: & si dicatur vere de futuro, idque futurum sit: quae tota Diodori sententia est, qui verum in futuro censet tantum quod futurum sit, idque necessarium. Ita invitus delaberis in Diodori sententiam.

Carthagine] More antiquo libri quidam veteres *Carthaginem* accusandi casu habent.

Connectitur] Συμμεμβν Stoici vocant connexum, nos conditionalem propositionem. Est autem apud Stoicos, quorum dialecticis Cicero imbutus erat, primus conclusionis modus, cum assumitur primum, ut sequatur annexum.

Dissentienti a magistro] Nam propter immutabilitatem praeterita censere videbatur necessaria Chrysippus, cum in ea ne deus quidem ullum jus habeat, praeterquam oblivionis. At Cleanthes ejus magister necessitatem ex natura rerum potius, quam ex immutabili temporis conditione metiebatur. Itaque natus est Fabius oriente canicula, ei necessarium non videbatur: nec id de liberis tantum causis intelligebat: quod Ciceronis exemplum satis declarat.

Quaquam id Chrysippo] Si necessarium est quod in connexo primum est, quod annectitur etiam necessarium esse tradunt. Quod & hic Cicero argumentatur, cum exceptione tamen, quod probet acumen Chrysippi, id in omnibus non valere existimantis, sed in multis videri consentis, ex conditione potius quam ex natura: aut aliquas certe argutias adducebat Chrysippus, quales in logicam multas conjecerat, etiam nonnunquam incredibiles & falsas: cujusmodi est istud apud *Plutarchum* [Advers. Stoicos pag. 1059. D.] Τὸ γὰρ ὃ ἀρετὴ συμπεπλεγμένον δι' ἀπαικείων μὴ φάναι ψῦδος ὑπέρως εἶναι, λέγεις δι' ἄλλου αὐτὸ φάναι πῶς ἀληθὴ τὰ λόγματα & τὰς ἀγωγὰς ἀληθεῖς ἔχοντας, ἵππ' ὅτι καὶ τὴν ἀπαικείαν τῶν συμπεπλεγμάτων ἔχει ἀληθῆ, ποῖον δὲ ἀνδείξιως, ἢ πῶς πῶς οὐκ ἀνατρίψι πρόληψιν.

Sed tamen] Si ex connexo forte necessario non semper sequitur annexum necessarium, argumentabimur, si causa naturalis est cur non moriatur in mari, in mari non moriturum.

Si naturalis] Αἶνον φυσικόν, quod προκαταβέβληται vocat *Aphrodisiens*. Causae autem haec sunt inclusae in rerum natura atque mundo, ut Stoici censent. Nec hic Cicero assentitur Diodoro, sed ex divinationis comprobatione docet Chrysippum in Diodori sententiam incidere.

CAP. VIII. *Aestuas*] Satagens valdeque laborans, nec tamen se extricans, ab aestu ductum. Sic alio hujus libri loco Cicero loquebatur, qui a Gellio affertur: *Chrysippus aestuas laboransque quoniam pacto explicet & fato omnia fieri, & esse aliquid in nobis, intricatur hoc modo.* [Lib. VI. c. 2.]

Falli sperat] Joculariter dicit Chrysippum sperare se fucum esse facturum astrologis. Falli autem pro falsum iri, vel falli posse dixit, ut ad Atticum [IV, 16.] *Cato tamen affirmat se vivo illum non triumphare*, id est, non triumphaturum.

Chaldaeos] Id est, mathematicos: genethliaci enim omnes, qui ex natalitio sidere futura praefagiunt, Chaldaei vocantur: quod enim illa natio siderum observandorum peritissima fuit, factum est, ut mathematici ita vocarentur. Chaldaeorum enim artem per totam Asiam Berosus sparserat, & ex eo vocabulum increbuerat. *Vitruvius* [Archit. IX, 4.] *Berosus, qui a Chaldaeorum civitate sive natione progressus in Asiam, disciplinam Chaldaicam patefecit, ita est profectus.*

Conjunctionibus] Conjunctiones copulationes significant, ut in Topicis [cap. XIV.] *Deinde addunt conjunctionum negantiam, sic: Non & hoc est & illud non est. Supra, Ergo haec quoque conjunctio est ex repugnantibus.* Est Fabius & in mari Fabius moritur. Hic pro connexionibus usus est: quod, ut opinor, eadem utriusque sit necessitas, conjunctionis & connexionis.

Si quis natus] Proinde quasi plus in iis enuntiatis necessitatis lateat quam in aliis, quae sunt tamen *ἰσχυρὰ μέρη*.

Ne ipsa incidat] Ne in Diodori sententiam labatur.

Infinitarum] Communium & universarum, ut quaestiones infinitae dicuntur, quae theses sunt: nisi si quis pro indefinitis forte censere intelligi.

Conjunctionem] Nam repugnantia pronunciata sunt ex conjunctionis, non ex connexis, idcirco dixit *conjunctionum negationem*, in Topicis *conjunctionum negantiam*: hoc modo, Et Fabius sub canicula natus est, & in mari moritur.

Cur idem medici] Nam hoc genus orationis insolens est & ignotum medicis, geometris & reliquis: neque percepta artis quisquam hac formula concepit, quam Chrysippus dicit.

Perspectum in arte] Quae antea vocavit percepta: ut locus fidem faciat *percepta* potius quam *praecepta* legi debere.

Venae] Ut apud Satyricum, *Tange miser venas*. Veteres & vulgus arterias a venis nihil distinguebat. Venas igitur arterias dicit, quae micant continenter in corpore.

Geometras] Ut apud *Fabium* libro primo, sic hoc loco, astrologia geometriae pars est: & in prima Tusculana geometria & arithmetica artes omnes mathematicas complectuntur.

Maximi orbis] Ut aequator, zodiacus, meridianus: alii minores, tropici, arctici.

Medii] In duas aequales partes.

Quid est quod] Cum in iis pronuntiatis locutionis, non sententiae, mutatio tantum sit: sunt enim, ut jam dixi, *ἰσχυρὰ μέρη*. Quo autem pacto ex connexis repugnantia fiant, explicat *Boetius* in Topicis.

Distortius]

Distortius] Quod rectum esse videatur in connexis & conjunctis genus orationis, in repugnantibus tanquam depravatum & distortum: quumque in disputationibus genus istud Stoici frequentarent, idcirco in Tusculanis eos contortius concludere dicit: & lib. II. de Divin. [c. 51.] sic scribit, *Deinde contorquent & ita concludunt*, non igitur sunt dii, nec significant futura. Nec alia de causa *Stoicorum dumeta*, ut arbitror, dicit, quam quod in hoc dicendi genere inest asperitas quaedam.

Stoicorum causam] Ne Stoicorum praecepta labefactare videantur, si aliter enuncient.

Majus] Difficilius. In Paradoxis: *Quod eo majus est illi.*

Contortiones] Quae ex repugnantibus contextuntur. Id genus orationis dilucide declarat *Ciceronis* locus lib. II. de Divin. [cap. 51.] *Deinde contorquent, & ita concludunt*: Non igitur sunt dii, nec significant futura.

Signorum] Eorum ars.

CAP. IX. *Sed ad illam*] Explicat sententiam Diodori, quae Chrysippo respondere potest. Diodorus autem fatum non inducit, sed in enunciatis vim verborum interpretatur, non causarum seriem ponit, cum tamen ex vi verborum & ex enuntiationibus fatum confirmaret Chrysippus. Haec autem Diodori contentio tota ad logicen, ut initio dixit, pertinet.

Contentionem] Contendit enim, si quid in futuro verum sit, non posse non evenire. Libros *scilicet duos* Chrysippus scripserat, in quibus magna illi cum Diodoro luctatio erat.

Quod fieri possit] Sitne ejusmodi ut necessario, ut Diodoro videtur, eveniat, an ut non sit necesse evenire, quae Chrysippi sententia est.

Quid valeat] Quae vis sit eorum enunciatorum, in quibus quid fieri posse dicitur.

Diodoro] Quod fieri possit, censet Diodorus immutabilitatem & necessitatem habere, nec fieri posse quin eveniat.

Attingit] Ad hanc sententiam, de qua quaeri solet, pertinet, quae fiunt necesse esse fieri.

Sed in factis] Non item, ut in praeteritis apparere in futuris immutabilitatem & necessitatem, sed latere, cum tamen nihilo minor sit, quae non esse videbatur in plerisque.

Commutatio] Ut si verum sit futurum aliquid, id omnino evenire sit necesse; & si enunciatum de futuro verum sit, non possit in falsum commutari. Ut enim quaerebatur, possetne eloquentia in infantiam commutari, & virtus in vitium converti, in hominum doctorum disputationibus: item quoque possetne verum in falsum converti: quod plane Diodorus negat.

Morietur Scipio] Aemilianus, qui cum Flacco, Graccho, & Carboni adversatus esset, fortis valensque, in cubiculo mortuus inventus

tus est postridie. Ei vim Carbo attulisse existimatus, ut scribit Cicero ad Pactum: quod & hic sequi videtur. Alii venenum ei ab uxore Semproniam Gracchi sorore datum suspicari sunt.

Moriatur noctu] Quod tamen in speciem minus necessarium esse videtur, quam *Moriatur*: propterea quod omnes mortales hac conditione nati sunt, ut moriendum sit eis. Contendit tamen Diodorus non minus esse necesse.

Ex eo quia] Nam ex factis, quae futura fuerint, intelligimus.

Nec minus necesse] Sic libri veteres habent, ut non sit temere muranda lectio. Dilucidam sententiam magis reddunt, & aliam faciunt, qui *Magis* legunt. Caeterum sententia esse potest, *Nec magis, nec minus esse necessarium, Moriatur, quam, illo modo morietur*: legi potest, *Nec minus, quam necesse mori Scipioni, illo modo mori*.

Nec cum haec ita sunt] Quamquam enunciationes necessitatem veri vel falsi habent, ut Diodorus censet, non tamen ea de causa fatum fuerit: quod dum timeret Epicurus, & omnem enunciationem veram vel falsam esse negavit, & motum quandam commentitium declinationis atomorum induxit.

Extimescat] Quod confirmari putabat, si omnis enunciatio vera vel falsa esset.

Ab Atomis] Ab atomorum declinatione, cujus ope fatum tollit, cum declinatio a naturalibus impulsionibus, & necessariis causis voluntatem liberet. *Lucretius* [lib. II, 251.]

Denique si semper motus connectitur omnis,

Et vetere exoritur semper novus ordine certo;

Nec declinando faciunt primordia motus

Principium quoddam, quod fusi foedera rumpat,

Ex infinito ne causam causa sequatur:

Libera per terras unde haec animantibus exeat,

Unde haec est, inquam, fatis avulsa voluntas,

Per quam progredimur quo ducit quemque voluptas?

De via deducat] Nam via ponderum, ut atomorum, e regione est, & ad perpendicularum: nunc Epicurus declinationem inducit incerta regione, & incerto tempore, ut voluntatis libertatem retineat. *Lucretius* [lib. II, 217.]

Corpora cum deorsum recta per inane feruntur

Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,

Incertisque locis spatium decedere paulum:

Tantum quod momen mutatum dicere possis.

Inenodabiles] Quas enodare nemo possit, quibus se nemo possit expedire.

Ut sine causa fiat] Quia declinationis nullam causam Epicurus affert, ut aliorum motuum. Moveri per inane profundum, verbi gratia, individua corpuscula dicit propter pondus, & resilire in concursibus

tursionibus ex plaga: ut illorum duorum motuum causae sint, pondus & plaga; declinationis autem quam afferre tandem causam potest? Itaque in ea & a Cicéronē, & ab omnibus Stoicis valde exagitur & vexatur: *Plutarchus* μέγιστον τῆς ἐν Τίμαίῳ ψυχρονομίας ἐπιμαρτυρεῖται γὰρ ἐπὶ ἀναγκῆς ἐκκλίνειν τὴν ἀτομὴν συγχωρεῖσθαι, ὡς ἀναγκῆς ἐκπεσόντων κινήσθαι ἐν τῷ μὴ ὄντι. Et Epicurei sibi conscii culpae, timide eam ponebant, & minimam sibi concedi postulabant. *Lucretius* [lib. II, 243.]

Quare etiam atque etiam paulum inclinare necesse est

Corpora, nec plusquam minimum, ne fingere motus

Obliquos videamur, & id res vera refuset.

Namque hoc in promptu manifestumque esse videmus,

Pondera quantum in se est non posse obliqua meare;

E supero cum praecipitant, quod cernere possis.

Sed nihil omnino recta regione viai

Declinare, quis est, qui possit cernere, sese?

De nihilo] Nam si declinatio ista sine causa est, de nihilo erit: ex quo fiet ut aliquid de nihilo sit, quod nec physici, nec ipse Epicurus voluit. *Lucretius* [lib. I, 151.]

Nullam rem è nihilo gigni divinitus unquam.

Per inanitatem] Per inane. Duo enim Epicurus principia ponit, atomos & inane.

E regione] Ad rectas lineas, ad perpendiculum, exadversum, quod Epicurus κατὰ γὰρ πλὴν dixit.

Alterum declinat] Non enim causari poterit quid sit quod atomus una recta moveatur, altera oblique, quod tamen ei suscipiendum erit.

Licet enim Epicuro] Quod non concedit tamen, fatum veritus. Putat enim, si omnis enuntiatio sit vera aut falsa, fatum fore, cum esse vera aut falsa sine antegressis causis, & ex naturae necessitate manantibus non possit: quod falsum est. Nam causae voluntariae esse possunt, ut in Academiam descendendi.

Non enim aeternis] Ex quibus consertum & contextum fatum esse oportet.

Descendit] Erat enim in declivi Academia, Athenae in edito.

Carneades] Novae Academiae philosophus; disputator acerrimus.

Sine causis] Voluntariis, quae ab animi inductione, impulsione & ratiocinatione proficiuntur, quae fortuito antegrediuntur. Nec hic Diodorum Cicero relinquit, cum ex ratione Diodori Epicureos Stoicis respondere nullo negotio posse ostendit: nec Diodorus necessarias causas ponebat, sed quae vis earum enunciationum esset, in quibus aliquid fieri posse aut non posse dicebatur, quaerebat.

Fortuito antegressas] In quibus nulla est necessitas fatalis.

Et inter causas] Quae necessariae sunt, & necessario efficiunt.

Cohibentes] Continentes. Συνουνα αἴτια Graeci vocant, ab illis quae προκαταπυρρίγῃ & τὰ ἐντὸς αἴτια dicuntur diversa.

Efficientiam] Vim efficiendi. Cicero in Topicis [cap. XV.] *Causarum igitur genera duo sunt: unum quod vi sua id quod sub ea subjectum est certe efficit, ut ignis accendit.*

Ita & semper] Sine causis necessariis, ex aeterno verum fuit, ut inquit ex sententia Diodori, Morietur Epicurus.

Archonte Pitharato] Annui archontes apud Athenienses erant, ex quorum nominibus annos numerabant, ut Romani consulum. Nomen Graecum retinuit: non tamen *Plinius*, qui magistratum vertit. Sic lib. XXXIII. [c. 7.] *Theophrastus nonaginta annis ante Praxibulum Atheniensem magistratum.* Pitharati autem magistratu mortuum esse Epicurum, etiam *Laertius* scribit.

Nec qui dicunt] Ut Diodorus, qui tantum quaerit, quid valeant enunciationes de eo quod fieri potest aut non potest, non causas fatales scrutatur.

Verborum vim interpretantur] Veraene sint enunciationes an falsae.

At qui introducunt] Ut Stoici.

CAP. X. *Alia videamus*] Argumenta Stoicorum, quibus fatum probant.

Si est motus] Ut appetitio & voluntas: nec contra Epicurum ista differuntur, sed ad confirmationem fati. Disputat *Alexander* lib. II. de animo, κίνησις πρὸς ἀνάγκην ἐστίν.

Dialectici] Stoici. Eos enim Dialecticos vocabant. Cicero in Topicis [cap. XII.] *Sequitur locus dialecticorum proprius.*

Causis sunt antegressis] Antecedentibus, quas tollunt, qui suoapte impulsu aliquando voluntatem moveri dicunt sine antecessione causae. Has causas προπυρρίνας vocant & προκαταπυρρίνας.

Epicuro] Qui negat omnem enunciationem veram aut falsam esse, ne fatum comprobare cogatur. Epicuro tamen hac in re non assentietur, sed, si conditio feratur, Epicurum sequi mallet quam fatum recipere.

Eam plagam] Nam hac plaga minus se laesum iri censeret, quam si fatum comprobet: quod vulnus intollerabile & propemodum letale esset.

Disputationis] In ea aliquid dubium videtur controversum esse: alioqui id non tantopere disputaret Chrysippus.

Tolerabilis] Cum ex ea sequatur everasio vitae & morum, & voluntatis servitus.

Itaque contendit] Quod argumentum est, eam rem aliquid disputationis habere, cum in eo probando usque adeo vires suas experietur.

Veretur] Quod tamen ei verendum non est, cum ex eo non sequatur fatum esse.

Sic Chrysippus] Rem esse sibi factam putat, si doceat omnem enun-

enunciationem veram aut falsam esse, sequi enim ex eo censet factum esse: cum id ex contradictionis vi, non rei natura certum sit.

Sed Epicurus] Motum declinationis excogitavit Epicurus, ut voluntatis libertatem retineret, ne, si in primum semper laberentur atomi necessario & naturali motu, fato fierent omnia: nunc enim cum incerto spacio & regione declinent, ex eo efficitur, ut, quandoque volumus, nobis omnis susceptio & animi inductio libera sit & voluntaria.

Tertius quidam motus] Tres atomis motus Epicurus, ut Plutarchus scribit, tribuit: unum *κατὰ καθύπευθε*, id est ad lineam: alterum *κατὰ πηξίπλοον*, id est per declinationem: tertium *κατὰ πλάγην*, id est ex plaga. Ad lineam moventur deorsum per inane profundum: per declinationem, cum minimum declinant, ut complexiones, copulationes & adhaesiones atomorum fiant; nam si omnes e regione moverentur, nulla alteram attingeret: ex plaga, cum propter soliditatem ex conflictu resultant. *Lucretius* [lib. II, 83.]

Aut gravitate sua ferri primordia rerum,

Aut ictu forte alterius, nam cita superne

Obvia cum fluxere, sit ut diversa repente

Diffiliant: neque enim mirum, durissima quae sint

Ponderibus solidis, neque quicquam a tergis obstat.

Pondus] Omne corpus Epicuro grave est, deorsumque fertur, etiam ignis. *Lucretius* [lib. II, 185.]

— nullam rem posse sua vi

Corpoream sursum fieri sursumque meare.

Ne tibi dent, timeo, flammaram corpora fraudem, &c.

Minimo] Libro I. de Fin. [c. 6.] *Per paulum, quo nihil posset fieri minus. Tantum quod momen mutatum dicere possis, Lucretius* dixit. Ita, ut opinor, speravit se vitaturum reprehensionem Epicuri, si pusillam declinationem comminisceretur, & tanquam pro suo jure sumeret. Eaque causa fuit, cur ejus verbum poneret Cicero, & ut intelligeretur quid minimum intervallum diceret.

Sine causa] Nam istam declinationem non efficit pondus; e regione enim ferrentur: nec plaga; nondum enim conflixerunt atomi, ut ex pulsu declinent.

Nam qui potest pelli] Quo tandem pacto ex plaga motus ille esse possit, cum atomi rectis lineis in praeceps ferantur?

Ad perpendiculum] Perpendiculum & linea vocabula sunt architectorum, quae ab iis mathematici mutuuntur.

Nunquam depellatur] Non depellantur, nec ab aliis declinare coguntur, si recta moventur, qui corporum motus est.

Ne contingat] Contactus enim atomis propter earum soliditatem depulsionem avertit: nisi autem se contingant, nihil gignetur, nullaque fient complexiones nullaque concilia rerum. *Lucretius* [lib. II, 221.]

*Quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
Imbris uti guttae, caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creasset.*

*Hanc Epicurus rationem] Hanc declinationem atomorum,
Gravitate] Pondere.*

Nihil liberum] Lucretius [lib. II, 251.]

*Denique si semper motus connectitur omnis,
Et vetere exoritur semper novus ordine certo,
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati foedera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur,
Libera per terras unde haec animantibus extat,
Unde est haec, inquam, fati avulsa voluntas?*

*Hinc Democritus] Laërtius atomorum auctorem Leucippum
fuisse praedicat: Cicero hoc loco Democritum dicit, cujus imita-
tor fuerit Epicurus.*

*Accipere] Admittere & subire. Cicero [Acad. I, 7.] E quibus
aer & ignis movendi vim habent & efficiendi: reliquae partes, ac-
cipiendi & quasi patiendi.*

*CAP. XI. Acutius] Multo subtilius Carneades pro Epicuro re-
spondebat Stoicis. Docebat enim motum esse posse quendam vo-
luntarium, a se ortum, cujus antegressae & externae causae nullae
essent.*

*Suam causam] Quae fatum tollit & libertatem voluntatis con-
stituit.*

*Motum voluntarium] Qui a voluntatis impulsione & propositi-
one esset.*

*Antecedentibus] Antegressis, quae externae sunt, sed voluntariis
& internis.*

*Communi igitur] Quando libero voluntatis impulsu aliquid
susceptum est sine antegressa causa, sine causa aliquid quempiam
velle dicimus: quod tamen falsum est, ut similitudine declaratur.*

*Ut physici] Illi qui vacuum in rerum natura esse nihil censent,
sed omnia conferta & plena: nam Epicurus contra, inane ponit.*

*De ipsa atomo] Quod item de atomis ab Epicureis dici posset,
eas antecedentibus causis non moveri, sed suis & internis, ut pon-
dere & gravitate.*

*Rursus autem] Ut causa est cur individuum, id est atomus, fe-
ratur deorsum, gravitas: ita motus animorum causa fuerit volun-
tas, non externa causa. Motus autem voluntatis causa est ὁρμή,
id est appetitus, & ratio.*

*Sine causa] Platarchus Stoicorum argumentum esse dicit ad
confirmationem fati, τὸ μηδὲν ἀναγκῆς γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ προηγου-
μένης αἰτίας. Illud sine causa, quod posuerat, mutat, ne in physico-*

rum

rum irrisiōnem incidat, qui nullo modo ferre poterant quicquam sine causa fieri dici: ac ut in atomi motu negat extrinsecus quaerendam causam, ita quoque in appetitionibus negat esse quaerendas antegressiones causarum.

Quod cum ita sit] Verum & falsum in enunciatis nihil adfert causae cur fatum sit. Fatum enim non fuerit sine necessariis causis: at ut verum & falsum sit, efficere possunt causae fortuitae & voluntariae. Hic igitur argumentatio Chrysippi repetitur, & diluitur.

Futura, inquit] Chrysippus.

Quae causas] At causas habere possunt fortuitas & voluntarias, non ex aeternitate fatas: sic enim respondetur Chrysippo.

CAP. XII. *Confectum negotium*] Cicero de Divin. [II, 49.]

Quam paucis verbis negotium confectum putant. Sic Martialis [lib. I. Epigr. 28.] *Tu factam tibi rem statim putasti.* Ductus est sermo ab hominum pactionibus & negociis.

Sine causa] Quod tibi non concedetur. Nam ut fiat sine causis ex aeternitate naturae manantibus, non fiet tamen sine causis fortuito antegressis.

Causam causa ferens] Ex eo causarum series dicitur fatum, id est, siquid aītur.

Sexcentis] Pro infinitis & innumeris sexcenta Latini dicere solent. Cicero ad Atticum, *Belli periculum, militum improbitas, sexcenta praeterea alia.*

Si tum non esset] Cum esset nondum capta.

Ne illa quidem eversa] Sic locum restitui ex libris scriptis. Sententia est, ne capta quidem urbe, vera fuerit enunciatio, Capiet Scipio Numantiam: non enim id jam futurum, sed praeteritum erit.

Potest igitur] Si ex vero in falsum futura mutari possunt, posset aliquid factum esse, quod falsum fuerit futurum esse. Hic enim Cicero ex Diodori sententia Chrysippo respondet, & sine fato docet futura immutabilia esse posse. Locum per interrogationem lego,

Instantia] Praesentia. Cicero de Orat. [II, 25.] *Genus causae ex controversia facti, vel ex futuri, vel ex instantis.*

Consequenti] Futuro, sequenti.

Causas immutabiles] Ut vult Chrysippus. Immutabiles autem causae fatales sunt & necessariae.

Et tamen tam est immutabile] Quae sententia est Diodori.

Hortensius] Qui Cicerone haec condente jam mortuus erat. Habebat autem in agro Tusculano villam Hortensius.

Verum non est] Id est, vera non est. Inconsequens prope oratio ex consuetudine dialecticorum disputantium.

Quorum isti neutrum] Epicurei, qui hujusmodi enunciationes nec veras, nec falsas esse dicunt, ut dicet infra Cicero.

Nec nos impedit] Si in futuris immutabilitatem Diodoream statuamus, non impedit nos ignava ratio, ut eos impedit qui fatum ponunt: nam in dissolvenda valde laborant. Nec haec ratio fatum confirmabat, sed ex fato ducebatur hoc incommodum, & hinc fatum subvertebatur: proinde sequitur, *Carneades premebat alio modo.*

Ἀργὸς λόγος] Λόγος Stoicis ratiocinatio est & syllogismus, ut ex *Diogene Laertio* perspicui potest. Haec ratio ignava dicitur: quia, si ei pareamus, nihil in vita agemus. His autem ratiocinationibus sic nomina imponebant ex re & argumento, λόγος ἐγκαλυμμένος, λόγος διεξέων, λόγος ψευδής. Ignavae rationis sic meminit *Plutarchus* [de Fato p. 574.] Πρώτον δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσι εὐχαὶ θεῶν καὶ θεοποιῶν λεγέσθαι ἀργὸν δὲ ἐ διεξέοντι λόγῳ, ὃ ὁ παρὰ τῆς εὐκαλυμμένης ὀνομαζόμενος, σοφισμῶς ὡς ἀληθῆς κατὰ τούτου ἢ λόγου τηλεῖται ὄντα. Attigit & *Plato* in *Menone* [p. 17.] Οὐκοῦν δὲ περὶ ταῦτα ἱστορεῖ λόγῳ ὅτι μὴ ἢ ἡμᾶς ἀργὸς ποιήσει.

Interrogant] Nam interrogat is cui respondendum est, ut respondendum est ista ratiocinanti,

Si fatum tibi est] Captionem esse censet *Plutarchus* & σόφισμα appellat,

Et alterutrum est fatum] Id est fato decretum, fixum & ratum. Nam fatum hoc loco ita dictum esse videtur ut sit tanquam fatale.

CAP. XIII. *Quod eadem ratione*] Quia quod in morbo dictum est, licet in omni re gerenda eodem modo enuncies: ex quo tollitur omnis actio.

Haec ratio a Chrysippo] Chrysippus etfi fatum affirmabat, tamen & id quod fieri potest, & consilium, & deliberationem & actiones, & officia retinebat, ut docet *Alexander*. Is igitur rationi ignavae, quae ad everfionem fati obiciebatur, respondebat.

Simplicia] In quibusdam simplex esse fatum ponit Chrysippus: in aliis tanquam duplex & copulatum, ut utrumque confatale sit. Ita ignavam captionem solvit.

Sive fuerit Laius] Esse cum muliere honeste & verecunde dicebant Romani, pro cum muliere rem habuisse. Auctor Varro.

Sic enim appellat] Συνεμαρμένον Chrysippus dixit, quod confatale Cicero vertit. Hoc vocabulum apud *Plutarchum* extat in libello de Fato.

Cum uxore] Jocasta, quam tamen *Homerus Epicaestem* vocat. Responderat autem Apollo Laio, ipsum interfectum iri ab eo quem procreasset. Oraculum est apud *Euripidem* [Phoeniss. vs. 19.]

Εἰ γὰρ πάντας παῖδ', ἀποκτενίσῃς ὁ Φύς.

Milo] Crotoniates.

Referret] Redderet, responderet.

Refelluntur] Quod in eis quiddam copulatum sit & confatale, ut censet Chrysippus.

CAP.

CAP. XIV. *Carneades genus*] Carneades instituto novorum Academicorum in Stoicos disputabat: sed in oppugnatione fati non probabat ignavam rationem, & Stoicos alio argumento premebat.

Adbibebat calumniam] Nam captio & calumnia inest in ratione ignava.

Conclusio] Argumentatio.

Antecedentibus] Πηγυρισμὸς ἀνάγκης.

Conferre, contextequae] Naturalis quaedam est causarum series & colligatio.

In nostra potestate] Quod ἰφ' ἑμῶν dicunt.

Hoc artius] Haec ratio & conclusio firmissima est. Ductum a fascibus qui vinculis astringuntur.

Referre] In nos rejicere & retorquere, qui fatum negamus: & tamen immutabilitatem in futuris dicimus ex Diodori sententia.

Nihil dicat] Non enim partium necessaria fuerit colligatio & series causarum, si omne futurum ex aeternitate verum sit, cum sine causis necessariis & antegressis verum esse possit.

Naturalis] Ut vult Chrysippus, Diodoreis repugnantibus.

Itaque dicebat] Diodori sententia *μετὰ διωγῶν* adversus Stoicos utebantur Academici, ut vera ex aeternitate futura essent, sine naturalium causarum antecessione: ac proinde Carneades divinationem esse negabat posse, etsi immutabilitas in futurorum veritate esset, nisi in iis quae naturalibus & necessariis causis continerentur.

Marcellum eum] Cicero de Divinatione [lib. II. c. 5.] *Ut si quis M. Marcellum illum, qui ter consul fuit, multis annis ante dixisset naufragio esse periturum, divinasset profecto.* Et in Pisonem, [cap. XIX.] *M. Marcellus, qui ter consul fuit, summa virtute, pietate, gloria militari, periit in mari.* Fuit autem, ut *Aseonius* ait, nepos illius Marcelli, qui Syracusas cepit. Is naufragio ad Africam periit paulo ante tertium Punicum bellum.

Ex aeternitate] Ex infinito & aeterno tempore.

Vestigia] In quibus admonitio esset praeteriti.

Quo minus futura] Apollini nota esse, cui ne praeterita quidem nota sint.

Posse denique] Possē tum demum.

CAP. XV. *Quocirca*] Colligit omnia esse expeditiora & liberiora Diodoreis quam Stoicis, & eorum sententias valde discrepantes esse: quas tamen quispiam fortasse easdem falso esse putaret, & nonnulli Stoici clamabant. Non enim necesse est Diodoro divinationem & oracula approbare: necesse est Stoicis, si sibi constare velint.

Is autem] Diodoreis.

Hi enim] Stoici.

Illorum] Diodoreorum, qui sine causarum antecessione futura ex aeterno tempore vera esse dicunt.

Quod si concedatur] Antea negavit omnis motus causas esse antecedentes, unde fatum Stoici argumentabantur; nunc hoc concessio, negat tamen sequi fatum esse.

Ex aeternis causis apta] Ex causis in rerum natura, quae aeterna est, positis profecta. Nam huiusmodi causae vi sua certe efficiunt quod sub eis subiectum est, ut ignis accendit.

Causa autem est] Quae efficienter rei cuique antecedit. Itaque adjuncta, praecurssiones, materiam, ferramenta, sine quibus aliquid effici nequit, in causis hic non numerat.

In campum] Martium, ubi se Juventus Romana exercebat. Cicero de Orat. [II, 62.] *Ut in illum Titium, qui cum studiose pila luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesque cur in campum non venisset requirerent, excusavit Vespas Terentius, quod eum brachium fregisse diceret.*

Quod Alexandrum] Qui, rapta Helena, Trojae excidii causa fuit.

Clytaemnestram] Quae Agamemnonem maritum interfecit.

Ex hoc genere] Ex eo genere rerum sine quibus effici non potest. Locus est ex Ennii Medea.

Regredi infinite] In infinitum retroire.

CAP. XVI. *Interesse*] Etiam Stoici, ut proinde ex eorum sententia aliquid antecedere possit, quod causa non sit.

Serpentis] Alii a serpente ulceratum Philoctetem scribunt: alii cecidisse in ejus pedem sagittam hydrae cruore imbutam.

Post aulem] Posteaquam Lemnum venit in expeditione belli Trojani.

Ratio igitur] Scimus enim, cur in Lemno relictus, sit ex eventu.

Necesse est enim] In contradictione disjunctionum necessitas est: proinde pars altera vera, altera falsa est. Ea ratio erat Diodori.

Ait quid] Affirmat.

Tales enunciationes] Quae de futuro aliquid dicunt quod fieri possit, aut non possit, ut Sauciabitur Philoctetes. Nam cum Epicurus omnem enunciationem veram aut falsam esse negabat, id potissimum de his intelligebat.

Ex contrariis] Sauciabitur, aut, Non sauciabitur Philoctetes, verum dicebant; nec tamen Sauciabitur, verum; nec Non sauciabitur, falsum.

In eloquendo] In enunciando.

Nec verum, nec falsum] In Epicureos argumentatur, qui ista enunciata nec vera, nec falsa dicebant. Nam quod nec verum nec falsum est, verum non est: quod verum non est, id falsum est.

Tenebitur] Non negabimus, ut Epicurei, sed defendemus ex Diodori sententia, omnem enunciationem veram aut falsam esse: nec ex eo tamen sequi fatum esse, quamvis vera sint ex aeternitate,

tate. Non enim erunt ea ex aeternis apta & nexa causis, quae fati necessitatem habeant.

CAP. XVII. *Ac mihi quidem videtur*] Duae veterum sententiae fuerunt: una eorum qui fato fieri omnia censebant: altera eorum qui neque fatum ponebant, & voluntarios animi motus esse dicebant. Chrysippus & fatum probavit, & voluntatis libertatem retinuit.

Id fatum] Nam Chrysippus in fato vim necessitatis non ponit, cum aliquid in nostra potestate relinquit.

Aristoteles] In Acroamaticis semper fatum oppugnat *Aristoteles*, & ejus interpres *Alexander*: sed in Exotericis, ut opinor, etiam fatum posuerat, velut in libro de mundo [c. VII. p. 378.] Οἷμας ὃ καὶ τῇ ἀνάγκῃ οὐκ ἄλλο ἢ λόγῳ, πλὴν τούτων, οἷον αἰνῶν-
τιν ἔστιν ἔτι· εἰμαρμένῳ δὲ λέγει τὸ εἶναι πὶ καὶ χρεῖν ἀκαλότως·
πιπρωμένῳ δὲ καὶ λέγει τὸ πιπρωμένῳ πάντε, καὶ μὴδὲν ἐν τοῖς ἔσσι· ἐ-
πειρογὴ ἔναι, & caetera. Eam enim Peripateticorum & Academicorum, qui iidem erant, sententiam fuisse, sic in Academicis scribit, *Quam interdum eandem necessitatem appellant, quia nihil aliter possit, atque ab ea constitutum sit, evenire, quasi fatalem & immutabilem continuationem ordinis sempiterni: nonnunquam quidem eam fortunam, quod efficiat multa improvisa haec nec opinata nobis propter obscuritatem ignorationemque causarum.* [Lib. I. cap. 7.]

Chrysippus tanquam] Eam sententiam ferre Chrysippus videtur, & ita rem disceptare, ut & fato omnia fiant, & aliquid sit in nostra potestate.

Honorarius arbiter] Is est quem litigantes honoris causa delegerunt disceptatorem controversiae suae, aequae ac ab honore praetoris jus praetorium honorarium dicitur. Sic Cicero in Tusc. V. [41.] *Quorum controversiam solebat tanquam honorarius arbiter judicare Carneades.* Sic pro Cecinna [cap. 2.] *honorariam & domesticam amici operam arbitrium appellat.*

Medium ferire] Ab ictu ductum & petitione. Medium quandam secutus est sententiam.

Sed applicat se] In eorum tamen est sententiam propensior, qui fatum negant, & voluntatis motus liberos, non coactos putant, cum in fato necessitatem non ponat, sed propensionem & inclinationem. Ductum ab alienigenis, qui Romae ad aliquem patronum se applicabant.

Verbis utitur suis] Quibus uti solet de vi & potestate fati differens. Nam vicissim tantam ei tribuit necessitatem, ut aestuans & laborans retinere vix possit animi libertatem. Ita se induit & implicat. Id ex *Plutarcho* intelligi potest, qui ita scribit [de Repugn. Stoic. pag. 1056] Ο ὃς λέγει, ὅτι Χρύσιππος οὐκ αὐτοτελῆ πούτων αἰτίαν, ἀλλὰ προκαταρκτικὴν μόρον ἐποιεῖτο τῇ εἰμαρμένῳ, ἐκείνῳ πάλαι αὐτὸν δεινῶς μαχόμενον πρὸς αὐτὸν, ὅπως τὸν μὴ Ὀμηροῖ ὑπερφύως ἐ-
παυεῖ περὶ τοῦ Διὸς λέγοντα.

Τὸ ἔχει, ὅτι καὶ ὅμοι καὶ πύμνησιν ἰκέτω
 Η ἀρχὴν- Εὐριπίδης,
 Ω Ζεῦ, τί δέπαι τὸς παισιπώρου; βροτῶν
 Φροῖν λέγοιμ' ἄν' σὸν ᾧ ἐκέρταμεθα,
 Δρῶμεν τε τοιάδ', ἃ σὺ τυχεύεις φροῖων.

Αὐτὸς ὃ πολλὰ τέτοις ὁμολογούμενα γράφει τίλος δι, φησὶ μὴδὲ ἔχει, μὴδὲ κινῆσαι μὴδὲ τοῦλάχιστον ἄλλως ἢ κατὰ τὸν τοῦ Διὸς λόγον, ὃν τῇ εἰμαρμένῃ τὸν αὐτὸν εἶναι.

In assensionibus] Quas συγκαταδίσεις vocant, id est approbationes. Visis autem, quae propriam habent declarationem earum rerum quae videantur, fides & assensio adjungitur. Ac primum quidem cum quid objicitur sensibus, phantasia est, id est visum: quam sequitur assensio: assensionem comprehensio. Nam cum visum acceptum & approbatum erat, comprehensionem vocabant.

Vi effici] Vi quadam fatali & necessaria.

Iique ita differebant] Ita argumentabantur liberas esse approbationes.

Esti appetitus] Appetitio, quae ὁρμή dicitur, qua, quod ad naturam suam accommodatum est, expetunt animantes: ut res perspicuas approbant.

Appetitum sequuntur] Actiones.

Etiam assensiones] Quae appetitum sequuntur, & quibus ante quam agamus approbamus. *Plutarchus* [de Repugn. Stoic. pag. 1057. A.] Καὶ μὴν ἐν γὰρ τοῖς πρὸς τοὺς Ἀκαδημαίους ἀγῶσι ὁ πλείους ἀπὸ τοῦ Χρυσίππου ἔστιν Ἀντιπάτρω πῶς γένοι πρὶ τῷ μὴ πρῶτῃ μὴ ὁρμῇ συγκαταδίσεως.

Causa appetitus] Non est in nostra potestate, sed externa est & fatalis.

Appetitu] Ut assensiones & actiones, quibus appetitus praecurrit, quarumque auctor est.

Nec laudationes] Si necessitate fatali constriicti, agimus coacti & inviti, neque virtus laudem, neque vitium vituperationem meretur: nec optimi cives honore, scelerati supplicio affici debent.

Necessitatem improbaret] Fatum enim necit Chrysippus ex causis praecurrentibus, non necessariis tamen. *Cicero* in Topicis [c. 15.] *Alia autem praecursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quaedam adferunt per se adjumenta, etsi non necessaria, ut amor congressio causam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere causarum, ex aeternitate pendentium, fatum a Stoicis nescitur.* Quod idem de Stoicorum sententia etiam a *Plutarcho* scribitur in cap. de Fato, [de Plac. Philos. cap. 27.] Ita cum a fato Chrysippus necessitatem removeret, aliquid in nostra potestate relinquebat.

Sine praepositis causis] Sine antecedentibus causis.

Causarum enim] Multa causarum genera ponunt Stoici, αὐτοτιλῆ, προκαταρκτικὰ, συναιτία, ἐκτικὰ, συνεκτικὰ. Perfectas & principales

cipales αὐτοτελεῖς αἰτίαι ἢ κυρίαι vocant, adjuvantes συναίτια; quae adjumenta quaedam afferunt, etsi non necessaria.

Itaque illi rationi] More Stoicorum, qui συλλογισμὸν λόγον, ratiocinationem rationem, saepenumero vocant.

Paulo ante conclusi] Ea est, Si omnia fato fiunt, omnia fiunt causa antecedente.

Ut ne appetitus] Quia in illis causis nulla necessitas est, ut vis afferatur appetitui.

Perfectis] Quae efficienter rei cuique antecedunt, & necessitatem afferunt.

Illam conclusio] Non in Chrysippum.

Commota viso] Visum antecedit approbationem: visis enim perspicuis credimus & assentimur. Sic autem interpretari solet Φανερσίαν Cicero.

Proximam causam] Evento & rei propinquiorem: etsi illa antecedens est & externa. Proxima igitur est quae χροστικῶς dicitur; eadem etiam interdum continens dicitur, id est cohaerens & conjuncta cum re, ut paulo post. Continentem aliam posuerunt causam Stoici omnia pervadentem & penetrantem quem spiritum appellavere, rei cujusque vim naturamque foventem & arcentem. Causae antecedentes & antegressae sunt προκαταρτικῶς & προηγύμενα αἰτία, five necessariae sint, five non sint.

Non ut illa quidem] Ut sine viso fieri non possit, nec tamen in visi impulsione necessaria sit approbationis causa, sed tanquam principium & adjumentum, reliquo animi motu libero & soluto.

Sed revertitur] Gellius libro VI. cap. 2. istam Chrysippi sententiam explicat & laudat. Alexander in libro de fato damnare videtur. Ἀλλὰ ἀφωρισμένως ἕκαστον πράττειν ὅτι πράττομεν, παραπλησίως τὸ διαρμαιοῦντι περὶ, καὶ τὸ λίθου τὸ καταφερομένῳ, ἔκαστον ἔφρανονὺς κυλιόμενα κυλίσδρα. Sententia est, Ut cylindrus ab impulsione externa principium motus habet, reliquum a sua mobilitate: sic in approbationibus principium est ab objecta extrinsecus specie, reliquum ab animi libero motu.

CAP. XIX. Et quasi signabit in animo] Ductum ab annulis signatoriis speciem in cera signantibus. Diogenes Laertius [VII, 45.] Τὸν δὲ Φαιτωσίαν εἶναι τύπον ἐν ψυχῇ, τῷ ὀνόματος οἰκείως μετεπηγεγμένῳ ἀπὸ τῆς τύπου ἐν τῷ κεφῇ ὑπὸ τοῦ δακτυλίου γινόμενον.

Extrinscus pulsa] Viso commota.

Sine causa antecedente] Quamquam non necessaria, sed praecurrente.

Distinctio] Ut quaedam perfectae sint & principales, αὐποτελεῖς καὶ κύριαι αἰτία: quaedam adjuvantes, συναίτια, ex quibus fatum textitur.

Haec cum ita sint] Sic disceptat controversiam Chrysippi fatum ex praecurrentibus causis & non necessariis necsentis, voluntatisque

tatisque libertatem retinentis, & eorum qui fatum negant, ut eos verbis, non re diffidere doceat: quod consequitur, explicata utriusque sententia.

Fato fieri] Sed liberas esse.

Alia ratio] Non enim tantum verbis, sed re etiam dissentirent, si praecurrere visum negarent, & a se animum libere sine specie oblata moveri dicerent.

Eam causam] Proximam & continentem.

Ut si omnia fato] Quod fieret, si causa necessaria & principalis esset.

Ab hoc dissentiunt] Qui fato fieri omnia negant.

Ejusmodi] Cujusmodi fatum Chrysippus ponit: contra tamen omnium sententiam, & anteceptam animo informationem fati.

Omninoque] Repetit distinctionem causarum principalium & adjuvantium.

Eas fato fieri] Disputatio de vocabulo est, quid fatum sit. Nam hi, qui fato omnia fieri negant, fatum tantum ponunt in principalibus & necessariis causis: quae quidem fati vera est portio, cui vim affert Chrysippus, ut aliquid in nostra potestate relinquat: nam contra omnium sententiam fatum necessitate liberat, & in praegressione causarum adjuvantium ponit. In quo ab Alexandro reprehenditur.

Ab iis fatum] In quibus tamen a Chrysippo etiam fatum ponitur. Docuit ergo paulo ante Cicero Chrysippum, dum aliquid in nostra potestate relinquit, in eorum sententiam esse delapsum, qui omnia fato fieri negant. Mox Epicurum dicet fatum sine necessitate sequi potius debuisse, quam commentitios motus asserere. Nam ita defendere posset quendam esse animi motum voluntarium, si in fato necessitas nulla esset.

CAP. XX. *Errantibus*] Non recte cadentibus in praeceptis,

Inquit] Epicurus.

Primum] Si declinatio motus est atomorum, cur alius eis & a Democrito, & a te motus tribuitur? a Democrito plagae, a te ponderis? *Plutarchus* [de Placit. Philos. I, 23.] *Δημέτριος ἐν γένεσι τῆς κινήσεως τὸ κατὰ πλῆθος.* Idem etiam fatum ponebat. Auctor *Plutarchus* in Cap. de necessitate. [De Plac. Philos. I, 25.] Hinc etiam optime explicari potest locus superior, quo motum quendam oriri dicebat extra pondus & plagam: ut pondus ex Epicuri sententia dictum sit, *plaga*, Democriti: quem tamen locum paulo aliter ex *Plutarcho* sum interpretatus.

Minimo] Quod appellavit Epicurus, ut ait antea Cicero, *ἐλάχιστον.*

Diobus] Minimis intervallis.

Optare hoc] Voluntatis alicujus & optati potius hoc esse videtur, quam disputationis & doctrinae. Cicero in Lucullo [c. 38.] *Som-*

nia censet haec esse Democriti non docentis, sed optantis. Et II. Tusc. [12.] *Optare hoc quidem est, non docere.*

Inani] In vacuo spatio, in quo nihil est quod atomum appellat. *E regione]* Ad lineam.

Sui ponderis] Cur, cum declinet, non deorsum feratur suo pte pondere: sunt enim Epicuro omnia corpora gravia, ut docui.

Sibi dicere] Nam se putat reperisse fati liberationem.

Non modo fatum] Quando fatum a nonnullis sine necessitate ponitur, ut paulo ante a Chrysippo.

Ut essent atomi] Individua corpuscula, quae Epicurus rerum primordia putat, nulla censet Cicero.

Nam si atomis] Ut gravitatis & ponderis motus in atomis necessarius est, ita declinationis motus. Ex quo evenit, ut, quo commento fatum se depulsurum putavit Epicurus, eo imprudens fatum constituat. Necessarium esse motum ponderis non potest inficias ire, nisi suorum convellat principiorum motum perpetuum, qui si non esset necessarius, non debuit excogitare declinationem ad fati depulsionem.

INDEX

INDEX

AUCTORUM VETERUM,

Qui in Notis emendantur aut
notantur.

Numerus paginam significat.

A Elianus	126.
Anianus	263.
Aratus	16.
Athenaeus	250.
Augustinus	71, 237.
Capitolinus	110.
Celsus (Jul.)	50.
Cicero de Orat.	268.
Acad.	9.
Tuscul.	139, 178.
Nat. Deor.	171.
Offic.	138.
Clemens Alex.	113, 126, 249.
Clementina	114.
Cyprianus	181, 198.
Diogenes Laërt.	56, 225.
Eusebius	22.
Felix (Min.)	82, 181, 198.
Festus	70.
Florus	35, 81.
Hegefippus	181.
Hermas	71.
Iamblichus	8, 12.
Joannes Sarisb.	105.
Isidorus Hisp.	15, 205.
Lactantius	31, 170, 268, 276.
Macrobius	114.
Marcellinus (Amm.)	68.
Maximus (Tyr.)	114.

INDEX AUCTORUM.

Moeris	57.
Nonius	140.
Obsequens	102.
Origenes	124.
Pacuvius	1.
Philo Judaeus	2, 94.
Plinius H. N.	116, 122.
Plutarchus	105, 111.
Polyaenus	167.
Porphyrius	8.
Scholiasfes Euripidis	2.
Ciceronis	21.
Servius	6, 171.
Severus (Corn.)	152.
Sextus Emp.	11, 251.
Socrates	127.
Stobaeus	248.
Suidas	3.
Valerius Max.	33.

F I N I S.

BOOKS Printed for, and Sold by CORNELIUS CROWNFIELD, at *Cambridge*, and JOHN CROWNFIELD, at the *Rising Sun* in *St. Paul's Church-Yard, London.*

C. Julii Caesaris & A. Hirtii quae exstant Omnia. Ex Recensione *Joannis Davisii*, cum ejusdem Curis Secundis. *Quarto, 1727.*

M. Tullii Ciceronis Tusculanarum Disputationum libri V. Cum Commentario *Joannis Davisii*. Editio Tertia, Auctior & Emendatior. *Octavo, 1730.*

———— de Natura Deorum libri Tres. Cum notis integris Paulli Manucii, Petri Victorii, Joachimi Camerarii, Dionysii Lambini, Fulv. Ursini, & Joannis Walkeri. Recensuit, suisque Animadversionibus Illustravit ac Emaculavit *Joannes Davisius*. Editio Tertia. Sub Proelo.

———— Academica. Recensuit, Variorum Notis suas immiscuit, & Hadr. Turnebi Petrique Fabri Commentarios adjunxit *Joannes Davisius* Coll. Regin. Canab. Praefes. *Octavo, 1725.*

———— de Legibus Libri Tres. Recensuit, ac Petri Victorii, Paulli Manucii, Joachimi Camerarii, Dionysii Lambini, & Fulvii Ursini Notis suas adjecit *Joannes Davisius*. Accedit *Hadriani Turnebi* Commentarius. *Octavo, 1727.*

———— ad Q. Fratrem Dialogi tres de Oratore. Ex MSS. emendavit, Notisque illustravit *Zacharias Pearce*, S.T.P. Editio Secunda. Sub Proelo.

M. Minucii Felicis Octavius, ex iterata Recensione *Joannis Davisii*, cum ejusdem Animadversionibus, ac Notis Integris Des. Heraldi & Nic. Rigaltii, nec non Selectis aliorum. Accedit Commodianus, Aevi Cyprianici Scriptor, cum Observationibus antehac Editis, aliisque nonnullis, quae jam primum prodeunt. *Octavo, 1712.*

Lactantii Firmiani Epitome Divinarum Institutionum ad Pentadum Fratrem. Eam ex vetustissimo MSto Taurinensi nuper editam recensuit, & suis animadversionibus illustravit, ac emendavit *Joannes Davisius*. *Octavo, 1718.*

C. Crispi Sallustii quae extant; cum Notis Integris Glareani, Rivii, Giacomii, Gruteri, Carrionis, Manutii, Putschii, Doussae; Selectis Castilionei, C. & A. Popmae, Palmerii, Ursini, J. Fr. Gronovii, Victorii, &c. Accedunt Julius Exsuperantius, Porcius Latro: & Fragmenta Historicorum Vett. cum Notis A. Popmae. Recensuit, Notas perpetuas, & Indices adjecit *Josephus Wasse*, Coll. Regin. apud Cantab. Socius; & Nobiliss. Marchioni de Kent à Sacris Domesticis. Praemittitur Sallustii Vita, Auctore V. Cl. *Joanne Clerico*. *Quarto, 1710.*

